

Γ' Γυμνασίου

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Στέλλα Σωτηρίου Στυλιανή Κορδονούρη Αικατερίνη Ζαφρανίδου

Κοινωνική & Πολιτική Αγωγή

Γ' Γυμνασίου
ΒΙΒΛΙΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ

Κοινωνική & Πολιτική Αγωγή

			
---	---	---	--

ΕΡΓΟ ΣΥΓΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΟΥΜΕΝΟ 75% ΑΠΟ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ
ΚΑΙ 25% ΑΠΟ ΕΘΝΙΚΟΥΣ ΠΟΡΟΥΣ

ISBN 960-06-1941-7

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ

Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή

Γ' Γυμνασίου

ΒΙΒΛΙΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ	<p>Στέλλα Σωτηρίου, Νομικός, <i>Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης</i></p> <p>Στυλιανή Κορδονούρη, Νομικός, <i>Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης</i></p> <p>Αικατερίνη Ζαφρανίδου, Κοινωνιολόγος, <i>Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης</i></p>
ΚΡΙΤΕΣ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ	<p>Αναστασία Αθανασούλα-Ρέππα, <i>Αναπληρώτρια Καθηγήτρια της Α.Σ.ΠΑΙ.ΤΕ</i></p> <p>Βασίλειος Μπούρμπουλας, Σχολικός Σύμβουλος</p> <p>Σοφία Ροδίτου, Νομικός, Εκπαιδευτικός <i>Β/θμιας Εκπαίδευσης</i></p>
ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ	<p>Κλειώ Γκιζελή, Σκιτσογράφος-Εικονογράφος</p>
ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ	<p>Αντώνιος Μαστραπάς, Φιλολόγος, Εκπαιδευτικός <i>Β/θμιας Εκπαίδευσης</i></p>
ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ	<p>Παύλος Μάραντος <i>Σύμβουλος Νομικών/Πολιτικών Επιστημών στο Π.Ι.</i></p> <p>Νικόλαος Πετρόπουλος <i>Σύμβουλος Κοινωνιολογίας στο Π.Ι.</i></p>
ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ	<p>Παύλος Μάραντος <i>Σύμβουλος Νομικών/Πολιτικών Επιστημών στο Π.Ι.</i></p>
ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ	<p>«ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ - MULTIMEDIA Α.Ε.»</p>

Γ' Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ II / Ενέργεια 2.2.1 / Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:
«Αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών και συγγραφή νέων εκπαιδευτικών πακέτων»

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Μιχάλης Αγ. Παπαδόπουλος

Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ

Πρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

«Συγγραφή νέων βιβλίων και παραγωγή υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού με βάση το ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Γυμνάσιο»

Πράξη με τίτλο:

Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου

Αντώνιος Σ. Μπομπέτσης

Σύμβουλος Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Αναπληρωτές Επιστημονικοί Υπεύθυνοι Έργου

Γεώργιος Κ. Παληός

Σύμβουλος Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Ιγνάτιος Ε. Χατζηευστρατίου

Μόνιμος Πάρεδρος Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και 25% από εθνικούς πόρους.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Στέλλα Σωτηρίου Στυλιανή Κορδονούρη Αικατερίνη Ζαφρανίδου

Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή

Γ' Γυμνασίου

ΒΙΒΛΙΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή	7
Αναγκαιότητα της διαθεματικής προσέγγισης	19
Κεφάλαιο 1: Εισαγωγικές έννοιες: άτομο και κοινωνία	21
Κεφάλαιο 2: Κοινωνικές Ομάδες	25
Κεφάλαιο 3: Κοινωνική οργάνωση και μεταβολή	29
Κεφάλαιο 4: Κοινωνικοί θεσμοί	35
Κεφάλαιο 5: Κοινωνικοποίηση και κοινωνικός έλεγχος	39
Κεφάλαιο 6: Κοινωνικά προβλήματα	44
Κεφάλαιο 7: Ατομο και πολιτεία	49
Κεφάλαιο 8: Τα πολιτεύματα και το Σύνταγμα	56
Κεφάλαιο 9: Εκλογές, κόμματα, ΜΜΕ	61
Κεφάλαιο 10: Οι λειτουργίες του κράτους	69
Κεφάλαιο 11: Η Διοίκηση	76
Κεφάλαιο 12: Δικαιώματα και υποχρεώσεις του πολίτη	80
Κεφάλαιο 13: Ευρωπαϊκή Ένωση	90
Κεφάλαιο 14: Διεθνής Κοινότητα	101
Βιβλιογραφία	108

Εισαγωγή

I. Το μάθημα της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής στο πλαίσιο του νέου ΔΕΠΣ

• Το μάθημα της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής έχει ως κύριο στόχο την παροχή κοινωνικής και πολιτικής παιδείας, την καλλιέργεια δηλαδή των γνώσεων και δεξιοτήτων που ορίζουν το δυναμικό χαρακτήρα της ιδιότητας του σύγχρονου ατόμου-πολίτη της ελληνικής, ευρωπαϊκής και διεθνούς κοινότητας, όπως αυτές διαμορφώνονται στο ραγδαία μεταβαλλόμενο πλαίσιο της σύγχρονης εποχής. Το πλαίσιο λειτουργίας του πολίτη καθορίζεται τόσο από την εθνική νομοθεσία (Σύνταγμα, νόμοι), όσο και από τα κείμενα της ΕΕ (Education and Active Citizenship in the European Union). Ο ρόλος της εκπαίδευσης και της κατάρτισης του πολίτη, καθίσταται κεντρικός, τόσο στο επίπεδο μετάδοσης γνώσεων και πληροφοριών, όσο και στο επίπεδο της καλλιέργειας αξιών και στάσεων για την αποτελεσματική ένταξη στα ταχύτατα μεταβαλλόμενα κοινωνικά περιβάλλοντα. Στα νέα αυτά δεδομένα ο ρόλος της παιδείας του πολίτη είναι σημαντικός και απαιτεί α) ολιστική αντίληψη και προσέγγιση και β) περιβάλλοντα μάθησης που χαρακτηρίζονται από δημοκρατία και συμμετοχή.

• Το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών (ΔΕΠΠΣ ΦΕΚ 1366/18.10.2001) και τα βάσει αυτού διαθεματικά Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών (ΑΠΣ ΦΕΚ 1373-1376/18.10.2001) διαμόρφωσαν ένα νέο πλαίσιο σπουδών, το οποίο προβάλλει

α) τη σύνδεση της γνώσης με τις εμπειρίες, τα βιώματα και τα ενδιαφέροντα των μαθητών και β) την ενεργητική συμμετοχή των μαθητών στην οικοδόμηση της γνώσης, ώστε να είναι αυτή η γνώση πρόσφορη για περαιτέρω συσχετίσεις και γενικεύσεις. Ανεξάρτητα από τη συζήτηση για τους όρους διαθεματικότητα ή διεπιστημονικότητα που ξεφεύγει από τα όρια της παρούσας εισαγωγής, η αναφορά και μόνον στα δύο παραπάνω δεδομένα ως κριτηρίων συγγραφής των νέων βιβλίων αποτελεί βήμα εκσυγχρονισμού σε θέματα επιλογής και οργάνωσης της σχολικής γνώσης (ΑΠΣ και σχολικά εγχειρίδια) και τρόπου διδακτικών προσεγγίσεων αυτής της γνώσης.

• Οι έννοιες που τίθενται ως διαθεματικές βάσει των παραπάνω ΔΕΠΠΣ και ΑΠΣ είναι οι έννοιες της **αλληλεπίδρασης**, της **διάστασης** (π.χ. χωροχρονικής), της **επικοινωνίας**, της **μεταβολής**, του **συστήματος** (δομή, ταξινόμηση, οργάνωση), του **πολιτισμού**, της **ομοιότητας και της διαφοράς** και τέλος της **μονάδας και του συνόλου**. Αυτές οι διαθεματικές έννοιες διαχέονται σε όλο το βιβλίο της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής π.χ. ως **αλληλεπίδραση ατόμου-κοινωνίας**, **άτομο ως μονάδα** -προσωπικότητα και ως **κοινωνικότητα, πολιτικές και κοινωνικές μεταβολές** στο χώρο και το χρόνο, **ομοιότητες και διαφορές στα διάφορα συστήματα ταξινόμησης** (διαστρωμάτωση, έθνη αλλά και ευρωπαϊκή και παγκόσμια κοινωνία), **σύστημα μέσω των δομών θεσμών** (οργανογράμματα Οργανισμών, πολιτικών και κοινωνικών θεσμών, κράτους, ΕΕ, Διεθνούς Κοινότητας) κ.ά. Με τη χρήση αυτών των εννοιών ως εκπαιδευτικών κατευθύνσεων, η/ο εκπαιδευτικός με αφορμή έννοιες όπως π.χ. το έθνος, οδηγεί τους μαθητές σε συσχετίσεις όπως: **σύστημα ελληνικό έθνος** > σε αλληλεπίδραση με τα συστήματα άλλων εθνών > με στόχο αμοιβαία επωφελείς συνεργασίες αλλά και αμοιβαίους συμβιβασμούς.

II. Οργάνωση του βιβλίου του μαθητή

• Το βιβλίο οργανώθηκε με βάση τον παραπάνω κύριο στόχο του μαθήματος, δηλαδή την προσπάθεια ανάπτυξης των γνωστικών και ψυχοκοινωνικών δεξιοτήτων του πολίτη. Οργανώνεται σε 54 διδακτικές ενότητες, οι οποίες και δεν ξεπερνούν τις 2 σελίδες η κάθε μία. Καταβλήθηκε κάθε **προσπάθεια αποφυγής σύνθετης επιστημονικής ορολογίας**, ώστε να προβάλλεται καλλίτερα ο παραπάνω στόχος του. Ο σαφής διαχωρισμός και η μικρή έκταση

των διδακτικών ενοτήτων εξυπηρετεί τόσο τη διδακτική λειτουργικότητά του, όσο και την προσπάθεια εμπλουτισμού της διδακτικής προσέγγισης με σχόλια από την επικαιρότητα, ποικιλία εργασιών και δραστηριοτήτων στην τάξη, που προϋποθέτουν διάλογο και συνεργατική μάθηση.

- Το 1/3 της έκτασης κάθε διδακτικής ενότητας καλύπτεται από σχόλια, τα οποία εισάγουν, αναλύουν, εμβαθύνουν και συνδέουν με την πραγματικότητα τις έννοιες που εισάγει το κείμενο (βλ. και κατωτέρω). Με αυτήν την έννοια αποτελεί ένα **βιβλίο-εργαλείο δουλειάς για την τάξη**, αλλά και **βιβλίο αυτομόρφωσης** του μαθητή. Το πλούσιο υλικό του σε εργασίες, δραστηριότητες, αναφορές σε ιστοχώρους, διαδικτυο, τέχνη, το συνδέει με την επικαιρότητα και παρέχει αφορμές δραστηριοποίησης και ενεργού **βιωματικής μάθησης** στο μαθητή και αυριανό πολίτη. Η γνώση εξάλλου σε θέματα κοινωνικής και πολιτικής πραγματικότητας απαιτεί την επικαιρότητα, η οποία και δεν μπορεί να εξαντλείται στα όρια ενός μόνον βιβλίου και ως έννοια προϋποθέτει και άλλα μέσα πληροφόρησης.

- Υπάρχει μια πληθώρα σχολίων, δραστηριοτήτων, εργασιών και εκπαιδευτικού υλικού. Αυτό το υλικό διαχέεται στην εισαγωγή, στα σχόλια κάθε μαθήματος και στις προτεινόμενες δραστηριότητες για τον μαθητή. Η παράθεση αυτού του υλικού έγινε με γνώμονα και τα ποικίλα ενδιαφέροντα των μαθητών, ώστε κάθε μαθητής να βρει αφορμίσεις να μελετήσει, να συνδέσει έννοιες, να δραστηριοποιηθεί σε τομείς που τον ενδιαφέρουν. Σε καμία βέβαια περίπτωση αυτό το υλικό δε μπορεί να εξαντληθεί στο πλαίσιο των διδακτικών ωρών. Μεγάλο μέρος από αυτό (π.χ. κινηματογραφικές ταινίες, διαδικτυακοί χώροι) μπορεί να αποτελέσει ευκαιρία αυτομόρφωσης για τους μαθητές και ένα άλλο μέρος του εναλλακτικά διδακτικά σενάρια για τους εκπαιδευτικούς. Είναι όμως σημαντικό η/ο εκπαιδευτικός να αναφέρεται σε αυτό το υλικό στην τάξη, ώστε να κινηθεί το ενδιαφέρον των μαθητών.

- Το βιβλίο συνδέει τις έννοιες διεπιστημονικά και εισάγει δραστηριότητες διαθεματικές που προϋποθέτουν τη χρήση γνώσεων από τα μαθήματα της Βιολογίας, της Λογοτεχνίας και της Ιστορίας, των Ηλεκτρονικών Υπολογιστών, των Αγγλικών και του ΣΕΠ

- Καταβλήθηκε κάθε προσπάθεια **διάχυσης διαθεματικών εννοιών** (cross curricular themes) σε όλα τα Κεφάλαια, ώστε αυτές να επαναλαμβάνονται και να δίνουν αφορμές γνωστικών διαθεματικών συνδέσεων και επεξεργασίας στους μαθητές. Τέτοιες έννοιες αποτελούν οι γενικές έννοιες που τέθηκαν από τα ΔΕΠΠΣ και αναλύθηκαν παραπάνω, όπως αυτές εκφράζονται μέσα από ζητήματα της κοινωνικής πραγματικότητας, όπως το εθνικό, ευρωπαϊκό, παγκόσμιο επίπεδο ένταξης του ατόμου, αλλά και επιμέρους θέματα όπως αυτά της ισότητας των φύλων, της κοινωνικής αλληλεγγύης στις μειονότητες, της εικόνας του "άλλου", αβάλλαγμένης από προκαταλήψεις, στο πλαίσιο μιας πολυπολιτισμικής παγκόσμιας κοινωνίας. Αυτό ελπίζουμε να βοηθήσει τους μαθητές να ξεπεράσουν εμπειρίες και διαμορφωμένες στάσεις και να αναπτύξουν στάσεις κοινωνικής ευθύνης και αλληλεγγύης που απαιτεί ο ρόλος του ενεργού πολίτη.

- Παράλληλα, παρουσιάζονται οι πολλαπλές συγκρούσεις, τα κοινωνικά προβλήματα και οι ταχύτερες μεταβολές που χαρακτηρίζουν τη σύγχρονη κοινωνική πραγματικότητα, αλλά και επίμαχα κοινωνικά και πολιτικά θέματα (controversial issues) απέναντι στα οποία επίσης οφείλει να διαμορφώσει μιαν ανοιχτή στάση ο σύγχρονος πολίτης, διεκδικώντας τα δικαιώματά του ως εθνικός, ευρωπαίος αλλά και οικουμενικός πολίτης.

III. Το βιβλίο του καθηγητή

Η παρουσίαση-οργάνωση του παρόντος βιβλίου έγινε με βάση το ΔΕΠΠΣ του μαθήματος, το οποίο και περιλαμβάνει 54 διδακτικές ώρες, εκτός της εισαγωγικής ενότητας για τη διαθεματική προσέγγιση. Οι 54 αυτές διδακτικές ενότητες κατανέμονται σε 14 Κεφάλαια, τα οποία και καλύπτουν τις 4 βασικές ενότητες του βιβλίου. Στο βιβλίο του καθηγητή, παρουσιάζονται και τα 14 Κεφάλαια, με τους διδακτικούς στόχους που θέτει το ΔΕΠΠΣ και το Αναλυτικό Πρόγραμμα

του μαθήματος, πρόσθετο εκπαιδευτικό υλικό, βιβλιογραφία, συνθετικές εργασίες και ιδέες για δραστηριότητες, επιλογή βιβλιογραφίας και τέλος ένα δείγμα Κριτηρίου Αξιολόγησης. Το κάθε κεφάλαιο περιλαμβάνει προτεινόμενα σενάρια διδακτικής προσέγγισης για κάθε διδακτική ενότητα, ελπίζοντας ότι αυτό θα υποβοηθήσει καλύτερα την/τον εκπαιδευτικό στο έργο τους, στο βαθμό που το μάθημα συχνά διδάσκεται από εκπαιδευτικούς άλλων ειδικοτήτων.

Είναι εύλογο ότι τα προτεινόμενα σενάρια παρουσίασης είναι ενδεικτικά. Η/Ο εκπαιδευτικός μπορεί να επιλέξει από τα προτεινόμενα ή και να τα εμπλουτίσει, με βάση τα δεδομένα της τάξης. Η δομή του σχολικού εγχειριδίου, όπως αυτή αναλύθηκε παραπάνω, αλλά και η λογική του μαθήματος, όπως αυτή προσδιορίζεται από την Πολιτεία, επιβάλλουν διδακτικές μεθόδους που προάγουν τη συνεργασία και συμμετοχή των μαθητών, εφόσον αυτές οι μέθοδοι είναι οι μόνες που ικανοποιούν το βασικό στόχο του μαθήματος, δηλαδή **την απόκτηση γνωστικών και ψυχοκοινωνικών δεξιοτήτων (πρωτοβουλία, επικοινωνία, διάλογος, αναζήτηση λύσεων), στάσεων και συμπεριφορών που απαιτούνται για το ρόλο του σύγχρονου ενεργού πολίτη.**

IV. Προτεινόμενη οργάνωση του μαθήματος

1. Αρχικός προγραμματισμός

α. Προγραμματισμός της ύλης

- Ο χαρακτήρας του βιβλίου του μαθητή, όπως αναλύθηκε παραπάνω, προϋποθέτει την κατάλληλη προετοιμασία της/του εκπαιδευτικού. Βασική επομένως προϋπόθεση είναι η μελέτη του βιβλίου και ο προγραμματισμός της δουλειάς, πριν την έναρξη των μαθημάτων. Η/Ο εκπαιδευτικός προγραμματίζει με αυτόν τον τρόπο το χρονοδιάγραμμα των δραστηριοτήτων και δημιουργεί ένα πρόγραμμα, το οποίο οριστικοποιείται με βάση τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των μαθητών στην έναρξη της χρονιάς. Αποτέλεσμα είναι **ένα λειτουργικό και ενδιαφέρον πρόγραμμα σπουδών του μαθήματος προσαρμοσμένο στα δεδομένα της τάξης και στις δυνατότητες που παρέχει το σχολείο.**

- **Στόχος είναι η κάλυψη όλων των γνωστικών αντικειμένων-διδακτικών ενοτήτων.** Ως εκπαιδευτικοί της τάξης γνωρίζουμε ότι ένα αναλυτικό πρόγραμμα 54 διδακτικών ενοτήτων είναι δύσκολο να καλυφθεί απόλυτα στο πλαίσιο των 60 ωρών που κατά μέσο όρο καλύπτει ένα δίωρο μάθημα στη διάρκεια της χρονιάς. Ταυτόχρονα όμως είναι σημαντικό να μη μείνουν ανεπεξέργαστες π.χ. οι βασικές ενότητες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των Διεθνών Θεσμών (Κεφ. 13 και 14), οι οποίες και αποτελούν προτεραιότητες στην εκπαίδευση του σύγχρονου ευρωπαϊού πολίτη στην εποχή της παγκοσμιοποίησης, επειδή με βάση το Αναλυτικό Πρόγραμμα αποτελούν αντικείμενο των τελευταίων ενοτήτων.

Για το λόγο αυτό έχει καταβληθεί κάθε προσπάθεια **οι γνώσεις να διαχέονται και επαναλαμβάνονται σε όλες τις ενότητες** π.χ. η Ευρωπαϊκή Ένωση και οι θεσμοί της, παρουσιάζονται και στο Μέρος της Κοινωνικής Αγωγής. Αυτό δίνει την ευκαιρία στους μαθητές να ανατρέξουν στο αντίστοιχο Κεφάλαιο και να αντλήσουν στοιχεία για την επεξεργασία εννοιών (π.χ. θεσμός Ευρωπαϊού Διαμεσολαβητή, θεσμός ΕΕ, θεσμός Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων) με την ευκαιρία επεξεργασίας εννοιών, σχολίων, δραστηριοτήτων για άλλα κεφάλαια όπως π.χ. των θεσμών, της κοινωνικοποίησης, του κοινωνικού ελέγχου κ.ά Αυτός ο τρόπος επεξεργασίας αποτελεί στόχο αυτού του βιβλίου, ώστε **όλες οι ενότητες να αποτελέσουν αντικείμενο πολλαπλών επεξεργασιών και αναγνώσεων από το μαθητή.** Με αυτόν τον τρόπο μεγιστοποιούνται τα γνωστικά αποτελέσματα. Λαμβάνοντας υπόψη αυτήν την παράμετρο, μπορούν με μια κατάλληλη οργάνωση, να δίνονται τέτοιες δραστηριότητες και εργασίες, μέσα και έξω από την τάξη, ώστε να εξασφαλίζονται τόσο οι πολλαπλές αναγνώσεις του βιβλίου, όσο και η κάλυψη όλων των ενοτήτων.

- Ένας άλλος τρόπος κάλυψης και των 54 διδακτικών ενοτήτων του βιβλίου είναι **ορισμένες**

ενότητες να επιλεγούν και να δοθούν στους μαθητές, ως πηγή συνθετικών, ατομικών ή ομαδικών σχεδίων εργασίας (projects). Με αυτόν τον τρόπο και στην περίπτωση που για λόγους έκτακτους δεν επαρκέσει ο χρόνος για επεξεργασία όλης της ύλης, αυτή θα έχει γίνει αντικείμενο επεξεργασίας και μελέτης από τους μαθητές στο πλαίσιο διαθεματικών συνθετικών εργασιών ή άλλων παρουσιάσεων. Το έργο των ΜΚΟ, το περιβάλλον, η ισότητα, τα ανθρώπινα δικαιώματα, η ενίσχυση των ΑμΕΑ, οι διεθνείς ΜΚΟ και ο ΟΗΕ, είναι θέματα διάχυτα στο βιβλίο και θα μπορούσαν να αποτελέσουν αντικείμενο επεξεργασίας από τους μαθητές, με χρήση σχετικών σχολίων και αναφορών από όλο το βιβλίο, το οποίο σε αυτήν την περίπτωση λειτουργεί ως πρόσθετη πηγή.

- Η βασικότερη προϋπόθεση κάλυψης της ύλης παραμένει ο λεπτομερειακός αρχικός αλλά και ενδιάμεσος προγραμματισμός από την/τον εκπαιδευτικό, με βάση τις ειδικές συνθήκες της σχολικής χρονιάς και με γνώμονα την εξάντληση των βασικών εννοιών όλων των διδακτικών ενότητων.

β. Συγκέντρωση εποπτικού υλικού Προετοιμασία Δραστηριοτήτων

Μετά τον προγραμματισμό της ύλης, καλό είναι να γίνει μια επιλογή των βασικών δραστηριοτήτων-εργασιών-εναλλακτικών σεναρίων που θα ακολουθηθούν. Η επιλογή βέβαια αυτή θα ολοκληρωθεί στην τάξη με βάση και τα ενδιαφέροντα των μαθητών. Βοηθητικό όμως θα είναι η/ο εκπαιδευτικός να ενδιαφερθεί να ελέγξει ή να εξασφαλίσει την ύπαρξη ενός βασικού εποπτικού υλικού.

Το εποπτικό υλικό που προτείνεται είναι ποικίλο και πολύ πλούσιο, ώστε να καλυφθούν όλα τα πιθανά ενδιαφέροντα και μέσα και σε καμία περίπτωση δεν είναι υποχρεωτικό. Είναι όμως λογικό ότι **ένα μάθημα που συνδέεται με την καλλιέργεια στάσεων και δεξιοτήτων ενός ενεργού πολίτη να πραγματοποιείται μέσα σε περιβάλλοντα βιοματικής, συνεργατικής μάθησης, μακριά από δασκαλοκεντρικές μεθόδους "παράδοσης" σε έναν παθητικό δέκτη.** Αυτές οι διδακτικές προσεγγίσεις προϋποθέτουν ένα οργανωμένο μάθημα, που εξασφαλίζει τη συμμετοχή του μαθητή και την απόκτηση δεξιοτήτων χρήσης πηγών πληροφόρησης. Το βιβλίο του μαθητή εξασφαλίζει ένα βασικό εποπτικό υλικό, μέσα από τα σχετικά σχόλια και την εικονογράφηση που λειτουργούν ως πηγές. Αυτό το εποπτικό υλικό και η ανάπτυξη διαλόγου αποτελούν τη βασική προτεινόμενη διδακτική προσέγγιση. Εάν όμως ο εκπαιδευτικός επιθυμεί να αξιοποιήσει και άλλες προτεινόμενες πηγές (προβολή βιντεοταινιών, συζήτηση με εκπροσώπους Οργανώσεων, υλικό ΜΚΟ, Διεθνών Οργανισμών, διαδίκτυο, λογοτεχνικά κείμενα), πρέπει έγκαιρα να προετοιμαστεί.

- Όλες οι Διευθύνσεις Εκπαίδευσης διαθέτουν για αντιγραφή τις προτεινόμενες **βιντεοταινίες Εκπαιδευτικής Τηλεόρασης** (σε αντίθετη περίπτωση εξασφαλίζονται μέσω του αντίστοιχου γραφείου του ΕΠΕΠΘ).

- Η Βουλή, η ΕΕ, η Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς (ΓΓΝΓ), οι ΜΚΟ, η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ, η Unicef, διαθέτουν σχετικό **εκπαιδευτικό υλικό** που μπορούν να προμηθεύσουν στους εκπαιδευτικούς(αναλυτικά στα κεφάλαια ως πρόσθετο εκπαιδευτικό υλικό).

- Οι εκπαιδευτικοί μπορούν να ξεκινήσουν μια συλλογή από **σχόλια του τύπου**, επικαιροποιώντας περισσότερο τα επιμέρους θέματα. Τη δραστηριότητα αυτή μπορούν να συνεχίσουν οι μαθητές, τοποθετώντας το υλικό σε αντίστοιχους με τα αντικείμενα φακέλους.

- Εάν πραγματοποιηθούν **προβολές**, πρέπει να εξασφαλιστεί τηλεόραση και βίντεο, τουλάχιστον σε μία τάξη ή σε σχετική αίθουσα. Τα περισσότερα σχολεία διαθέτουν αντίστοιχο υλικό. Σε αντίθετη περίπτωση, μπορεί να εξασφαλιστεί η αγορά του μέσω της Σχολικής Επιτροπής ή του Συλλόγου Γονέων.

- Οι εισαγωγές προτείνουν στους μαθητές **αντιπροσωπευτικά λογοτεχνικά κείμενα** για τα επιμέρους κεφάλαια. Εάν η/ο εκπαιδευτικός επιθυμεί να τα διαθέτει το σχολείο, μπορεί να ζητήσει τον εμπλουτισμό της σχολικής βιβλιοθήκης με μερικά αντίτυπα από αυτά που θα επιλέξει

ως καταλληλότερα. Το ίδιο μπορεί να κάνει και για τα βασικά βιβλία που προτείνονται ως βιβλιογραφία.

- Σε πολλές διδακτικές ενότητες προβλέπεται η **εναλλακτική διδασκαλία μέσω του διαδικτύου** στο πλαίσιο της συνεργατικής μάθησης (cooperative learning). Εάν επιλεγεί αυτός ο τρόπος εργασίας, θα πρέπει η/ο εκπαιδευτικός να εξασφαλίσει τη δυνατότητα χρήσης του εργαστηρίου Η/έ για τις ώρες που θα επιλέξει.

- Εξάλλου στο βιβλίο προτείνονται μέσα από τα σχόλια και τις εργασίες, κατάλληλες ιστοσελίδες για άντληση πληροφοριών από τους μαθητές. Εάν δεν πραγματοποιηθούν μαθήματα με τη **χρήση του διαδικτύου** και δεν υπάρξει συνεννόηση με τον καθηγητή των έπολογιστών για ένταξη σχετικών δραστηριοτήτων στο μάθημά του, μπορεί να εξασφαλιστεί η χρήση ενός τουλάχιστον η/υ από τους μαθητές που δε διαθέτουν προσωπικό Η/Υ. Ο υπολογιστής μπορεί να τοποθετηθεί σε ελεγχόμενη αίθουσα (π.χ βιβλιοθήκης).

- Πολλές ΜΚΟ (Διεθνής Αμνηστία, Γιατροί του Κόσμου) έχουν **οργανωμένα εκπαιδευτικά προγράμματα** και επισκέπτονται τα σχολεία. Εάν επιλεγεί αυτή η δραστηριότητα, πρέπει να γίνει έγκαιρα η αίτηση.

- Εάν επιλεγεί η πραγματοποίηση σχετικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων (Ευρωπαϊκών, Περιβαλλοντικών, Αγωγής Υγείας ή Καταναλωτή), πρέπει να υποβληθούν έγκαιρα οι αιτήσεις συμμετοχής (Στα αντίστοιχα γραφεία Διευθύνσεων ή στο ΙΚΥ για τα Ευρωπαϊκά Προγράμματα Σωκράτης).

- Καλό είναι από την έναρξη των μαθημάτων να εξασφαλιστεί ένας πίνακας **ανακινώσεων** σε κάθε τάξη, ώστε οι μαθητές να αναρτούν εργασίες, υλικό από τον τύπο, πληροφοριακό υλικό από το διαδίκτυο σχετικά με θέματα που επεξεργάζονται στο πλαίσιο του μαθήματος. Αυτός είναι ένας απλός τρόπος ενημέρωσης όλων των μαθητών της τάξης για τις σχετικές πληροφορίες και συγχρόνως δημοσιοποίησης των εργασιών των μαθητών.

- Εάν επιλεγούν **δραστηριότητες**, όπως η έκδοση εφημερίδας, παρουσιάσεις σχετικές με το Ημερολόγιο των Ηνωμένων Εθνών (σελ.109), αυτές πρέπει να οργανωθούν έγκαιρα, ώστε να λειτουργήσουν στη διάρκεια της χρονιάς.

γ. Συνεργασία με συναδέλφους

Όλες οι σχετικές έρευνες έχουν δείξει ότι η πολιτική και κοινωνική παιδεία των μαθητών στο σχολείο δε συνδέεται μόνον με τα σχετικά μαθήματα, αλλά και με το σχολικό περιβάλλον (school climate). Είναι γεγονός ότι η καλλιέργεια των στάσεων και δεξιοτήτων που απαιτεί ο ρόλος του ενεργού πολίτη μιας σύγχρονης "ανοιχτής" κοινωνίας, προϋποθέτει ένα **σχολείο "ανοιχτό" στην κοινωνία, με δραστηριότητες, προγράμματα, επισκέψεις, εκθέσεις, συζητήσεις**. Όλες οι διδακτικές ενότητες προτείνουν αντίστοιχες δραστηριότητες και προϋποθέτουν ένα τέτοιο σχολείο. Η/Ο εκπαιδευτικός που διδάσκει το μάθημα δεν επωμίζεται βέβαια την ευθύνη διαμόρφωσης ενός τέτοιου σχολείου. Μπορεί όμως στο πλαίσιο ενεργοποίησης της ισχύουσας νομοθεσίας να αναλάβει σχετικές πρωτοβουλίες συνεργασίας με συναδέλφους, στο πλαίσιο τόσο της διαθεματικότητας, όσο και σχετικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων (Ευρωπαϊκά Προγράμματα, Αγωγή υγείας, Καταναλωτή, Περιβαλλοντική κ.ά.).

Αυτές οι πρωτοβουλίες μπορούν να δρομολογηθούν από την αρχή της σχολικής χρονιάς με όσους συναδέλφους ενδιαφέρονται για σχετικές διαθεματικές δραστηριότητες, ώστε να προγραμματιστούν έγκαιρα και τα δικά τους προγράμματα. Τέτοιες πρωτοβουλίες συνεργασίας μπορούν να υπάρξουν με τους συναδέλφους:

- της **Ιστορίας**, για την κατανόηση της Γαλλικής Επανάστασης (Κεφ.7), των Συνταγμάτων(κεφ.8), των εκλογών (κεφ.9), των κινημάτων και επαναστάσεων. Ακόμα για εργασίες τοπικής Ιστορίας (π.χ. εξέλιξη θεσμών, οικογένειας, εθίμων της περιοχής βλ. και κεφ.4),

- της **Βιολογίας**, για την κατανόηση της φυσικής επιλογής (κεφ.1), των γενετικών παρεμβάσεων

(Κεφ.12), του περιβάλλοντος (κεφ.12),

- του **ΣΕΠ**, για εργασίες σχετικές με το δικαίωμα στην εργασία και την εκπαίδευση (κεφ.12), τις εκπαιδευτικές και εργασιακές συνθήκες στα πλαίσια της ΕΕ (Κεφ.13),
- των **Αγγλικών**, για σχετικές προτεινόμενες δραστηριότητες σε σχέση με τον ΟΗΕ και άλλες Διεθνείς Οργανώσεις (βλ. Κεφ.14), αλλά και την οργάνωση Ευρωπαϊκών Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων,
- της **Πληροφορικής**, για την αξιοποίηση του μαθήματος σε αντίστοιχες με το υλικό του βιβλίου δραστηριότητες και έρευνες των μαθητών στο διαδίκτυο,
- **όλων των ειδικοτήτων**, για διοργάνωση προγραμμάτων, εκθέσεων, επισκέψεων.

2. Διδακτικές προσεγγίσεις-Αξιολόγηση

α. Αξιοποίηση Εισαγωγής

- Οι εισαγωγές είναι οργανωμένες με τέτοιο τρόπο ώστε να επιτελούν έναν τριπλό ρόλο: **α)** κυρίως, να λειτουργούν στους μαθητές ως αφορμήσεις μελέτης, διαμορφωτές ενδιαφέροντος και ευαισθητοποίησης για τα γνωστικά αντικείμενα που θα επεξεργαστούν και **β)** συμπληρωματικά, να παρέχουν ένα πλούσιο εποπτικό υλικό στους μαθητές (λογοτεχνικό, κινηματογραφικό και ηλεκτρονικό), το οποίο να μπορεί να λειτουργεί όχι απαραίτητα εισαγωγικά- πράγμα αδύνατο λόγω της πληθώρας υλικού- αλλά σε όλη τη διάρκεια της χρονιάς, ως πηγή διαθεματικής ενημέρωσης σε βάθος χρόνου, στο βαθμό που το σχολικό εγχειρίδιο λειτουργεί και ως βιβλίο αυτομόρφωσης του μαθητή και τέλος εναλλακτικά, **γ)** ως ιδέες για οργάνωση δραστηριοτήτων και εργασιών.
- Η/Ο εκπαιδευτικός μπορεί επομένως, να αξιοποιήσει αυτούς τους ρόλους των εισαγωγών, **α)** συστήνοντας από την αρχική παρουσίαση του βιβλίου κατάλληλους τρόπους αξιοποίησης από τους μαθητές των δύο παραπάνω ρόλων των εισαγωγών, **β)** χρησιμοποιώντας ένα μέρος του υλικού ως προοργανωτή του μαθήματος π.χ. συστήνοντας να επιλέξουν οι μαθητές ομαδικά να δουν μια ταινία ή να αντλήσουν πληροφόρηση από έναν ιστοχώρο πριν από την εισαγωγή στο νέο κεφάλαιο, **γ)** επιλέγοντας και αξιοποιώντας ένα μέρος του υλικού ως δραστηριότητες και εργασίες κατά τη διάρκεια των μαθημάτων κάθε κεφαλαίου (π.χ. δίνοντας ένα λογοτεχνικό απόσπασμα για ανάγνωση με συγκεκριμένες ερωτήσεις για σχολιασμό ή επιλέγοντας για προβολή μια από τις προτεινόμενες ταινίες).

β. Αξιοποίηση σχολίων

- Όπως αναφέρθηκε, το βιβλίο του μαθητή μπορεί να λειτουργήσει, τόσο ως εργαλείο αυτομόρφωσης για το μαθητή, όσο και ως **εργαλείο δουλειάς** στην τάξη. Αυτό σημαίνει ότι το μάθημα γίνεται και μέσα από το βιβλίο. Για το λόγο αυτό έχουν επιλεγεί σχόλια, τα οποία παρουσιάζουν, διευρύνουν, εμβαθύνουν, σχολιάζουν τις έννοιες που παρουσιάζονται σε κάθε διδακτική ενότητα. Μια ποικιλία από επίκαιρες φωτογραφίες, πίνακες, ιστογράμματα, σχόλια, πηγές, διαβάζονται από τους μαθητές και συζητούνται στη διάρκεια του μαθήματος. Τα σχόλια, από αυτήν την άποψη παίζουν το ρόλο του εποπτικού υλικού, το οποίο πιθανά να απουσιάζει σε κάποιες περιπτώσεις. Είναι βασικό επομένως τα σχόλια να αξιοποιούνται στη διάρκεια του μαθήματος από τον καθηγητή, ως αφορμές συζήτησης και έκφρασης γνώμης από τους μαθητές. Οι μαθητές καλούνται να τα διαβάσουν, και στη συνέχεια να εκφράσουν τη γνώμη τους στα ερωτήματα που τίθενται.
- Μερικά σχόλια, παραπέμπουν σε δικτυακούς ιστοχώρους και εάν το μάθημα δεν πραγματοποιείται με τη χρήση Η/Υ, μπορούν να αποτελέσουν δραστηριότητα-εργασία ομάδων μαθητών που ενδιαφέρονται ή έχουν πρόσβαση σε Η/Υ, ώστε να παρουσιάσουν, κατά τη διάρκεια του επομένου μαθήματος, το πληροφοριακό υλικό που θα έχουν συγκεντρώσει.
- Μερικά σχόλια μπορούν να συζητηθούν στην τάξη και στη συνέχεια να δοθούν για περαιτέρω

επεξεργασία, ως ατομική ή ομαδική δραστηριότητα στους μαθητές.

γ. Συνεργατική μάθηση

• Η Συνεργατική μάθηση (cooperative learning) είναι η μέθοδος μάθησης που προτείνεται σε αρκετές περιπτώσεις, ως μέθοδος ενεργητικής μάθησης. Στη συνεργατική μάθηση οι μαθητές προσεγγίζουν τη γνώση μέσα από το διάλογο και τη συνεργασία της ομάδας. Οι ομαδικές δραστηριότητες στην τάξη, η ομαδική επεξεργασία των σχολίων, τα εναλλακτικά σενάρια διδακτικής με τη χρήση Η/Υ, οι έρευνες, οι ομαδικές συνθετικές εργασίες, τα σχέδια εργασίας (projects), αποτελούν τρόπους συνεργατικής μάθησης. Ο τρόπος αυτός προσέγγισης της γνώσης είναι ο πλέον κατάλληλος για το συγκεκριμένο μάθημα, στο βαθμό που ως μέθοδος καλλιεργεί τις δεξιότητες επικοινωνίας, διαλόγου, συνεργασίας που αποτελούν και βασικούς στόχους του.

• Σημαντικό ρόλο στη συνεργατική μάθηση παίζει η δημιουργία της ομάδας, εφόσον οι δυναμικές της είναι καθοριστικές. Η/Ο εκπαιδευτικός μπορεί να ξεκινήσει από την απλή περίπτωση της συνεργασίας με το συμμαθητή στο θρανίο, για κοινή ολιγόλεπτη επεξεργασία σχολίων, ερωτήσεων, εργασιών στην τάξη. Ευρύτερες ομάδες μπορούν να φτιαχτούν για τη διδασκαλία μέσω Η/Υ (βλ. επόμενη παράγραφο) ή και για μεγαλύτερες εργασίες στην τάξη (Αναλυτικά παραδείγματα βλ. Κεφ. 12). Στην περίπτωση των μεγαλύτερων ομάδων καλό είναι αυτές να μην είναι μικρότερες από 3-4 άτομα, ούτε μεγαλύτερες από 6. Μια ομάδα 4 ατόμων είναι η ιδανική, εφόσον με αυτόν τον τρόπο αποφεύγονται τα μειονεκτήματα τόσο της πολυμελούς ομάδας, όσο και της μικρής. Καλό είναι επίσης να ενθαρρυνθούν σε συμμετοχή σε κατάλληλες ομάδες και λιγότερο κοινωνικοί μαθητές, οι οποίοι και με αυτόν τον τρόπο θα βοηθηθούν να αναπτύξουν κοινωνικότητα.

δ. Εναλλακτικά σενάρια συνεργατικής μάθησης με τη χρήση η/υ

• Ο διάλογος και η συνεργασία που αναπτύσσονται στη συνεργατική μάθηση, ως απαραίτητες δεξιότητες του ενεργού πολίτη, μεγιστοποιούνται όταν αυτή πραγματοποιείται με τη χρήση Η/Υ, εφόσον το βάρος δίνεται στο " **γνώρισε πώς να μάθεις**" και όχι στο " γνώριζε ότι...." της παραδοσιακής διδασκαλίας.

• Εξάλλου, στα πλεονεκτήματα από τη χρήση του διαδικτύου και των Η/Υ γενικότερα στην εκπαίδευση (ενεργητική συμμετοχή μαθητή, διαδραστική μάθηση, σύνθεση πληροφορίας, ενσωμάτωση μεθόδων γνώσης και όχι απομνημόνευσης) προστίθεται ο απαραίτητος για τα συγκεκριμένα αντικείμενα **εμπλουτισμός του μαθήματος με την επικαιρότητα αλλά και με πηγές** που πιθανά δεν περιέχονται στο βιβλίο (Σύνταγμα, Ευρωπαϊκή νομοθεσία, Διακηρύξεις) ή που έχουν μεταβληθεί (π.χ. Αναθεώρηση Σύνταγματος, εκλογές, αλλαγές εκλογικής νομοθεσίας, διεύρυνση ΕΕ).

• Στις επιμέρους ενότητες προτείνονται συγκεκριμένα διδακτικά σενάρια με χρήση Η/Υ, που αφορούν σχεδόν τα 2/3 της διδακτέας ύλης. Η χρήση του διαδικτύου είναι πολύ απλή διαδικασία και για τον εκπαιδευτικό που δε γνωρίζει τη χρήση Η/Υ και δε χρειάζεται περισσότερο από λίγες ώρες με έναν υπολογιστή για να τη μάθει. **Τι χρειάζεται να εξασφαλίσει ο εκπαιδευτικός εάν επιλέξει αυτή τη μέθοδο:** **1.** Τη χρήση της αίθουσας Η/Υ για μια ώρα ανά τμήμα εβδομαδιαία, ή την πολυτέλεια να φτιάξει μιαν αίθουσα με 5-6 υπολογιστές συνδεδεμένους με το διαδίκτυο. **2.** Την οργάνωση των μαθητών σε ομάδες (βλ. προηγούμενη ενότητα). **3.** Φυλλάδιο ερωτήσεων που θα περιλαμβάνει και τους δικτυακούς ιστοχώρους που καλούνται να επισκεφτούν οι μαθητές. (Πολλά σχόλια και εργασίες του βιβλίου υποδεικνύουν κατάλληλους ιστοχώρους και ερωτήσεις για επεξεργασία). **4.** Κατάλληλη οργάνωση του χρόνου.

• Εάν επιλεγεί η μέθοδος σχεδίων εργασίας (**projects**), δηλαδή κάλυψης ενός μέρους της ύλης μέσω ενός προγράμματος για κάθε ομάδα, χρειάζεται οπωσδήποτε φυλλάδιο ερωτήσεων και

οργάνωση του χρόνου, π.χ. Το κεφάλαιο της ΕΕ θα μπορούσε να καλυφθεί με ένα project ενός μήνα (βλ. αναλυτικά στο αντίστοιχο κεφ.12).

ε. Εργασίες - Δραστηριότητες

• Το βιβλίο προτείνει ένα μεγάλο αριθμό εργασιών και δραστηριοτήτων, ενώ πολλά από τα σχόλια συνοδεύονται από αντίστοιχες προτάσεις. Αυτό εξυπηρετεί το βασικό στόχο του βιβλίου που είναι η ανάπτυξη των συμπεριφορών και δεξιοτήτων του ενεργού πολίτη. Οι δεξιότητες αυτές αφορούν την καλλιέργεια και ανάπτυξη της αυτενέργειας, διάλογου, κριτικής σκέψης, πρωτοβουλίας, επικοινωνίας, συνεργασίας, αυτοαξιολόγησης και αυτοκριτικής των μαθητών. Επομένως: **α)** Όσες από τις εργασίες αποτελούν δραστηριότητες (επισκεφτείτε το Δήμο, πραγματοποιείτε μικρή έρευνα, συγκεντρώστε άρθρα, συλλέξτε πληροφορίες από το διαδίκτυο) καλό είναι να **δίνονται στους μαθητές και καλύτερα σε ομάδες μαθητών, με βάση τη δική τους επιθυμία και ενδιαφέρον**. Η παρουσίαση των εργασιών στην τάξη και η ενθάρρυνση και της λιγότερο ενδιαφέρουσας εργασίας θα αποτελέσει ερέθισμα για όλους τους μαθητές να ζητήσουν την επόμενη φορά εργασία.

β) Πολλές άλλες εργασίες μπορούν να πραγματοποιηθούν στην τάξη, εάν και ο προγραμματισμός το επιτρέπει. Οι εργασίες που αφορούν τα δικαιώματα (κεφ. 13 εργασίες 3,4,5) μπορούν να δοθούν στην τάξη και να πραγματοποιηθούν σε συνεργασία των μαθητών με το συμμαθητή τους ανά θρανίο. Στη συνέχεια και αφού έχει δημιουργηθεί το ενδιαφέρον και οι προβληματισμοί στους μαθητές, όσοι μαθητές θέλουν μπορούν να αναλάβουν τη διερεύνηση των αντίστοιχων θεμάτων από το Δήμο, το διαδίκτυο κ.ά. Στόχος πάντα είναι η ανάπτυξη ενδιαφέροντος στους μαθητές και η καθοδήγηση και συντονισμός από την/τον εκπαιδευτικό των δραστηριοτήτων.

• Στο σημείο αυτό είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι **το υλικό που συγκεντρώνουν οι μαθητές πρέπει να ανακοινώνεται στην τάξη** (προφορική παρουσίαση ή ανάρτηση σε πίνακες ανακοινώσεων) ή και στο σχολείο(πίνακες ανακοινώσεων, εκθέσεις, αφιερώματα, εκδηλώσεις). Με αυτόν τον τρόπο ενημερώνονται όλοι οι μαθητές και ενθαρρύνονται αναπτύσσουν ανάλογες πρωτοβουλίες.

• **Οι εργασίες των μαθητών τοποθετούνται σε φακέλους ανά κεφάλαιο** (14 συνολικά φάκελοι σε κάθε τάξη). Οι φάκελοι αυτοί αξιολογούν τη δραστηριότητα της τάξης στο μάθημα. Το υλικό αυτό, μετά από αξιολόγηση από τους ίδιους τους μαθητές, μπορεί να αποτελέσει μικρή έκθεση της τάξης στο τέλος της χρονιάς. Εξάλλου, θα αποτελεί και ένα πλούσιο εκπαιδευτικό υλικό για την/τον εκπαιδευτικό.

• Οι εργασίες μπορεί να δίνονται πιο απλοποιημένες στους μαθητές, πολλές από αυτές μπορούν να αποτελέσουν περισσότερες εργασίες, πολλές μπορούν να δώσουν ιδέες στην/στον εκπαιδευτικό για κατασκευή άλλων εργασιών, με βάση και τα ενδιαφέροντα της τάξης.

• Όπως και πολλές έννοιες διαχέονται διαθεματικά σε όλο το βιβλίο, με τον ίδιο τρόπο υπάρχουν και εργασίες αντίστοιχα κοινές για διαφορετικά κεφάλαια (ρατσισμός, γυναικές, ΑμΕΑ, περιβάλλον, κοινωνία πολιτών και ενεργός πολίτης, δικαιώματα και υποχρεώσεις κ.ά.). Τα θέματα αυτά θα μπορούσαν να δοθούν με κατάλληλες **συνθετικές εργασίες** σε ομάδες μαθητών, ώστε να τα επεξεργαστούν σε μεγαλύτερα διαστήματα. Ανάλογες εργασίες μπορούν να αποτελέσουν και προγράμματα, όπως τα Ευρωπαϊκά, η Συμμετοχή στο Κοινοβούλιο Νέων της ΕΕ ή του ΟΗΕ κ.ά.

• Στο τέλος του βιβλίου του μαθητή υπάρχει **ευρετήριο βασικών όρων** και εννοιών που χρησιμοποιούνται σε διάφορα σημεία του βιβλίου. Το ευρετήριο αυτό μπορεί να υποδειχθεί από την/τον εκπαιδευτικό να χρησιμοποιείται από τους μαθητές στις εργασίες τους, ώστε και το βιβλίο να χρησιμοποιείται ως πηγή και οι μαθητές να αντλούν περισσότερα στοιχεία και να επαναλαμβάνουν βασικές έννοιες και όρους.

Στ. Πραγματοποίηση έρευνας από τους μαθητές

• Σε αρκετές περιπτώσεις προτείνεται η διεξαγωγή μικρής έρευνας από ομάδες μαθητών. Η **διεξαγωγή έρευνας** (πραγματοποιείται και στην Α' Λυκείου, στο πλαίσιο του μαθήματος της τεχνολογίας) είναι **πολύ χρήσιμη για την καλλιέργεια πολλαπλών δεξιοτήτων** (ανάλυση, σύνθεση, επικοινωνία, συλλογή-επεξεργασία δεδομένων). Καλό είναι όλοι οι μαθητές να συμ-μετάσχουν σε μια τουλάχιστον έρευνα και να αποκομίσουν την αντίστοιχη γνώση. Οι έρευνες που προτείνονται είναι πολλών ειδών: Έρευνες από το διαδίκτυο, έρευνες σε τοπικές αρχές, δειγματοληπτικές έρευνες. Για την πραγματοποίηση όλων αυτών των ερευνών, καλό είναι να υπάρξει ενημέρωση των μαθητών για κάποιες βασικές αρχές σε σχέση με την έρευνα (π.χ. στη διάρκεια της παρουσίασης του μαθήματος και του τρόπου δουλειάς, με την έναρξη των μαθημάτων).

• Βασικό στοιχείο για οποιαδήποτε έρευνα είναι η προετοιμασία:

• **1. Ενημέρωση για τα θέματα που θα ερευνήσω, 2. αποσαφήνιση των θεμάτων, 3. διαμόρφωση ερευνητικών ερωτημάτων, απόφαση για το κατάλληλο είδος έρευνας, 4. πραγματοποίηση της έρευνας-συλλογή δεδομένων 5. επεξεργασία στοιχείων 6. συμπεράσματα.**

Εάν π.χ θέμα είναι τι κάνει η τοπική κοινότητα για τα Άτομα με Ειδικές Ανάγκες, οι μαθητές πρέπει να βοηθηθούν ώστε:

• **α)** Να ενημερωθούν και να καταγράψουν ποια είναι τα ΑμΕΑ (σχετικοί σύλλογοι, ιστοσελίδες)
β) Τι ανάγκες-προβλήματα πρέπει να τους καλύψει η τοπική κοινότητα **γ)** Να διαμορφώσουν τα ερωτήματά τους π.χ. πώς εξυπηρετούνται στην μετακίνησή τους όσο έχουν προβλήματα κίνησης: υπάρχουν ράμπες, ηχητικοί σηματοδότες πεζών, λεωφορεία με ράμπες, κ.ά. **δ)** Να επιλέξουν ποιο είδος έρευνας θα χρησιμοποιήσουν, π.χ. ποιοτική έρευνα, δηλαδή έρευνα με συνεντεύξεις- με ποιους; π.χ. Με κάποια άτομα με ειδικές ανάγκες και με εκπροσώπους του Δήμου ή της Νομαρχίας
ε) Καταγραφή ερωτήσεων **στ)** πραγματοποίηση συνεντεύξεων **ζ)** Συγκέντρωση αποτελεσμάτων έρευνας σε σχέση με τα αρχικά ερωτήματα **η)** ταξινόμηση και επεξεργασία στοιχείων, **η)** Εξαγωγή συμπερασμάτων. Αυτό αποτελεί ένα παράδειγμα **ποιοτικής έρευνας**. Η ίδια βέβαια επεξεργασία πρέπει να γίνεται ακόμα και σε μία έρευνα διαδικτυακή ή βιβλιογραφική για να γίνει η έρευνα σωστά. Με αυτόν τον τρόπο οι μαθητές μαθαίνουν να χρησιμοποιούν σωστά το διαδίκτυο και να οργανώνουν σωστά οποιαδήποτε έρευνα επιθυμούν ως πολίτες στην καθημερινή τους ζωή.

• Ένα άλλο είδος έρευνας είναι η **ποσοτική έρευνα**, δηλαδή η δειγματοληπτική έρευνα με τη χρήση ερωτηματολογίου. Ενώ την ποιοτική έρευνα τη χρησιμοποιούμε για έρευνες σε βάθος, οι ποσοτικές έρευνες είναι καλύτερες όταν μας ενδιαφέρει να μετρήσουμε στάσεις και απόψεις ευρύτερων ομάδων. Παράδειγμα αποτελεί μια έρευνα που προτείνεται ως δραστηριότητα στο βιβλίο του μαθητή για τη χρήση των ΜΜΕ από του νέους (Κεφ.5.3 και 9.5). Και σε αυτήν την έρευνα θα ακολουθηθούν τα ίδια στάδια :

α) Ενημέρωση για το ποια είναι τα ΜΜΕ και τι σχέση έχουν οι νέοι με αυτά.

β) Ποιο ή ποια θα είναι τα ερευνητικά τους ερωτήματα π.χ. πόσο χρόνο αφιερώνουν οι συμμαθητές τους στο διάβασμα εφημερίδων και πόσο στην τηλεόραση ή το διαδίκτυο (απλή εκδοχή) ή θα μπορούσε και να προστεθεί και τι άρθρα ή περιοδικά διαβάζουν και τι εκπομπές ή ιστοχώρους προτιμούν (σύνθετη εκδοχή).

γ) Το είδος της έρευνας εί-ναι προφανώς η ποσοτική έρευνα. Επιλέγουν τώρα τον αριθμό του δείγματός τους για να είναι αντιπροσωπευτικό (π.χ. εάν στην τοπική τους κοινότητα οι νέοι του Γυμνασίου είναι περίπου 1000, ένα δείγμα 100 νέων είναι αντιπροσωπευτικό, αρκεί να έχει αναλογικά τα φύλα, τις κοινωνικές και μορφωτικές προελεύσεις) Εξάλλου στην έρευνά τους μπορούν να περιλάβουν και στοιχεία κοινωνικά στην έρευνά τους (π.χ. επάγγελμα και μορφωτικό επίπεδο γονέων) ώστε να διερευνήσουν τα συμπεράσματά τους και με βάση το πολιτισμικό επίπεδο της οικογένειας.

δ) Διαμορφώνουν το ερωτηματολόγιο, προσέχοντας οι ερωτήσεις να είναι σαφείς και απλές, να έχουν διαβάθμιση απαντήσεων, να απαντούν ακριβώς στα ερευνητικά ερωτήματα και να παρουσιάζονται με τον κατάλληλο τρόπο, ώστε να μην προκαταλαμβάνουν τις απαντήσεις.

Παράδειγμα:

1. Πόσες ώρες **την εβδομάδα** αφιερώνετε σε κάθε ένα από τα παρακάτω ΜΜΕ. Να σημειώσετε Χ στο αντίστοιχο τετράγωνο.

	Εφημερίδες	Περιοδικά	Ραδιόφωνο	Τηλεόραση	Διαδίκτυο
Λιγότερο από 1 ώρα					
1 ώρα					
1-3 ώρες					
3-5 ώρες					
Περισσότερες από 5 ώρες					

2. Τι είδους θέματα προτιμάτε ; Να σημειώσετε για κάθε είδος, τη συχνότητα που το παρακολουθείτε, σημειώνοντας με Χ στο αντίστοιχο τετράγωνο (καθόλου, σπάνια, κάπου-κάπου, συχνά, πολύ συχνά).

Είδος	καθόλου	σπάνια	Κάπου-κάπου	συχνά	Πολύ συχνά
Κοινωνικά θέματα					
Μόδας και τρόπου ζωής					
Ταινίες					
Σίριαλ					
Πολιτική					
Μουσική					
Αθλητικά					
Παιχνίδια					
Άλλο, τι;.....					

ε) Συμπληρώνονται τα ερωτηματολόγια και στη συνέχεια ταξινομούνται οι απαντήσεις και στ) Μεταφέρονται τα τελικά αποτελέσματα σε δύο ιστογράμματα (με τη βοήθεια του καθηγητή έπολογιστών) και εξάγονται τα σχετικά συμπεράσματα.

ζ. Προβολή βιντεοταινιών

Οι ταινίες είναι ένα μέσο που μπορεί να χρησιμοποιηθεί αποτελεσματικά στο μάθημα. Η προβολή μπορεί να γίνει είτε μέσω dvd και projector είτε με video με ή και χωρίς projector εάν η τηλεόραση έχει κατάλληλου μεγέθους οθόνη ή είναι αναρτημένη σε κατάλληλου ύψους σημείο της αίθουσας ώστε να μπορούν να παρακολουθήσουν όλοι οι μαθητές.

Σε όλες τις εισαγωγές προτείνονται κατάλληλες για τους μαθητές ταινίες, οι περισσότερες εγκεκριμένες από το έπουςείο. Ο εκπαιδευτικός μπορεί να επιλέξει από αυτές με βάση και το επίπεδο της τάξης και τα ενδιαφέροντα των μαθητών και να διαμορφώσει μια βασική βιντεοθήκη από την οποία θα αντλεί κατάλληλες για την τάξη του ταινίες κάθε χρόνο. Επειδή βέβαια ο χρόνος δεν επαρκεί για προβολές ταινιών στις διδακτικές ώρες που αντιστοιχούν στο μάθημα, προβολές θα μπορούσαν να οργανωθούν και εκτός ωρών διδασκαλίας ή και σε συνεννόηση με τοπικούς κινηματογράφους για προβολές για όλο το σχολείο. (Ο κιν/φος Φιλίπ στην Αθήνα σε συνεργασία με τη ΓΓΝΓενιάς πραγματοποιεί προβολές για μαθητές)

η. Εκπαιδευτικά προγράμματα

- Στο πλαίσιο του μαθήματος μπορούν να αξιοποιηθούν διάφορα εκπαιδευτικά προγράμματα, όπως Αγωγής Υγείας, Καταναλωτή, Περιβαλλοντικά, προγράμματα για την ισότητα των φύλων (ΚΕΘΙ). Πληροφορίες για αυτά μπορείτε να πάρετε από τις κατά τόπους Διευθύνσεις

Εκπαίδευσης. Εξάλλου, στο βιβλίο του μαθητή αναφέρονται τα προγράμματα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου Νέων (πληροφορίες Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο) και τα Προγράμματα της ευρωπαϊκής νεολαίας "Οι νέοι γνωρίζουν την Ευρώπη" (πληροφορίες Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς). Τέλος εκπαιδευτικά προγράμματα οργανώνει η Unesco, όπως το δίκτυο σχολείων Aspenet (πληροφορίες ΥΠΕΠΘ-Τμήμα Διεθνών Σχέσεων). Επίσης εκπαιδευτικά προγράμματα οργανώνουν και πολλές ΜΚΟ, όπως η Διεθνής Αμνηστία, η Action Aid κ.ά. Όλα αυτά τα προγράμματα αποτελούν τα καλλίτερα εκπαιδευτικά περιβάλλοντα εξάσκησης δεξιοτήτων και απόκτησης γνώσεων σχετικών με το συγκεκριμένο μάθημα.

- Μια ιδιαίτερη κατηγορία εκπαιδευτικών προγραμμάτων είναι τα Ευρωπαϊκά Εκπαιδευτικά Προγράμματα "**Σωκράτης**" (Πληροφορίες από τον εθνικό φορέα των προγραμμάτων: (Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών ΙΚΥ). Τα προγράμματα Σωκράτης περιλαμβάνουν για τις συγκεκριμένες ηλικίες μαθητών τα προγράμματα **Lingua**, που προβλέπουν 15νθήμερη εκπαιδευτική ανταλλαγή ευρωπαϊκών σχολείων με στόχο την εκμάθηση ευρωπαϊκών γλωσσών και τα προγράμματα **Comenius** που προβλέπουν την επεξεργασία κοινών εκπαιδευτικών projects από ευρωπαϊκά σχολεία και επισκέψεις μαθητών και καθηγητών για την προώθηση του κοινού εκπαιδευτικού προγράμματος (πληροφορίες www.iky.gr).

θ. Αξιολόγηση

- Είναι λογικό ότι σε ένα μάθημα στο οποίο βασικός στόχος είναι η διαμόρφωση στάσεων και δεξιοτήτων του ενεργού πολίτη, η αξιολόγηση να μην αφορά μόνον τις αποκτηθείσες γνώσεις αλλά και τις δεξιότητες και στάσεις του μαθητή. Αυτό σημαίνει ότι:

α) Η διαμόρφωση του προφορικού βαθμού πραγματοποιείται μέσα από τη συνολική συμμετοχή του μαθητή στις δραστηριότητες, στις οποίες και ενθαρρύνεται να συμμετέχει. Το γλωσσικό κριτήριο και η απομνημόνευση πρέπει να αποφεύγονται ως κριτήρια αξιολόγησης του μαθητή. Ένα επιτυχημένο μάθημα θα είναι αυτό που θα έχει εξασφαλίσει την ενεργητική συμμετοχή των μαθητών και, μέσα από την ενθάρρυνσή τους, την εμπλοκή όλων στις δραστηριότητες της τάξης.

β) Οι γραπτές δοκιμασίες των μαθητών πρέπει οπωσδήποτε και αυτές να περιλαμβάνουν κατάλληλες ερωτήσεις κρίσεως και κατανόησης (πολλαπλής επιλογής, Σωστού-Λάθους, Αντιστοιχίσης), κατάλληλα διατυπωμένες. Τόσο σε αυτό το βιβλίο, όσο και στο βιβλίο του μαθητή υπάρχουν αρκετά δείγματα. **γ)** Οι ερωτήσεις αποστήθισης γνώσεων (Τι είναι... Ποιες είναι οι αρμοδιότητες... Ποια είναι τα είδη.....) πρέπει να αποφεύγονται.

Η κατανόηση των κύριων εννοιών που εισάγει κάθε διδακτική ενότητα και καταγράφονται στο τέλος κάθε μαθήματος, μπορούν να εξετάζονται με κριτήριο όχι την αποστήθιση των ορισμών τους, αλλά την ικανότητα του μαθητή να τις αναγνωρίζει, να τις διακρίνει και να μπορεί να κατανοεί τι σημαίνουν αυτές στην πράξη. π.χ. η έννοια της αναλογικής ισότητας (κεφ. 12.2) δεν εισάγεται για να γνωρίζουν οι μαθητές τον όρο, εισάγεται για να μπορούν να καταλάβουν ότι η αρχή της ισότητας ισχύει σε κάθε περίπτωση μεταξύ ομοίων ατόμων ως προς το συγκεκριμένο κριτήριο (π.χ. ισότητα φορολογίας μεταξύ ίσων εισοδημάτων, ισότητα διορισμού μεταξύ ίσων προσόντων κ.ά.)

Το θέμα επομένως αυτό μπορεί να εξεταστεί με ερώτηση οποιουδήποτε τύπου που θα στοχεύει στον έλεγχο κατανόησης αυτής της διάκρισης (π.χ. Ζητάς να προσληφθείς σε θέση υπαλλήλου και προτιμάται υποψήφιος με γνώσεις κομπιούτερ, που εσύ δε διαθέτεις. Μπορείς να υποστηρίξεις ότι ο διορισμός έγινε κατά παράβαση των αρχών της ισότητας; Να αιτιολογήσεις την απάντησή σου). Αντίστοιχα στα κοινωνικά προβλήματα δεν αξιολογείται η γνώση του ορισμού, αλλά η ικανότητα του μαθητή να αναγνωρίζει ένα κοινωνικό πρόβλημα και να μπορεί να το διακρίνει από το ατομικό αλλά και να προβληματίζεται για τις αιτίες των κοινωνικών προβλημάτων. Ένα επομένως ιστόγραμμα με τους παγκόσμιους δείκτες φτώχειας και δύο κατάλληλες ερωτήσεις θα αποτελούσε τον καλύτερο τρόπο εξέτασης σε αυτό το θέμα. Γι' αυτό είναι απαραίτητο, πριν από τη διατύπωση των ερωτήσεων γραπτής εξέτασης των μαθητών, ο καθηγητής να μελετά και πάλι τους διδακτικούς στόχους κάθε κεφαλαίου.

Βιβλιογραφία Εισαγωγής

Ελληνόγλωσση

- Apple M., (1986) *Ιδεολογία και Αναλυτικά Προγράμματα*, Παρατηρητής Θεσσαλονίκη,
- Bernstein B., (1989) *Παιδαγωγικοί κώδικες και κοινωνικός έλεγχος*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα.
- Βακαλούδη Αν., (2003) *Διδάσκοντας και μαθαίνοντας με τις νέες τεχνολογίες: Θεωρία και πράξη*, Πατάκης, Αθήνα
- Γεωργούσης Παν., (1998) *Η αξιολόγηση των μαθητών με βάση το φάκελο υλικό=portfolio assessment=μια νέα τάση στην εκπαιδευτική αξιολόγηση*, Δελφοί, Αθήνα
- Frey Karl (2002) *Η Μέθοδος Project: Μια μορφή συλλογικής εργασίας στο σχολείο ως θεωρία και πράξη*, Κυριακίδης, Αθήνα
- Καζαμιάς Α. Πετρονικολός Λ.(επιμ.) (2003) *Παιδεία και Πολίτης*, Ατραπός, Αθήνα
- Κανάκης Ι., (2001) *Η οργάνωση της διδασκαλίας-μάθησης με ομάδες εργασίας*, Τυπωθύτω-Δάρδανος, Αθήνα
- Κασσωτάκης Μ.Ι., (1990) *Η αξιολόγηση της επίδοσης των μαθητών: Μέσα, μέθοδοι, προβλήματα, προοπτικές* Γρηγόρης, Αθήνα
- Καψάλης Αχ. Χαράλάμπους Δ., (1995) *Σχολικά εγχειρίδια*, Εκφραση, Αθήνα
- Ματσαγγούρας Ηλ., (2000) *Ομαδοσυνεργατική Διδασκαλία και Μάθηση*, Γρηγόρης, Αθήνα
- Μακρυγιάννη Δ., Σολομών Ι., "Κοινωνική και πολιτική γνώση στο σχολείο και στις Παιδαγωγικές σπουδές", *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, τ. 10,11.

Ξενόγλωσση

- Freire P. *Pedagogy of freedom*, (2001), N.York, Rowman-Littlefield Publ.
- Kely A.V., *Education and Democracy: Principles and Practices*, (1995) London, P.Chapman Publ.
- Kontogianopoulou-Polydorides G., et al., " Citizen Education : Silencing critical ", *Journal of modern Greek Studies*, (2000), v:18
- Lawton D., Cairns J., Garner R.,(eds) *Education for Citizenship* (2000) London, Continuum
- Paludan P., Prindw Er., *Evaluation of education in citizenship and moral judgement: an introduction to the SICI conference in Copenhagen* (1999) Utrecht, SICI
- Robson C. *Real World Research* (1993), Oxford, Blackwell
- Torney-Purta J., Swille J., Amadeo J.A., *Civic Education Across Countries: Twewnty four National Case Studies from The IEA Civic Education Project* (1999), Amsterdam, International Association for the Evaluation of Educational Achievement
- Torney-Purta J., Lehmann R., et al. *Citizenship and Education in Twenty Eight Countries : Civic Knowledge and Participation at Age Fourteen*, (1999), Amsterdam, International Association for the Evaluation of Educational Achievement

Αναγκαιότητα της διαθεματικής προσέγγισης

1. Στόχοι

Α. Διδακτικοί στόχοι:

1. Να κατανοήσουν οι μαθητές την ολιστική / συνθετική προσέγγιση της πραγματικότητας.
2. Να κατανοήσουν την ανάγκη βασικών γνώσεων σε όλους τους επιστημονικούς τομείς για να μπορέσουν να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις της σύγχρονης σύνθετης πραγματικότητας.

2. Προτεινόμενο σχέδιο μαθήματος

- Η επεξεργασία της έννοιας της διεπιστημονικής / διαθεματικής προσέγγισης της κοινωνικής πραγματικότητας μπορεί να γίνει με τη βοήθεια του πρώτου σχολίου. Ένα πρόβλημα που αφορά το περιβάλλον (τύπα του όζοντος) συνδέεται με τη Χημεία, την Οικονομία (παραγωγή), το Δίκαιο (Νομοθεσία εθνική, Ευρωπαϊκή, Διεθνής), την Κοινωνιολογία (εφόσον το πρόβλημα μπορεί να οδηγήσει σε σοβαρά κοινωνικά προβλήματα, π.χ. ερήμωση περιοχών λόγω υπερθέρμανσης, μετακινήσεις πληθυσμών κ.ά.) Πολλά παραδείγματα από τα προβλήματα του περιβάλλοντος και από άλλα κοινωνικά προβλήματα μπορούν να συζητηθούν από τους μαθητές, ώστε να κατανοήσουν την ανάγκη της συνεργασίας όλων των επιστημών.

- Ο καθηγητής μπορεί να αναγράψει στον πίνακα τις επιστήμες σε ένα κύκλο (**Φυσικές/Θετικές: Μαθηματικά, Φυσική, Χημεία, Βιολογία, Ιατρική και Ανθρωπιστικές/Θεωρητικές: Ιστορία, Κοινωνιολογία, Ψυχολογία, Φιλοσοφία, Οικονομία, Λόγος -Γλωσσολογία, Λογοτεχνία, Δίκαιο, Πολιτικές Επιστήμες**) και στη συνέχεια οι μαθητές να αναφέρουν επιμέρους επιστημονικές εξειδικεύσεις-τομείς κάθε επιστήμης (π.χ. Δίκαιο: Ευρωπαϊκό, Διεθνές, Συνταγματικό, Εργατικό, Ποινικό ή Ιστορία: Αρχαιολογία, Ιστορία της Τέχνης, Ιστορία Νεώτερων Χρόνων, Μεσαιωνική κ.ά.). Οι μαθητές κατανοούν ότι η εξειδίκευση είναι απαραίτητη για τη μελέτη σε βάθος των επιστημονικών τομέων. Στη συνέχεια αναφέρεται η ανάγκη ολιστικής προσέγγισης της γνώσης με τη συνεργασία όλων των επιστημονικών κλάδων για κάθε πρόβλημα. Εκτός από το σχόλιο του βιβλίου, άλλα κατάλληλα παραδείγματα μπορούν να αποτελέσουν το πρόβλημα της **εργασίας των ανηλίκων** (Ιστορία, Ψυχολογία, Οικονομία, Κοινωνιολογία, Δίκαιο- εθνική νομοθεσία/ Ευρωπαϊκή/ Διεθνής κ.ά.), της **φτώχειας στις αναπτυσσόμενες χώρες**, με αφορμή και το δεύτερο σχόλιο, της χρήσης λιπασμάτων κ.ά.

- Το ότι η ολιστική αντιμετώπιση των επιστημονικών ζητημάτων και των προβλημάτων σήμερα είναι περισσότερο αναγκαία, μπορεί να γίνει κατανοητό και με την αναφορά στο φαινόμενο της **παγκοσμιοποίησης**. Η έννοια της παγκοσμιοποίησης θίγεται σε διάφορα σημεία του βιβλίου και κυρίως στο Κεφ. 14 (βλ. 14.1). Σχετικά παραδείγματα μπορούν να δείξουν τις παγκόσμιες συνέπειες μιας απόφασης σε ένα σημείο του πλανήτη π.χ. η καταστροφή του δάσους του Αμαζόνιου, η οικονομική σύνδεση μέσω ενός παγκόσμιου χρηματιστηριακού συστήματος (βλ. σχετικά σχόλια για την παγκοσμιοποίηση στο παρόν βιβλίο ενότητα 14.1).

- Το δεύτερο σχόλιο θέτει την αναγκαιότητα να διαθέτει ο σύγχρονος πολίτης βασικές γνώσεις από όλες τις επιστήμες και τη δυνατότητα να τις συνθέτει, ώστε να είναι αντικειμενικά ενημερωμένος όταν ασκεί τα δικαιώματά του. Οι μαθητές αφού επεξεργαστούν τον πρώτο στατιστικό πίνακα και κατανοήσουν ότι απαιτούνται γνώσεις Γεωγραφίας (περιοχές του πλανήτη), Κοινωνιολογίας (δημογραφικά χαρακτηριστικά και σημασία τους), Οικονομίας (κατά κεφαλήν εισόδημα), Στατιστικής (κατανόηση ποσοστών), καλούνται να δοκιμάσουν τις ικανότητές τους στο σχολιασμό του δεύτερου στατιστικού πίνακα. Αφού τον σχολιάσουν οι περισσότεροι μαθητές της τάξης, μπορεί να γίνει κατανοητή η ανάγκη όλων αυτών των βασικών γνώσεων, ώστε ο πολίτης-ψηφοφόρος, να είναι αντικειμενικά ενημερωμένος όταν ψηφίζει, συμμετέχει σε κόμματα και Οργανώσεις, διεκδικεί.

- Το μάθημα πραγματοποιείται ως πρώτη ενότητα του βιβλίου και αποτελεί ευκαιρία να εισαχθούν οι μαθητές τόσο στην έννοια της διαθεματικότητας/διεπιστημονικότητας, που χαρακτηρίζει το βιβλίο, όσο και στην ενημέρωσή τους για το περιεχόμενο των συγκεκριμένων

επιστημονικών κλάδων (Κοινωνιολογία, Πολιτική Επιστήμη, Δίκαιο, Ευρωπαϊκές Σχέσεις, Διεθνές Δίκαιο και Διεθνείς Σχέσεις) που αποτελούν τον κορμό του συγκεκριμένου μαθήματος.

- Ενημέρωση για το Διαθεματικό Πλαίσιο των νέων Αναλυτικών Σχολικών Προγραμμάτων, παρέχουν οι σχετικές δημοσιεύσεις του ΠΙ και το τεύχος 7 της Επιθεώρησης Εκπαιδευτικών Θεμάτων του ΠΙ που είναι αφιερωμένο στη διαθεματικότητα (βλ. και εισαγωγή βιβλίου).

I. Εισαγωγικές έννοιες: άτομο και κοινωνία

1. Στόχοι

A. Διδακτικοί στόχοι:

1. Να κατανοήσουν οι μαθητές τη διαλεκτική σχέση ατόμου-κοινωνίας.
2. Να αντιληφθούν ότι η προσωπικότητα είναι αποτέλεσμα αλληλεπίδρασης ατομικών και κοινωνικών παραγόντων.

B. Παιδαγωγικοί στόχοι*:

1. Να ευαισθητοποιηθούν οι μαθητές σε θέματα κοινωνικής αλληλεγγύης.
2. Να αναπτύξουν διάλογο, συνεργασία, επικοινωνία και κοινωνική δράση.
3. Να αποκτήσουν δεξιότητες χρήσης του διαδικτύου για ενημέρωση, πληροφόρηση και συμμετοχή και δεξιότητες κοινωνικής συμμετοχής.
4. Να ακολουθηθεί η ομαδοσυνεργατική μάθηση (cooperative learning) στην οποία ο εκπαιδευτικός έχει το ρόλο του καθοδηγητή.

2. Προτεινόμενο σχέδιο μαθήματος - Εναλλακτικές προτάσεις

Ενότητα 1.1-1.2 Άτομο: φύσει κοινωνικό όν-Τι είναι η κοινωνία

• Το πρώτο σχόλιο εισάγει τους μαθητές στην έννοια της κοινωνικότητας του ανθρώπου, ως "φύσει κοινωνικού όντος". Οι μαθητές μπορούν να χρησιμοποιήσουν τις γνώσεις τους από τη Βιολογία (Δαρβίνος, διαδικασία φυσικής επιλογής, μεταλλάξεις). Ο διδάσκων μπορεί να ζητήσει από τον καθηγητή Βιολογίας να αφιερώσει ένα μέρος της διδακτικής του ώρας, ώστε να παρουσιάσει αυτές τις έννοιες στους μαθητές. Επίσης μπορεί να γίνει προβολή εκπαιδευτικού βίντεο για τη δημιουργία του ανθρώπου και τη διαδικασία φυσικής επιλογής. Πολύ παραστατική εικονογράφηση παρέχει και το βιβλίο " Άνθρωπος: Ένα εκατομμύριο χρόνια πριν" εκδόσεις Γνώση. Σήμερα εξάλλου η Κοινωνιοβιολογία (μελέτη της κοινωνικής συμπεριφοράς των ζώων με βάση τις αρχές της Βιολογίας) αποτελεί διεπιστημονικό κλάδο επιστημονικής έρευνας.

Από τις συνδέσεις αυτές ο μαθητής αντιλαμβάνεται ότι ενώ στα κατώτερα ζώα, δηλαδή τα ζώα που βρίσκονται στην κατώτερη εξελικτική βαθμίδα, όπως π.χ. τα έντομα, η ζωή μπορεί να είναι μοναχική, εφόσον από τη γέννησή τους μπορούν να τα βγάλουν πέρα μόνα τους, στα ανώτερα εξελικτικά ζώα, όπως τα θηλαστικά, **είναι απαραίτητη η φροντίδα και ασφάλεια που τους παρέχει η ομάδα-κοινότητα**, εφόσον τα βρέφη είναι για μεγάλο διάστημα εντελώς απροστάτευτα (σχετικές ταινίες National Geographic με ομάδες-αγέλες άγριων θηλαστικών και τη φροντίδα- εκπαίδευση από τους γονείς στα νεαρά μέλη της αγέλης). Βιολογικά επομένως ο άνθρωπος, ως το πλέον εξελιγμένο είδος των θηλαστικών, είναι ακόμα περισσότερο απροστάτευτο και δεν μπορεί να επιζήσει χωρίς την ασφάλεια και φροντίδα της ομάδας (οικογένεια-κοινωνία). Στη συνέχεια, οι μαθητές μπορούν να αντιληφθούν πόσα ακόμα θέματα πολιτισμού, δηλαδή κανόνων συμπεριφοράς και συνηθειών, γνώσεων και κανόνων, έχει ανάγκη να πάρει το άτομο από την ομάδα-κοινωνία για να επιβιώσει, να ενταχθεί και να εξελιχθεί (σχετικό και το σχόλιο 1 στο Κεφ.5).

• Στην ενότητα για την " κοινωνία" ο μαθητής πρέπει να αντιληφθεί την κοινωνία, ως έννοια ευρύτερη από το σύνολο των ατόμων, τα οποία γεννιούνται και πεθαίνουν κάθε λεπτό, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι η κοινωνία μεταβάλλεται μαζί τους (Αριστοτέλης). Ο μαθητής μπορεί να κατανοήσει καλύτερα την κοινωνία ως πολιτισμό π.χ. μιλώντας για την ελληνική ή την κινέζικη κοινωνία, μιλούμε για τον πολιτισμό της, ως σύνολο κανόνων, θεσμών, αντιλήψεων, συνηθειών και συμπεριφορών που είναι αποδεκτές, π.χ. Στη Δύση π.χ. τρώμε στρείδια αλλά όχι γάτες,

* Οι παιδαγωγικοί στόχοι είναι κοινοί για όλα τα Κεφάλαια, για το λόγο αυτό και δεν απαναλαμβάνονται στα επόμενα Κεφάλαια

σκυλιά και φρίδια όπως σε άλλες κοινωνίες, το φίλημα είναι συνηθισμένος τρόπος να εκδηλώνουμε τα συναισθήματά μας, ενώ σε άλλες κοινωνίες είναι άγνωστο ή και αποκρουστικό ως ιδέα. Όλα αυτά τα διαφορετικά χαρακτηριστικά συμπεριφοράς διακρίνουν τις διαφορετικές κοινωνίες και πολιτισμούς. Χρήσιμη θα ήταν η ανάγνωση από τους μαθητές του βιβλίου "Παπαλάγκι" (εκδόσεις ύψιλον), ενός μικρού βιβλίου που εξέδωσε ο Ιεραπόστολος Έριχ Σόεργμαν και είναι η καταγραφή των εντυπώσεων ενός φυλάρχου από τα νησιά του Ειρηνικού στο πρώτο ταξίδι του στην Ευρώπη στις αρχές του προηγούμενου αιώνα. "Ο Παπαλάγκι (δηλαδή ο λευκός) χάνει τη ζωή του κάνοντας συνέχεια δουλειές, σφίγγει το σώμα του σε πανιά γιατί ντρέπεται να το δείξει, μένει σε πέτρινα μπαούλα και δε ξέρει το διπλανό του, σκέφτεται από το πρωί ως το βράδυ, γιατί δε θέλει να θεωρείται κουτός, έχει θεοποιήσει τις μηχανές και το επάγγελμά του.." σημειώνει ο φύλαρχος στην καταπληκτική αυτή μαρτυρία. Διαφορετικές εικόνες, ακατανόητες σε εμάς που ζούμε και θεωρούμε φυσικό αυτόν τον τρόπο κοινωνικής οργάνωσης, λογικές όμως για τα μέλη άλλων πολιτισμών. Με την αναφορά αυτή μπορεί να γίνει κατανοητή από τους μαθητές η έννοια των πολιτισμικών και κοινωνικών διαφορών ανάμεσα στις κοινωνίες του πλανήτη. Όσο πιο μικρή είναι μια κοινότητα, π.χ. ένα χωριό, τόσο πιο ομοιογενής είναι. Όσο μεγαλύτερη (π.χ. η ελληνική κοινωνία ή η πλανητική κοινωνία) τόσο πιο ανομοιογενής. Αυτοί οι διαφορετικοί πολιτισμοί αποτελούν και τον πλούτο της ανθρωπότητας.

Επομένως, με βάση τον ορισμό για την κοινωνία που δίνεται στο βιβλίο, η κοινωνία:

α) έχει αυτοτέλεια και αυτονομία, εφόσον έχει έναν δικό της πολιτισμό. Η αυτοτέλεια βέβαια αυτή είναι σχετική εφόσον κάθε κοινωνία δέχεται επιδράσεις από τις άλλες κοινωνίες παγκόσμια

β) είναι ένα οργανωμένο ανθρώπινο σύνολο και όχι ένα απλό άθροισμα ατόμων, εφόσον μέσα από τις οργανωμένες σχέσεις τους οι άνθρωποι δημιουργούν τον πολιτισμό τους,

γ) δεν ταυτίζεται πάντα με τα εδαφικά όρια ενός κράτους, εφόσον υπάρχουν κοινωνίες, όπως των νομάδων βεδουϊνών ή των τσιγγάνων, που δεν κατέχουν εδαφικά μια συγκεκριμένη περιοχή, ωστόσο διαθέτουν διάρκεια στο χρόνο και έναν κοινό πολιτισμό.

• Το σχόλιο (φωτ.1.1) αφορά τους διαφορετικούς πολιτισμούς (τοπικούς υποπολιτισμούς, διαφορετικούς εθνικούς, μειονοτικούς) που συμβιώνουν στο πλαίσιο των κοινωνιών (π.χ. στην ελληνική κοινωνία συνυπάρχουν οι επιμέρους τοπικές κοινωνίες με τα δικά τους χαρακτηριστικά αλλά και οι διάφορες μειονοτικές κοινότητες (μουσουλμάνοι, Πομάκοι Θράκης). Παράλληλα όλες οι σύγχρονες δυτικές κοινωνίες σήμερα γίνονται πολυεθνικές / πολυπολιτισμικές, εφόσον άτομα διαφορετικών πολιτισμών και εθνικοτήτων συμβιώνουν και συνεργάζονται.

• Το σχόλιο(1.2) αναφέρεται στην παγκοσμιοποίηση. Οι μαθητές μπορούν να τη συνδέσουν με την τεχνολογική επανάσταση (μέσα μεταφοράς, διαδίκτυο, τηλεόραση) που εξαλείφουν τις αποστάσεις και φέρνουν πιο κοντά τους πολιτισμούς. Οι σύγχρονες κοινωνίες γίνονται περισσότερο πολυπολιτισμικές (βλ. επόμενη κεφάλαια), οι πολιτισμοί και κοινωνίες έρχονται πιο κοντά. Ως αρνητικό μέσα από τη συζήτηση μπορεί να αναφερθεί η υπερίσχυση του δυτικού μοντέλου ζωής, που πολλοί θεωρούν ότι καταβροχθίζει τις ιδιαιτερότητες μικρότερων κοινωνιών. Για πολλούς βέβαια αυτό θεωρείται ως φυσικό επακόλουθο μιας αντίστοιχης με το ζωικό βασίλειο διαδικασίας επιλογής: ο ισχυρότερος επιβιώνει. Οι μαθητές μπορεί να καταλήξουν στα θετικά στοιχεία της παγκοσμιοποίησης που φέρνει πιο κοντά τους πολιτισμούς και στην ανάγκη παράλληλα κάθε πολιτισμός να διατηρεί τις ιδιαιτερότητές του, που αποτελούν παγκόσμια κληρονομιά. Από τον καθηγητή μπορεί να γίνει σχετική αναφορά στους πολιτισμούς της ΕΕ μέσα από το υλικό που έχει αποστείλει στα σχολεία η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ή το θέμα να δοθεί ως εργασία στους μαθητές (Μία χώρα από τις 28 συνολικά για κάθε μαθητή).

Εναλλακτικά: • Η παρουσίαση της ενότητας μπορεί να γίνει με προβολή βιντεοταινιών για τον Άνθρωπο και την εξέλιξη και τους διαφορετικούς πολιτισμούς του πλανήτη. Σε αυτήν την περίπτωση οι μαθητές με κατάλληλες ερωτήσεις φτάνουν στις έννοιες του βιβλίου που γράφονται στον πίνακα.

Ενότητα 1.3 Ατομική και κοινωνική συμπεριφορά

• Η ενότητα συνδέεται με την προηγούμενη παρουσίαση της κοινωνίας. Οι μαθητές έχοντας αντιληφθεί την ανάγκη του ατόμου "να ανήκει" και την έννοια της κοινωνίας και του πολιτισμού, εύκολα καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι το άτομο καθορίζεται από την κοινωνία στην οποία βρίσκεται σε σχέση με τις απόψεις, αντιλήψεις, συμπεριφορές, δηλαδή την προσωπικότητά του και τον τρόπο να αντιλαμβάνεται την πραγματικότητα. Επομένως ο διδάσκων γράφει στον πίνακα τα βιολογικά χαρακτηριστικά που μας ξεχωρίζουν όλους, τα κοινωνικά που μας διακρίνουν και τέλος τα ψυχολογικά που είναι αποτέλεσμα των άλλων δύο. Αυτά διαμορφώνουν τη μοναδική προσωπικότητα του καθένα.

Με ανάλογα παραδείγματα (π.χ. κοινωνικών μεταρρυθμιστών και νεωτεριστών από το κεφάλαιο 5) οι μαθητές αντιλαμβάνονται και την επίδραση του ανθρώπου στην κοινωνία, για να καταλήξουν στη σχέση αλληλεπίδρασης μεταξύ κοινωνίας και ατόμου. Ως παραδείγματα μπορούν να αντλήσουν από την Ιστορία τους, από το χώρο της επιστήμης (Νεύτωνας, Αϊνστάϊν), της Τέχνης (Πικάσσο, Εξπρεσιονιστές), της πολιτικής.

• Αναφορά και συζήτηση μπορεί να γίνει και στο ότι κοινωνικά περιβάλλοντα σε χώρες που σέβονται τα ανθρώπινα δικαιώματα βοηθούν τα άτομα να αναπτύσσουν την προσωπικότητά τους σε συνθήκες ασφάλειας και ελευθερίας. Αντίθετα συνθήκες πολέμου, καταπάτησης των δικαιωμάτων του ατόμου (παιδική εργασία, υποσιτισμός, ανισότητα) δεν αποτελούν το κατάλληλο περιβάλλον για να αναπτύξει το άτομο τις μοναδικές προσωπικές του ικανότητες. Σχετικά θέματα από τα Κεφάλαια 6 (κοινωνικά προβλήματα) και 12 (δικαιώματα).

3. Πρόσθετο εκπαιδευτικό υλικό

- Τα βιβλία " Ο Παπαλάγκι", 1988, Ύψιλον, Αθήνα και " Ο Ανθρωπος: Ένα εκατομμύριο χρόνια πριν" Αθήνα
- Σχετικές βιντεοταινίες εκπαιδευτικής τηλεόρασης, από τις προτεινόμενες στην εισαγωγή, αυτές του ρατσισμού "Γνωστός-Άγνωστος φίλος"/2002 "Ρατσισμός"/2003. Επίσης βιντεοταινίες για διάφορους πολιτισμούς ή τις αγέλες των ζώων του National Geographic.

4. Συνθετικές εργασίες-δραστηριότητες

- Οι μαθητές μπορούν να επιλέξουν κάποια από τα έθιμα και παραδόσεις της τοπικής κοινότητας (π.χ. έθιμα γάμου, αρχιτεκτονική παράδοση, παραδοσιακή ενδυμασία). Στη συνέχεια να επιλέξουν μια άλλη περιοχή της Ελλάδας ή του κόσμου και να καταγράψουν και συγκρίνουν τις αντίστοιχες παραδόσεις.
- Μπορεί να ξεκινήσει μια ομαδική εργασία. Να σχεδιάσουν μια μικρή κοινωνία π.χ. μια πόλη όπως τη φαντάζονται. Πώς θα οργανώσουν την εκπαίδευση, την ψυχαγωγία, τις μεταφορές, την οικονομία τη δημόσια ασφάλεια και όλες τις κοινωνικές σχέσεις και δραστηριότητες; Την εργασία αυτή μπορούν να επεξεργάζονται σταδιακά σε όλη τη διάρκεια μελέτης του Α' Μέρους του βιβλίου.
- Θα μπορούσαν να οργανωθούν εκπαιδευτικές δραστηριότητες που να στοχεύουν στη γνωριμία με τις διαφορετικές κοινωνίες, αρχίζοντας από τις γειτονικές. Τα Ευρωπαϊκά προγράμματα Σωκράτης (Lingua, Comenius), κοινές εκπαιδευτικές δραστηριότητες που προωθούν οι πρεσβείες των κρατών, διαδικτυακή επικοινωνία με σχολεία του εξωτερικού, η γνωριμία των χωρών της ΕΕ μέσω του δικτυακού κόμβου (βλ. κεφ.13), η συμμετοχή σε προγράμματα του ΟΗΕ και της ΕΕ (Κοινοβούλιο Νέων της ΕΕ και πρόγραμμα Ηνωμένων Εθνών για νέους) αποτελούν ευκαιρίες για τέτοια γνωριμία.
- Εξάλλου στο πλαίσιο αυτής της διαπολιτισμικής προσέγγισης θα μπορούσε να παρουσιαστεί από τους αλλοδαπούς μαθητές, η ιστορία της πατρίδας τους, μέσα από λογοτεχνικά κείμενα και

άλλα στοιχεία της κουλτούρας τους. Μια τέτοια δραστηριότητα θα μπορούσε να αποτελέσει και αφορμή σχετικής έκθεσης στο σχολείο και διοργάνωσης ενός διαπολιτισμικού διημέρου εκδηλώσεων.

- Ο ΟΕΔΒ έχει διανεμίει στα σχολεία το βιβλίο " Σχολείο χωρίς σύνορα" του ΚΕΜΕΤΕ της ΟΛΜΕ, που συνοδεύεται από σχετικό βιβλίο για τον καθηγητή. Τα δύο βιβλία είναι εργαλεία διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, με άρθρα, ενδιαφέροντα κείμενα και μαρτυρίες, τα οποία θα μπορούσαν να χρησιμεύσουν για εργασίες και ως πρόσθετες πηγές σε θέματα πολυπολιτισμικότητας και αντιρατσισμού.

5. Προτεινόμενη βιβλιογραφία

- Για το θέμα ατόμου και κοινωνίας το βιβλίο του Giddens Anthony, *Κοινωνιολογία* , 2002, Gutenberg, Αθήνα (σελ. 68-74).
- Χρήσιμες γενικότερα ως διδακτικές προτάσεις οι ιστοσελίδες www.kleidiakaiantikleidia.net. Για τη διδασκαλία του έθνους η πρόταση της Α. Φραγκουδάκη *Η εθνική ταυτότητα, το έθνος και ο εθνοκεντρισμός* στις ίδιες ιστοσελίδες.

2. Κοινωνικές ομάδες

1. Στόχοι

Α. Διδακτικοί στόχοι:

1. Να συνδέσουν την έννοια της κοινωνικής ομάδας με την έννοια της ταυτότητας και της κοινωνικής συμπεριφοράς.
2. Να κατανοήσουν τον πλουραλισμό των κοινωνικών ομάδων σήμερα ως στοιχείο πολυφωνίας και όχι διακρίσεων.

2. Προτεινόμενο σχέδιο μαθήματος- Εναλλακτικές προτάσεις

Ενότητα 2.1 Διακρίσεις και χαρακτηριστικά των κοινωνικών ομάδων

- Από την εισαγωγή μπορούν να δοθούν ένα ή περισσότερα λογοτεχνικά κείμενα για ανάγνωση στους μαθητές(από αυτά που προτείνονται στην εισαγωγή ή άλλα σχετικά που θα έχει επιλέξει ο εκπαιδευτικός από τα Λογοτεχνικά κείμενα). Οι μαθητές θα κληθούν να καταγράψουν σε μία σελίδα που θα παρουσιάσουν στην τάξη, τις ομάδες που περιγράφονται στο έργο, το πόσο αποδεκτές γίνονται, τα συναισθήματα "ανήκειν" που βιώνουν τα μέλη τους, και τα χαρακτηριστικά των ομάδων.

- Με βάση τα σχόλια της ενότητας οι μαθητές καλούνται (σκίτσο 1) να αναφέρουν τις κοινωνικές ομάδες στις οποίες ανήκουν. Από αυτές οδηγούνται στη σύνδεση της έννοιας της ομάδας με την κοινωνικότητα (αίσθηση " εμείς") και την ταυτότητα.

- Το δεύτερο σχόλιο εισάγει τον εθελοντισμό με αναφορά στις ομάδες εθελοντών που δημιουργούνται στις σύγχρονες κοινωνίες. Ο εθελοντισμός είναι διάχυτος σε όλο το βιβλίο και συνδέεται με τον ενεργό πολίτη, η διαμόρφωση του οποίου αποτελεί και στόχο του μαθήματος. Οι περισσότερες δραστηριότητες και εργασίες που προτείνονται στις επιμέρους ενότητες έχουν σκοπό να ευαισθητοποιήσουν τον μαθητή στα προβλήματα των μικρότερων (π.χ. σχολική) αλλά και των μεγαλύτερων κοινοτήτων (τοπική, εθνική, ευρωπαϊκή και παγκόσμια) και συγχρόνως να του γνωρίσουν τους τρόπους ενημέρωσης και δραστηριοποίησής του.

Με αφορμή το σχόλιο στις εθελοντικές ομάδες, οι μαθητές θα μπορούσαν να συζητήσουν για ομάδες εθελοντισμού που θα μπορούσαν να οργανώσουν στη σχολική και την τοπική κοινότητα με βάση τα ενδιαφέροντά τους (π.χ. βοήθεια σε μαθητές με αναπηρίες, σε μικρότερους ή αλλοδαπούς μαθητές, καθαρισμός σχολείου, δένδροφυτεύσεις, οργάνωση δανεισμού παιχνιδιών και βιβλίων σε παιδιά της περιοχής σε συνεργασία με το Δήμο, συνοδεία μικρότερων μαθητών στο σχολείο κ.ά.). Τέτοιες πρωτοβουλίες θα μπορούσαν να ενταχθούν σε εκπαιδευτικά προγράμματα (εθελοντισμού, περιβαλλοντικά) ή/και σε ευρωπαϊκά προγράμματα σε συνεργασία με το Δήμο.

- Αναφορά επίσης μπορεί να γίνει στις λεγόμενες **ομάδες αναφοράς**, δηλαδή στις ομάδες εκείνες οι οποίες καθορίζουν τη συμπεριφορά μας, έστω και εάν δεν είμαστε μέλη τους στο παρόν, αλλά προσδοκούμε να γίνουμε στο μέλλον (π.χ. ταξικές, επαγγελματικές, πολιτικές, καλλιτεχνικές).

- Μετά την ανάλυση της βασικής διάκρισης σε **πρωτογενείς** και **δευτερογενείς** ομάδες και αφού συζητηθούν τα σχετικά σχόλια της σελίδας, οι μαθητές καταγράφουν διάφορες θρησκευτικές, φυλετικές, πολιτικές ομάδες ή ομάδες ενδιαφερόντων που γνωρίζουν.

- Ορίζεται η **προκατάληψη** και οι μαθητές καλούνται να αναφέρουν περιπτώσεις από την επικαιρότητα και την Ιστορία που αφορούν διώξεις ομάδων, ως διώξεις του " διαφορετικού". Αξιοποιούνται και τα σχετικά σχόλια του βιβλίου (Μ.Α.Κινγκ, σκίτσα από το φυλλάδιο της ΕΕ " Εγώ ρατσιστής"), αλλά και άλλα σχόλια του βιβλίου σχετικά με αντίστοιχες ομάδες που αντιμετωπίζονται με προκαταλήψεις (ΑΜΕΑ, τρίτη ηλικία, μετανάστες) που παρουσιάζονται σε διάφορα κεφάλαια (π.χ. Κεφ.5).

- Η παρουσίαση των προκαταλήψεων και του ρατσισμού θα μπορούσε να γίνει και μέσα από προβολή βιντεοταινίας. Σχετικές ταινίες διαθέτει για αναπαραγωγή τόσο η Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, όσο και διάφορες ομάδες ΑΜΕΑ (μη βλέποντες για προγράμματα αφής, μη ακούοντες για νοηματική γλώσσα, άτομα με κινητικά προβλήματα).
- Η παρουσίαση των προκαταλήψεων θα μπορούσε να γίνει με το κείμενο "Ένα σχολείο για όλους: Το δικαίωμα στη διαφορά" από το πολυθεματικό βιβλίο του εκπαιδευτικού. Σε αυτήν την περίπτωση διαβάζεται το κείμενο και οι μαθητές απαντούν σε ερωτήματα, όπως: "Γιατί είμαστε αρνητικοί στο διαφορετικό" (ορισμός προκατάληψης) ή "Ποια θα ήταν τα οφέλη του σχολείου από την αξιοποίηση της διαφορετικότητας του καθενός;".

Ενότητα 2.2 Λόγοι ένταξης στις κοινωνικές ομάδες

• Οι μαθητές έχοντας ήδη διδαχθεί την έννοια της κοινωνικής ομάδας καλούνται να καταγράψουν διάφορες κοινωνικές ομάδες. Μέσα από αυτά τα παραδείγματα ο καθηγητής καταγράφει τους διαφορετικούς λόγους ένταξης σε αυτές (επαγγελματικά συμφέροντα, χόμπυ ,ενδιαφέροντα, επιδιώξεις).

• Σημαντικό είναι να αναφερθεί η σημασία των κοινωνικών ομάδων για τη νεολαία στην προσπάθειά της να αποκτήσει ταυτότητα διακριτή από τις ταυτότητες των μεγαλύτερων. Σε αυτήν την προσπάθεια συχνά οι νέοι συμμετέχουν σε ομάδες μουσικές (ροκ, ρέιβ, χέβυ μέταλ) που έχουν ένα ιδιαίτερο τρόπο εμφάνισης και συμπεριφοράς μέσα από τον οποίο αναγνωρίζονται. Σε αυτήν την περίπτωση συχνά υπάρχει ο κίνδυνος οι νέοι να οδηγηθούν σε αντικοινωνική συμπεριφορά και δράση (ανομική συμπεριφορά), όταν οι σχέσεις τους με τις άλλες ομάδες (οικογένεια, συμμαθητές, φίλοι) δεν είναι σχέσεις αποδοχής.

• Αναφορά μπορεί να γίνει στην αντίθετη κατάσταση της αποκοινωνικοποίησης των ηλικιωμένων, οι οποίοι με τις αλλαγές των κοινωνικών δομών (με τον εκσυγχρονισμό οι ηλικιωμένοι χάνουν τις παραδοσιακές τους εξουσίες στη διευρυμένη οικογένεια) οδηγούνται σε κοινωνική απόσυρση και απομόνωση (βλ. και σχόλιο 3.5).

• Εάν έχει προηγηθεί η ανάγνωση του διηγήματος " Σιούλας ο ταμπάκος" που προτείνεται στην εισαγωγή, μπορεί μέσα από αυτό να γίνει κατανοητή η διάλυση των ομάδων με την αλλαγή των κοινωνικών συνθηκών και η δημιουργία νέων που ανταποκρίνονται στα νέα κοινωνικά δεδομένα. Αντίστοιχα μπορούν να αναλυθούν τα ιστορικά παραδείγματα που προτείνει το βιβλίο(π.χ. οι κλειστές συντεχνίες της Τουρκοκρατίας αντικαθίστανται από τα σύγχρονα Εμποροβιοτεχνικά επιμελητήρια που είναι ανοιχτά στην εγγραφή νέων μελών, εφόσον κανένα επάγγελμα σήμερα δεν έχει κλειστό αριθμό (numerus clausus), όπως στο παρελθόν. Αντίστοιχα παραδείγματα δημιουργίας και διάλυσης κοινωνικών ομάδων εισάγουν και τα σχόλια της ενότητας για τις ομάδες των νέων (Πολυτεχνείο 1973, κινήματα ειρήνης ΗΠΑ).

• Με αφορμή το σχόλιο 2.8, ομάδα μαθητών μπορεί να πραγματοποιήσει μικρή έρευνα για τα παραδοσιακά επαγγέλματα της τοπικής κοινότητας που χάνονται τις τελευταίες δεκαετίες. Παράλληλα οι μαθητές μπορούν να ενημερωθούν για τους τρόπους διατήρησης παραδοσιακών επαγγελμάτων μέσω διάφορων προγραμμάτων (σχετικό και το σχόλιο 3.15 για την κοινωνική μεταβολή). Η έρευνα μπορεί να πραγματοποιηθεί και σε συνεργασία με το μάθημα του ΣΕΠ.

3. Συνθετικές Εργασίες - δραστηριότητες

- Δίνονται στους μαθητές σκόρπιες οι λέξεις:

Ανοχή Διαφορά Αλληλεγγύη Ομοιότητα Διάκριση Ανοικτός-Κλειστός Απόρριψη Επιθετικότητα Αποδοχή Εμείς Άλλοι Εχθρότητα Σεβασμός

Με βάση αυτές τις λέξεις οι μαθητές καλούνται να φτιάξουν ένα κολλάζ με φωτογραφίες ή κείμενα ή ένα δρώμενο και να το παρουσιάσουν στην τάξη.

- Οι μαθητές μπορούν να ετοιμάσουν αντιρατσιστικό θεατρικό έργο. Από τη Διεθνή Αμνηστία μπορείτε να πάρετε το δρώμενο "κραυγές πέρα από το σκοτάδι" που ανέβηκε τον Ιούνιο του 2002 στο Μέγαρο της Μουσικής. Αποτελεί αναφορά πραγματικών καταστάσεων διώξεων και ρατσισμού που βίωσαν πρόσφυγες και μετανάστες αλλά και άτομα ομάδων που γίνονται αντικείμενο ρατσισμού. Ανάλογο δρώμενο μπορούν να ετοιμάσουν οι μαθητές συλλέγοντας και δραματοποιώντας περιπτώσεις κοινωνικών διακρίσεων και προκαταλήψεων απέναντι σε διάφορες ομάδες. Στοιχεία μπορούν να αντλήσουν από τον τύπο και την επικαιρότητα. Κάθονται όλοι κυκλικά και ένας-ένας διαβάζουν τη μαρτυρία τους. Το δρώμενο θα μπορούσε να ανέβει σε σκηνή της αίθουσας του σχολείου ή του Δήμου.

- Το κεφάλαιο μπορεί να συνδυαστεί με το σχέδιο εργασίας 10 "2003 Ευρωπαϊκό Έτος Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες: Ένα σχολείο για όλους." από το Πολυθεματικό βιβλίο Ευέλικτης Ζώνης- Πολυθεματικότητας του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου 2003 (βιβλίο Εκπαιδευτικού).

- Ο ΟΕΔΒ έχει διανείμει στα σχολεία το βιβλίο "Σχολείο χωρίς σύνορα" του ΚΕΜΕΤΕ της ΟΛΜΕ, που συνοδεύεται από σχετικό βιβλίο για τον καθηγητή. Τα δύο βιβλία είναι εργαλεία πολυπολιτισμικής εκπαίδευσης, με άρθρα, ενδιαφέροντα κείμενα και μαρτυρίες, τα οποία θα μπορούσαν να χρησιμεύσουν για εργασίες και ως πρόσθετες πηγές σε θέματα πολυπολιτισμικότητας και αντιρατσισμού.

4. Πρόσθετο εκπαιδευτικό υλικό

- Από τις βιντεοταινίες της Εκπαιδευτικής Τηλεόρασης οι ταινίες Νοηματική γλώσσα /2003 20', τρεις μικρές ταινίες για το ρατσισμό/2003, Γνωστός άγνωστος φίλος/2002 16' και Τα παιδιά των φαναριών/2002 14'.

- Πολυθεματικό βιβλίο Ευέλικτης Ζώνης- Πολυθεματικότητας του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου 2003 (βιβλίο Εκπαιδευτικού).

- Σχολείο χωρίς σύνορα του ΚΕΜΕΤΕ της ΟΛΜΕ. εκδ. ΟΕΔΒ.

5. Προτεινόμενη βιβλιογραφία

Για θέματα κοινωνικών ομάδων αναφορές θα βρείτε στο κλασικό βιβλίο Bottomore, T.B *Κοινωνιολογία* (1974), Gutenberg, Αθήνα

Επίσης τα βιβλία:

Ζέγκερ Ιμ. *Εισαγωγή στην Κοινωνιολογία.*, (1977), Μπουκουμάνης Αθήνα, και Giddens Anth. *Κοινωνιολογία* (2002), Gutenberg ,Αθήνα που προτείνονται ως γενική βιβλιογραφία για το μάθημα , είναι γενικότερα χρήσιμα και για αυτήν την ενότητα.

Για θέματα **ρατσισμού**: Κωνσταντοπούλου, Μαράτου κ.ά. (επιμ.) "*Εμείς και οι Άλλοι*", ΕΚΚΕ εκδ. Τυπωθήτω

Παράδειγμα Ωρειαίου Διαγωνίσματος στο κεφάλαιο "Κοινωνικές Ομάδες".

A. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΜΑΘΗΤΗ: _____

ΤΑΞΗ: _____ ΤΜΗΜΑ: _____ ΜΑΘΗΜΑ: _____ ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ: _____

B. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

ΘΕΜΑ 1:

Χαρακτηρίστε τις παρακάτω προτάσεις ως σωστές ή λανθασμένες, βάζοντας σε κύκλο το αντίστοιχο γράμμα (Σ για τις σωστές Λ για τις λανθασμένες). Στη συνέχεια στην κενή σειρά που ακολουθεί να αναδιατυπώσετε τις λανθασμένες προτάσεις, ώστε να γίνουν σωστές. Μονάδες 6 (4X1,5)

1. Οι κοινωνικές ομάδες είναι τυχαίες συναθροίσεις ατόμων.	Σ	Λ
2. Με τη συμμετοχή μας στις ομάδες αποκτάμε την αίσθηση του "εμείς"	Σ	Λ
3. Οι "ανοικτές" κοινωνικές ομάδες έχουν ανεκτικότητα και αποδοχή των διαφορετικών απόψεων.	Σ	Λ
4. Οι προκαταλήψεις οδηγούν σε αποδοχή των διαφορετικών ατόμων .	Σ	Λ

ΘΕΜΑ 2: Να γράψετε στο κενό αριστερά της ΑαΣτήλης δεδομένων το γράμμα των δεδομένων της Β' στήλης που ταιριάζει. **Μονάδες 4 (1X4)**

A	B
_____ Πρωτογενείς ομάδες	α. διακρίσεις σε βάρος ομάδων
_____ Δευτερογενείς ομάδες	β. ο αίσθηση "εμείς"
_____ προκατάληψη	γ. οργάνωση
_____ ταυτότητα	δ. ομάδες που εντασσόμαστε ολοκληρωτικά
	ε. ομάδες ενδιαφερόντων

ΘΕΜΑ 3:

Να απαντήσετε σύντομα στις παρακάτω ερωτήσεις:

1. Ποια είναι τα βασικά χαρακτηριστικά που πρέπει να έχει ένα σύνολο ατόμων για να αποτελεί κοινωνική ομάδα;
Μονάδες 2,5
2. Ποιος είναι ο κύριος λόγος για τον οποίο μια ομάδα μπορεί να οδηγηθεί σε διάλυση;
Μονάδες 2,5

ΘΕΜΑ 4:

Οι κοινωνικές ομάδες διακρίνονται σε "ανοικτές" και "κλειστές". **A.** Να αναφέρετε ποια είναι η βασική διαφορά τους. **B.** Ποιες ομάδες κινδυνεύουν σήμερα από τις κοινωνικές διακρίσεις;
Μονάδες 5

3. Κοινωνική οργάνωση και μεταβολή

1. Στόχοι

A. Διδακτικοί στόχοι:

1. Να κατανοήσουν οι μαθητές την κοινωνική οργάνωση.
2. Να αντιληφθούν τους παράγοντες που οδηγούν στην κοινωνική μεταβολή και να κατανοήσουν την εποχή τους ως εποχή ραγδαίων μεταβολών.
3. Να κατανοήσουν τις συνέπειες της κοινωνικής οργάνωσης και μεταβολής στην προσωπική τους πορεία.

2. Προτεινόμενο σχέδιο μαθήματος- Εναλλακτικές προτάσεις

Ενότητα 3.1 Η κοινωνική θέση

- Η έννοια της κοινωνικής θέσης τόσο στις επιμέρους ομάδες όσο και στην κοινωνία, μπορεί να εισαχθεί με το **σχόλιο 1**, το οποίο καλεί τους μαθητές να αναγνωρίσουν μέσω της ενδυμασίας τις διάφορες κοινωνικές θέσεις. Συχνά επειδή δεν υπάρχουν τα αναγνωρίσιμα χαρακτηριστικά (φόρμα εργάτη, στολή στρατιωτικού, στέμμα βασιλιά, ή καρτόσι οδοκαθαριστή), συμπληρώνουμε την παρουσίασή μας σε κάποιον, με το επάγγελμά μας ή την οικογενειακή μας κατάσταση (ανύπαντρος ή πατέρας δύο φοιτητών) θέλοντας να δηλώσουμε τις επιμέρους κοινωνικές μας θέσεις που θεωρούνται σημαντικές στην κοινωνία, με βάση τις αξίες που κάθε φορά επικρατούν (σήμερα π.χ. η επαγγελματική θέση αποτελεί τη βασική επιμέρους θέση, η οποία και συνήθως αποδίδει την ευρύτερη κοινωνική θέση, εφόσον από το επάγγελμα εξαρτώνται χαρακτηριστικά όπως το κύρος, η οικονομική θέση, η πολιτική ισχύς κ.ά.)
- Ένα επομένως στοιχείο που μπορεί να σχολιαστεί στην τάξη είναι ότι οι κοινωνικές θέσεις αφορούν τους " άλλους" δηλαδή την κοινωνία, που τις αξιολογεί και τις ιεραρχεί. Στις παραδοσιακές κοινωνίες, εφόσον η οικογένεια είχε σημαντικές λειτουργίες, οι θέσεις σε αυτήν ήταν σημαντικές για την γενικότερη κοινωνική θέση του ατόμου (π.χ. το να είσαι πατέρας σήμαινε συγκεκριμένη εξουσία στο πλαίσιο της οικογένειας), αντίθετα στις σύγχρονες κοινωνίες σημαντικότερες θεωρούνται οι επαγγελματικές θέσεις, οι θέσεις σε επιμέρους κοινωνικούς ή πολιτικούς θεσμούς (π.χ. κόμματα, Οργανισμούς).
- Ένα επίσης στοιχείο που σχολιάζεται (σχόλιο 2) αφορά τις **κατακτημένες** και τις **δοτές κοινωνικές θέσεις**. Στις παραδοσιακές κοινωνίες χαρακτηριστικά βιολογικά, όπως το φύλο, η ηλικία, η φυλή ή κληρονομικά, όπως το να ανήκεις σε συγκεκριμένη οικογένεια, καθόριζαν την κοινωνική θέση του ατόμου. Αντίθετα στις σύγχρονες κοινωνίες οι κοινωνικές θέσεις συνήθως αποδίδονται με βάση επίκτητα χαρακτηριστικά (επάγγελμα, μόρφωση, κοινωνική ζωή, πολιτική, ενδιαφέροντα και δεξιότητες του ατόμου). Εξάλλου οι σύγχρονες δημοκρατικές κοινωνίες έχουν θεσπίσει την ισότητα των ατόμων "ανεξάρτητα από φυλή, φύλο, εθνικότητα ή θρησκεία" (Κεφ. 12.2 Ατομικά δικαιώματα και 14.4 Οικουμενική Διακήρυξη ΟΗΕ). Με αυτόν τον τρόπο το άτομο καταλαμβάνει την κοινωνική του θέση με βάση την κοινωνική του δραστηριότητα και ζωή και όχι τη γέννησή του (κληρονομημένη θέση). Το θέμα συνδέεται με την αξιοκρατία που αποτελεί το δέον στις σύγχρονες δημοκρατικές κοινωνίες.

Ενότητα 3.2 Ο κοινωνικός ρόλος - 3.3 Οι κοινωνικοί κανόνες

- Η έννοια του **κοινωνικού ρόλου** μπορεί να διδαχθεί μαζί με αυτήν της κοινωνικής θέσης, εφόσον στην ουσία αποτελούν δύο όψεις του ίδιου νομίσματος. Η θέση είναι η "βαθμίδα" εξουσίας που αποδίδεται σε κάποιον μέσα στην ομάδα και ρόλος είναι το σύνολο των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων, δηλαδή της συμπεριφοράς που απαιτεί αυτή η θέση. Όταν δηλαδή μιλάμε για τη

θέση του μαθητή στο σχολείο, εννοούμε τη θέση του στην ιεραρχία Διευθυντής, καθηγητές, μαθητές, ενώ ο ρόλος του μαθητή σημαίνει τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματά του.

- Το 1ο σχόλιο εξηγεί την έννοια του ρόλου ως σύνολο συμπεριφορών που αναμένονται, όταν ο κάτοχος του ρόλου επικοινωνεί με διάφορους "παρτενέρ". Οι συγκεκριμένες συμπεριφορές που αναμένονται από τη γιατρό στην επικοινωνία της με τις διάφορες ομάδες, μπορούν να αναφερθούν από τους μαθητές (π.χ. συναδελφικότητα, αλληλεγγύη, επιστημονική βοήθεια για τους συναδέλφους της, διακριτικότητα, συνεργασία, εξηγήσεις με τους συγγενείς, συμπαράσταση, υπευθυνότητα με τους ασθενείς κ.λ.π.) Αντίστοιχα οι μαθητές μπορούν να αναφερθούν στις συμπεριφορές του ρόλου του μαθητή που αναμένονται κοινωνικά, όταν επικοινωνεί με ομάδες, όπως οι συμμαθητές του, οι καθηγητές, η Διεύθυνση του σχολείου κ.λ.π.

- **Το φαινόμενο της σύγκρουσης ρόλων** θέτει το 3.6. Το φαινόμενο αυτό αποτελεί το περιεχόμενο σημαντικών τραγωδιών (Αντιγόνη, Αγαμέμνονας στην Ιφιγένεια εν Αυλίδι, Μήδεια κ.λ.π.). Οι μαθητές μπορεί να αναφέρουν τη σύγκρουση μεταξύ των ρόλων της αδερφής και του πολίτη που βιώνει η Αντιγόνη ή του πατέρα και του αρχηγού των στρατευμάτων που βιώνει ο Αγαμέμνονας στην Αυλίδα. Το θέμα μπορεί να δοθεί και σαν εργασία στους μαθητές. Και εδώ βέβαια μπορεί να αναφερθεί ότι οι σύγχρονες δημοκρατικές κοινωνίες μέσα από το διάλογο, το συμβιβασμό και τον ανοικτό και κοινωνικό τους χαρακτήρα παρέχουν λύσεις στο άτομο, ώστε οι συγκρούσεις να βιώνονται λιγότερο έντονα στην καθημερινή ζωή, π.χ. η σύγκρουση των ρόλων γονιός και εργαζόμενος υποβοηθείται από το κοινωνικό κράτος (άδεια λοχείας, γονική άδεια, μονογονεϊκή άδεια, βρεφονηπιακοί σταθμοί κ.ά.) ώστε το άτομο τα αντιμετωπίζει με περισσότερη ευκολία τις πιθανές συγκρούσεις ρόλων.

- Το σχόλιο για τη μεταβολή των κοινωνικών κανόνων συνδέει του κανόνες με τους ρόλους και τις θέσεις. Στα σκίτσα μπορούν να προστεθούν και η κατάργηση της προίκας, η συναπόφαση των συζύγων για τις σπουδές των παιδιών που παλαιότερα αποτελούσε δικαίωμα του συζύγου-πατέρα κ.λ.π. Μέσα από το σχόλιο οι μαθητές κατευθύνονται να περιγράψουν την αλλαγή των ρόλων και των θέσεων

- Αναφορά μπορεί να γίνει στην **ταύτιση του ατόμου με το ρόλο του** και στα προβλήματα που συνεπάγεται **η αλλαγή των ρόλων στη διάρκεια της ζωής του ατόμου**, εφόσον πρέπει να μάθει καινούργιες συμπεριφορές και υποχρεώσεις. Η ανεύθυνη παιδική ζωή δίνει τη θέση της στις ευθύνες της ζωής ενός νέου και στη συνέχεια στις περισσότερες του εργαζόμενου οικογενειάρχη. Τα προβλήματα των ηλικιωμένων (σχόλιο 3-5), μπορούν να συνδεθούν με την "απόσυρση" από την κοινωνική ζωή και τους ρόλους της, που σημαίνει λιγότερες υποχρεώσεις και δικαιώματα. Γι' αυτό οι σύγχρονες κοινωνίες αναπτύσσουν προγράμματα ένταξης των ηλικιωμένων (επανακοινωνικοποίησης) με απασχόληση σε κοινωνική εθελοντική εργασία. Το θέμα αυτό μπορεί να συνδεθεί και με το χάσμα των γενεών (βλ. Κεφ.5). Οι νέοι συμμετέχουν σε περισσότερες ομάδες, αντίθετα με τους μεγαλύτερους οι οποίοι περιορίζονται στους ρόλους της οικογένειας και της εργασίας, με αποτέλεσμα την ύπαρξη του χάσματος των γενεών (χάσμα προτύπων, αξιών, ιδεολογίας).

Ενότητα 3.3 Κοινωνική διαστρωμάτωση και κινητικότητα

- Με τη βοήθεια του σχολίου και άλλων παραδειγμάτων (π.χ. η Βιομηχανική Επανάσταση με τις εξαθλιωμένες μάζες των εργατών στην Αγγλία, οι κοινωνικές τάξεις στη φεουδαρχική Ευρώπη του Μεσαίωνα, η δουλεία) οι μαθητές κατανοούν και διατυπώνουν μόνοι τους τον ορισμό της **κοινωνικής διαστρωμάτωσης**, ως ιεράρχησης, δηλαδή κατάταξης σε ένα σύστημα ανώτερης προς κατώτερη, των θέσεων των ατόμων σε μια κοινωνία. Κατάλληλο παράδειγμα από την Ιστορία τους μπορεί να αποτελέσει η Συνέλευση των τριών τάξεων στο επαναστατημένο Παρίσι του 1789.

- Η **κοινωνική κινητικότητα** μπορεί να εισαχθεί με παραδείγματα από τη φεουδαρχία και το

Μεσαιώνα που διδάσκονται οι μαθητές στην ιστορία τους. Με αυτόν τον τρόπο μπορούν να αντιληφθούν την έννοια του **κλειστού συστήματος διαστρωμάτωσης** (νομοκατεστημένες τάξεις, όπως οι δούλοι και δουλοπάροικοι στη φεουδαρχία ή οι κάστες στην Ινδία) και του **ανοιχτού συστήματος διαστρωμάτωσης**, που επιτρέπει την κοινωνική κινητικότητα, όπως στις σύγχρονες κοινωνίες. Και εδώ μπορεί να γίνει αναφορά στο κοινωνικό κράτος και στην κατοχύρωση της ισότητας και της ενίσχυσης των ευάλωτων κοινωνικά ομάδων από την Πολιτεία (βλ. Κεφ. 12.2 και 12.4). Το πρώτο σχόλιο θέτει την κατοχύρωση της ισότητας των γυναικών , ενώ μπορεί να συζητηθεί και η "ισότητα ευκαιριών" του κοινωνικού κράτους (δωρεάν παιδεία, επιδοτούμενη κατάρτιση ανέργων κ.ά.).

- Τα δύο τελευταία σχόλια θέτουν την επαγγελματική κατάρτιση και εκπαίδευση, που αποτελούν τα βασικά μέσα ανοδικής κινητικότητας στην ελληνική και γενικότερα ευρωπαϊκή κοινωνία. Το σχετικό θέμα μπορεί να συνδεθεί και με το μάθημα του ΣΕΠ.

Ενότητα 3.4 Η κοινωνική μεταβολή

- Και η ενότητα αυτή μπορεί να συνδεθεί με το μάθημα της Ιστορίας, στο οποίο οι μαθητές διδάσκονται τις **εποχές σημαντικών κοινωνικών μεταβολών**, όπως η Γαλλική Επανάσταση και η Βιομηχανική Επανάσταση, η κατάργηση της δουλείας κ.ά. Επίσης σύγχρονα παραδείγματα, όπως η ΕΕ και η κατάργηση των συνόρων μεταξύ των κρατών μελών, η τεχνολογική επανάσταση και η παγκοσμιοποιημένη κοινωνία, η κατάρρευση του τείχους και οι ανισότητες μεταξύ Δυτικής και Ανατολικής Γερμανίας, (σχόλιο 3.14) η διάλυση της πρώην ΕΣΣΔ και η επικράτηση της οικονομίας της ελεύθερης αγοράς, η μεταπολίτευση στην Ελλάδα κ.ά. Με αυτόν τον τρόπο οι μαθητές αντιλαμβάνονται τους διαφορετικούς λόγους που οδηγούν σε αυτές τις μεταβολές.

- Και πάλι με τη βοήθεια της Ιστορίας, ο καθηγητής μπορεί να φτιάξει ένα χάρτη, από τη γεωργική επανάσταση (7000 π.Χ.), τη Βιομηχανική Επανάσταση (18ος - 19ος αιώνες) την Τεχνολογική Επανάσταση (20ος αιώνας), την Επανάσταση στη Γενετική (21ος αιώνας) και την παγκοσμιοποίηση (σχόλιο 1) σε μian ευθεία διάταξη με αναλογικές αποστάσεις, ώστε οι μαθητές να αντιληφθούν ότι **ζούμε στην εποχή των μεγάλων και ταχύτατων μεταβολών** που επηρεάζουν την κοινωνία και επομένως το άτομο. Η απλή αναφορά των όσων μας περιβάλλουν (σχολείο, ηλεκτρισμός, αυτοκίνητο, ραδιόφωνο, τηλεόραση, μέσα συγκοινωνίας, κομπιούτερ, κινηματογράφος, πυρηνική ενέργεια, διαστημική) και η διαπίστωση ότι αποτελούν κατακτήσεις του τελευταίου αιώνα, ενώ η γενετική, πυρηνική, διαστημική, υπολογιστές, αποτελούν κατακτήσεις των τελευταίων χρόνων, αρκεί για να αντιληφθούμε τις τεράστιες μεταβολές στις οποίες άτομα και κοινωνίες καλούνται να προσαρμοστούν.

- Τα θέματα αυτά οι μαθητές μπορούν να επεξεργαστούν με εργασίες **ομαδικές στην τάξη** ή το σπίτι. Σε περίπτωση ομαδικής εργασίας στην τάξη μπορεί να τους δοθεί φωτογραφικό υλικό με παραδείγματα από τις παραπάνω αλλαγές (ή απλώς να γραφούν στον πίνακα οι ανακαλύψεις και οι επαναστάσεις) και μία κόλλα χαρτί Α4 που ξεκινά από τη γεωργική επανάσταση μέχρι σήμερα και να κληθούν οι μαθητές ανά 2 ή 4 άτομα να κολλήσουν ή να καταγράψουν στην αντίστοιχη εποχή τα θέματα. Μετά από αυτή τη δραστηριότητα μπορούν να συζητηθούν οι επιδράσεις αυτών των συνεχών αλλαγών στα άτομα και τη συμπεριφορά τους.

- Το τελευταίο σχόλιο αφορά την επαναφορά παραδοσιακών μορφών κοινωνικής οργάνωσης στις σύγχρονες κοινωνίες. Οι παραδοσιακές αυτές μορφές (βιολογικές καλλιέργειες, ήπιες μορφές ενέργειας και συγκοινωνίας, παραδοσιακές οικοτεχνίες) κρίνονται απαραίτητες στο πλαίσιο της βιώσιμης-αειφόρου ανάπτυξης (κεφ.3, 6 και 12) που προβάλλεται ως λύση στα σύνθετα προβλήματα που δημιουργεί η εξέλιξη (περιβαλλοντικά, κοινωνικά).

3. Συνθετικές Εργασίες- δραστηριότητες

- Η κοινωνική θέση της γυναίκας στην παραδοσιακή και τη σύγχρονη κοινωνία μπορεί να δοθεί ως συνθετική εργασία στους μαθητές. Υλικό μπορούν να αντλήσουν από την αλλαγή του Οικογενειακού Δικαίου (κεφ. 5 καθηγητή), την πολιτική (σχόλια βιβλίου και βιβλίο καθηγητή στα κεφάλαια 9 (ψήφος), 10 (πολιτική εκπροσώπηση) και 12 (ισότητα των φύλων). Επίσης από τις ιστοσελίδες της Γ.Γ.Ισότητας και το Κέντρο Έρευνας για Θέματα Ισότητας ΚΕΘΙ (www.isotita.gr και www.kethi.gr).
- Στους μαθητές μπορεί να δοθεί ως εργασία τα κοινωνικά μέτρα για τη στήριξη ευάλωτων κοινωνικά ομάδων που παίρνει το κοινωνικό κράτος. Πληροφορίες μπορούν να άρουν οι μαθητές από τις τοπικές αρχές και τις ιστοσελίδες σχετικών Οργανισμών (π.χ. του ΟΑΕΔ www.oaed.gr)
- Τα θέματα που επαναλαμβάνονται σε διάφορα κεφάλαια του βιβλίου (γυναίκες, ευάλωτες ομάδες, δικαιώματα και υποχρεώσεις, περιβαλλοντικά θέματα, ενεργός πολίτης) είναι καλό ο καθηγητής να τα οργανώσει, ώστε να δοθούν ως εργασίες στους μαθητές σε ένα κεφάλαιο το κάθε θέμα.

4. Πρόσθετο εκπαιδευτικό υλικό

- Οι ταινίες της εκπαιδευτικής τηλεόρασης ΟΑΕΔ/ 1997 14' και Νοηματική γλώσσα/ 2003 12 μπορούν να προβληθούν σε σχέση με τα κοινωνικά χαρακτηριστικά, τη θέση και την κινητικότητα και ενίσχυση των αδύναμων κοινωνικών κατηγοριών, όπως οι άνεργοι και τα ΑΜΕΑ.
- Η ταινία " Αντίο Λένιν" δείχνει πολύ έντονα την κοινωνική μεταβολή μετά την κατάρρευση του τείχους του Βερολίνου και την ενοποίηση των δύο Γερμανιών. Μπορεί να προβληθεί σε συνεργασία με τον καθηγητή της προηγούμενης ή της επόμενης ώρας, ώστε οι μαθητές να κατανοήσουν τις τεράστιες αλλαγές σε μια σύγχρονη ευρωπαϊκή κοινωνία.
- Από το πολυθεματικό βιβλίο για τον εκπαιδευτικό η δραστηριότητα " Οι μεγάλοι επιστήμονες του παρελθόντος"

5. Προτεινόμενη βιβλιογραφία

- Τα γενικά προτεινόμενα βιβλία Κοινωνιολογίας και ιδιαίτερα το βιβλίο της Ζέγκερ Ιμ. *Εισαγωγή στην Κοινωνιολογία* 1977, Μπουκουμάνης, Αθήνα (Κεφάλαιο 4).

ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ

Παράδειγμα Ωριαίου Διαγωνίσματος στο κεφάλαιο "Κοινωνική Οργάνωση και Κοινωνική Μεταβολή"

A. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΜΑΘΗΤΗ: _____

ΤΑΞΗ: _____ ΤΜΗΜΑ: _____ ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ: _____

B. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

ΘΕΜΑ 1: Να βάλετε σε κύκλο τα γράμματα που αντιστοιχούν στη σωστή απάντηση:

Μονάδες 6 (2X3):

A. Το φαινόμενο της σύγκρουσης των κοινωνικών ρόλων παρουσιάζεται:

- α. όταν ένα άτομο δεν ασκεί σωστά τον κοινωνικό του ρόλο,
- β. όταν οι υποχρεώσεις ενός κοινωνικού ρόλου δημιουργούν προβλήματα στις υποχρεώσεις ενός άλλου ρόλου,
- γ. όταν ένα άτομο ασκεί πολλούς ρόλους ταυτόχρονα,
- δ. όταν ένα άτομο δεν μπορεί να αποφασίσει ποιο κοινωνικό ρόλο να επιλέξει.

B. Οι περισσότερες παραδοσιακές αγροτικές κοινωνίες ανέπτυξαν:

- α. "ανοικτά" συστήματα κοινωνικής διαστρωμάτωσης
- β. συστήματα κοινωνικής διαστρωμάτωσης χωρίς κοινωνικές τάξεις
- γ. "κλειστά" συστήματα κοινωνικής διαστρωμάτωσης
- δ. κανένα από τα παραπάνω.

Γ. Οι συνέπειες των κοινωνικών μεταβολών εμφανίζονται:

- α. στα άτομα
- β. στην κοινωνία
- γ. στην οικονομία
- δ. σε όλα τα παραπάνω

ΘΕΜΑ 2. Να γράψετε στο κενό αριστερά της Α' Στήλης δεδομένων το γράμμα των δεδομένων της Β' στήλης που ταιριάζει. **Μονάδες 4 (1X4):**

	A	B
.....	1. Κοινωνική θέση	α. Πρότυπο συμπεριφοράς
.....	2. Κάστα	β. Κοινωνική διαστρωμάτωση
.....	3. Κοινωνικός ρόλος	γ. Αποδίδεται με βάση κοινωνικά χαρακτηριστικά
.....	4. Κοινωνικές τάξεις	δ. Δοτή κοινωνική θέση
		ε. Κοινωνικοί κανόνες

ΘΕΜΑ 3: Ερωτήσεις σύντομης απάντησης και ανάπτυξης **Μονάδες 9 (3X3):**

A. Να χαρακτηρίσετε τις παρακάτω κοινωνικές θέσεις ως δοτές ή κατακτημένες: παππούς, μαθητής, σύζυγος, γυναίκα, γιατρός, μηχανικός.

Με ποιο τρόπο κάνετε το διαχωρισμό;

B. Ποια είναι η διαφορά ανάμεσα σε ένα "ανοικτό" και σε ένα "κλειστό" σύστημα κοινωνικής διαστρωμάτωσης;

Γ. Να αναφέρετε τους διαφορετικούς ρυθμούς και τρόπους με τους οποίους μπορεί να πραγματοποιηθεί η κοινωνική μεταβολή.

Δ. Τώρα, χαρακτηρίστε τις παρακάτω προτάσεις σωστές ή λανθασμένες, βάζοντας σε κύκλο το αντίστοιχο γράμμα

2. Η ηλικία συνδέεται με κατακτημένες κοινωνικές θέσεις	Σ	Λ
3. Στόχος των σύγχρονων κοινωνιών είναι οι δοτές θέσεις	Σ	Λ
4. Το κύριο είδος διαστρωμάτωσης σήμερα είναι οι κοινωνικές τάξεις	Σ	Λ
5. Η εκπαίδευση αποτελεί αιτία ανοδικής κινητικότητας	Σ	Λ
6. Η τεχνολογική επανάσταση οδηγεί σε αργές κοινωνικές μεταβολές	Σ	Λ
7. Αλλαγές στο κλίμα οδηγούν σε κοινωνικές μεταβολές	Σ	Λ
8. Η κοινωνική μεταβολή είναι αρνητικό χαρακτηριστικό μιας κοινωνίας	Σ	Λ
9. Οι κοινωνικές ανισότητες χαρακτηρίζουν όλες τις κοινωνίες	Σ	Λ

4. Κοινωνικοί θεσμοί

1. Στόχοι

Α. Διδακτικοί στόχοι:

1. Να κατανοήσουν οι μαθητές τους κοινωνικούς θεσμούς ως αναγκαίους για την οργάνωση και λειτουργία της κοινωνίας.
2. Να συνδέσουν οι μαθητές τις γνώσεις τους για την κοινωνική μεταβολή με την αλλαγή των κοινωνικών θεσμών

2. Προτεινόμενο σχέδιο μαθήματος- Εναλλακτικές προτάσεις

Ενότητα 4.1 Τι είναι ο θεσμός 4.1.2 Αναγκαιότητα των θεσμών

4.2 Λειτουργίες των κοινωνικών θεσμών

• Η έννοια του κοινωνικού θεσμού μπορεί να εισαχθεί **διαθεματικά**, χρησιμοποιώντας το παράδειγμα του ανθρώπινου οργανισμού από τη **Βιολογία (σχόλιο1)**. Οι μαθητές καλούνται να ορίσουν τις βασικές λειτουργίες-συστήματα του ανθρώπινου οργανισμού. Οι μαθητές αναφέρουν το πεπτικό σύστημα, το κυκλοφοριακό, το μυϊκό κ.ά τα οποία εξυπηρετούνται από τα επιμέρους όργανα. Εφόσον και η κοινωνία είναι ένας οργανισμός, δηλαδή ένα σύστημα οργάνων μέσω των οποίων επιτελείται η λειτουργία της κοινωνικής ζωής, γι'αυτό και η κοινωνία οργανώνεται με επιμέρους συστήματα οργάνων για τις βασικές της λειτουργίες. Τα επιμέρους αυτά όργανα είναι οι θεσμοί, μέσα από τους οποίους οργανώνεται και λειτουργεί κάθε κοινωνία (Η σύνδεση αυτή, την οποία εισήγαγε ο Spenceer είναι σήμερα ξεπερασμένη στο χώρο της Κοινωνιολογίας, αλλά μπορεί να αξιοποιηθεί για παιδαγωγικούς λόγους).

• Ποιες είναι όμως οι βασικές **λειτουργίες-ανάγκες** μιας κοινωνίας; Στο σημείο αυτό οι μαθητές μπορούν να ρωτηθούν ποια προβλήματα θα αντιμετώπιζαν, εάν τον 18ο αιώνα βρίσκονταν μαζί με 100 ακόμα ναυαγούς- Ροβινσώνες, σε ένα νησί, χωρίς ελπίδα σωτηρίας. Με το συμμαθητή τους μπορούν να σκεφτούν για 5 λεπτά και να καταγράψουν τις βασικές και μετά τις λιγότερο βασικές ανάγκες που θα είχαν να καλύψουν σε ένα μεγάλο βάθος χρόνου. Προφανώς θα αναφέρουν τις ανάγκες εξεύρεσης τροφής, κατασκευής καταλυμάτων αρχικά και αργότερα τον τρόπο συμβίωσης και αναπαραγωγής, τη μεταφορά των γνώσεων που είχαν οι πρώτοι ναυαγοί στις επόμενες γενιές, την παροχή βοήθειας στους άρρωστους και τα βρέφη, την ανάγκη να οριστεί ένας τρόπος που θα λαμβάνονται οι αποφάσεις και οι κανόνες της κοινότητας. Θα διαμορφωθούν κάποια ζευγάρια και οικογένειες, θα φτιαχτούν κάποια ιερά, κάποιοι χώροι ταφής ή καύσης των νεκρών, κάποιες ομάδες που θα αποφασίζουν και θα επιτηρούν την εφαρμογή των κανόνων συμβίωσης που θα αποφασίζονται.

Ο διδάσκων αναγράφει αυτές τις ανάγκες στον πίνακα. Οι ανάγκες της ομάδας είναι να:

- εξασφαλίσει την συνέχειά της, μέσα από την αναπαραγωγή νέων μελών,
- εξασφαλίσει για τα μέλη της τα αναγκαία για να ζήσουν,
- διατηρήσει και να αυξήσει τη γνώση που έχει αποκτήσει,
- ισορροπήσει τις συγκρούσεις ανάμεσα στις διάφορες ομάδες, ώστε να συνεχίσει να υπάρχει και στο μέλλον,
- δώσει απαντήσεις στις άγνωστες και μεταφυσικές ανάγκες που έχει η ομάδα.

Αυτές οι ανάγκες αποτελούν τις βασικές λειτουργίες των αντίστοιχων θεσμών. Με αυτόν τον τρόπο ο καθηγητής αναγράφει δίπλα στις ανάγκες-λειτουργίες τους αντίστοιχους θεσμούς: **Οικογένεια, Εκπαίδευση, Θρησκευτικοί θεσμοί, πολιτικοί θεσμοί**. Με αυτόν τον τρόπο οι μαθητές κατανοούν την αναγκαιότητα και τις βασικές λειτουργίες των κοινωνικών θεσμών.

Στο σημείο αυτό εξηγείται ότι όσο πιο εξελιγμένη και σύγχρονη είναι μια κοινωνία τόσο αυξάνονται και οι θεσμοί που ικανοποιούν μιαν ανάγκη-λειτουργία. Οι μαθητές καλούνται να

διαβάσουν το σχόλιο 1 και να αναφέρουν και άλλους θεσμούς για κάθε λειτουργία: π.χ. πολιτικούς θεσμούς (κόμματα, δικαστήρια, έποικυργεία, Οργανισμοί, Δήμοι, Νομαρχίες, Περιφέρειες, εκλογές, Ε.Ε κ.ά.), εκπαιδευτικούς θεσμούς (Νηπιαγωγεία, Δημοτικά, Γυμνάσια, ΙΕΚ, ΤΕΙ, Ανοιχτό Παν/μιο, Κέντρα Διαρκούς Επιμόρφωσης κ.ά.)

- Παίρνοντας έναν συγκεκριμένο θεσμό, π.χ. την οικογένεια, ο καθηγητής ρωτά τους μαθητές πώς αυτή οργανώνεται. Οι μαθητές θα αναφέρουν ότι οργανώνεται με σχέσεις ανάμεσα στους συζύγους, τα παιδιά και ίσως τους παππούδες και γιαγιάδες στην εκτεταμένη της μορφή. Ο διδάσκων με αυτόν τον τρόπο καταλήγει στον **ορισμό των θεσμών** ως πλέγματος σχέσεων μεταξύ ρόλων, που επιτελεί σημαντικό σκοπό και έχει σταθερότητα.

- Στη συνέχεια διαβάζονται τα σχετικά σχόλια του βιβλίου και συμπληρώνονται στον πίνακα οι έννοιες **φανερές και κρυφές λειτουργίες των θεσμών, τυπικοί και άτυποι θεσμοί, θεσμοποίηση και θεσμοθέτηση**. Οι έννοιες εξηγούνται με τα αντίστοιχα σχόλια του βιβλίου (2ο και 3ο).

Ενότητα 4.3 Η αλλαγή των θεσμών 4.4 Ο θεσμός της οικογένειας

- Η αλλαγή των θεσμών συνδέεται με την ενότητα της κοινωνικής μεταβολής (Κεφάλαιο 3). Οι γενικότερες κοινωνικές αλλαγές (οικονομικές-πολιτικές) επηρεάζουν και μεταβάλλουν το γενικό πλαίσιο αξιών-κανόνων και αυτό οδηγεί στις αλλαγές του περιοχόμενου των θεσμών (π.χ. αλλαγή στο περιεχόμενο και τις σχέσεις στο θεσμό της εκπαίδευσης με τη συμμετοχή μαθητών-φοιτητών στις αποφάσεις, αλλαγές στο θεσμό της Τοπικής Αυτοδιοίκησης κ.ά.), αλλά και στην κατάργηση θεσμών που δεν ανταποκρίνονται στις νέες κοινωνικές ανάγκες (π.χ. θεσμός προίκας, θεσμός βασιλείας στην Ελλάδα, θανατική ποινή). Παραδείγματα μπορούν να χρησιμοποιηθούν από όλο το βιβλίο (βλ. και κεφ. 5 κοινωνικοποίηση και κοινωνικός έλεγχος).

- Στο 2ο σχόλιο μπορούν να συζητηθούν οι αλλαγές στους εκπαιδευτικούς θεσμούς που πραγματοποιούνται για να καλύψουν τις νέες κοινωνικές ανάγκες (τεχνολογία, ανεργία, εξειδίκευση). Η ταχύτερες αλλαγές της τεχνολογίας π.χ. μπορούν να συνδεθούν με τη Δια Βίου Εκπαίδευση, τα προγράμματα κατάρτισης ανέργων κ.λ.π.

- Εάν η/ο εκπαιδευτικός επιλέξει το θεσμό της οικογένειας για να παρουσιάσει τις λειτουργίες και την αλλαγή των κοινωνικών θεσμών, μπορεί να δώσει σαν εργασία στους μαθητές τις λειτουργίες και τις αλλαγές σε άλλους θεσμούς όπως η εκπαίδευση ή οι πολιτικοί θεσμοί.

- Με το σχόλιο 4.8 οι μαθητές καλούνται να αναγνωρίσουν τη διευρυμένη παραδοσιακή οικογένεια, τη σύγχρονη πυρηνική και τη μονογονεϊκή οικογένεια. Στη συνέχεια μπορούν να αναφέρουν τις διαφορετικές ανάγκες που οδήγησαν στην αλλαγή της μορφής της οικογένειας (αστικοποίηση, εκβιομηχάνιση, ισότητα φύλων).

3. Συνθετικές Εργασίες - δραστηριότητες

- Οι θεσμοί αποτελούν ευκαιρία για σχετικές συνθετικές εργασίες στους μαθητές. Ο θεσμός της οικογένειας, της εκπαίδευσης και η εξέλιξή τους, μπορούν να αποτελέσουν σχετικές εργασίες. Οι μαθητές μπορούν να συλλέξουν υλικό από το τοπικό Ιστορικό Αρχείο, τις προσωπικές συλλογές (φωτογραφίες, γραμμάρια, κάρτες και άλλες πρωτογενείς πηγές), τον τύπο και να παρουσιάσουν εργασία-έκθεση για τις αλλαγές στη μορφή και τις λειτουργίες της οικογένειας ή του σχολείου.

- Σε συνεργασία με τον διδάσκοντα το μάθημα της Ιστορίας θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί, στο πλαίσιο και της Περιβαλλοντικής Αγωγής, τόσο η παραπάνω συνθετική εργασία ή και εργασία-έρευνα που να αφορά έναν τοπικό θεσμό (π.χ. αγροτικός Συνεταιρισμός, τοπικά έθιμα κ.ά.). Καταποπιστικό για τον τρόπο δουλειάς σε τέτοιες εργασίες είναι το εξαιρετικό σχετικό βιβλίο *Η Τοπική Ιστορία ως πεδίο σπουδής στο πλαίσιο της σχολικής παιδείας* (βλ. Πρόσθετο υλικό)

4. Πρόσθετα εκπαιδευτικό υλικό

- Η Γενική Γραμματεία Ισότητας και πολλές γυναικείες Οργανώσεις διαθέτουν βιντεοταινίες για το θεσμό της οικογένειας, τις σχέσεις στις παραδοσιακές οικογένειες και τα προβλήματα στις σύγχρονες.
- Το φυλλάδιο "*Οικογενειακό Δίκαιο*" του πρώην Συμβουλίου Ισότητας Δύο Φύλων (Γενική Γραμματεία Ισότητας).
- Το βιβλίο *Η Τοπική Ιστορία ως πεδίο σπουδής στο πλαίσιο της σχολικής παιδείας* έκδοση ΥΠΕΠΘ/Π.Ι, το οποίο έχει διατεθεί σε όλες τις Διευθύνσεις ΔΕ.
- Ύλικο και βιντεοταινίες που διαθέτουν τα τοπικά Ιστορικά Αρχεία, Βιβλιοθήκες, Δήμοι, Σύλλογοι για τοπικούς θεσμούς (έθιμα κ.ά.).

ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ

Παράδειγμα Ωριαίου Διαγωνίσματος στο κεφάλαιο "Κοινωνικοί Θεσμοί"

A. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΜΑΘΗΤΗ: _____

ΤΑΞΗ: _____ ΤΜΗΜΑ: _____ ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ: _____

B. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

ΘΕΜΑ 1: Να κυκλώσετε το γράμμα της σωστής απάντησης Μονάδες 4(4X1):

- Οι κοινωνικοί θεσμοί χαρακτηρίζονται:
 - από σχετική σταθερότητα
 - από επανάληψη των τρόπων δράσης και συμπεριφοράς
 - από διαρκή αλλαγή
 - από το α και β.
- Με τη διαδικασία της θεσμοποίησης δημιουργούνται:
 - τυπικοί θεσμοί
 - άτυποι θεσμοί
 - σημαντικοί θεσμοί
 - δευτερεύοντες θεσμοί
- Οι κοινωνικοί θεσμοί επιτελούν λειτουργίες:
 - φανερές και κύριες
 - φανερές και κρυφές
 - κύριες και δευτερεύουσες
 - όλα τα παραπάνω
- Η κυρίαρχη μορφή της οικογένειας στις παραδοσιακές - αγροτικές κοινωνίες είναι:
 - πυρηνική
 - εκτεταμένη
 - μονογονεϊκή
 - μητριαρχική

ΘΕΜΑ 2 (μονάδες 16) (8X2):

Να απαντήσετε σύντομα στις παρακάτω ερωτήσεις:

- Ποια είναι τα βασικά χαρακτηριστικά των κοινωνικών θεσμών;
- Ποια μορφή οικογένειας χαρακτηρίζει τις παραδοσιακές - αγροτικές κοινωνίες και ποια τις σύγχρονες δυτικού τύπου κοινωνίες;
- Ποιο είναι το γενικό χαρακτηριστικό του εκσυγχρονισμού των κοινωνικών θεσμών;
- Να αναφέρετε τις κύριες και δευτερεύουσες λειτουργίες του θεσμού του σχολείου ;
- Γιατί αλλάζουν οι κοινωνικοί θεσμοί;
- Πώς βοηθούν οι κοινωνικοί θεσμοί το άτομο στη σχέση του με την κοινωνία;
- Ποιες είναι οι πέντε βασικές κατηγορίες κοινωνικών θεσμών σε μια κοινωνία;
- Ποιοι θεσμοί δημιουργούνται με τη διαδικασία της θεσμοποίησης και ποιοι με τη διαδικασία της θεσμοθέτησης;

5. Κοινωνικοποίηση και κοινωνικός έλεγχος

1. Στόχοι

A. Διδακτικοί στόχοι:

1. Να κατανοήσουν την κοινωνικοποίηση και τον κοινωνικό έλεγχο ως διαδικασίες δυναμικές και μεταβαλλόμενες στο περιεχόμενο, τους τρόπους και τους φορείς.
2. Να κατανοήσουν τη συμπληρωματικότητα της κοινωνικοποίησης και του κοινωνικού ελέγχου.
3. Να γνωρίσουν τη δράση των φορέων κοινωνικοποίησης και κοινωνικού ελέγχου.
4. Να συνδέσουν τις γνώσεις τους για την κοινωνικοποίηση και τον κοινωνικό έλεγχο σε διάφορες ιστορικές περιόδους, με τις γνώσεις τους από την Ιστορία και τη Λογοτεχνία (διαθεματικότητα).

2. Προτεινόμενο σχέδιο μαθήματος - Εναλλακτικές προτάσεις

Ενότητα 5.1 Έννοια και περιεχόμενο της κοινωνικοποίησης

• Η έννοια της κοινωνικοποίησης είναι ήδη γνωστή στους μαθητές, εφόσον όλες οι προηγούμενες ενότητες αφορούσαν και τον τρόπο ένταξης του ατόμου στην κοινωνία, δηλαδή την κοινωνικοποίηση. Ένας τρόπος εισαγωγής στο κεφάλαιο θα μπορούσε να είναι μέσω μιας ανακεφαλαίωσης όλων των προηγούμενων γνώσεων: Το **άτομο** εντάσσεται στην **κοινωνία** μέσα από τη συμμετοχή του στις **κοινωνικές ομάδες** και τους **θεσμούς**. Μέσα στις ομάδες και τους θεσμούς μαθαίνει τους **κοινωνικούς κανόνες** που αντιστοιχούν στους συγκεκριμένους **κοινωνικούς ρόλους** και **κοινωνικές θέσεις**. Αυτή η διαδικασία μάθησης είναι η **κοινωνικοποίηση**. Με αυτόν τον τρόπο ο μαθητής συνδέει και όλες τις προηγούμενες γνώσεις του και εισάγεται στη νέα βασική έννοια του κεφαλαίου.

• Με τον ίδιο τρόπο ο μαθητής αντιλαμβάνεται το χαρακτηριστικό της αλλαγής του περιεχομένου της κοινωνικοποίησης, μέσα από την προηγούμενη ενότητα της κοινωνικής μεταβολής. Όταν δηλαδή λέμε ότι αλλάζει μια κοινωνία, εννοούμε ότι αλλάζει το σύστημα αξιών και κανόνων, θεσμών, το περιεχόμενο των ρόλων, οι θέσεις και επομένως αλλάζει και το περιεχόμενο της κοινωνικοποίησης, ως διαδικασίας εκμάθησης όλων των παραπάνω. Στη συνέχεια η πρώτη ενότητα παρουσιάζεται μέσα από την επεξεργασία των σχολίων και την αναγραφή στον πίνακα των αντίστοιχων λέξεων-εννοιών (bold) με το τέλος της συζήτησης του κάθε σχολίου.

• Πολλά παραδείγματα μπορούν να αναφερθούν (π.χ. υπόθεση Κωσταλέξι, συμπεριφορά τροφίμων ασύλου) που αποδεικνύουν πως, ότι αναγνωρίζεται ως ανθρώπινη συμπεριφορά είναι αποτέλεσμα της κοινωνικότητας. Αντίστοιχες περιπτώσεις με τον Ταρζάν υπήρξαν στην Ινδία και στη Γαλλία, στην πόλη Αβινιόν, τον 19ο αιώνα, με την ανακάλυψη παιδιών που είχαν μεγαλώσει μόνα τους στο δάσος. Και στις δύο περιπτώσεις τα παιδιά, αν και δεν είχαν νοητική καθυστέρηση, δε συμπεριφέρονταν σαν άνθρωποι, περπατούσαν με τα τέσσερα και βρυχόνταν. Παρόλες τις προσπάθειες των επιστημόνων δεν κατάφεραν να αποκτήσουν πλήρως την ανθρώπινη συμπεριφορά και πέθαναν σε άσυλα (**κοινωνικότητα - κοινωνικοποίηση = αφομοίωση κανόνων - συμπεριφορών**).

• Με τον πίνακα του Γκϋζή οι μαθητές συζητούν για τη μεταβολή των συστημάτων αρραβώνα και γάμου, αναφέρουν και άλλα παραδείγματα μεταβολής (π.χ. Οικογενειακό δίκαιο, σχολείο). Με αυτόν τον τρόπο γράφονται στον πίνακα οι λέξεις: **Κοινωνικοποίηση = Δυναμική (μεταβάλλεται από κοινωνία σε κοινωνία και από εποχή σε εποχή)**.

• Με τη συζήτηση του σκίτσου οι μαθητές καλούνται να αναφέρουν διαφορετικούς θεσμούς και ομάδες και διαφορετικούς ρόλους, που αναλαμβάνει το άτομο στη διάρκεια της ζωής του. Αναφέρονται στην οικογένεια, στο επάγγελμα, στην τάξη, στο μορφωτικό στρώμα, στην πολιτική

τοποθέτηση, στο έθνος και τέλος στον κόσμο ευρύτερα που ανήκει το κάθε άτομο και πως αυτές οι εντάξεις επηρεάζουν το περιεχόμενο και τους τρόπους κοινωνικοποίησής του (**διαρκής διαδικασία**).

- Με το τελευταίο σχόλιο παρουσιάζεται ο χαρακτήρας της σχέσης μεταξύ ατόμου και κοινωνίας ως σχέσης αλληλεπίδρασης. Την έννοια της αλληλεπίδρασης ατόμου και κοινωνίας οι μαθητές έχουν ήδη γνωρίσει στο Κεφάλαιο 1 και τώρα την επαναλαμβάνουν. Μέσα από το σχόλιο παρουσιάζεται η πλευρά που αφορά την επίδραση του ατόμου στην κοινωνία. Το σχόλιο παρουσιάζει το παράδειγμα του Πικάσο ως πρωτοπόρου μεταρρυθμιστή στις εικαστικές τέχνες. Ανάλογα παραδείγματα μπορούν να δοθούν από το χώρο της πολιτικής (Λαμπράκης, Θεοδωράκης, Μαντέλα, Μ.Α.Κιγκ), της Τέχνης (εξπρεσιονιστές, μπρεσιονιστές ζωγράφοι) της επιστήμης (Αϊνστάϊν, Ανακαλύψεις).

Ενότητα 5.2 Φορείς κοινωνικοποίησης

- Το πρώτο σχόλιο παρουσιάζει την οικογένεια ως φορέα κοινωνικοποίησης. Η συζήτηση μπορεί να συνδυαστεί με τις γνώσεις των μαθητών από την οικογένεια ως θεσμό σήμερα και στην παραδοσιακή κοινωνία. Με το διάλογο οι μαθητές θα επισημάνουν τα χαρακτηριστικά της παραδοσιακής οικογένειας που αποτελούσε τον κύριο φορέα κοινωνικοποίησης (ανακαλούν τις γνώσεις τους από το κεφάλαιο των θεσμών). Συζητούν τις αλλαγές της σύγχρονης οικογένειας η οποία όλο και λιγότερο παρεμβαίνει στις επιλογές των νέων (σπουδές, σύντροφος, επάγγελμα) εφόσον πλέον η Πολιτεία αναλαμβάνει την εκπαίδευση, επαγγελματική κατάρτιση και βοήθεια των νέων. Το σχόλιο για τη **σύγχρονη οικογένεια**, σχολιάζει την ελάχιστη επικοινωνία των μελών της οικογένειας σήμερα, λόγω της σύγχρονης τεχνολογίας επικοινωνιών (κινητά, τηλεόραση). Οι μαθητές σχολιάζουν τα αρνητικά αποτελέσματα αυτής της έλλειψης επικοινωνίας που συχνά μειώνει τις επιδράσεις και το ρόλο της οικογένειας στην κοινωνικοποίηση των νέων και οδηγεί στη βαρύνουσα σημασία άλλων δευτερογενών φορέων (παρέα, ΜΜΕ) στην κοινωνικοποίηση των νέων.

- Το σχόλιο της **εκπαίδευσης** αναφέρεται στο σημαντικό ρόλο του σχολείου (και μέσα από αυτό της Πολιτείας και των συνομηλίκων) στην κοινωνικοποίηση των νέων, εφόσον η εκπαίδευση αφορά όλες τις ηλικιακές βαθμίδες, όλων των νέων και το μεγαλύτερο μέρος του ημερήσιου χρόνου τους. Οι μαθητές ενημερώνονται για τα εκπαιδευτικά προγράμματα που εισάγονται στα σχολεία σήμερα. Τα προγράμματα αυτά έχουν ως στόχο να κοινωνικοποιήσουν τους νέους μαθητές, εφόσον όπως ήδη σχολιάστηκε μειώνεται και ο κοινωνικοποιητικός ρόλος της οικογένειας αλλά και η σύγχρονη ζωή γίνεται πιο σύνθετη με αποτέλεσμα ο νέος να πρέπει να είναι ενημερωμένος και ευαισθητοποιημένος για πολλά θέματα της κοινωνικής ζωής (υγεία, κατανάλωση, περιβάλλον, πολιτισμός). Με αυτόν τον τρόπο οι μαθητές κατανοούν το σημαντικό ρόλο της εκπαίδευσης και μέσω αυτής της Πολιτείας ως φορέων κοινωνικοποίησης, εφόσον αυτοί αναλαμβάνουν την εκπαίδευση και επαγγελματική κατάρτιση όχι μόνον των νέων αλλά και μεγαλύτερων ηλικιών. Με αυτόν τον τρόπο οδηγούνται να κατανοήσουν την ανάγκη συμμετοχής των ενημερωμένων πολιτών (βλ. κοινωνία πολιτών) σε όλα τα κοινωνικά και πολιτικά θέματα, εφόσον στις σύγχρονες κοινωνίες είναι πλέον οι θεσμοί της Πολιτείας περισσότερο καθοριστικοί από τους οικογενειακούς στην κοινωνικοποίησή μας και τη ζωή μας ευρύτερα.

- Το σχόλιο των ΜΜΕ αποτελεί αφορμή για εργασία των μαθητών. Από έναν αναζητητή, όπως ο προτεινόμενος www.in.gr οι μαθητές μπορούν να εισέλθουν στις ιστοσελίδες εφημερίδων, τηλεοπτικών δικτύων, περιοδικών κ.λ.π., να συγκρίνουν πρωτοσέλιδα από την άποψη της παραπληροφόρησης, να ενημερωθούν, να επεξεργασθούν την είδηση και τον τρόπο παρουσιάσής της κ.ά.

Ενότητα 5.3 Τρόποι κοινωνικοποίησης

- Συζητώντας τους τρόπους κοινωνικοποίησης οι μαθητές αντιλαμβάνονται και τα περιθώρια ελευθερίας του ατόμου, σε σχέση με την επιλογή προτύπων συμπεριφοράς. Αυτό βέβαια το περιθώριο ελευθερίας, το οποίο μπορούν να σχολιάσουν οι μαθητές με την καθοδήγηση του διδάσκοντα, εξαρτάται από το πόσο ανοιχτή είναι η κοινωνία ή η ομάδα (βλ. κεφ. 2) και πόσο επιτρέπει την ύπαρξη διαφορετικών προτύπων (π.χ. οι παραδοσιακές κοινωνίες ακόμα και σήμερα δεν επιτρέπουν αποκλίσεις από τους κυρίαρχους κανόνες συμπεριφοράς). Συνθά βέβαια ακόμα και στις δικές μας κοινωνίες, η ελευθερία αυτή εξαρτάται και από την κοινωνική θέση του ατόμου (π.χ. μεγαλύτερη ελευθερία συμπεριφοράς έχουν οι καλλιτέχνες από τους δικαστικούς). Οι μαθητές εξάλλου, μπορούν να αναφέρουν διάφορα αντιφατικά πρότυπα με την καθοδήγηση του διδάσκοντα π.χ. καταναλωτικός τρόπος ζωής σε σχέση με ένα πρότυπο οικολογικό, εναλλακτικό, λιτό ή πρωταθλητισμός/ άθληση κ.λ.π.)
- Με το σχόλιο οι μαθητές συζητούν τα παραπάνω θέματα, όπως και την ανάγκη των νέων να διαφέρουν από τα κυρίαρχα πρότυπα συμπεριφοράς. Το θέμα μπορεί να συνδεθεί και με το χάσμα γενεών, που είναι αποτέλεσμα των διαφορετικών προτύπων με τα οποία ταυτίζονται οι νέοι σε σχέση με τις μεγαλύτερες ηλικίες (π.χ. μουσική, ντύσιμο, ψυχαγωγία). Το θέμα μπορεί να δοθεί και ως εργασία στους μαθητές.
- Η κοινωνική κριτική αποτελεί μέρος του κοινωνικού ελέγχου που αναλύεται στην επόμενη ενότητα. Εδώ οι μαθητές μπορούν να σχολιάσουν ότι είναι εντονότερη και αποτελεσματικότερη στις μικρότερες ομάδες (χωρισό, παρέα) από ό,τι σε μεγάλα αστικά κέντρα και ομάδες.

Ενότητα 5.4 Κοινωνικός έλεγχος

- Η ευαισθητοποίηση των μαθητών για την εισαγωγή τους στον κοινωνικό έλεγχο, μπορεί να γίνει από θέματα της επικαιρότητας, του σχολείου, από εμπειρίες των μαθητών ή από την κοινωνική κριτική που διδάχτηκαν στην προηγούμενη ενότητα.
- Αξιοποιούμε όλα τα σχόλια για την παρουσίαση των επιμέρους εννοιών της ενότητας, ώστε ο μαθητής να αντιληφθεί την επίδραση των κοινωνικών μεταβολών στο περιεχόμενο και τα μέσα άσκησης του κοινωνικού ελέγχου.

Εναλλακτικά: Μπορεί να προηγηθεί προβολή μιας από τις προτεινόμενες ταινίες σε συνεργασία με τον καθηγητή της επόμενης ή προηγούμενης ώρας. Σε αυτήν την περίπτωση, μετά την ταινία και αξιοποιώντας το υλικό της, παρουσιάζουμε τις βασικές έννοιες του κεφαλαίου (έλεγχος, αλλαγή περιεχομένου και συστήματος ποινών, είδη κοινωνικού ελέγχου) με τη βοήθεια των μινυμάτων της ταινίας. Τα σχόλια σε αυτήν την περίπτωση δίνονται στους μαθητές για γραπτή επεξεργασία στο σπίτι και παρουσιάζονται στο επόμενο μάθημα.

- Μέσα από το σχόλιο της **θανατικής ποινής** οι μαθητές θα αναπτύξουν τα επιχειρήματά τους υπέρ ή κατά της θανατικής ποινής και της ασυτηρότητας των ποινών. Ο καθηγητής θα οδηγήσει τη συζήτηση και θα καταγράψει στον πίνακα τις έννοιες ασφάλεια- συνοχή (ασυτηρότητα) και σεβασμός ζωής-ευκαιρία επανόρθωσης (επιείκεια). Με αυτόν τον τρόπο οι μαθητές θα κατανοήσουν την αναγκαιότητα του κοινωνικού ελέγχου για τη συνοχή της κοινωνίας αλλά και τα μεγάλα ηθικά διλήμματα που συνοδεύουν τις ασυτηρές ποινές σήμερα. Το ότι η θανατική ποινή απαγορεύεται στις περισσότερες δυτικές χώρες σήμερα είναι απόδειξη της εξέλιξης του κοινωνικού ελέγχου και του εκδημοκρατισμού των σύγχρονων κοινωνιών.
- Με αφορμή το σχόλιο για τον κοινωνικό έλεγχο που υπέστησαν **μεταρρυθμιστές και πρωτοπόροι** (Λαμπράκης) παλαιότερα, οι μαθητές αντιλαμβάνονται τις θετικές συνέπειες του εκδημοκρατισμού των σύγχρονων κοινωνιών, εφόσον οι σύγχρονες δημοκρατικές κοινωνίες γίνονται πιο ανεκτικές σε διαφορετικές συμπεριφορές και αξίες (πλουραλιστικές-πολυφωνικές).

Οι μαθητές μπορούν να αναφέρουν και άλλα σχετικά παραδείγματα από τις γνώσεις τους στην Ιστορία. Το σχόλιο μπορεί και να δοθεί και ως εργασία.

- Το σχόλιο για το θετικό κοινωνικό έλεγχο μέσω των επιβραβεύσεων (βράβευση πολιτών από Πρόεδρο της Δημοκρατίας) μπορεί να αποτελέσει αφορμή συζήτησης για την ανάγκη επιβραβεύσεων-ανταμοιβών στα πλαίσια των θεσμών (σχολείο, οικογένεια, Πολιτεία) ως μέσο προβολής θετικών προτύπων για την κοινωνικοποίηση των ατόμων.

- Το τελευταίο σχόλιο αποτελεί αφορμή κατανόησης των αλλαγών στις αντιλήψεις για τον «σωφρονιστικό» χαρακτήρα της σωματικής βίας στη διαπαιδαγώγηση των νέων. Ο αντιαυταρχικός χαρακτήρας των νέων εκπαιδευτικών συστημάτων, ο σεβασμός της προσωπικότητας του παιδιού και η αναγνώριση των δικαιωμάτων του μπορούν να συζητηθούν στην τάξη. Το σχόλιο θα μπορούσε να αποτελέσει αφορμή για εργασία ομάδας μαθητών στο θέμα των σχολικών ποινών (βλ. και προτεινόμενες εργασίες).

Το θέμα των σχολικών ποινών πρέπει να συζητηθεί με τέτοιο τρόπο ώστε οι μαθητές να κατανοήσουν ότι παράλληλα με την ανάγκη σεβασμού της προσωπικότητας όλων των μαθητών υπάρχει και η υποχρέωση όλων να σέβονται τους απαραίτητους κανόνες λειτουργίας του σχολικού θεσμού. Με αυτόν τον τρόπο θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί η σχετική έρευνα και συζήτηση, ώστε οι μαθητές να κατανοήσουν τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματά τους (βλ. και Κεφάλαιο 12).

3. Πρόσθετο εκπαιδευτικό υλικό

Οι βιντεοταινίες της εκπαιδευτικής τηλεόρασης: Το νεανικό πρόσωπο της βίας/99 16', Καταναλωτικά πρότυπα και Η καταναλωτική συμπεριφορά των νέων/2000 10', Γνωστός άγνωστος φίλος/2002, 16', Ρατσισμός/2003.

- Οι βιντεοταινίες " 20ος Αιώνας: Πρωτοπόροι-Μεταρρυθμιστές"

- Σχετικές με τη θανατική ποινή οι ταινίες "Mad City" του Γαβρά, "Θα ζήσω" του Τιμ Ρόμπινς και η ταινία του Πάρκερ "Η ζωή του Ντέιβιντ Γκέιλ". Για τα συστήματα σωφρονισμού του περασμένου αιώνα " Οι κόρες της ντροπής" και " Ο κλέφτης ποδηλάτων". Για τη λειτουργία των ΜΜΕ το " Insider" του Μάικλ Μαν και η ταινία που προτείνεται και στο βιβλίο του μαθητή " Truman Show" του Πήτερ Γουάιαρ. Από αυτόν τον κατάλογο ο καθηγητής μπορεί να επιλέξει τις πλέον κατάλληλες και να τις προβάλλει στην τάξη, ακόμα και ανεξάρτητα από το συγκεκριμένο μάθημα, ή να τις προτείνει στους μαθητές ώστε να τις σχολιάσουν στην τάξη συζητώντας για τα αντίστοιχα θέματα.

- Για τις αλλαγές στο σύστημα σωφρονισμού ανηλίκων βλ. κεφ. 10.

4. Συνθετικές Εργασίες - δραστηριότητες

Οι μαθητές μπορούν να πραγματοποιήσουν έρευνα στο σχολείο για το βαθμό που οι διάφοροι φορείς κοινωνικοποίησης επηρεάζουν τη συμπεριφορά των νέων (τρόπους ψυχαγωγίας, αξίες, ενδιαφέροντα, σπουδές κ.ά.).

- Οι μαθητές μπορούν να πραγματοποιήσουν έρευνα στο εβδομαδιαίο πρόγραμμα κρατικών και ιδιωτικών τηλεοπτικών καναλιών σε σχέση με το ποσοστό των επιμορφωτικών και ενημερωτικών εκπομπών στο πρόγραμμά τους.

- Να επιλεγεί ένα διήγημα από τα Νεοελληνικά αναγνώσματα που αφορά τη ζωή και επομένως τους κανόνες κοινωνικοποίησης και ελέγχου τον προηγούμενο αιώνα. Σε συνεργασία με το φιλόλογο της τάξης να διδαχθεί την ίδια περίοδο με την κοινωνικοποίηση και να δοθεί εργασία στους μαθητές η κατασκευή πίνακα με τις διαφορετικές αξίες, πρότυπα, κανόνες, ποινές του περασμένου αιώνα και της σύγχρονης κοινωνικής πραγματικότητας.

- Οι μαθητές να επιλέξουν και να παρουσιάσουν ένα σημαντικό πρόσωπο που υπέστη τον γλενασμό ή διώξεις για τις ιδέες του.

- Οι μαθητές να πραγματοποιήσουν έρευνα για το χάσμα των γενεών σήμερα. Πόσο διαφορετικοί είναι οι κανόνες και τα πρότυπα με βάση τα οποία κοινωνικοποιούνται οι γενιές σήμερα;
- Ομάδα μαθητών επισκέπτεται την κοινωνική υπηρεσία του τοπικού Δήμου/Κοινότητας και ενημερώνεται για τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν κοινωνικά ευάλωτες ομάδες της περιοχής και τα προγράμματα επανένταξης που αναπτύσσονται μέσω της ΕΕ και των ΟΤΑ. Ενημερώνει την τάξη και συζητούνται τρόποι παρέμβασης των μαθητών.
- Οι μαθητές μπορούν να καταγράψουν τις ποινές που έχουν επιβληθεί στο σχολείο τον προηγούμενο χρόνο (Παρατηρήσεις-Επιπλήξεις, Ωριαίες απομακρύνσεις, Αποβολές μέχρι 3ημέρες, Αλλαγή σχολικού περιβάλλοντος) με την εξασφάλιση της ανωνυμίας των μαθητών στους οποίους επιβλήθηκαν ποινές. Τα αποτελέσματα μπορούν να μεταφέρουν σε πίνακες με τη βοήθεια του καθηγητή υπολογιστών. Την εργασία μπορούν να παρουσιάσουν στο Σχολικό Συμβούλιο και να συζητηθεί το θέμα των ποινών και της συμπεριφοράς με εκπροσώπους μαθητών, καθηγητών, Γονέων και τη Διεύθυνση του σχολείου.

5. Προτεινόμενη βιβλιογραφία

Εκτός από τη γενική βιβλιογραφία της Κοινωνιολογίας που είναι χρήσιμη για όλες τις ενότητες και τα παρακάτω:

- Νόβα-Καλτσούνη Χρ. *Κοινωνικοποίηση, Η γένεση του κοινωνικού υποκειμένου*, Gutenberg Αθήνα 2000
- Goffman Er. *Στίγμα: Η διαχείριση της φθαρμένης ταυτότητας*, Αλεξάνδρεια Αθήνα 2001,

ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ

Παράδειγμα Ωρειαίου Διαγωνίσματος στο κεφάλαιο "Κοινωνικοποίηση και Κοινωνικός Έλεγχος".

A. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΜΑΘΗΤΗ: _____

ΤΑΞΗ: _____ ΤΜΗΜΑ: _____ ΜΑΘΗΜΑ: _____ ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ: _____

B. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

ΘΕΜΑ 1:

Να χαρακτηρίσετε τις παρακάτω προτάσεις ως σωστές ή λανθασμένες, βάζοντας σε κύκλο το αντίστοιχο γράμμα (Σ για τις σωστές Λ για τις λανθασμένες). **Μονάδες 7(7X1)**

1. Η κοινωνικοποίηση είναι διαδικασία μάθησης συμπεριφοράς και αξιών	Σ	Λ
2. Το άτομο είναι παθητικός δέκτης των μηνυμάτων	Σ	Λ
3. Η διαδικασία κοινωνικοποίησης ολοκληρώνεται με την ενηλικίωση	Σ	Λ
4. Στόχος του κοινωνικού ελέγχου είναι ο αυτοέλεγχος	Σ	Λ
5. Το σωστό σύστημα ελέγχου έχει στόχο την πρόληψη	Σ	Λ
6. Ο κοινωνικός έλεγχος είναι ένα σύστημα ποινών	Σ	Λ
7. Τα ΜΜΕ λειτουργούν άμεσα και προσωπικά	Σ	Λ

ΘΕΜΑ 2:

Να γράψετε στο κενό αριστερά της Α' Στήλης δεδομένων, το γράμμα των δεδομένων της Β' Στήλης που ταιριάζει (**Μονάδες 3**)

_____ διαρκής διαδικασία	α. μεταβολή περιεχομένου κοινωνικοποίησης
_____ δυναμική διαδικασία	β. το άτομο κοινωνικοποιείται σε όλη τη ζωή του
_____ διαδικασία αλληλεπίδρασης	γ. το άτομο επηρεάζει και επηρεάζεται από την κοινωνία

ΘΕΜΑ 3:

Να σχολιάσετε με παραδείγματα σε μια παράγραφο τα δύο παρακάτω σχόλια: **Μονάδες 10(2X5)**

- "Όσο πιο "ανοιχτή" και σύγχρονη είναι μια κοινωνία, τόσο περισσότερες επιλογές έχει το άτομο στα πρότυπα συμπεριφοράς που θα ακολουθήσει"
- "Πολλά αλλάζουν στον κοινωνικό έλεγχο, όσο οι κοινωνίες γίνονται πιο σύγχρονες και δημοκρατικές"

6. Κοινωνικά προβλήματα

1. Στόχοι

A. Διδακτικοί στόχοι:

1. Να διακρίνουν οι μαθητές το κοινωνικό από το ατομικό πρόβλημα.
2. Να κατανοήσουν τα αίτια και τις συνέπειες των κοινωνικών προβλημάτων.
3. Να προβληματιστούν σε σχέση με τα προβλήματα φτώχειας, ανεργίας, καταναλωτισμού και να διαμορφώσουν μιαν ορθολογική συμπεριφορά καταναλωτή.
4. Να προβληματιστούν για τα αίτια και τις συνέπειες των τροχαίων ατυχημάτων.
5. Να διακρίνουν το φίλαθλο από τον οπαδό και τον αθλητισμό από τα οικονομικά συμφέροντα.

2. Προτεινόμενο σχέδιο μαθήματος - Εναλλακτικές προτάσεις

Ενότητα 6.1 Προσδιορισμός και συνέπειες κοινωνικών προβλημάτων

• Τα κοινωνικά προβλήματα διαχέονται σε όλο το βιβλίο του μαθητή μέσω σχολίων, δραστηριοτήτων, πηγών (βλ. και κατωτέρω Πρόσθετο υλικό και πηγές). Οι φυλετικές διακρίσεις, ο ρατσισμός και οι προκαταλήψεις σε βάρος ομάδων, όπως οι πρόσφυγες, τα ΑΜΕΑ, η τρίτη ηλικία, οι γυναίκες, ως ευάλωτη κοινωνικά ομάδα, αποτελούν μερικά παραδείγματα τέτοιων προβλημάτων. Καλό θα ήταν ο καθηγητής να ενημερωθεί γι' αυτά, ώστε οι μαθητές να εμπλουτίσουν τις οπτικές επεξεργασίας των προβλημάτων, π.χ. η κοινωνική πολιτική (Κοινωνικό κράτος κεφ.8 και Κοινωνικά Δικαιώματα κεφ.12) αλλά και ο ενεργός πολίτης (κεφ. 7.2 και 9.4) και τα κοινωνικά κινήματα (κεφ. 9.4) και οι ΜΚΟ (Κεφ. 14.3) συνδέονται με την παρουσίαση του κοινωνικού προβλήματος και θα μπορούσαν να αποτελέσουν διαθεματική προσέγγιση με το βιβλίο να χρησιμοποιείται ως συμπληρωματική πηγή. Το κοινωνικό πρόβλημα π.χ. της ανεργίας συνδέεται με το κοινωνικό κράτος και με τα κοινωνικά δικαιώματα (κατάρτιση ανέργων-ΚΕΚ-επιμόρφωση, ΣΕΠ, επιδόματα ανεργίας) που προωθεί ως μέτρα αντιμετώπισης του προβλήματος το σύγχρονο κράτος. Ο πολίτης πρέπει να ενημερωθεί (ενεργός πολίτης ο ενημερωμένος πολίτης) για αυτά τα μέτρα (κοινωνία πληροφορίας κοινωνία πολιτών Κεφ.9.4 και ατομικό δικαίωμα στην πληροφορία Κεφ.12.3), ώστε να αξιοποιήσει τις ευκαιρίες που δίνονται. Με αυτόν τον τρόπο το βιβλίο γίνεται πρόσθετη πηγή ενημέρωσης και πληροφόρησης, αξιοποιείται καλύτερα στο σύνολό του και οι έννοιες επαναλαμβάνονται και γίνονται πιο κατανοητές.

• Τα σχόλια για τους Γιατρούς χωρίς Σύνορα και τον φυσικό Hawking σχολιάζονται στην τάξη με στόχο οι μαθητές να αντιληφθούν και να τοποθετηθούν θετικά σε δύο απαραίτητες δεξιότητες των σύγχρονων πολιτών: αυτήν της συμμετοχής και κοινωνικής ευαισθησίας απέναντι σε προβλήματα του κοινωνικού συνόλου και αυτήν της θετικής συμπεριφοράς όταν ο καθένας μας πλήττεται από προβλήματα (ανεργία, φτώχεια, αναπηρία). Το παράδειγμα του μεγάλου φυσικού, ο οποίος καθηλωμένος σε αναπηρική καρέκλα και με μόνο μέσο επικοινωνίας τον ή/υ, δημιουργεί, δίνει διαλέξεις και διεκδικεί το δικαίωμά του στη ζωή μπορεί να συμπληρωθεί από πολλά άλλα καθημερινά και ανώνυμα παραδείγματα(βλ. και σχόλιο Παραολυμπιακών αγώνων στο 6.5).

• **εναλλακτικά:** Όλη η ενότητα των πέντε μαθημάτων θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί μέσω δραστηριοτήτων των μαθητών στην αίθουσα των Η/Υ ή στην τάξη. Σε αυτήν την περίπτωση ο διδάσκων παρουσιάζει την έννοια του κοινωνικού προβλήματος και τη διάκρισή του από το ατομικό, αναγράφονται στον πίνακα τα βασικά κοινωνικά προβλήματα που αναφέρονται στο αναλυτικό πρόγραμμα και στη συνέχεια οι μαθητές χωρίζονται σε πέντε ομάδες (βλ. εισαγωγή) και η κάθε μία αναλαμβάνει τη μελέτη ενός από τα θέματα 1. Παγκόσμια φτώχεια-περιβάλλον, 2. Ανεργία, 3. Καταναλωτισμός-Αγωγή καταναλωτή, 4. Τροχαία και κυκλοφοριακή Αγωγή και 5. Αθλητισμός και βία. Οι ομάδες παίρνουν φυλλάδιο από τον καθηγητή με πηγές πληροφόρησης

και πρόσθετο ίσως υλικό και κατευθύνονται στη χρησιμοποίηση του βιβλίου τους ως πρόσθετης πηγής γνώσης και πληροφόρησης. Στη διάρκεια των επόμενων μαθημάτων οι μαθητές φέρνουν το υλικό που έχουν συγκεντρώσει (ιστοσελίδες, επισκέψεις σε σχετικούς φορείς, τύπος, βιβλιογραφία) και ο καθηγητής επιβλέπει και συντονίζει και κατευθύνει τη συνέχεια των εργασιών. Οι εργασίες πρέπει να έχουν ολοκληρωθεί στα επόμενα 2-3 μαθήματα. Στο τελευταίο μάθημα οι ομάδες παρουσιάζουν τις εργασίες τους στην τάξη και αξιολογούνται από τους συμμαθητές τους.

Ενότητα 6.2 Αίτια και αντιμετώπιση κοινωνικών προβλημάτων

• Η διεπιστημονική προσέγγιση των κοινωνικών προβλημάτων και τα αίτιά τους μπορούν να παρουσιαστούν μέσα από τα παραδείγματα, ώστε να γίνουν περισσότερο κατανοητά, π.χ. η **ανεργία**: 1) Ως αίτια έχει τόσο την **κοινωνική ανισότητα** (εφόσον συνήθως οι ασθενέστερες κοινωνικές τάξεις πλήττονται από την ανεργία, εξαιτίας της σύνδεσής τους με χειρωνακτικά επαγγέλματα που εξαφανίζονται, του χαμηλού βαθμού εκπαίδευσης που διαθέτουν κ.ά.), όσο και την **κοινωνική μεταβολή** (η εκβιομηχάνιση, η τεχνολογική επανάσταση -κεφ.3.4- οδηγούν στην εξαφάνιση πολλών επαγγελμάτων ή στην ανάγκη γνώσεων (π.χ. ηλεκτρονικοί υπολογιστές, ξένες γλώσσες) που δεν κατέχουν οι παλαιότεροι. Επίσης η οικονομική παγκοσμιοποίηση οδηγεί σε οικονομικό μαρασμό παραδοσιακές δραστηριότητες που δε μπορούν να εκσυγχρονιστούν και να αντέξουν το διεθνή πλέον ανταγωνισμό και καταμερισμό της εργασίας, (π.χ. ο τουρισμός στην Ελλάδα έχει πλέον να ανταγωνισθεί τις αγορές της Τουρκίας, της Ισπανίας, της Πορτογαλίας κ.ά. και απαιτείται να γίνει ανταγωνιστικός σε σχέση με ποιότητα και τιμή, οδηγώντας σε ανεργία όσες επιχειρήσεις δεν εκσυγχρονίζονται). Τέλος συνδέεται με τις νοοτροπίες και αντιλήψεις, οι οποίες δεν εξελίσσονται και δεν ακολουθούν τη ραγδαία εξελισσόμενη οικονομική πραγματικότητα. (π.χ. σήμερα οι ευρωπαίοι εργαζόμενοι, που μπαίνουν στην παραγωγή, πρέπει να είναι έτοιμοι να αλλάξουν 3-4 επαγγέλματα στη διάρκεια της ζωής τους. Αυτό σημαίνει ανάγκη επιλογής επαγγελμάτων με περιθώρια επανακαταρτίσεων και μετεκπαιδύσεων, ενημέρωση για τα επαγγέλματα με μεγαλύτερη αναμενόμενη ζήτηση, αντίληψη ότι ο εργασιακός χώρος διευρύνεται και περιλαμβάνει όλη την ΕΕ και όχι μόνον τη στενή τοπική μας κοινότητα, συνεχής ενημέρωση για νέα προγράμματα από ΟΑΕΔ, ΕΕ, Υπουργεία, Δήμους κ.ά.)

2) Αντιμετωπίζεται **διεπιστημονικά**, εφόσον δημιουργεί προβλήματα **ψυχολογικά και ιατρικά** (κατάθλιψη, έλλειψη αυτοεκτίμησης και αυτοπεποίθησης), **κοινωνικά** (βία, εγκληματικότητα, αλκοολισμό, ναρκωτικά, προβλήματα στην οικογένεια), **οικονομικά** (χαμηλοί δείκτες οικονομικής ανάπτυξης, χαμηλό κατά κεφαλήν εισόδημα, κόστος κοινωνικής πολιτικής κ.ά.). Οι μαθητές μπορούν μόνοι τους να αναφέρουν αυτά τα αίτια και τα προβλήματα και ο καθηγητής να τα αναγράψει κατά κατηγορίες στον πίνακα.

Ενότητα 6.3 Φτώχεια-ανεργία-καταναλωτισμός-αγωγή καταναλωτή

• Το πρόβλημα της παγκόσμιας φτώχειας συνδέεται επίσης με τους Διεθνείς Οργανισμούς (Κεφ. 14.3) και το περιβάλλον (Κεφ.12.5), εφόσον η φτώχεια στον Τρίτο κόσμο συνδέεται και με τις συνέπειες της υπερεκμετάλλευσης των φυσικών πόρων(τρύπα του όζοντος-ξηρασία-καταστροφή Αμαζονίου-κλίμα) και η Διεθνής Κοινότητα έχει δεσμευτεί για βοήθεια στις χώρες που πλήττονται (0,7% του ΑΕΕ δεσμεύτηκαν να αποδίδουν ως βοήθεια στις χώρες του Τρίτου κόσμου τα κράτη-μέλη του ΟΟΣΑ, όπως η Ελλάδα βλ. και Κεφ.14.5).

• Σχετικός ο πίνακας, ο οποίος περιλαμβάνεται ως σχόλιο στο εισαγωγικό μάθημα για τη διαθεματικότητα. Στον πίνακα του ΟΗΕ παρουσιάζονται τα ελλείμματα στη χρηματοδοτική βοήθεια προς τις αναπτυσσόμενες χώρες, που παρουσιάζουν οι 7 χώρες του G7. Επίσης παρουσιάζονται ενδιαφέροντα συγκριτικά στοιχεία για την οικονομική κατάσταση των χωρών παγκόσμια με δείκτες, όπως η παιδική θνησιμότητα (ανά χίλια παιδιά), η εκπαίδευση

(εκατοστιαίο ποσοστό εγγράμματων ενηλίκων), η θνησιμότητα (Μ.Ο προσδοκώμενης ζωής σε έτη) και το κατά κεφαλήν ετήσιο εισόδημα σε ευρώ. (Το μάθημα μπορεί να αποτελέσει ευκαιρία εξάσκησης των μαθητών στην ανάγνωση ιστογραμμάτων και στατιστικών πινάκων και καλό είναι οι μαθητές να εξασκηθούν τόσο στην ανάγνωση, όσο και στην κατασκευή ιστογραμμάτων μέσω κατάλληλων εργασιών και ερευνών).

- Όλο το Κεφάλαιο αποτελεί ευκαιρία ανάπτυξης δεξιοτήτων κοινωνικής παρέμβασης για τους μαθητές. Η Unicef, η Ύπατη Αρμοστεία για τους Πρόσφυγες, τοπικές οργανώσεις, οι Δήμοι/Κοινότητες, ΜΚΟ αποτελούν ευκαιρίες για ενημέρωση και δραστηριοποίηση του μαθητή με σχετικές εργασίες-δραστηριότητες.

- Το σχόλιο και οι δύο πίνακες σχολιάζονται στην τάξη. Οι μαθητές συνδέουν τον υπερκαταναλωτισμό του αναπτυσσόμενου βορά με την εξαθλίωση του τρίτου κόσμου. Η συζήτηση μπορεί να συνδυαστεί με τη συμμετοχή της τάξης σε προγράμματα ανακύκλωσης, συγκέντρωσης ρουχισμού από την Humana σε ειδικούς κάδους (κάδοι ανακύκλωσης και Humana μπορούν να τοποθετηθούν σε συνεργασία με το Δήμο στο σχολείο ή σε κεντρικό σημείο της περιοχής). Σχολιάζονται επίσης οι πίνακες ως προς τη φτώχεια στις αναπτυσσόμενες κοινωνίες που δημιουργούν τον εξαθλιωμένο τέταρτο κόσμο (φτωχοί, άστεγοι μεγαλουπόλεων).

Ενότητα 6.4 Τροχαία ατυχήματα - Κυκλοφοριακή αγωγή

- Οι μαθητές μπορούν να συζητήσουν τους πίνακες που παρουσιάζουν τα σχετικά σχόλια και να ευαισθητοποιηθούν μέσα από τα στατιστικά στοιχεία. Στο θέμα των οδικών ατυχημάτων μπορούν οι μαθητές να αναφέρουν και το κοινωνικό κόστος (νοσοκομειακή και ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, επιδόματα αναπηρίας, συντάξεις) που επωμίζεται το κοινωνικό σύνολο για την άρνηση ορισμένων οδηγών να τηρούν τους κανόνες ασφαλούς οδήγησης, όπως το κράνος, η ζώνη κυκλοφορίας, η αποφυγή αλκοόλ κατά την οδήγηση και η τήρηση των κυκλοφοριακών κανόνων.

- Το σχόλιο 6.7 αποτελεί αφορμή για ευαισθητοποίηση των μαθητών σε θέματα συμπεριφοράς τους ως αυριανών οδηγών αλλά και ως πεζών. Ο σεβασμός ατόμων με αναπηρίες, ηλικιωμένων και παιδιών αποτελεί προτεραιότητα των οδηγών, ανεξάρτητα από τους κανόνες του ΚΟΚ. Αυτό αποτελεί ακόμα μian ευκαιρία ευαισθητοποίησης των μαθητών για τις ευάλωτες κοινωνικά ομάδες. Παράλληλα μπορούν να συζητηθούν κανόνες κυκλοφορίας των πεζών (έλεγχος διαβάσεων, προτίμηση διαγραμμισμένων λωρίδων πεζών) αλλά και να γίνουν παρατηρήσεις των μαθητών για ελλείψεις λωρίδων κυκλοφορίας πεζών στο δρόμο του σχολείου ή σε σημεία της πόλης/χωριού. Οι μαθητές θα μπορούσαν να καταγράψουν τις παρατηρήσεις της μικρής τους έρευνας και να τις προωθήσουν στο Δήμο/Κοινότητα.

- **Εναλλακτικά:** Και αυτό το μάθημα, μπορεί να πραγματοποιηθεί στην αίθουσα η/υ, μέσω των ιστοσελίδων του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης. Οι μαθητές θα ενημερωθούν για την κυκλοφοριακή Αγωγή, τα σήματα και τους κανόνες κυκλοφορίας.

Ενότητα 6.5 Αθλητισμός και βία

- Το μάθημα αποτελεί ευκαιρία διαθεματικής προσέγγισης με το μάθημα της Φυσικής Αγωγής. Σε συνεργασία με τον αντίστοιχο καθηγητή μπορεί να πραγματοποιηθεί ενημέρωση των μαθητών από αθλητικούς παράγοντες για τον αθλητισμό και τον πρωταθλητισμό, τους Ολυμπιακούς και Παραολυμπιακούς Αγώνες ή τη βία στα γήπεδα.

- Το μάθημα θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί στο εργαστήριο Η/Υ μέσω των ιστοσελίδων της Γενικής Γραμματείας Αθλητισμού. Οι μαθητές μπορούν να ενημερωθούν για τα Αθλήματα, την Ιστορία του Αθλητισμού και να συζητήσουν τα προβλήματα του πρωταθλητισμού και της εμπορευματοποίησης (ντόπιγκ, βία στα γήπεδα).

- Τα τρία σχόλια του μαθήματος αποτελούν αφορμή συζήτησης για τις αθλητικές διοργανώσεις

που πρέπει να έχουν χαρακτήρα γιορτής και καλλιέργειας θετικών φίλαθλων στάσεων. Οι Παραολυμπιακοί Αγώνες και η φιλία των λαών βοηθούν σε αυτήν την κατεύθυνση. Το σχόλιο για τη βία στα γήπεδα αποτελεί αφορμή διαλόγου για την ανάγκη λήψης μέτρων ώστε τα φαινόμενα της βίας να μη κρατούν ένα μεγάλο μέρος του κοινού μακριά από τα γήπεδα.

3. Πρόσθετο εκπαιδευτικό υλικό

- Ολο το Κεφάλαιο είναι κατάλληλο για χρήση ποικίλου εποπτικού υλικού.
- Σχετικές βιντεοταινίες της εκπαιδευτικής τηλεόρασης είναι: Τα παιδιά των φαναριών 14'/2002, Το νεανικό πρόσωπο της βίας 16'/1999, Τροχαία ατυχήματα και νέοι 15'/1998, Θεραπευτικές κοινότητες 14'/1998, Αθλητισμός και νεολαία 14'/1998. Σχετικές εξάλλου βιντεοταινίες του 1997 είναι και οι: Κάπνισμα 15', Διαφήμιση 14', Ναρκωτικά 18', AIDS 15'. Επίσης οι σχετικές με τον ρατσισμό βιντεοταινίες Ρατσισμός/2003 και Γνωστός Άγνωστος φίλος 16'/2002.
- Από το πολυθεματικό βιβλίο (βιβλίο για τον εκπαιδευτικό) οι διαθεματικές εργασίες 10 2003 Ευρωπαϊκό Έτος Ατόμων Με Ειδικές Ανάγκες", 13 " Το AIDS σκοτώνει", 14 " Πρόληψη χρήσης οινόπνευματων ποτών και τροχαίων ατυχημάτων".
- " Τα τροχαία ατυχήματα", έκδοση του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.

4. Συνθετικές Εργασίες - δραστηριότητες

- Μπορεί να επιλεγούν θέματα, όπως η κυκλοφοριακή αγωγή ή ο καταναλωτισμός και η συμπεριφορά του καταναλωτή και να δοθούν στους μαθητές ως ομαδική συνθετική εργασία. Οι μαθητές μπορούν να διαμορφώσουν κατάλληλο ερωτηματολόγιο για τους συμμαθητές τους και να πραγματοποιήσουν μικρή έρευνα στο σχολείο. Την έρευνά τους μπορούν να συμπληρώσουν με συνεντεύξεις αρμόδιων φορέων (Ινστιτούτο καταναλωτή, Τροχαία). Τα αποτελέσματα της έρευνάς τους μπορούν να μεταφέρουν σε ιστόγραμμα με τη βοήθεια των καθηγητών Η/Υ και τεχνολογίας και να ανακοινώσουν τα συμπεράσματά τους σε εκδήλωση στο σχολείο. Η εργασία θα μπορούσε να ενταχθεί σε πρόγραμμα **Αγωγής Καταναλωτή ή Αγωγής Υγείας** του σχολείου.
- Τα κοινωνικά προβλήματα τίγονται σε όλα τα κεφάλαια του βιβλίου. Τα ΑΜΕΑ, ο ρατσισμός, τα κοινωνικά και ατομικά δικαιώματα (Κεφ. 12), τα ανθρώπινα δικαιώματα (Κεφ. 14.4), ο ενεργός πολίτης (Κεφ. 9.4), ο πολίτης και η πολιτική (Κεφ.7.2), περιλαμβάνουν πολλές δραστηριότητες, σχόλια, έρευνες που μπορούν να αξιοποιηθούν και σε αυτό το κεφάλαιο.
- Εργασίες και δραστηριότητες μπορούν να συνδεθούν με το Ημερολόγιο Ανθρώπινων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ (βλ. παρόν βιβλίο κεφ. 12 "πηγές"). Εάν αυτή η δραστηριότητα δεν έχει προβλεφθεί από την αρχή της χρονιάς είναι καλό να εφαρμοστεί από αυτό το κεφάλαιο και οι μαθητές να έχουν υλικό στους ατομικούς και ομαδικούς τους φακέλους, ώστε τις αντίστοιχες ημέρες να πραγματοποιούν δραστηριότητα ενημέρωσης του σχολείου (φωτογραφίες σε κεντρικό πίνακα στην είσοδο του σχολείου ή/και ανακοινώσεις στους μαθητές).

5. Προτεινόμενη βιβλιογραφία

- Από τη γενικότερη βιβλιογραφία της Κοινωνιολογίας χρήσιμα είναι: Η Κοινωνιολογία του Giddens.
- Για τα τροχαία ατυχήματα σχετικές πληροφορίες από υπουργείο Συγκοινωνιών και τμήματα Τροχαίας της χώρας. Εξάλλου όλες οι προτεινόμενες ιστοσελίδες Οργανισμών, Φορέων και ΜΚΟ παρέχουν πλούσιο υλικό, που μπορεί να αξιοποιηθεί εκπαιδευτικά.
- Για την Αγωγή του Καταναλωτή και την Αγωγή Υγείας πληροφορίες στις ιστοσελίδες του ΥΠΕΠΘ και του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου (www.ypepth.gr , www.pi-schools.gr)

ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ

Παράδειγμα ωριαίου διαγωνίσματος στο Κεφάλαιο Κοινωνικά προβλήματα

Α. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΜΑΘΗΤΗ:

ΤΑΞΗ: _____ ΤΜΗΜΑ: _____ ΜΑΘΗΜΑ: _____ ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ: _____

Β. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

ΘΕΜΑ 1: Να βάλετε σε κύκλο το γράμμα που αντιστοιχεί στη σωστή απάντηση:

Μονάδες 4 (4X1):

1. Αναφερόμαστε στον όρο κοινωνικό πρόβλημα όταν μια κατάσταση:
 - α. προκαλεί δυσφορία σε ένα σημαντικό τμήμα του κοινωνικού συνόλου
 - β. δεν συμπίπτει με αυτά που το κοινωνικό σύνολο θεωρεί επιθυμητά
 - γ. προκαλείται από κοινωνικούς παράγοντες και απαιτεί συλλογική δράση
 - δ. όλα τα παραπάνω.
2. Όταν ένα άτομο ή μια οικογένεια δεν κατέχει ούτε τα στοιχειώδη αγαθά:
 - α. πρόκειται για σχετική φτώχεια
 - β. πρόκειται για απόλυτη φτώχεια
 - γ. είναι το φαινόμενο της ευημερίας
 - δ. είναι το φαινόμενο της ανεργίας.
3. Ο πολίτης είναι υπεύθυνος για τα τροχαία ατυχήματα όταν η αιτία είναι:
 - α. η σήμανση των δρόμων
 - β. η υπερβολική ταχύτητα
 - γ. η επιθετική οδήγηση
 - δ. το β και γ.
4. Η αθλητική βία:
 - α. είναι αποτέλεσμα της κρίσης των αξιών
 - β. είναι απόλυτα συνδεδεμένη με τον αθλητισμό
 - γ. χαρακτηρίζει ορισμένους οπαδούς και όχι όλους τους φιλάθλους
 - δ. το α και γ.

ΘΕΜΑ 2 Να απαντήσετε σύντομα στις παρακάτω ερωτήσεις Μονάδες 10 (5X2):

1. Τα κοινωνικά προβλήματα αποτελούν κοινωνικά φαινόμενα όταν.....

2. Οι δυσμενείς επιπτώσεις των κοινωνικών προβλημάτων παρουσιάζονται σε

3. Η κοινωνική μεταβολή αποτελεί αιτία των κοινωνικών προβλημάτων όταν.....

4. Η αντιμετώπιση της φτώχειας μπορεί να επιτευχθεί με μέτρα.....

5. Ο αθλητισμός είναι κοινωνικός θεσμός γιατί είναι.....

ΘΕΜΑ 3: Να γράψετε στο κενό αριστερά της Α' Στήλης προβλημάτων τον αριθμό 1, εάν το πρόβλημα είναι κυρίως ευθύνη του ατόμου ή τον αριθμό 2 εάν αποτελεί ευθύνη της Πολιτείας. Μονάδες 6 (1X6)

A
..... α. Χρήση αλκοόλ

B
1. Άτομο

- β. υπερβολική ταχύτητα
- γ. Ανεπαρκής έλεγχος οχήματος
- δ. Ανεπαρκής τεχνικός έλεγχος οχημάτων
- ε. Αλαζονική οδήγηση
- στ. Αφύλακτη διάβαση
- ζ. Κακή κατάσταση οδοστρώματος
- η. Έλλειψη στηθαίων
- θ. Μη χρήση ζώνης ή κράνους

7. Άτομο και πολιτεία

1. Στόχοι

Α. Διδακτικοί στόχοι:

1. Να κατανοήσουν την έννοια της σύγχρονης Πολιτείας ως έκφραση της θέλησης των πολιτών και ως οργάνωση της κοινωνίας πολιτών, μέσα από τις αντίστοιχες ιστορικές εξελίξεις.
2. Να αντιληφθούν τις έννοιες του έθνους και της πατρίδας, διακρίνοντάς τες από φορτισμένες συναισθηματικά εννοιολογήσεις που οδηγούν σε φαινόμενα εθνικισμού.
3. Να συνδέσουν την έννοια της πολιτικής δράσης με την καθημερινή τους ζωή και τις υποχρεώσεις ενημέρωσης, κοινωνικής ευθύνης και αλληλεγγύης.

2. Προτεινόμενο σχέδιο μαθήματος - Εναλλακτικές προτάσεις

Ενότητα 7.1 Κοινωνία και πολιτεία

Στην 1η ενότητα του βιβλίου οι μαθητές γνώρισαν την πολιτική εξουσία της οργανωμένης κοινωνίας, μελετώντας τον κοινωνικό έλεγχο και το σύστημα ποινών και σωφρονισμού, τους κοινωνικούς κανόνες και θεσμούς, οι οποίοι στο μεγαλύτερο μέρος τους σήμερα, οργανώνονται και λειτουργούν με την ευθύνη της Πολιτείας. Η επεξεργασία των εννοιών του μαθήματος μπορεί να ξεκινήσει από αυτές τις γνώσεις των μαθητών και να οδηγηθούν με αυτόν τον τρόπο οι μαθητές να κατανοήσουν το ρόλο της σύγχρονης Πολιτείας στην οργάνωση της κοινωνικής ζωής.

- Στην εισαγωγική συζήτηση οι μαθητές θα αναφερθούν βασικά στους όρους κράτος και Πολιτεία. Στο σημείο αυτό μπορεί να γίνει η ανάγνωση του σχολίου 3 του βιβλίου και αφού αναγραφούν οι δύο όροι στον πίνακα και εξηγηθούν οι διαφορές τους. Με βάση τις θεωρητικές προσεγγίσεις του Διαφωτισμού και την ετυμολογία των λέξεων, εξηγείται στους μαθητές ότι **το κράτος** σήμερα ταυτίζεται με τη συγκεκριμένη εδαφική κυριαρχία και την **πολιτική εξουσία**, ενώ ο όρος **Πολιτεία** αφορά τη δημοκρατική πολιτική οργάνωση μιας κοινωνίας πολιτών.

- Στη συνέχεια γράφεται στον πίνακα η νέα λέξη που προέκυψε από τη συζήτηση «**Πολιτική εξουσία**». Οι μαθητές καλούνται να αναφέρουν παραδείγματα πολιτικής εξουσίας γενικότερα (π.χ. διαμόρφωση νόμων, επιβολή ποινών, έλεγχος σε διάφορους τομείς της κοινωνικής ζωής). Καταλήγουν μόνοι τους στον ορισμό της πολιτικής εξουσίας, ως δύναμης διαμόρφωσης και επιβολής των κανόνων νομοθεσίας. Οδηγούνται έτσι οι μαθητές στον ορισμό της **πολιτικής κοινωνίας**. Στη συνέχεια οι μαθητές με αφορμή το σχόλιο 1 που διαβάζουν καλούνται να θυμηθούν από τις γνώσεις τους στην Ιστορία διάφορες ομάδες που κατείχαν την πολιτική εξουσία στην πολιτική εξέλιξη των ανθρώπινων κοινωνιών.

- Τέλος, οι μαθητές επεξεργάζονται την τελευταία έννοια που έχει γραφεί στον πίνακα: "**Πολιτεία**". Αφού αναφερθεί η ετυμολογία της λέξης, οι μαθητές αναφέρουν τα στοιχεία της δημοκρατικής Αθηναϊκής Πολιτείας. Με βάση τον πίνακα των ομάδων που ιστορικά κατείχαν την πολιτική εξουσία στην διάρκεια της (ευρωπαϊκής) Ιστορίας καταλήγουν να επιλέξουν τη Γαλλική Επανάσταση ως σημείο επαναφοράς της πολιτικής εξουσίας στους πολίτες, μέσω των αντιπροσώπων τους. Με αυτόν τον τρόπο δίνεται ο ορισμός της σύγχρονης Πολιτείας

(αντιπροσώπευση-κοινοβουλευτισμός), ως τρόπου πολιτικής οργάνωσης των σύγχρονων κοινωνιών.

- Τα δύο παρακάτω αποσπάσματα αναδεικνύουν το πρόβλημα της πολιτικής εξουσίας, όπως το έθεσαν δύο ευρωπαίοι θεωρητικοί προσεγγίζοντας με διαφορετικό τρόπο την οργάνωση της πολιτικής εξουσίας στην Ευρώπη:

"...Η απόκτηση της κυρίαρχης εξουσίας γίνεται με δύο τρόπους. Από τη μια με τη φυσική βία, όπως όταν κάποιος υποχρεώνει τα παιδιά του να υποταχθούν στην εξουσία του, επειδή έχει τη δύναμη να τα καταστρέψει αν αρνηθούν, ή όπως όταν επιβάλλει με πόλεμο τη βούλησή του στους εχθρούς του, χαρίζοντάς τους τη ζωή υπαυτόν τον όρο. Από την άλλη με την αμοιβαία συμφωνία των ανθρώπων να υποταχθούν εθελοντικά σε κάποιο άτομο ή συνέλευση ατόμων, πιστεύοντας ότι θα τους προστατεύει έναντι των άλλων. Τα δύο είδη πολιτικής κοινότητας που προκύπτουν έτσι αποκαλούνται αντιστοίχως πολιτική κοινότητα μέσω απόκτησης και πολιτική κοινότητα μέσω θέσμισης...." **Χόμπς Θ., Λεβιάθαν**, μτφρ. Πασχαλίδης Γ., Μεταξόπουλος Α., Γνώση, Αθήνα 1989

"Το ζήτημα είναι να βρεθεί μια μορφή συνεταιρισμού που να υπερασπίζεται και να προστατεύει με το σύνολο όλων των από κοινού δυνάμεων το πρόσωπο και τα αγαθά κάθε εταίρου, κι όπου ο καθένας, ενώ είναι ενωμένος με όλους δεν υπακούει εντούτοις παρά μόνο στον εαυτό του και παραμένει όπως και πριν ελεύθερος.[...].

Εν τέλει, αφαιρείται ο καθένας δίδεται σε όλους δε δίδεται σε κανέναν, κι επειδή δεν υπάρχει ούτε ένας εταίρος (ενν. του κοινωνικού συνεταιρισμού-συμβολαίου) που να μην έχουν πάνω του το ίδιο δικαίωμα που του προσφέρουν, όλοι παίρνουν πίσω πάλι ότι χάνουν, συν τη δύναμη για να διατηρήσουν ότι έχουν.[...].

Καθώς όμως η κυρίαρχη εξουσία σχηματίζεται μόνον από τα άτομα που την απαρτίζουν, δεν έχει, ούτε μπορεί να έχει, συμφέροντα αντίθετα από τα δικά τους. Συνεπώς η κυρίαρχη εξουσία δε χρειάζεται να δίνει εγγυήσεις στους υπηκόους της, διότι δεν είναι δυνατόν να θέλει τα σώμα να βλάπτει τα συνολικά μέλη του. **Ρουσσώ Ζ.Ζ., Το Κοινωνικό Συμβόλαιο**, μτφρ. Κον-δύλης Φ., Δαμιανός, Αθήνα, 1968.

Ενότητα 7.2 Έθνος - πατρίδα, πολίτης-πολιτική

- Η εισαγωγή στην έννοια της πατρίδας μπορεί να γίνει μέσα από το σχόλιο των προ-σφύγων, μέσα από το παράδειγμα της Οδύσσειας ή ακόμα και μέσα από σχετικά λογοτεχνικά κείμενα που διδάσκονται οι μαθητές. Η ιστορική αναφορά στους νομάδες, οι οποίοι και στερούνται τον τόπο-πατρίδα, μπορεί να συμπληρωθεί και από τους σύγχρονους νομάδες, τους νομάδες της παγκοσμιοποιημένης κοινωνίας, οι οποίοι κατάγονται (από), ζουν και εργάζονται σε διαφορετικά μέρη του πλανήτη. Με αυτόν τον τρόπο οι μαθητές κατανοούν για μια ακόμα φορά τη σημασία σήμερα της γης-πατρίδας (Μορέν Εντγκ. Γη-Πατρίδα, (1993) Αθήνα, Οδυσ-σέας), παράλληλα με το χρέος του σύγχρονου πολίτη να γνωρίζει, να σέβεται και να διατηρεί τον πολιτισμό και την κουλτούρα του.

Πάνω από 20 εκατομμύρια είναι οι πρόσφυγες σήμερα. "ἄνθρωποι που βρίσκονται εκτός της πατρίδας τους και δεν μπορούν να επιστρέψουν σε αυτήν, λόγω δικαιολογημένου φόβου δίωξης που οφείλεται στη φυλή τους, τη θρησκεία τους, την εθνικότητα, τις πολιτικές τους πεποιθήσεις ή τη συμμετοχή τους σε ορισμένη κοινωνική ομάδα". Από το Ιράκ, το Σουδάν, την Ερυθραία, τη Βοσνία οι περισσότεροι, βοηθούνται από τηνἄεπατη Αρμοστέια του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες, μέχρι τον επαναπατρισμό τους, ο οποίος συχνά είναι αδύνατος. Σε πολλούς από αυτούς παρέχεται πολιτικό άσυλο από άλλες χώρες.

- Η ανάγνωση του πρώτου μέρους του σχολίου για τον Μπολιβάρ και τους αγώνες εθνικής

ανεξαρτησίας εισάγει τους μαθητές στους εθνικοαπελευθερωτικούς αγώνες, που οδήγησαν στη διαμόρφωση των εθνικών κρατών (περίπου 200 μέχρι σήμερα, μετά και τη διάλυση της ΕΣΣΔ). Μετά από αυτήν την αναφορά, οι μαθητές ορίζουν την έννοια του **έθνους** και οι βασικές λέξεις αναγράφονται στον πίνακα (τόπος, ιστορία, πολιτισμός, συμφέροντα-επιδιώξεις). Στη συνέχεια γίνεται αναφορά στο δημοκρατικό χαρακτήρα του έθνους ως πηγής εξουσίας της δημοκρατικής Πολιτείας. Αυτός ο δημοκρατικός χαρακτήρας της έννοιας του έθνους είναι ιδιαίτερα σημαντικός, ιδιαίτερα λόγω των εθνικιστικών ιδεολογιών, από τις οποίες καλό είναι να διακρίνεται το δημοκρατικό έθνος.

- Στη συνέχεια αναφέρεται η σχέση του έθνους με το κράτος και γίνεται η αναφορά στην ελληνική **Ομογένεια** με βάση το σχολίο. Στους μαθητές μπορεί να δοθεί και σχετική ερ-γασία, εάν υπάρχουν Ομογενείς που προέρχονται από την τοπική κοινότητα.

- "Τα πρόσωπα τα οποία συνδέονται με ένα κράτος με το νομικό δεσμό της ιθαγένειας, καλούνται υπήκοοι ή πολίτες ή ημεδαποί" Αρ. Μάνεσης. Η Ελλάδα σε σχέση με την απόκτηση της ιθαγένειας ακολουθεί το "δίκαιο αίματος" (jus sanguinis), σε αντίθεση με τις περισσότερες χώρες που ακολουθούν το δίκαιο του εδάφους (jus solis); Με πολιτογράφηση μπορεί να αποκτηθεί επίσης η ελληνική ιθαγένεια από αλλοδαπούς που διαμένουν στην Ελλάδα 12 χρόνια (αυτό δεν απαιτείται, εάν έχουν γεννηθεί και κατοικούν μόνιμα στην Ελλάδα), μετά από αίτησή τους στο έπουργείο Εσωτερικών.

Παλινοστούντες- Επαναπατριζόμενοι:

"Από τα τέλη της δεκαετίας του 1960 και με αυξανόμενους ρυθμούς από τις αρχές της επόμενης, άρχισαν να επιστρέφουν στην Ελλάδα χιλιάδες μετανάστες, προπάντων από εκείνους που είχαν ακολουθήσει τα μεγάλα μεταπολεμικά μεταναστευτικά κύματα προς τη Δυτική Ευρώπη. Μόνο στο διάστημα 1968-1977 (για το οποίο και διαθέτουμε στατιστικά στοιχεία) επαναπατρίστηκαν 237.500 άτομα, από τα οποία τα μισά προέρχονταν από την Ομοσπονδιακή Γερμανία. Οι επαναπατρισμοί αυξήθηκαν και στα επόμενα χρόνια: Στα 1980 ο συνολικός αριθμός των παλινοσθησάντων έφτασε τα 390.000 άτομα.

Τα μεγέθη λοιπόν των προπολεμικών παλινοσθήσεων (που δεν ξεπέρασαν κατά μέσο όρο το 20% του συνόλου των αντίστοιχων μεταναστεύσεων της ίδιας περιόδου) δε συγκρίνονται με εκείνα των μεταπολεμικών επαναπατρισμών. Ενδεικτικά αναφέρονται εδώ τα ανοδικά ποσοστά των παλινοστούντων έναντι των μεταναστών στην περίοδο 1968 - 1975: 37,1% το 1968, 24,5% το 1970, 40% το 1971, 81% το 1973. Το 1974 το ποσοστό των παλινοσθήσεων έφτασε στο αντίστοιχο των μεταναστεύσεων και τον επόμενο χρόνο το υπερέκρασε. Πρόκειται προφανώς για μια ενδιαφέρουσα φάση στην ιστορία του Αποδήμου Ελληνισμού, που βρίσκεται ακό-μα στο στάδιο της ανέλιξής της.

Οι επαναπατριζόμενοι ανήκουν σε διάφορες, συχνά άσχετες μεταξύ τους, ομάδες αποδήμων: φιλοξενούμενοι εργάτες από τη δυτική Ευρώπη, μετανάστες της πρώτης και δεύτερης ακόμα γενιάς από τις ΗΠΑ, τον Καναδά, την Αφρική και ιδιαίτερα από την Αυστραλία, πολιτικοί πρόσφυγες του Εμφυλίου Πολέμου από βαλκανικές και ανατολικοευρωπαϊκές χώρες και από Δημοκρατίες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης.

Στην τελευταία ομάδα δε συμπεριλαμβάνονται και δυο ακόμη ιδιόμορφες κατηγορίες παλινοστούντων ομογενών: εκείνων που εγκαταλείπουν τις παλιές ελληνικές εστίες του Κανκάσου, της νότιας Ρωσίας και της κεντρικής Ασίας και εκείνων που προέρχονται από την ελληνική μειονότητα της Βόρειας Ηπείρου....."

Χασιώτης Ι.Κ άρθρο στο site της Γενικής Γραμματείας Απόδημου Ελληνισμού (www.ggae.gr).

- Η συνέχεια του σχολίου του Μπολιβάρ μπορεί να αναγνωσθεί στην τάξη μαζί με το σκίτσο της

πολυπολιτισμικότητας στο τέλος της παραγράφου. Όλα τα ευρωπαϊκά εθνικά κράτη περιέκλειαν από τη γέννησή τους την **πολυπολιτισμικότητα**. Γλωσσικά, θρησκευτικά, πο-λιτισμικά όλα τα κράτη υπήρξαν ετερογενή. Στην Ελλάδα ως ενοποιητικό στοιχείο επελέγη η θρησκεία, εφόσον αυτή διέκρινε από την Οθωμανική Αυτοκρατορία, το νεοσύστατο ελληνικό κράτος. Αντίθετα στη Γαλλία αλλά και στα περισσότερα ευρωπαϊκά κράτη, λόγω της θρησκευ-τικής ετερογένειας του πληθυσμού, η ιθαγένεια αποδίδεται ανεξάρτητα από τη θρησκεία. Το σχόλιο στοχεύει στην καταδίκη του εθνικισμού, ο οποίος αναζωπυρώνεται σήμερα ως παγκό-σμιο φαινόμενο, βάζοντας φραγμό στην ανάγκη ειρηνικής συνύπαρξης και συνάντησης των πολιτισμών, ανοχής στις διαφορές και καταπολέμησης των διακρίσεων. Το παρακάτω απόσπασμα θα μπορούσε να αποτελέσει επιπλέον σχόλιο ή και αφορμή διαλόγου και προβληματισμού στην τάξη:

Πηγή: " Λέγοντας πως οι εθνότητες μάχονται για ταυτότητα (εμείς είμαστε γνήσιοι Κροάτες"), εννοούμε πως μάχονται για το "εμείς" στη διαφορά του από το "οι άλλοι" ("εμείς δε θέλουμε να κατοικούμε στην ίδια χώρα με αυτούς", "εμείς δε θέλουμε να έχουμε αυ-τούς γείτονες"). Εκείνοι που τείνουν να διακρίνονται από τους άλλους, προβάλλονται με ένα αίσθημα υπεροχής που συνεπάγεται ταυτόχρονα μείωση των άλλων. Το αίσθημα υπεροχής το αντλούν από πολύ αμφισβητήσιμες πηγές αξίας, αλλά αυτές τις θεωρούν σαν αναμφισβήτητα υπέροχες: τη χώρα, την καταγωγή, τη γλώσσα, την παράδοση, τη θρησκεία, την κουλτούρα. Χωρίς να αναρωτιούνται μήπως και οι άλλοι έχουν τους ίδιους λόγους να είναι περήφανοι για τη δική τους χώρα, τη δική τους καταγωγή, τη δική τους γλώσσα, τα δικά τους τραγούδια και τους δικούς τους χορούς, διατείνονται αγέρωχα πως δεν τους θέλουν στη δική τους παρέα ή γειτονιά.....

Το επιχείρημα του πατριώτη, ότι εμείς οφείλουμε την ταυτότητα και ακεραιότητά μας στα ε-θνικά αισθήματα, στην προσκόλληση και αφοσίωσή μας στις πολιτιστικές παραδόσεις μας, ότι μόνο μέσο για να επιβιώσουμε ως έθνος και να μην εξαφανιστούμε είναι να διαφυλάξουμε την πολιτιστική μας ιδιομορφία και καθαρότητα και ότι για να είμαστε καλοί άνθρωποι πρέπει να είμαστε καλοί Κροάτες, Έλληνες, Σκωτσέζοι, Γάλλοι, Γερμανοί, θέτει το ερώτημα: τι σημαίνει για τα έθνη και τα κράτη να είναι καλά στις σχέσεις ανάμεσά τους; Αν οι άνθρωποι οφείλουν να είναι καλοί ως συμπολίτες και συμπατριώτες, να είναι δηλαδή καλοί άνθρωποι στη χώρα και στο σπίτι τους, δεν οφείλουν το ίδιο να είναι καλοί γείτονες;

Το να είσαι πολίτης αποτελεί προϋπόθεση του να είσαι πατριώτης. Ενώ όμως ο δήμος-λαός τείνει από τη φύση του να είναι ανοιχτός, το έθνος τείνει από τη φύση του να είναι κλειστό. Η μία τάση κάνει την κοινωνία να κλείνεται στους άλλους και να φτάνει σε ένα είδος οχυρωμένης πολιτείας, με τείχη που περιφρουρούν την ακεραιότητα και καθαρότητά της και η αντίρροπη τάση κάνει την κοινωνία ανοιχτή στους άλλους και στην ποικιλία της πολιτισμικής διαίτας που αυτοί εξασφαλίζουν. **Γιατί η εξέλιξη της κουλτούρας και της κοινωνίας απαιτούν πάντοτε το "άλλο", χωρίς το οποίο δεν υπάρχει καλλιέργεια, εξέλιξη και απόλαυση των πολιτι-σμών που αποτελούν κοινή περιουσία της ανθρωπότητας.**" Βέικος Θ., Εθνικισμός και εθνική ταυτότητα, Αθήνα 1983, σελ. 51-52, 54-55

• Ο ορισμός της **Πολιτικής**, ως κάθε δραστηριότητας που προϋποθέτει και αφορά την Πολιτεία, επιλέγεται από τον Δημ. Τσάπσο (*Συνταγματικό Δίκαιο* επιτομή Σάκκουλας 1992) ως ο πλέον ακριβής αλλά και πλέον ουσιαστικός για τη σύγχρονη κοινωνία πολιτών (citizenship). Επειδή συνήθως η πολιτική δραστηριότητα λανθασμένα ταυτίζεται με τα κόμματα, είναι σημα-ντικό ο μαθητής να αντιληφθεί ότι στη σύγχρονη Πολιτεία, η πλειονότητα των δραστηριοτή-των του είναι δραστηριότητες πολιτικές και προϋποθέτουν ενημέρωση και αλληλεγγύη. Για να κατανοήσει σε βάθος αυτόν τον ορισμό, θα μπορούσε να προηγηθεί αναφορά παραδειγμάτων καθημερινών δραστηριοτήτων από τους μαθητές. Στη συνέχεια, με βάση και τα παραδείγματα του βιβλίου θα αποδειχθεί ο πολιτικός τους χαρακτήρας. Τα σχόλια που αφορούν τον εθελοντι-σμό, θα αναφερθούν και σε επόμενα κεφάλαια και εδώ αποτελούν εισαγωγή σε αυτές τις έν-νοιες. Τα

σχόλια αυτά, όπως και αυτό των σύγχρονων μέσων διαμαρτυρίας, θα μπορούσαν να δοθούν και ως εργασίες, εάν δεν υπάρχει ο χρόνος να συζητηθούν στην τάξη.

Η έννοια του **πολίτη** εξάλλου, ως αυτού που ασχολείται με τα κοινά, σε αντίθεση με τον ιδιώτη, αυτόν δηλαδή που ιδιωτεύει, μπορεί να στηριχθεί και στο γνωστό απόσπασμα από τον επιτάφιο λόγο του Περικλή:

"Αγαπούμε το ωραίο και μένουμε απλοί. Αγαπούμε τη θεωρία και δε καταντούμε νοθροί. Ο πλούτος στέκει για μας αφορμή για κάποιο έργο και όχι για παινεψιές και λόγια. Τη φτώχεια του να την παραδεχτεί κανείς δεν είναι ντροπή, πιο ντροπή είναι να μην κοιτάξει δουλεύοντας να την ξεφύγει. Και είμαστε οι ίδιοι που φροντίζουμε και για τα δικά μας και για τα πολιτικά μαζί πράγματα, κι ενώ καθένας μας κοιτάζει τη δουλειά του, άλλος άλλη, δεν κατέχουμε για αυτό λιγότερο τα πολιτικά. Γιατί είμαστε οι μόνοι που όποιον δεν παίρνει καθόλου μέρος σε αυτά (τα πολιτικά) τον θεωρούμε έναν άνθρωπο όχι ήσυχο αλλά άχρηστο" *Θουκυδίδης, Περικλέους Επιτάφιος, μετ. Παν. Λεκατσά*

Με την αναφορά αυτή μπορεί να εξηγηθεί στους μαθητές ότι από την αρχαιότητα, **ιδιώτης**, σημαίνει τόσο αυτός που ιδιωτεύει, δεν μετέχει δηλαδή στην πολιτική ζωή, όσο και ο πνευματικά καθυστερημένος-ηλίθιος, αυτός που πάσχει από ιδιωτεία, δηλ. πνευματική καθυστέρηση.

3. Πρόσθετο εκπαιδευτικό υλικό

- Σχετικές βιντεοταινίες εκπαιδευτικής τηλεόρασης, από τις προτεινόμενες στην εισαγωγή, "ο Αναξαγόρας" και "ο Αριστοτέλης"/2003 και αυτές του ρατσισμού "Γνωστός-Άγνωστος φίλος"/2002 "Ρατσισμός"/2003.

4. Συνθετικές Εργασίες - δραστηριότητες

"Σαν Έλληνες αγαπάμε τη χώρα μας, τη γλώσσα μας, την κουλτούρα και την παράδοσή μας. Παράλληλα, δεχόμαστε ότι το ίδιο περήφανοι με μας δικαιούνται να είναι όλοι οι λαοί του πλανήτη για τη δική τους χώρα, τη δική τους γλώσσα, τα δικά τους τραγούδια και χορούς και τέλος όλοι μαζί να είμαστε περήφανοι για το μοναδικό πλούτο του πανανθρώπινου πολιτισμού, τον οποίο και πρέπει να γνωρίσουμε, να σεβαστούμε και να διατηρήσουμε".

- Με βάση αυτή τη διαπίστωση, θα μπορούσαν να οργανωθούν εκπαιδευτικές δραστηριότητες που να στοχεύουν σε αυτή τη γνωριμία με τις διαφορετικές χώρες, αρχίζοντας από τις γειτονικές. Τα Ευρωπαϊκά προγράμματα (Lingua, Comenius) Σωκράτης, κοινές εκπαιδευτικές δραστηριότητες που προωθούν οι πρεσβείες των κρατών, διαδικτυακή επικοινωνία με σχολεία του εξωτερικού, η γνωριμία των χωρών της ΕΕ μέσω του δικτυακού της κόμβου (βλ. κεφ.13), η συμμετοχή σε προγράμματα του ΟΗΕ και της ΕΕ (Κοινοβούλιο Νέων της ΕΕ και πρόγραμμα Ο.Η.Ε για νέους) αποτελούν ευκαιρίες για τέτοια γνωριμία.

- Εξάλλου στο πλαίσιο αυτής της διαπολιτισμικής προσέγγισης του έθνους θα μπορούσε να παρουσιαστεί από τους αλλοδαπούς μαθητές η ιστορία της πατρίδας τους, μέσα από λογοτεχνικά κείμενα και άλλα στοιχεία της κουλτούρας τους. Μια τέτοια δραστηριότητα θα μπορούσε να αποτελέσει και αφορμή σχετικής έκθεσης στο σχολείο και διοργάνωσης ενός διαπολιτισμικού διημέρου εκδηλώσεων.

5. Προτεινόμενη βιβλιογραφία

- Για την πρώτη ενότητα προτείνεται το βιβλίο του St.Hall, Διαμόρφωση της Νεωτερικότητας (2003) Αθήνα, Σαββάλας. Βοηθά στο να γίνουν αντιληπτές οι ιστορικές και πολιτικές εξελίξεις που οδήγησαν στο μοντέλο της σύγχρονης Πολιτείας αλλά και του εθνικού κράτους.

- Για το εθνικό κράτος και τους κινδύνους του εθνικισμού, χρήσιμο είναι το μικρό δοκίμιο του Θεοφ. Βέικου *Εθνικισμός και εθνική ταυτότητα*, Αθήνα 1993. Παράλληλα βοηθητικά τα κλασικά

για το θέμα βιβλίο των Μπαλιμπάρ Ε., Βαλλερνστάιν Ι., Φυλή, Έθνος, Τάξη: Οι διαφορούμενες ταυτότητες, 1991. Αθήνα

• Χρήσιμες γενικότερα ως διδακτικές προτάσεις οι ιστοσελίδες www.kleidiakaiantikleidia.gr.
Για τη διδασκαλία του έθνους η πρόταση της Α. Φραγκουδάκη *Η εθνική ταυτότητα, το έθνος και ο εθνοκεντρισμός* στις ίδιες ιστοσελίδες.

ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ

Παράδειγμα Ωριαίου Διαγωνίσματος στο κεφάλαιο "Το άτομο και η Πολιτεία".

A. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΜΑΘΗΤΗ: _____

ΤΑΞΗ: _____ ΤΜΗΜΑ: _____ ΜΑΘΗΜΑ: _____ ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ: _____

B. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

ΘΕΜΑ 1:

Να χαρακτηρίσετε τις παρακάτω προτάσεις ως σωστές ή λανθασμένες, βάζοντας σε κύκλο το αντίστοιχο γράμμα (Σ για τις σωστές Λ για τις λανθασμένες). Στη συνέχεια στην κενή σειρά που ακολουθεί να αναδιατυπώσετε τις λανθασμένες προτάσεις, ώστε να γίνουν σωστές. **Μονάδες 6 (3X2)**

1 Το έθνος ταυτίζεται με το κράτος Σ Λ

2. Οι Έλληνες έχουν μόνον την εθνική τους ταυτότητα Σ Λ

3. Πολιτικές είναι μόνον οι σύγχρονες κοινωνίες. Σ Λ

ΘΕΜΑ 2: (Μονάδες 2)

Να βάλετε σε κύκλο το γράμμα που αντιστοιχεί στη σωστή απάντηση:

Οι Ομογενείς της Διασποράς είναι:

α. Οι από καταγωγή Έλληνες κάτοικοι άλλων χωρών

β. Οι διασπαρμένοι στη χώρα αλλοδαποί

γ. Οι Έλληνες που κατοικούν στην ΕΕ και ψηφίζουν στις προεβείες

ΘΕΜΑ 3:

Να απαντήσετε σύντομα στις παρακάτω ερωτήσεις: **Μονάδες 6 (2X3)**

1. Γιατί ο 19ος αιώνας ονομάζεται "αιώνας των εθνών";

2. Να αναφέρετε παραδείγματα θεσμών που η οργάνωση και λειτουργία τους καθορίζεται από την Πολιτεία.

ΘΕΜΑ 4: Να απαντήσετε στις παρακάτω ερωτήσεις με βάση την πηγή **Μονάδες 6**

"Γιατί είμαστε οι μόνοι που όποιον δεν παίρνει καθόλου μέρος σε αυτά (τα πολιτικά) τον θεωρούμε έναν άνθρωπο όχι ήσυχο αλλά άχρηστο" *Θουκυδίδης, Περικλέους Επιτάφιος*

A) Γιατί ο Περικλής θεωρεί άχρηστο όποιον δεν παίρνει μέρος στα πολιτικά;

B) Ποιες είναι οι υποχρεώσεις του σύγχρονου ενεργού πολίτη;

8. Τα πολιτεύματα και το Σύνταγμα

1. Στόχοι

A. Διδακτικοί στόχοι:

1. Να κατανοήσουν την εξέλιξη και σημασία των δημοκρατικών πολιτευμάτων.
2. Να συνδέσουν την κατοχύρωση της δημοκρατίας με τη θέσπιση Συνταγματικών εγγυήσεων.
3. Να κατανοήσουν τις βασικές αρχές λειτουργίας του δημοκρατικού πολιτεύματος, όπως αυτές κατοχυρώνονται στο Σύνταγμα.
4. Να συνδέσουν τις Συνταγματικές αλλαγές με τις αντίστοιχες κοινωνικές μεταβολές.

2. Προτεινόμενο σχέδιο μαθήματος- Εναλλακτικές προτάσεις

Ενότητα 8.1 Μορφές πολιτευμάτων/Δημοκρατία

- Για την παρουσίαση του μαθήματος θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί η προβολή ιστορικών video με επαναστάσεις και δικτατορικά καθεστώτα από την Παγκόσμια Ιστορία του 20ου αιώνα. Εκδοτικοί οίκοι έχουν κυκλοφορήσει ανάλογες σειρές βιντεοταινιών, τις οποίες μπορεί να προμηθευτεί το σχολείο. Επίσης αντίστοιχες βιντεοταινίες κυκλοφορούν και με την πολιτική ιστορία της Νεώτερης Ελλάδας.
- Τα σχόλια αφορούν τα πολιτεύματα των σύγχρονων δημοκρατικών κρατών. Η γελοιογραφία θέτει το πρόβλημα της αξιοκρατίας και της συμμετοχής των γυναικών στα κέντρα λήψης των πολιτικών αποφάσεων. Το θέμα της συμμετοχής του πολίτη μπορεί να αναφερθούν και τα σύγχρονα ηλεκτρονικά μέσα συμμετοχής(π.χ. χρηματοδοτούμενα πρόγραμμα e-government της ΕΕ με τεμαχικά μέσω των οποίων οι πολίτες ψηφίζουν για διάφορα θέματα βλ. και σχετικό σχόλιο στο κεφ.13).
- Για την παρουσίαση της έννοιας της δημοκρατίας διαβάζεται ο Επιτάφιος του Περικλή και συνδέεται στη συνέχεια με το σχόλιο του μαθήματος για τα ελλείμματα που παρουσιάζει η σημερινή αντιπροσωπευτική δημοκρατία, όταν οι πολίτες περιορίζονται στα εκλογικά τους μόνον καθήκοντα.

Εναλλακτικά

- Τα είδη της Δημοκρατίας μπορεί να παρουσιαστούν ως εργαστηριακό μάθημα στο εργαστήριο των Η/Υ. Σε αυτήν την περίπτωση οι μαθητές καλούνται να αντλήσουν στοιχεία για τα πολιτεύματα των νέων κρατών - μελών της ΕΕ από τις ιστοσελίδες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής www.ee.gr . Τα κράτη μέλη της ΕΕ και τα πολιτεύματά τους σημειώνουν κατά ομάδες στα φύλλα εργασιών τους για το μάθημα. Στη συνέχεια ο καθηγητής παρουσιάζει τις διαφορές των πολιτευμάτων (Προεδρική, Προεδρευόμενη, Βασιλευόμενη Δημοκρατία).

Ενότητα 8.2 Το πολίτευμα της Ελλάδας - 8.3 Τι είναι Σύνταγμα

- Το πολίτευμα της Ελλάδας συνοδεύεται από τον πίνακα 8.1, με τη βοήθεια του οποίου μαθητές καλούνται να διακρίνουν τα χαρακτηριστικά του πολιτεύματος δηλαδή τον **κοινοβουλευτισμό**, εφόσον το Κοινοβούλιο(Βουλή) είναι το κεντρικό όργανο από το οποίο προέρχονται τα άλλα δύο βασικά όργανα δηλαδή ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας και η Κυβέρνηση, την αρχή της **Προεδρευομένης**, εφόσον ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας εκλέγεται από τη Βουλή και όχι άμεσα από το λαό και τέλος το **δημοκρατικό** χαρακτήρα του πολιτεύματος, εφόσον η Βουλή προέρχεται από το λαό (εκλογές).
- Εισαγωγικά οι μαθητές ανακαλούν τις γνώσεις τους από το μάθημα της Ιστορίας για τη Γαλλική Επανάσταση, την Αμερικάνικη Διακήρυξη και την Επανάσταση της 3ης Σεπτεμβρίου 1843. Με αυτόν τον τρόπο αντιλαμβάνονται την έννοια του Συντάγματος ως **θεμελιώδους (θεμελιώδης= όλοι οι νόμοι οφείλουν να είναι σύμφωνοι με τις Συνταγματικές διατάξεις) και καταστατικού**

(με αυτό καθίσταται, δηλαδή συστήνεται το κράτος) **χάρτη** του κράτους και **εγγύησης** των δημοκρατικών δικαιωμάτων.

Εναλλακτικά Το Σύνταγμα της Ελλάδας μπορεί να παρουσιαστεί εργαστηριακά στο εργαστήριο Η/Υ. Οι μαθητές καλούνται να αντλήσουν στοιχεία από τις σελίδες της Βουλής www.parliament.gr (Πολίτευμα-Σύνταγμα- Συνταγματική Ιστορία). Στα φύλλα εργασιών τους απαντούν σε ερωτήσεις, που τους έχουν δοθεί σχετικές με το περιεχόμενο του ελληνικού Συ-ντάγματος, τις αναθεωρήσεις και τα βασικά τους σημεία και τα βασικά σημεία της Συνταγματικής Ιστορίας της χώρας μας. Με βάση αυτά τα θέματα μπορούν να χωριστούν σε τρεις ομάδες και μετά από αναζήτηση 20' ανακοινώνουν τις σημειώσεις που κράτησε κάθε ομάδα σχετικά με το θέμα της (5 λεπτά η κάθε ομάδα). Στο τελευταίο δεκάλεπτο παρουσιάζεται από τον/την καθηγητή/τρια η ενότητα για τον ορισμό του πολιτεύματος και του Συντάγματος, ως προσδιορισμένη πλέον από τα στοιχεία που συνέλεξαν οι μαθητές.

Η πρώτη ομάδα θα αντλήσει από το σύνδεσμο **πολίτευμα** πληροφορίες σχετικές με το πολίτευμα της χώρας. Η δεύτερη από το σύνδεσμο **Σύνταγμα** πληροφορίες σχετικές με το ισχύον Σύνταγμα και η τρίτη από τον ίδιο σύνδεσμο πληροφορίες σχετικές με την αναθεώρηση του Συντάγματος

Ενότητα 8.4.1 Βασικές Αρχές του Συντάγματος: Λαϊκή κυριαρχία

8.4.2 Κράτος Δικαίου

- Η αρχή της **λαϊκής κυριαρχίας** μπορεί να παρουσιαστεί μέσα από την ανάγνωση των αντίστοιχων άρθρων του Συντάγματος(11 και 12 για συλλογικά δικαιώματα, 44 παρ.2 για δημοψήφισμα και 51,53 και 55 για τις εκλογές).

- Η παρουσίαση του **κράτους δικαίου** μπορεί να γίνει μέσα από τα αντίστοιχα άρθρα του Συντάγματος και με υλικό που υπάρχει στο Κεφάλαιο 12 (ατομικά δικαιώματα/ ελευθερίες).

Ενότητα 8.4.3, 8.4.5 Κοινωνικό Κράτος-Αρχή διάκρισης λειτουργιών

- Η παρουσίαση του κοινωνικού κράτους μπορεί να γίνει μέσα από τα αντίστοιχα άρθρα του Συντάγματος και με υλικό που υπάρχει στο Κεφάλαιο 12 (κοινωνικά δικαιώματα).

- Η διάκριση των λειτουργιών παρουσιάζεται με το σχόλιο για τον Αριστοτέλη και τον Μοντεσκιέ. Οι μαθητές καλούνται να συνδέσουν το αίτημα για διάκριση των εξουσιών με την απόλυτη μοναρχία (Γαλλία) διαθεματικά με την Ιστορία. Επεξηγείται ότι η διάκριση των εξουσιών λέγεται σήμερα διάκριση (των επιμέρους) λειτουργιών της **ενιαίας κρατικής εξουσίας**. Στις ενότητες 10.1.2 και 10.2.1 αναφέρονται οι επιμέρους αρμοδιότητες της Βουλής και του Προέδρου της Δημοκρατίας.

3. Συνθετικές Εργασίες - δραστηριότητες

1. Οι μαθητές καλούνται να συγκεντρώσουν στοιχεία από το βιβλίο της Ιστορίας τους σχετικά με:

- Την κατοχύρωση Συνταγμάτων στα Ευρωπαϊκά κράτη και τις ΗΠΑ
- Την πολιτική ιστορία της νεώτερης Ελλάδας.
- Τη Γαλλική Επανάσταση και τους θεωρητικούς του Διαφωτισμού σε σχέση με τη διάκριση των εξουσιών, το Σύνταγμα, τη δημοκρατία.

2. Οι μαθητές καλούνται να διαβάσουν το "Λάθος" του Σαμαράκη και να το παρουσιάσουν στην τάξη σχολιασμένο ως προς την ιστορική περίοδο στην οποία αναφέρεται και τα δημοκρατικά ελλείμματα που αυτή παρουσιάζει. Τα προτεινόμενα εισαγωγικά λογοτεχνικά κείμενα μπορεί να δοθούν για ανάγνωση στους μαθητές που ενδιαφέρονται εφόσον έχουν αγοραστεί για τη

βιβλιοθήκη του μαθήματος (βλ. προτεινόμενη εργασία).

3. "Όσοι το χάλκαιο χέρι,
βαρύ του φόβου αισθάνονται
ζυγόν δουλείας ας έχωσι
θέλει αρετήν και τόλμην

η ελευθερία". **Κάλβος Ανδρ., Ωδή "Εις Σάμον"**

"..... Κλείνουν δύο χρόνια που μας έχει επιβληθεί ένα καθεστώς ολωσδιόλου αντίθετο με τα ιδεώδη για τα οποία πολέμησε ο κόσμος μας και τόσο περιλαμπρα ο λαός μας στον τελευταίο Παγκόσμιο Πόλεμο..... Όλοι πια το διδάχτηκαν και το ξέρουν πως στις δικτατορικές καταστάσεις η αρχή μπορεί να μοιάζει εύκολη, όμως η τραγωδία περιμένει αναπότρεπτη στο τέλος..... Όσο μένει η ανωμαλία, τόσο προχωρεί το κακό.... Αυτή η ανωμαλία πρέπει να σταματήσει. Είναι εθνική επιταγή....."

Δήλωση του Γ. Σεφέρη

Οι μαθητές καλούνται να εντάξουν τα δύο αποσπάσματα στις αντίστοιχες ιστορικές περιόδους της ελληνικής πολιτικής ιστορίας και να τα σχολιάσουν με βάση την υποχρέωση του πολίτη να αγωνίζεται και να προασπίζει την ελευθερία και τη δημοκρατία.

4. Πρόσθετο εκπαιδευτικό υλικό

ΟΙ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΕΣ ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΕΙΣ ΤΟΥ 1986 ΚΑΙ ΤΟΥ 2001

"Παρά το γεγονός ότι οι "αυξημένες" αρμοδιότητες του Προέδρου της Δημοκρατίας που προέβλεπε το Σύνταγμα του 1975 δεν ασκήθηκαν ποτέ μέχρι το 1986, υπήρχαν εν τούτοις ως υφιστάμενες δυνατότητες και επηρέασαν την εξέλιξη των πολιτικών πραγμάτων την περίοδο 1980-1985, δηλαδή κατά την πρώτη συνύπαρξη του Κ. Καραμανλή ως Προέδρου της Δημοκρατίας και της κυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ. Οι αρμοδιότητες του Προέδρου της Δημοκρατίας ήταν και ο στόχος της αναθεωρητικής διαδικασίας του 1985-1986.

Στις 6 Μαρτίου του 1986, σύμφωνα με το άρθρο 110 του Συντάγματος που ορίζει ότι οι διατάξεις του Συντάγματος υπόκεινται σε αναθεώρηση εκτός από εκείνες που καθορίζουν τη βάση και τη μορφή του πολιτεύματος, ως Προεδρευόμενη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία καθώς και μερικές άλλες διατάξεις, έντεκα άρθρα αναθεωρήθηκαν και ψηφίστηκε η μεταφορά του κειμένου του Συντάγματος στη δημοτική γλώσσα. Με την αναθεώρηση αυτή οι αρμοδιότητες του Προέδρου της Δημοκρατίας περιορίστηκαν σε σημαντικό βαθμό. Παρά την πολιτική και συνταγματική ένταση της περιόδου εκείνης, το αναθεωρημένο Σύνταγμα του 1975/1986, που εισήγαγε ένα αμιγώς κοινοβουλευτικό σύστημα διακυβέρνησης, έγινε απολύτως αποδεκτό από όλες τις πολιτικές δυνάμεις.

Την άνοιξη του 2001 ψηφίστηκε μία νέα, πολύ πιο εκτεταμένη αυτή τη φορά, αναθεώρηση του Συντάγματος και μάλιστα μέσα σε ένα συναινετικό κλίμα. Είναι χαρακτηριστικό ότι παρά το γεγονός ότι εβδομήντα εννιά συνολικά άρθρα του Συντάγματος τροποποιήθηκαν, η αναθεώρηση έγινε στη μεγάλη πλειοψηφία των περιπτώσεων αποδεκτή από τα τέσσερα πέμπτα του συνόλου των βουλευτών, έτσι ο όρος "συναινετική αναθεώρηση" αποδίδει την πολιτική πραγματικότητα.

Το αναθεωρημένο Σύνταγμα εισάγει νέα ατομικά δικαιώματα (όπως π.χ. την προστασία της γενετικής ταυτότητας ή την προστασία από την ηλεκτρονική επεξεργασία προσωπικών δεδομένων), εισάγει νέους κανόνες διαφάνειας στην πολιτική ζωή (χρηματοδότηση πολιτικών κομμάτων, προεκλογικές δαπάνες, σχέσεις των ιδιοκτητών μέσων μαζικής επικοινωνίας με το Κράτος κ.ά.), αναδιοργανώνει τη λειτουργία της Βουλής και ενισχύει το αποκεντρωτικό σύστημα της χώρας. Πάντως, η αναθεώρηση αυτή δεν ασχολήθηκε με κανένα μείζον θέμα λειτουργίας του πολιτεύματος και αυτό τη διαφοροποιεί χαρακτηριστικά από εκείνη του 1986. Σήμερα η Ελλάδα έχει ένα Σύνταγμα που διαθέτει και πολιτική και ιστορική νομιμοποίηση, είναι σύγχρονο

και προσαρμοσμένο στις διεθνείς εξελίξεις και, παρά τις τυχόν επιφυλάξεις που θα μπορούσαν να διατυπωθούν σε επί μέρους ζητήματα, παρέχει ένα ικανοποιητικό θεσμικό πλαίσιο για την Ελλάδα του 21ου αιώνα." **Από τα σχόλια της Βουλής.**

• **ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ-ΜΟΡΦΗ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΟΣ**

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ - Ειδικές τελικές και μεταβατικές διατάξεις

ΤΜΗΜΑ Β' - Αναθεώρηση του Συντάγματος

Άρθρο 110 - (Αναθεώρηση του Συντάγματος)

1. Οι διατάξεις του Συντάγματος υπόκεινται σε αναθεώρηση, εκτός από εκείνες που καθορίζουν τη βάση και τη μορφή του πολιτεύματος, ως Προεδρευόμενη Κοινοβουλευτικής Δημοκρατίας, καθώς και από τις διατάξεις των άρθρων 2 παράγραφος 1, 4 παράγραφοι 1, 4 και 7, 5 παράγραφοι 1 και 3, 13 παράγραφος 1 και 26. 2. Η ανάγκη της αναθεώρησης του Συντάγματος διαπιστώνεται με απόφαση της Βουλής που λαμβάνεται, ύστερα από πρόταση πενήντα τουλάχιστον βουλευτών, με πλειοψηφία των τριών πέμπτων του όλου αριθμού των μελών της σε δύο ψηφοφορίες που απέχουν μεταξύ τους έναν τουλάχιστον μήνα. Με την απόφαση αυτή καθορίζονται ειδικά οι διατάξεις που πρέπει να αναθεωρηθούν. 3. Αφού η αναθεώρηση αποφασιστεί από τη Βουλή, η επόμενη Βουλή, κατά την πρώτη σύνοδό της, αποφασίζει με την απόλυτη πλειοψηφία του όλου αριθμού των μελών της σχετικά με τις αναθεωρητέες διατάξεις. 4. Αν η πρόταση για αναθεώρηση του Συντάγματος έλαβε την πλειοψηφία του όλου αριθμού των βουλευτών, όχι όμως και την πλειοψηφία των τριών πέμπτων, σύμφωνα με την παράγραφο 2, η επόμενη Βουλή κατά την πρώτη σύνοδό της μπορεί να αποφασίσει σχετικά με τις αναθεωρητέες διατάξεις με την πλειοψηφία των τριών πέμπτων του όλου αριθμού των μελών της. 5. Κάθε ψηφιζόμενη αναθεώρηση διατάξεων του Συντάγματος δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως μέσα σε δέκα ημέρες αφότου επιψηφιστεί από τη Βουλή και τίθεται σε ισχύ με ειδικό ψήφισμά της. 6. Δεν επιτρέπεται αναθεώρηση του Συντάγματος πριν περάσει πενταετία από την περάτωση της προηγούμενης.

ΤΜΗΜΑ Α' - Μορφή του πολιτεύματος

Άρθρο 2 - (Πρωταρχικές υποχρεώσεις της πολιτείας)

1. Ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ανθρώπου αποτελούν την πρωταρχική υποχρέωση της Πολιτείας. 2. Η Ελλάδα, ακολουθώντας τους γενικά αναγνωρισμένους κανόνες του διεθνούς δικαίου, επιδιώκει την εμπέδωση της ειρήνης, της δικαιοσύνης, καθώς και την ανάπτυξη των φιλικών σχέσεων μεταξύ των λαών και των κρατών.

5. Προτεινόμενη βιβλιογραφία

Από την προτεινόμενη βιβλιογραφία απαραίτητα βιβλία για το κεφάλαιο είναι Κατρούγκαλος Γ. *Το κοινωνικό κράτος της Μεταβιομηχανικής εποχής* εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα Κομοτηνή, 1989.

Καστοριάδης Κορν. *Η αρχαία ελληνική Δημοκρατία και η σημασία της για μας σήμερα*, Ύψιλον Αθήνα.

Μάνεσης Αρ. *Η εξέλιξη των πολιτικών θεσμών στην Ελλάδα*, εκδ. Σάκκουλας, 1987.

Τσάτσος Δημ. *Συνταγματικό Δίκαιο Θεωρητικό θεμέλιο* Αθήνα- Κομοτηνή, εκδ. Σάκκουλα, 1985. .

ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ

Ωριαίο διαγώνισμα στη διδακτική ενότητα "Τα πολιτεύματα και το Σύνταγμα".

A. Στοιχεία Μαθητή/τριας _____

Τάξη _____ Τμήμα _____ Ημερομηνία _____

B. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

ΘΕΜΑ 1: Να χαρακτηρίσετε τις παρακάτω προτάσεις ως σωστές ή λανθασμένες, κυκλώνοντας το αντίστοιχο γράμμα (Σ για τις σωστές και Λ για τις λανθασμένες). Στη συνέχεια στην κενή σειρά που ακολουθεί να αναδιατυπώσετε τις λανθασμένες προτάσεις, ώστε να γίνουν σωστές.

Μονάδες 5 (1X5)

- 1) Το Σύνταγμα της χώρας μας είναι γραπτό, και αυστηρό ως προς την αναθεώρηση.
_____ Σ Λ
- 2) Με βάση την αρχή της λαϊκής κυριαρχίας, πηγή όλων των εξουσιών είναι ο λαός.
_____ Σ Λ
- 3) Το κράτος δικαίου σημαίνει ένα δίκαιο κράτος.
_____ Σ Λ
- 4) Την εκτελεστική εξουσία στη χώρα μας ασκεί η Βουλή και ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας.
_____ Σ Λ
- 5) Τα δικαστήρια στην χώρα μας εξαρτώνται από την εκτελεστική εξουσία.
_____ Σ Λ

ΘΕΜΑ 2: Να γράψετε στο κενό αριστερά της Α' Στήλης δεδομένων το γράμμα των δεδομένων της Β' στήλης που ταιριάζει. **Μονάδες 6 (1X6)**

A	B
_____ Μοναρχία	α. αρχή νομιμότητας
_____ Δικτατορία	β. ο αρχηγός του κράτους δεν ελέγχεται
_____ Προεδρευόμενη Δημοκρατία	γ. παροχές στους πολίτες
_____ Προεδρική Δημοκρατία	δ. χρήση βίας
_____ Κοινωνικό Κράτος	ε. άμεση συμμετοχή λαού στην εξουσία
_____ Κράτος Δικαίου	στ. Ο Πρόεδρος εκλέγεται από λαό
	ζ. Ο Πρόεδρος είναι πολιτικά ανεύθυνος

ΘΕΜΑ 3: Να απαντήσετε σύντομα στις παρακάτω ερωτήσεις. **Μονάδες 4 (2X2)**

- 1) Πότε χαρακτηρίζουμε μια Δημοκρατία αντιπροσωπευτική;
- 2) Γιατί χαρακτηρίζουμε το Σύνταγμα θεμελιώδη νόμο του κράτους;

ΘΕΜΑ 4. Να χαρακτηρίσετε και να περιγράψετε το πολίτευμα της χώρας μας. **Μονάδες 5**

9. Εκλογές, κόμματα, ΜΜΕ

1. Στόχοι

Α. Διδακτικοί στόχοι:

1. Να κατανοήσουν τις απαραίτητες νομικές εγγυήσεις για την έκφραση της λαϊκής βούλησης μέσω των εκλογών.
2. Να συνδέσουν τον πολυκομματισμό με τον πλουραλισμό.
3. Να γνωρίσουν τους τρόπους αξιοποίησης της κοινωνίας της πληροφορίας και των ΜΜΕ από τον ενεργό πολίτη.

2. Προτεινόμενο σχέδιο μαθήματος - Εναλλακτικές προτάσεις

Ενότητα 9.1 Εκλογικό σώμα

• Η ταύτιση του εκλογικού σώματος με όλους τους ενεργούς πολίτες αποτελεί κατάκτηση των τελευταίων πενήντα χρόνων, για τις περισσότερες χώρες της Ευρώπης. Μέχρι τότε το δικαίωμα αυτό στερούνταν ο μισός πληθυσμός, δηλαδή οι γυναίκες. Εξάλλου και από τους άνδρες τους προηγούμενους αιώνες ψήφιζαν οι "άριστοι" κατά καταγωγή ή εισόδημα-ιδιοκτησία. Το σχετικό σχόλιο για την γυναικεία ψήφο αφορά αυτό το θέμα. Οι μαθητές μέσα από αυτό το σχόλιο μπορούν να κατανοήσουν το μικρό ποσοστό γυναικείας εκπροσώπησης στο Κοινοβούλιο (κεφ.10) και στην Κυβέρνηση, που οδηγεί σε πολιτικές ποσόστωσης (π.χ. υποχρεωτικό ποσοστό υποψηφίων γυναικών Δημοτικές εκλογές). Πληροφορίες για τα θέματα αυτά μπορούν να αντλήσουν από τις ιστοσελίδες της Γενικής Γραμματείας Ισότητας και του Κέντρου Ερευνών για Θέματα Ισότητας (www.isotita.gr, www.kethi.gr)

Εναλλακτικά: Το μάθημα μπορεί να παρουσιαστεί στην αίθουσα Η/Υ. Σε αυτήν την περίπτωσή δίνεται στους μαθητές φυλλάδιο με σχετικές ερωτήσεις (Ποιοι έχουν το εκλογικό δικαίωμα και αποτελούν το εκλογικό σώμα; Ποια είναι τα χαρακτηριστικά της ψηφοφορίας;) που αφορούν και τις δύο ενότητες. Οι μαθητές εισέρχονται στις ιστοσελίδες της Βουλής (www.parliament.gr) κατευθύνονται στις εκλογές και αντλούν τις απαντήσεις στα σχετικά ερωτήματα. Στην περίπτωση που ενοποιηθούν με αυτόν τον τρόπο οι δύο διδακτικές ενότητες (9.1 και 9.2), ο καθηγητής εισαγωγικά παρουσιάζει το ιστορικό του εκλογικού σώματος στην Ελλάδα και δίνει στους μαθητές τα δύο σχόλια (γυναικεία εκπροσώπηση και υποχρεωτικότητα συμμετοχής στις εκλογές) για επεξεργασία στο σπίτι.

Όσοι συγκεντρώνουν τα προσόντα του ψηφοφόρου, για να ψηφίσουν πρέπει προηγουμένως να εγγραφούν στους εκλογικούς καταλόγους. Με πρόσφατο Νόμο (2623/98) προβλέπεται ότι οι εκλογικοί κατάλογοι δεν θα ενημερώνονται πλέον με πρωτοβουλία των πολιτών, αλλά θα διαμορφώνονται με βάση τα δημοτολόγια. Εσείς, δηλαδή οι αυριανοί ενεργοί πολίτες, δεν θα είσατε πια υποχρεωμένοι να φροντίσετε για την εγγραφή σας στους εκλογικούς καταλόγους, εφόσον αυτό θα γίνεται από τις υπηρεσίες του έπους γείους Εσωτερικών.

Στέρηση εκλογικού δικαιώματος: Υπάρχουν δύο περιπτώσεις, σύμφωνα με τις οποίες κάποιος πολίτης, παρότι διαθέτουν τα προσόντα που ορίζει ο νόμος για τους Έλληνες εκλογείς δεν έχουν το δικαίωμα να ψηφίζουν. Σύμφωνα με το Σύνταγμα και τον εκλογικό νόμο και, αφού αποφασιστεί με δικαστική απόφαση, και για όσο χρόνο διαρκεί η δικαστική απόφαση, δεν μπορούν να ψηφίζουν: όσοι πολίτες βρίσκονται σε δικαστική συμπαράσταση (δηλαδή πάσχουν από ψυχική, πνευματική ή σωματική ασθένεια και δεν μπορούν μόνοι τους να φροντίσουν τον εαυτό τους) όσοι βρίσκονται σε νόμιμη απαγόρευση (έχουν καταδικαστεί για κακούργημα) ή έχουν στερηθεί

τα πολιτικά τους δικαιώματα. Με πρόσφατο νόμο (1996) οργανώνονται εκλογικά καταστήματα σε κάθε φυλακή και ψηφίζουν οι φυλακισμένοι εκτός από αυτούς που ανήκουν στην παραπάνω κατηγορία.

Ενότητα 9.2 Χαρακτηριστικά ψηφοφορίας

Η ενότητα μπορεί να συνδεθεί με την προηγούμενη και να παρουσιαστεί ενιαία σε ένα μάθημα.

Αρχές που διέπουν την ψηφοφορία

Α) Η αρχή της καθολικής ψηφοφορίας. Σύμφωνα με την αρχή αυτή, από το εκλογικό σώμα αποκλείονται μόνον οι πολίτες εκείνοι που δεν συγκεντρώνουν τις ελάχιστες προϋποθέσεις που θέτει με αποκλειστικό τρόπο το Σύνταγμα. Ο κοινός νομοθέτης δεν μπορεί να προβλέψει επί πλέον λόγους στέρησης του δικαιώματος της ψήφου.

Β) Η αρχή της ισότητας της ψήφου. Η αρχή αυτή εξειδικεύεται σε δύο επί μέρους αρχές: ότι κάθε πολίτης διαθέτει μόνον μία ψήφο και ότι όλες οι ψήφοι είναι νομικά ισοδύναμες.

Γ) Η αρχή της άμεσης ψηφοφορίας. Κατά την αρχή αυτή, δεν μεσολαβεί κάποια άλλη βούληση μεταξύ του εκλογέα και του αποτελέσματος της εκλογής. Με άλλα λόγια, δεν είναι δυνατόν οι εκλογείς να εκλέξουν κάποιους "εκλέκτορες" οι οποίοι με τη σειρά τους θα εκλέξουν τους βουλευτές.

Δ) Η αρχή της μυστικότητας της ψήφου. Με την αρχή αυτή εξασφαλίζεται το ότι η εκλογική βούληση του εκλογέα δεν θα γίνει γνωστή σε τρίτους.

Ε) Η αρχή της υποχρεωτικής ψηφοφορίας. Σύμφωνα με την αρχή αυτή, η άσκηση του εκλογικού δικαιώματος είναι υποχρεωτική. Πρέπει πάντως να σημειωθεί ότι με τη συνταγματική αναθεώρηση του 2001 καταργήθηκε η πρόβλεψη για νόμο που θα επιβάλει ποινικές κυρώσεις στον εκλογέα που δεν θα λάβει μέρος στις εκλογές.

ΣΤ) Η αρχή της ταυτόχρονης διενέργειας των εκλογών σε ολόκληρη την Επικράτεια. Με το αναθεωρημένο άρθρο 51 παρ. 4 του Συντάγματος, η αρχή αυτή μπορεί να καμφθεί για εκλογείς που βρίσκονται στο εξωτερικό, αρκεί να τηρείται η αρχή της ταυτόχρονης καταμέτρησης και ανακοίνωσης των αποτελεσμάτων.

Ζ) Η αρχή της αυτοπρόσωπης άσκησης του εκλογικού δικαιώματος ισχύει, πλέον, μόνον για τους εκλογείς που βρίσκονται στην Επικράτεια. Το αναθεωρημένο άρθρο 51 παρ. 4 του Συντάγματος προβλέπει τη δυνατότητα στους εκλογείς που βρίσκονται στο εξωτερικό να ασκούν το εκλογικό τους δικαίωμα "με επιστολική ψήφο ή άλλο πρόσφορο μέσο". **Πηγή: Εθνικό Κοινοβούλιο**

Ενότητα 9.3 Εκλογικά συστήματα

• Η εισαγωγή στο μάθημα μπορεί να γίνει με προβολή σε διαφάνεια του παρακάτω πίνακα που δείχνει παγκόσμια τα δημοκρατικά **εκλογικά συστήματα**. Αφού προβληθεί ο πίνακας, γράφονται τα δύο βασικά εκλογικά συστήματα στον πίνακα και δίνονται οι εξηγήσεις για το καθένα. Για το σύστημα της αναλογικής μπορεί να αναφερθεί και η **διάκριση σε απλή και ενισχυμένη αναλογική**. Στην απλή αναλογική κάθε συνδυασμός εκλέγει τόσους αντιπροσώπους, όσο το πληκτικόν της διαίρεσης των ψήφων που έλαβε με το εκλογικό μέτρο. Εάν οι έδρες δεν καλυφθούν, βγαίνουν οι υπόλοιπες με βάση τα υπόλοιπα των ψήφων. Το σύστημα της ενισχυμένης αναλογικής, στοχεύει στη δημιουργία ισχυρών κυβερνήσεων και γι' αυτό ενισχύει τα ισχυρότερα κόμματα, ώστε να δημιουργήσουν κυβέρνηση. Το σύστημα αυτό έχει πολλές και σύνθετες παραλλαγές. Μπορεί να αναφερθεί το σύστημα ενισχυμένης αναλογικής που ισχύει στη χώρα μας. Στην πρώτη κατανομή, σε κάθε μία από τις 56 εκλογικές περιφέρειες, οι έδρες κατανέμονται με βάση την απλή αναλογική. Επειδή ποτέ δεν καλύπτονται οι έδρες από την πρώτη κατανομή, τα κόμματα και όχι οι μεμονωμέ-νοι συνδυασμοί, συμμετέχουν με τα υπόλοιπά τους στη δεύτερη κατανομή, η οποία πραγματοποιείται όχι πλέον στην εκλογική περιφέρεια, αλλά στις ευρύτερες 13 περιφέρειες της χώρας (βλ. Περιφέρειες

στο Κεφάλαιο 10). Με αυτόν τον τρόπο το εκλογικό μέτρο μεγαλώνει και ενισχύονται τα ισχυρότερα σε ψήφους κόμματα. Ένα υπόλοιπο εδρών (στις τελευταίες εκλογές γύρω στις 20 Πανελλαδικά), που δεν καλύπτεται ούτε με τη δεύτερη κατανομή, δίνεται στην τρίτη κατανομή. Το υπόλοιπο αυτό ενισχύει το πρώτο σε ψήφους κόμμα, ώστε να σχηματίσει Κυβέρνηση. Εννοείται ότι στις μονοεδρικές περιφέρειες ισχύει το πλειοψηφικό σύστημα.

- Η κατανομή των διαφορών των δύο βασικών εκλογικών συστημάτων γίνεται μέσα από το παράδειγμα του βιβλίου. Επειδή τα εκλογικά αποτελέσματα δεν έχουν την αριθμητική εικόνα του παραδείγματος και υπάρχουν υπόλοιπα ψήφων και εδρών αυτά πηγαίνουν στη δεύτερη κατανομή.

- Εάν στο παράδειγμα του βιβλίου το Α' κόμμα είχε 42.000 ψήφους, το Β' κόμμα 31.000, το Γ' κόμμα 18.000 και το Δ' κόμμα 9.000, θα έμεναν αδιάθετες δύο έδρες, οι οποίες θα πήγαιναν στη δεύτερη κατανομή μαζί με τα υπόλοιπα ψήφων των κομμάτων. Έτσι το Α' κόμμα θα είχε υπόλοιπο 2.000 ψήφους, το Β' 1.000, το Γ' 8.000 και το Δ' 9.000 ψήφους. Εύλογο είναι ότι με την **απλή αναλογική** στη δεύτερη κατανομή τις δύο έδρες θα έπαιρναν τα δύο πρώτα κόμματα. Με το ισχύον όμως σύστημα **ενισχυμένης αναλογικής**, τα υπόλοιπα πηγαίνουν σε ευρύτερες περιφέρειες (3-4 εκλογικές περιφέρειες μαζί) και με αυτόν τον τρόπο συγχωνεύονται με τα υπόλοιπα των άλλων εκλογικών περιφερειών ευνοώντας με αυτόν τον τρόπο τα ισχυρότερα πανελλήνια κόμματα, αλλά και το σχηματισμό Κυβερνήσεων με ισχυρή πλειοψηφία.

Εναλλακτικά: Και η ενότητα των εκλογικών συστημάτων μπορεί να γίνει στην αίθουσα Η/Υ. Σε αυτήν την περίπτωση και πάλι δίνεται στους μαθητές φύλλο εργασίας με τις κατάλληλες για την ενότητα ερωτήσεις, το οποίο μετά τη διερεύνηση οι ομάδες τοποθετούν στο φάκελο εργασιών της κάθε ομάδας. Οι ερωτήσεις αφορούν τον ορισμό του εκλογικού συστήματος και τα δύο βασικά είδη εκλογικών συστημάτων. Αφού οι μαθητές εισέλθουν και πάλι στον ιστοχώρο της Βουλής και κατευθυνθούν στις "εκλογές" απαντούν στις παραπάνω ερωτήσεις και στη συνέχεια ο καθηγητής τους ρωτά ποιο θεωρούν πιο δημοκρατικό και αντιπροσωπευτικό. Αφού δημιουργηθεί η απορία στους μαθητές, εξηγεί με βάση το παράδειγμα του βιβλίου τις αδικίες του πλειοψηφικού συστήματος. Τέλος διαβάζεται το σχόλιο του βιβλίου και οι μαθητές απαντούν στην ερώτηση. Εάν υπάρχει χρόνος οι μαθητές μπορούν να μπουν και στις ιστοσελίδες του Υπουργείου Εσωτερικών (www.ypes.gr) και να συγκρίνουν την αποχή στις πρόσφατες και τις προηγούμενες εκλογές, σχολιάζοντας τις συνέπειες της προαιρετικότητας της ψήφου, που καθιέρωσε η άρση των ποινών σε περίπτωση μη άσκησης του εκλογικού δικαιώματος (βλ. σχετικό σχόλιο).

Το εκλογικό σύστημα

Εκλογικό σύστημα είναι η μέθοδος μετατροπής των ψήφων σε έδρες, δηλαδή με ποιο τρόπο η βούληση του εκλογικού σώματος που εκφράστηκε στις εκλογές με την ψήφο των εκλογέων θα "μεταφραστεί" σε κατανομή των βουλευτικών εδρών.

Υπάρχουν πολλά εκλογικά συστήματα και πολύ περισσότερες παραλλαγές τους. Τα δύο βασικά, πάντως, συστήματα είναι το **πλειοψηφικό** (κατ' αυτό, σε κάθε εκλογική περιφέρεια εκλέγεται ο συνδυασμός ή ο υποψήφιος που λαμβάνει τις περισσότερες των ψήφων) και το **αναλογικό** (κατά το οποίο οι έδρες κάθε εκλογικής περιφέρειας κατανέμονται στους συνδυασμούς και στους μεμονωμένους υποψηφίους ανάλογα με τις ψήφους που έλαβαν).

Στην Ελλάδα έχουν εφαρμοστεί και τα δύο βασικά εκλογικά συστήματα. Έτσι, από το 1844 μέχρι το 1923 οι βουλευτικές εκλογές γίνονταν με το πλειοψηφικό σύστημα (και μάλιστα με "σφαιρίδια" και όχι με ψηφοδέλτια). Από το 1926 έως το 1956 εναλλάσσονται τα δύο συστήματα, πλειοψηφικό και αναλογικό. Μετά το 1956, βασικό εκλογικό σύστημα είναι το αναλογικό, σε πολλές παραλλαγές του.

Αξίζει να σημειωθεί ότι οι τρεις τελευταίες βουλευτικές εκλογές έχουν διεξαχθεί με την ίδια, κατά βάση, παραλλαγή του αναλογικού συστήματος. Επίσης ότι σύμφωνα με το αναθεωρημένο άρθρο

54 παρ. 1 του Συντάγματος, το εκλογικό σύστημα ορίζεται με νόμο που ισχύει από τις μεθεπόμενες εκλογές, εκτός εάν προβλέπεται η ισχύς του άμεσα από τις επόμενες εκλογές με ρητή διάταξη που ψηφίζεται με την πλειοψηφία των δύο τρίτων του όλου αριθμού των βουλευτών.

Κάθε ένσταση που αναφέρεται σε εκλογική παράβαση των βουλευτικών εκλογών εκδικάζεται από το Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο (άρθρα 58 και 100 του Συντάγματος).

πηγή: Εθνικό Κοινοβούλιο

Ενότητα 9.4 Τα πολιτικά κόμματα - Η κοινωνία πολιτών

- Το δεύτερο σχόλιο μπορεί να διαβαστεί εισαγωγικά για το μάθημα και να συζητηθεί η ιστορία της δημιουργίας των πρώτων κομμάτων στην Αγγλία (Το εργατικό κόμμα προήλθε από τα εργατικά συνδικάτα). Αντίστοιχα στην Κεντρική Ευρώπη και τις Σκανδιναβικές χώρες πολλά κόμματα προήλθαν από αγροτικές ενώσεις, εκκλησίες και θρησκευτικές ενώσεις (Χριστιανοδημοκρατικά κόμματα). Οι ενώσεις εξάλλου παλαιών πολεμιστών οδήγησαν στη δημιουργία των φασιστικών κομμάτων στην Ιταλία και τη Γερμανία. Τελευταία οι Πράσινοι της Γερμανίας προήλθαν από τα οικολογικά κινήματα. Οι μαθητές μπορούν να σχολιάσουν τη δημιουργία των πολιτικών κομμάτων για διεκδίκηση συγκεκριμένων συμφερόντων.

- Το τρίτο σχόλιο θέτει το θέμα των "πελαταικών" σχέσεων που ανέπτυξαν τα ελ-ληνικά κόμματα μεταπολεμικά. Στο σημείο αυτό μπορεί να γίνει αναφορά στην αξιοκρατία που εγγυώνται τα νέα συστήματα, π.χ. διορισμοί μέσω ΑΣΕΠ, έλεγχοι από ΕΕ και Συνήγορο Πολίτη κ.ά.

- **Άρθρο 29 Συντάγματος:**

1. Έλληνες πολίτες που έχουν το εκλογικό δικαίωμα μπορούν ελεύθερα να ιδρύουν και να συμμετέχουν σε πολιτικά κόμματα, που η οργάνωση και η δράση τους οφείλει να εξυπηρετεί την ελεύθερη λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος. Πολίτες που δεν απέκτησαν ακόμη το δικαίωμα να εκλέγουν μπορούν να συμμετέχουν στα τμήματα νέων των κομμάτων.

2. Τα κόμματα έχουν δικαίωμα στην οικονομική τους ενίσχυση από το Κράτος για τις εκλογικές και λειτουργικές τους δαπάνες, όπως νόμος ορίζει. Νόμος ορίζει τις εγγυήσεις διαφάνειας ως προς τις εκλογικές δαπάνες και γενικά την οικονομική διαχείριση των κομμάτων, των βουλευτών, των υποψηφίων βουλευτών και των υποψηφίων στην τοπική αυτοδιοίκηση όλων των βαθμών. Με νόμο επιβάλλεται ανώτατο όριο εκλογικών δαπανών, μπορεί να απαγορεύονται ορισμένες μορφές προεκλογικής προβολής και καθορίζονται οι προϋποθέσεις υπό τις οποίες η παράβαση των σχετικών διατάξεων συνιστά λόγο έκπτωσης από το βουλευτικό αξίωμα με πρωτοβουλία του ειδικού οργάνου του επόμενου εδαφίου. Ο έλεγχος των εκλογικών δαπανών των κομμάτων και των υποψηφίων βουλευτών διενεργείται από ειδικό όργανο που συγκροτείται και με τη συμμετοχή ανώτατων δικαστικών λειτουργών, όπως νόμος ορίζει. Με νόμο μπορούν να επεκταθούν οι ρυθμίσεις αυτές και στους υποψηφίους για άλλες αιρετές θέσεις.

3. Απαγορεύονται απολύτως οι οποιασδήποτε μορφής εκδηλώσεις υπέρ ή κατά πολιτικού κόμματος στους δικαστικούς λειτουργούς και σε όσους υπηρετούν στις ένοπλες δυνάμεις και στα σώματα ασφαλείας. Απαγορεύονται απολύτως οι οποιασδήποτε μορφής εκδηλώσεις υπέρ ή κατά πολιτικού κόμματος, κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, στους υπαλλήλους του Δημοσίου, οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης, άλλων νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου ή δημόσιων επιχειρήσεων ή επιχειρήσεων οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης ή επιχειρήσεων η διοίκηση των οποίων ορίζεται άμεσα ή έμμεσα από το Δημόσιο με διοικητική πράξη ή ως μέτοχο.

- Η κοινωνία πολιτών, έχει ήδη εισαχθεί στο Κεφάλαιο 7 στην ενότητα Πολίτης-Πολιτική και είναι διάσπαρτη σε όλο το βιβλίο. Οι εργασίες-δραστηριότητες και σχόλια του 7.2 μπορούν να εμπλουτίσουν και αυτήν την ενότητα.

- Το **σχόλιο 1** θέτει τη δυνατότητα έκφρασης γνώμης και διαμαρτυρίας από ενεργούς πολίτες μέσω του διαδικτύου. Τα σχόλια συνδέεται τόσο με τα διεθνή θέματα στα οποία δραστηριοποιούνται

σήμερα οι πολίτες (βλ. παγκοσμιοποίηση κεφ.12), όσο και με τη χρήση του διαδικτύου ως μέσου πολιτικής έκφρασης (επόμενη διδακτική ενότητα).

- Το **σχόλιο 2** θέτει το θέμα της αλληλεγγύης στο πλαίσιο της κοινωνίας πολιτών. Οι ενεργοί πολίτες έχουν δικαίωμα να δημοσιοποιήσουν με συγκεντρώσεις-διαμαρτυρίες τα αιτήματά τους, αλλά και την υποχρέωση να σεβαστούν την κοινωνική ζωή και να μην αποκλείουν συγκοινωνίες, μεταφορά ασθενών, μετακίνηση εργαζομένων κ.ά. (βλ. σχετικά 12.1 στο οποίο και τίθεται το δίπολο υποχρεώσεις-δικαιώματα πολίτη).

- Το **σχόλιο 3** αποτελεί αφορμή ενημέρωσης των μαθητών για τις ΜΚΟ. Οι ΜΚΟ υπάρχουν σε πολλά σημεία του βιβλίου. Με αυτόν τον τρόπο όλοι οι μαθητές της τάξης μπορούν να αναλάβουν τουλάχιστον μία σχετική δραστηριότητα-εργασία και να αντιλήθουν στοιχεία για το έργο μιας ή περισσότερων ΜΚΟ. Με αφορμή το σχόλιο οι μαθητές κατευθύνονται να αντιληφθούν τη σημαντικότητα της εθελοντικής προσφοράς μέσω των Οργανώσεων για κοινωνικά, περιβαλλοντικά ή άλλα κοινωνικά θέματα.

- Το **σχόλιο 4** αφορά την υποχρέωση τόσο της Ελληνικής Πολιτείας όσο και της ΕΕ να διασφαλίζει τη δημοσιοποίηση όλων των εγγράφων και τη διευκόλυνση της ελεύθερης πρόσβασης των πολιτών σε αυτήν (Κοινωνία της Πληροφορίας). Σχετικές με το θέμα είναι οι ενότητες 12.3 και 13.5 του βιβλίου και μπορούν να γίνουν σχετικές συνδέσεις τόσο με το Σύνταγμα, όσο και με την ΕΕ. Για την παρουσίαση της ενότητας χρήσιμα είναι όσα αναφέρονται στα ΜΜΕ, ως φορέα κοινωνικοποίησης (Κεφ.5) και στην ελευθερία του τύπου (Κεφ.12).

Ενότητα 9.5 Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας (ΜΜΕ) - Διαδίκτυο

- Τα ΜΜΕ έχουν ήδη παρουσιαστεί ως φορέας κοινωνικοποίησης (Κεφ.5). Εδώ παρουσιάζονται ως "τέταρτη εξουσία" της σύγχρονης Πολιτείας.

- Η παρουσίαση των βασικών λειτουργιών των ΜΜΕ γίνεται μέσα από τα συγκεκριμένα σχόλια:

- Η εργασία με τα πρωτοσέλιδα μπορεί να έχει δοθεί από το προηγούμενο μάθημα και ως δραστηριότητα των μαθητών στο μάθημα των Η/Υ και έτσι στην παρουσίαση του μαθήματος να μπορεί να γίνει σχολιασμός και συζήτηση. Με αυτόν τον τρόπο παρουσιάζονται τόσο τα θετικά της ενημέρωσης του πολίτη όσο και οι κίνδυνοι προπαγάνδας και παραπληροφόρησης.

- Το άλλο σχόλιο παρουσιάζει τις δυνατότητες επιμορφωτικής και ψυχαγωγικής προσφοράς των ΜΜΕ. Οι μαθητές μπορούν να συζητήσουν για εκπομπές μορφωτικού περιεχομένου. Μπορούν να ελέγξουν τα δημοσιευμένα στον τύπο προγράμματα των βασικών τηλεοπτικών σταθμών και να βγάλουν τα συμπεράσματά τους για το ποσοστό μορφωτικών και πολιτιστικών εκπομπών. Τέλος στην τάξη μπορεί να συζητηθεί η προσφορά του διαδικτύου στη μόρφωση και ενημέρωση. Το Ανοικτό Πανεπιστήμιο, τα on line μεταπτυχιακά προγράμματα με εξ αποστάσεως επικοινωνία των φοιτητών που διαθέτουν τα περισσότερα Παν/μια, η άμεση ενημέρωση από τα ειδησεογραφικά πρακτορεία όλου του κόσμου, οι εφημερίδες, τα περιοδικά, τα ραδιοτηλεοπτικά δίκτυα όλων των χωρών που διαθέτουν διαδικτυακά τα περιεχόμενά τους, αποτελούν μερικά μόνον παραδείγματα της επανάστασης των ΜΜΕ.

- Το πρώτο σχόλιο αναφέρεται στην παγκοσμιοποίηση και στη διαμόρφωση της πλανητικής κοινωνίας και συνείδησης, στο βαθμό που μπορούμε να έχουμε άμεση ενημέρωση για κάθε γεγονός που συμβαίνει στον πλανήτη και άμεση επικοινωνία και διάλογο με όλη την υφήλιο. Ήδη οι μαθητές έχουν εμπειρία μέσω του μαθήματος και μπορούν να συζητήσουν τις δυνατότητες που παρέχει το διαδίκτυο όταν χρησιμοποιείται σωστά. Ως παραδείγματα μπορούν να αναφερθούν οι σπουδές (πληροφορίες από Παν/μια, on-line τμήματα που προβλέπουν επικοινωνία μεταξύ φοιτητών και καθηγητών-φοιτητών μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου και συζήτησης), η εξεύρεση εργασίας, η πληροφόρηση για ευρωπαϊκά προγράμματα, η ενημέρωση από εφημερίδες και περιοδικά, η διαμαρτυρία για διεθνή θέματα, όπως ο πόλεμος κ.ά.

Εναλλακτικά: 1. Η παρουσίαση του μαθήματος μπορεί να γίνει στο εργαστήριο ηλεκτρονικών

υπολογιστών. Στην περίπτωση αυτή γράφονται οι έννοιες **ΜΜΕ-Διαδίκτυο** στον πίνακα μαζί με τα θετικά τους: **Ενημέρωση, πληροφόρηση, μόρφωση, πλανητική επικοινωνία** και τον κίνδυνο: **παραπληροφόρηση**. Οι ομάδες μαθητών παίρνουν τα φυλλάδια εργασίας και

- Μπαίνουν στα πρωτοσέλιδα εφημερίδων μέσα από το www.in.gr. Αντίστοιχα επιλέγουν και μπαίνουν σε περιοδικά και ραδιοτηλεοπτικά δίκτυα. Ως εργασία θα μπορούσε να τους δοθεί ένα επίκαιρο διεθνές σοβαρό γεγονός, ώστε να συγκρίνουν τη βασική του παρουσίαση από διαφορετικά έντυπα και πρακτορεία. Με αυτόν τον τρόπο αντιλαμβάνονται την ανάγκη κριτικής ανάγνωσης της είδησης και τον κίνδυνο προπαγάνδας και παραπληροφόρησης.

- Εισέρχονται στον δικτυακό χώρο της Βουλής και εγγράφουν το σχολείο στην ηλεκτρονική εφημερίδα της Βουλής (www.parliament.gr).

Οι δραστηριότητες αυτές εάν δεν επιλεγούν από τον καθηγητή, θα μπορούσαν, σε συνεννόηση με τον διδάσκοντα των υπολογιστών, να αποτελέσουν παράλληλη δραστηριότητα στο μάθημα των υπολογιστών (διαθεματικότητα).

2. Η παρουσίαση της ενότητας θα μπορούσε να ξεκινήσει με την προβολή της βιντεοταινίας " ΜΜΕ και Δημοκρατία"/ 2001 (10') από την εκπαιδευτική τηλεόραση. Στη συνέχεια αναγράφονται οι έννοιες και σχολιάζονται με βάση την ταινία και τα σχόλια του βιβλίου.

3. Το μάθημα θα μπορούσε να παρουσιαστεί με συζήτηση στα γραφεία τοπικής εφημερίδας, του δημοτικού ραδιοφωνικού ή τηλεοπτικού καναλιού ή να συνδυαστεί με αντίστοιχη επίσκεψη.

4. Το μάθημα τέλος θα μπορούσε να συνδυαστεί με την προβολή μιας από τις προτεινόμενες ταινίες.

3. Πρόσθετο εκπαιδευτικό υλικό

- Η βιντεοταινία "ΜΜΕ και Δημοκρατία" της εκπαιδευτικής τηλεόρασης
- Οι ταινίες "Ζ" του Κ.Γαβρά, " Νόρμα Ρέϋ" για τα κοινωνικά κινήματα και την κοινωνία πολιτών. Για την πλαστή πραγματικότητα που μπορεί να διαμορφώσει η εικόνα το " Truman show" και για τον ρόλο του τύπου η " Πρώτη σελίδα" του Μπίλλυ Γουάιλντερ.
- Για θέματα **εθελοντισμού στην κοινωνία πολιτών** οι ιστοσελίδες των ΜΚΟ, της ΓΓΝΓ (www.neage-nia.gr) και του ΥΠΕΠΘ (www.yperth.gr), για θέματα **εκλογών** το Υπουργείο Εσωτερικών(www.ypes.gr),για τα **ΜΜΕ** της οι εφημερίδες και τα ραδιοτηλεοπτικά δίκτυα από τον αναζητητή www.in.gr . Τέλος για εκπαίδευση μέσω διαδικτύου το Ανοικτό Πανεπιστήμιο (www.eap.gr) και για τον έλεγχο της Ραδιοτηλεόρασης το ΕΣΡ (www.esr.gr) .

4. Συνθετικές Εργασίες - δραστηριότητες

- Οι μαθητές καλούνται σε ομάδες να καταγράψουν τις ιδρυτικές αρχές-μανιφέστο ενός κόμματος ή μιας μαθητικής παράταξης, όπως αυτοί θα την ήθελαν. Ο καθηγητής θα τους προμηθεύσει με το άρθρο 29 του Συντάγματος, η τον Κανονισμό Μαθητικών Κοινοτήτων και τον Κανονισμό του σχολείου, ώστε να λάβουν υπ' όψιν τους τις αντίστοιχες δεσμεύσεις (οικονομική διαφάνεια, δημοκρατική δομή και λειτουργία κόμματος, σκοποί μαθητικής παρέμβασης). Οι ομάδες παρουσιάζουν τις απόψεις τους στην τάξη. Στο διάλογο που θα αναπτυχθεί, οι μαθητές κατευθύνονται να αντιληφθούν την έννοια της πολυφωνίας μέσα από την έκφραση διαφορετικών απόψεων-στόχων των ομάδων. Με αυτόν τον τρόπο συνδέουν τον πλουραλισμό με την ύπαρξη του πολυκομματισμού που χαρακτηρίζει τις σύγχρονες κοινωνίες.

- Μπορεί να πραγματοποιηθεί έρευνα στο σχολείο και καταγραφή των βασικών προβλημάτων που αντιμετωπίζουν μαθητές και καθηγητές (καθαριότητα, συμπεριφορά, δραστηριότητες). Με βάση τα αποτελέσματα της έρευνας οι μαθητές μπορούν να διαμορφώσουν μέσω των μαθητικών κοινοτήτων Κανονισμό Λειτουργίας, να τον συζητήσουν με τους καθηγητές και να τον προτείνουν για εφαρμογή.

5. Προτεινόμενη βιβλιογραφία

- **Για τις εκλογές και τα εκλογικά συστήματα:** Οι δικτυακοί χώροι του Υπουργείου Εσωτερικών και της Βουλής (www.ypes.gr, www.parliament.gr), Τσάτσος Δ. *Συνταγματικό Δίκαιο Α'* Θεωρητικό Θεμέλιο Σάκκουλας Αθήνα-Κομοτηνή 1985 Μάνεσης Α. *Συνταγματικό Δίκαιο Ι*. Σάκκουλας 1980
- **Για τα κόμματα: Για την κοινωνία πολιτών:** Schnapper D., *Η κοινωνία των πολιτών. Δοκίμια πάνω στην ιδέα του σύγχρονου έθνους*, Gutenberg 2000, Αθήνα, Σπουρδαλάκης Μ., *Για τη Θεωρία και τη μελέτη των πολιτικών κομμάτων*, Εξάντας 2000, Αθήνα

ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ

Παράδειγμα Ωρειαίου Διαγωνίσματος στο κεφάλαιο "Εκλογές, κόμματα, ΜΜΕ".

Α. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΜΑΘΗΤΗ: _____

ΤΑΞΗ: _____ ΤΜΗΜΑ: _____ ΜΑΘΗΜΑ: _____ ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ: _____

Β. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

ΘΕΜΑ 1:

Να χαρακτηρίσετε τις παρακάτω προτάσεις ως σωστές ή λανθασμένες, βάζοντας σε κύκλο το αντίστοιχο γράμμα (Σ για τις σωστές Λ για τις λανθασμένες). **Μονάδες 5 (5X1)**

1. Εκλογικό δικαίωμα έχουν όλοι οι κάτοικοι της Ελλάδας	Σ	Λ
2. Τα πλειοψηφικά εκλογικά συστήματα αποκλείουν τα μικρά κόμματα	Σ	Λ
3. Στη χώρα μας ισχύει το μικτό εκλογικό σύστημα	Σ	Λ
4. Ο δικομματισμός ευνοεί την πολυφωνία	Σ	Λ
5. Το Σύνταγμα δεν ασχολείται με τα οικονομικά των κομμάτων	Σ	Λ

ΘΕΜΑ 2: (Μονάδες 5)

Να γράψετε στο κενό αριστερά των χαρακτηριστικών της ψηφοφορίας το γράμμα των δεδομένων της Β' στήλης που ταιριάζει. :

_____ άμεση	α. ψηφίζουμε απευθείας
_____ μυστική	β. ψηφίζουμε οι ίδιοι
_____ ίση	γ. ψηφίζουμε σε παραβάν
_____ καθολική	δ. οι ψήφοι έχουν ίδια ισχύ
_____ προσωπική	ε. δικαίωμα να ψηφίζει όλο το εκλογικό σώμα

ΘΕΜΑ 3:

Να απαντήσετε στις παρακάτω ερωτήσεις: **Μονάδες 10(2X5)**

1. Να αναφέρετε σε δύο παραγράφους παραδείγματα δραστηριοποίησής σας ως ενεργών πολιτών
 - α. Σε θέματα τοπικά και εθνικά
 - β. Σε θέματα παγκόσμια
2. Είστε σε μία συζήτηση και όλοι κατηγορούν την "επανάσταση" των ΜΜΕ. Ποια επιχειρήματα μπορείτε να αντλήσετε από την ενότητα που μελετήσατε για να τους αντικρούσετε; Ποιες επιφυλάξεις θα διατηρούσατε;

10. Οι λειτουργίες του κράτους

1. Στόχοι

Α. Διδακτικοί στόχοι:

1. Να γνωρίζουν οι μαθητές τη σύνθεση, τη λειτουργία και τις βασικές αρμοδιότητες των πολιτειακών οργάνων.
2. Να αντιληφθούν οι μαθητές τη σημασία του Κοινοβουλίου, ως άμεσα εκλεγμένου οργάνου για τη Δημοκρατία.
3. Να συνδέσουν την έννοια της λαϊκής κυριαρχίας με τη θέση και λειτουργία των βασικών πολιτειακών οργάνων.

2. Προτεινόμενο σχέδιο μαθήματος - Εναλλακτικές προτάσεις

Ενότητα 10.1.1 Η σύνθεση της Βουλής

Το μάθημα είναι βασικά πληροφοριακό για τη σύνθεση της Βουλής. Τα σχόλια αξιοποιούνται από τον διδάσκοντα, ώστε οι μαθητές να ευαισθητοποιηθούν στην αντιπροσώπευση των γυναικών στη Βουλή, θέμα που θα μελετήσουν και στο κεφάλαιο των δικαιωμάτων ισότητας και ήδη έχουν δει στο προηγούμενο κεφάλαιο. Συζήτηση μπορεί να γίνει στο θέμα της ποσόστωσης της γυναικείας εκπροσώπησης.

- Επιπρόσθετα, μπορεί να χρησιμοποιηθεί η σύνθεση της παρούσας Βουλής (Για την περίοδο 2004-2009: Ν.Δ 165 Βουλευτές, από τους οποίους 17 γυναίκες και 6 Επικρατείας, ΠΑΣΟΚ: 117 Βουλευτές, από τους οποίους 17 είναι γυναίκες και 6 Επικρατείας, ΚΚΕ: 12 Βουλευτές από τους οποίους 3 είναι γυναίκες και Συνασπισμός: 6 Βουλευτές από τους οποίους 1 είναι γυναίκα.

- **Εναλλακτικά:** Το μάθημα μπορεί να πραγματοποιηθεί στο εργαστήριο Η/Υ. Σε αυτήν την περίπτωση οι ομάδες των μαθητών εισέρχονται στον ιστοχώρο της Βουλής (www.parliament.gr) και κατευθύνονται στη "Σύνθεση". Από εκεί εισέρχονται στις "κοινοβουλευτικές ομάδες", από τις οποίες αντλούν πληροφόρηση για την κοινοβουλευτική εκπροσώπηση των κομμάτων και βγάζουν τα ποσοστά συμμετοχής των γυναικών στο Κοινοβούλιο. Από τις "εκλογικές περιφέρειες" εισέρχονται στο χάρτη των εκλογικών περιφερειών και πατώντας σε κάθε μία, ενημερώνονται για τους βουλευτές που εκλέγει. Με αυτόν τον τρόπο απαντούν στις σχετικές ερωτήσεις που τους έχουν δοθεί σε φυλλάδιο και το τοποθετούν συμπληρωμένο στο φάκελο εργασιών της κάθε ομάδας.

Ενότητα 10.1.2 Οι αρμοδιότητες της Βουλής

- Με βάση το πρώτο σχόλιο (ΦΕΚ) και με επίδειξη σχετικού νόμου, ή και παρακολούθηση οπτικοακουστική (από τον δικτυακό χώρο της Βουλής ή την τηλεοπτική αναμετάδοση), οι μαθητές κατανοούν τη διαδικασία ψήφισης ενός νόμου.

- Σε σχέση με την Αναθεώρηση του Συντάγματος μπορεί να γίνει αναφορά στη διαδικασία αναθεώρησης (ψήφιση των αναθεωρήσεων από 2 Βουλές με ενδιάμεση αναφορά στη λαϊκή ετυμηγορία), ώστε οι μαθητές να αντιληφθούν τη σημαντικότητα του Συνταγματικού κειμένου, το οποίο βέβαια πρέπει να αναθεωρείται ώστε να ανταποκρίνεται, όπως και κάθε θεσμός, στις μεταβαλλόμενες συνθήκες, αλλά η αναθεώρησή του πρέπει να έχει ευρύτερη λαϊκή συναίνεση με τη συμμετοχή του εκλογικού σώματος μέσω της ανάδειξης της δεύτερης αναθεωρητικής πλέον Βουλής.

ΑΡΘΡΟ 110 : 1. Οι διατάξεις του Συντάγματος υπόκεινται σε αναθεώρηση, εκτός από εκείνες που καθορίζουν τη βάση και τη μορφή του πολιτεύματος, ως Προεδρευόμενης Κοινοβουλευτικής Δημοκρατίας, καθώς και από τις διατάξεις των άρθρων 2 παράγραφος 1, 4 παράγραφοι 1, 4 και

7, 5 παράγραφοι 1 και 3, 13 παράγραφος 1 και 26. 2. Η ανάγκη της αναθεώρησης του Συντάγματος διαπιστώνεται με απόφαση της Βουλής που λαμβάνεται, ύστερα από πρόταση πενήντα τουλάχιστον βουλευτών, με πλειοψηφία των τριών πέμπτων του όλου αριθμού των μελών της σε δύο ψηφοφορίες που απέχουν μεταξύ τους έναν τουλάχιστον μήνα. Με την απόφαση αυτή καθορίζονται ειδικά οι διατάξεις που πρέπει να αναθεωρηθούν. 3. Αφού η αναθεώρηση αποφασιστεί από τη Βουλή, η επόμενη Βουλή, κατά την πρώτη σύνοδό της, αποφασίζει με την απόλυτη πλειοψηφία του όλου αριθμού των μελών της σχετικά με τις αναθεωρητέες διατάξεις. 4. Αν η πρόταση για αναθεώρηση του Συντάγματος έλαβε την πλειοψηφία του όλου αριθμού των βουλευτών, όχι όμως και την πλειοψηφία των τριών πέμπτων, σύμφωνα με την παράγραφο 2, η επόμενη Βουλή κατά την πρώτη σύνοδό της μπορεί να αποφασίσει σχετικά με τις αναθεωρητέες διατάξεις με την πλειοψηφία των τριών πέμπτων του όλου αριθμού των μελών της. 5. Κάθε ψηφισόμενη αναθεώρηση διατάξεων του Συντάγματος δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως μέσα σε δέκα ημέρες αφότου επιψηφιστεί από τη Βουλή και τίθεται σε ισχύ με ειδικό ψήφισμά της. 6. Δεν επιτρέπεται αναθεώρηση του Συντάγματος πριν περάσει πενταετία από την περάτωση της προηγούμενης.

Οι μαθητές μπορούν να ενημερωθούν για μερικές διατάξεις που προστέθηκαν στην αναθεώρηση του 2001, ώστε να αντιληφθούν και την ανάγκη εκσυγχρονισμού του Συνταγματικού κειμένου. Παραδείγματα μπορούν να αποτελέσουν: 1) η προσθήκη της ερμηνευτικής δήλωσης στο άρθρο 4, σε σχέση με τη στρατιωτική θητεία:

**** Ερμηνευτική δήλωση:** Η διάταξη της παραγράφου 6 δεν αποκλείει να προβλέπεται με νόμο η υποχρεωτική προσφορά άλλων υπηρεσιών, εντός ή εκτός των ενόπλων δυνάμεων (εναλλακτική θητεία), από όσους έχουν τεκμηριωμένη αντίρρηση συνείδησης για την εκτέλεση ένοπλης ή γενικά στρατιωτικής υπηρεσίας.

2) Και οι προσθήκες 5Α και 9Α για την κοινωνία της πληροφορίας και την προστασία προσωπικών δεδομένων αντίστοιχα (βλ. και κεφ. 12 Μαθητή).

5α : 1. Καθένας έχει δικαίωμα στην πληροφόρηση, όπως νόμος ορίζει. Περιορισμοί στο δικαίωμα αυτό είναι δυνατόν να επιβληθούν με νόμο μόνο εφόσον είναι απολύτως αναγκαίοι και δικαιολογούνται για λόγους εθνικής ασφάλειας, καταπολέμησης του εγκλήματος ή προστασίας δικαιωμάτων και συμφερόντων τρίτων. 2. Καθένας έχει δικαίωμα συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας. Η διευκόλυνση της πρόσβασης στις πληροφορίες που διακινούνται ηλεκτρονικά, καθώς και της παραγωγής, ανταλλαγής και διάδοσής τους αποτελεί υποχρέωση του Κράτους, τηρουμένων πάντοτε των εγγυήσεων των άρθρων 9, 9Α και 19.

9α : Καθένας έχει δικαίωμα προστασίας από τη συλλογή, επεξεργασία και χρήση, ιδίως με ηλεκτρονικά μέσα, των προσωπικών του δεδομένων, όπως νόμος ορίζει. Η προστασία των προσωπικών δεδομένων διασφαλίζεται από ανεξάρτητη αρχή, που συγκροτείται και λειτουργεί, όπως νόμος ορίζει.

- Το μάθημα αποτελεί ευκαιρία για εκπαιδευτική επίσκεψη των μαθητών στη Βουλή (από τις ιστοσελίδες της Βουλής στο " εκπαιδευτικά προγράμματα" υπάρχει σχετική αίτηση). Εξάλλου, ο διδάσκων μπορεί να ζητήσει ηλεκτρονικά (βλ. σχετική προτεινόμενη δραστηριότητα) την αποστολή στο e-mail του σχολείου της ηλεκτρονικής εφημερίδας της Βουλής. Τη σχετική δραστηριότητα μπορούν να αναλάβουν οι μαθητές.

πηγή: Κοινοβουλευτικές Επιτροπές

Η Βουλή των Ελλήνων ασκεί νομοθετικό έργο και κοινοβουλευτικό έλεγχο. Για το σκοπό αυτό συνιστώνται επιτροπές που συγκροτούνται από βουλευτές, ανάλογα με τη δύναμη των κοινο-

βουλευτικών ομάδων και των ανεξάρτητων βουλευτών. Οι επιτροπές επιλαμβάνονται του νομοθετικού έργου ή του κοινοβουλευτικού ελέγχου ή ειδικών θεμάτων. Το Σύνταγμα και ο Κανονισμός της Βουλής προβλέπουν τις ακόλουθες επιτροπές:

Διαρκείς επιτροπές

Συνιστώνται και συγκροτούνται στην αρχή κάθε τακτικής συνόδου της Βουλής με απόφαση του Προέδρου της Βουλής προκειμένου να επεξεργάζονται και να εξετάζουν σχέδια νόμων ή προτάσεις νόμων. Μετά την αναθεώρηση του Συντάγματος και την τροποποίηση του Κανονισμού της Βουλής μπορούν να ασκούν και νομοθετικό έργο και κοινοβουλευτικό έλεγχο.

Προβλέπονται έξι (6) διαρκείς επιτροπές, οι εξής:

- επιτροπή μορφωτικών υποθέσεων
 - επιτροπή εθνικής άμυνας και εξωτερικών υποθέσεων
 - επιτροπή οικονομικών υποθέσεων
 - επιτροπή κοινωνικών υποθέσεων
 - επιτροπή δημόσιας διοίκησης, δημόσιας τάξης και δικαιοσύνης
 - επιτροπή παραγωγής και εμπορίου
- Σε σχέση με το σχόλιο που αφορά την εκπροσώπηση γυναικών στη Βουλή, σχετικός και ο παρακάτω πίνακας από τον ιστοχώρο του Κέντρου Ερευνών για Θέματα Ισότητας (ΚΕΘΙ), δείχνουν την αύξηση του ποσοστού της γυναικείας συμμετοχής από 8,5% στις εκλογές 2000 σε 12,6%, το 2004..

ΠΟΣΟΣΤΑ ΕΚΛΕΓΜΕΝΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΑΝΑ ΚΟΜΜΑ

ΚΟΜΜΑ	ΣΥΝΟΛΟ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΓΥΝΑΙΚΩΝ
Ν.Δ.	1 65	16	9,69%
ΠΑΣΟΚ	1 17	18	15,38%
Κ.Κ.Ε	1 2	3	25%
ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΣ	6	1	16,66%
ΣΥΝΟΛΟ	300	38	12,666%

Παρόλα αυτά, η εκπροσώπηση των γυναικών στη Κυβέρνηση μειώθηκε από 15,5% σε 4,25% (Τα στοιχεία αυτά μπορούν να αντλήσουν οι ίδιοι οι μαθητές από τις ιστοσελίδες του ΚΕΘΙ(www.kethi.gr))

ΕΚΛΟΓΕΣ 7 ΜΑΡΤΙΟΥ 2004

ΠΟΣΟΣΤΟ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ

	ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΕΛΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΑΝΤΡΕΣ	45	95,75
ΓΥΝΑΙΚΕΣ	2	4,25
ΣΥΝΟΛΟ	47	

Εναλλακτικά: Και αυτό το μάθημα μπορεί να πραγματοποιηθεί στην αίθουσα Η/Υ, ως συνέχεια του προηγούμενου μαθήματος. Σε αυτήν την περίπτωση οι ομάδες μαθητών κατευθύνονται και πάλι από τις ιστοσελίδες της Βουλής στην "Οργάνωση-Λειτουργίες" και από εκεί εισέρχονται στο "Νομοθετικό έργο" "Κοινοβουλευτικός Έλεγχος". Από εκεί απαντούν στις ερωτήσεις του καθηγητή σε σχέση με τις βασικές αρμοδιότητες της Βουλής. Εξάλλου, εάν κατευθυνθούν στις

"Εργασίες" και από εκεί στο "Νομοθετικό έργο"- "Κοινοβουλευτικός Έλεγχος" μπορούν να ενημερωθούν για τα συγκεκριμένα νομοσχέδια και κοινοβουλευτικό έλεγχο που έχει η Βουλή για τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο.

- Από τον ίδιο ιστοχώρο και το link "κτίριο", μπορούν να πραγματοποιήσουν εικονική περιήγηση στο κτίριο της Βουλής. Από τη "Βουλή Εφήβων" να ενημερωθούν για το συγκεκριμένο πρόγραμμα και τέλος από την " ενημέρωση" να δηλώσουν την ηλεκτρονική διεύθυνση του σχολείου, ώστε να λαμβάνουν την ηλεκτρονική εφημερίδα της Βουλής.

Ενότητα 10.2.1 Πρόεδρος της Δημοκρατίας

Η εκλογή και οι αρμοδιότητες του ΠτΔ περιλαμβάνονται στο Σύνταγμα άρθρα 35-48. Το Σύνταγμα περιλαμβάνεται στις ιστοσελίδες της Βουλής. Κατά την παρουσίαση των αρμοδιοτήτων του Προέδρου πρέπει να γίνει σαφές ότι με τις αναθεωρημένες πλέον διατάξεις ο ΠτΔ στις δύο βασικές του αρμοδιότητες (διορισμός και παύση Κυβέρνησης και δημοσίευση νόμων) έχει απλώς επικυρωτικό ρόλο στις αποφάσεις της Βουλής, η οποία αποτελεί το αποφασιστικό όργανο, ως άμεσα εκλεγμένη από το εκλογικό σώμα.

- Τα σχόλια μπορούν να αναγνωσθούν και να αποτελέσουν αφορμήσεις παρουσίασης και συζήτησης στην τάξη.

Εναλλακτικά: Συμπληρωματικά και μετά την παρουσίαση του τρόπου εκλογής και των βασικών αρμοδιοτήτων του Προέδρου, οι μαθητές μπορούν να αντλήσουν πληροφορίες σχετικές με το έργο και της δραστηριότητες της Προεδρίας της Δημοκρατίας από τον σχετικό ιστοχώρο www.presidency.gr

Ενότητα 10.2.2 Η κυβέρνηση

- Και στην παρουσίαση της Κυβέρνησης αφορμή μπορεί να είναι η επικαιρότητα, άρθρα σχετικά με το Κυβερνητικό έργο από τον ημερήσιο τύπο κ.ά. Με αυτόν τον τρόπο και με την αναφορά των επιμέρους υπουργείων που αναφέρονται ως σχόλιο, οι μαθητές αντιλαμβάνονται ότι το έργο της Κυβέρνησης στο εσωτερικό της χώρας, είναι οι επιμέρους πολιτικές (Οικονομική, Εξωτερική, Παιδείας, υγείας, Εργασίας, Πολιτισμού), πάντοτε βέβαια στο πλαίσιο του νομοθετικού έργου και ελέγχου που ασκεί η Βουλή. Ένα σημαντικό θέμα που διαχειρίζεται η Κυβέρνηση είναι ο Προϋπολογισμός του κράτους. π.χ. το τι κονδύλια θα διατεθούν στους επιμέρους τομείς καθορίζεται από τον **Προϋπολογισμό του Κράτους** που ετοιμάζει η Κυβέρνηση και ψηφίζει η Βουλή. Ένα ποσό περίπου 43.620.000.000 ευρώ αποτελεί το σύνολο των εσόδων του κράτους για το 2004 (Από φορολογία άμεση 16.000.000, έμμεση (βενζίνη, τσιγάρα, ΦΠΑ) 24.500.000 περίπου, κονδύλια ευρωπαϊκά κ.ά. Από αυτό το ποσό ο συγκεκριμένος προϋπολογισμός που υποβλήθηκε από την Κυβέρνηση και ψηφίστηκε από τη Βουλή για το 2004, προέβλεπε ότι ποσό ύψους 5.550.000 ευρώ θα διατεθεί για το συγκεκριμένο χρόνο στην εκπαίδευση (ποσοστό 10,7%). Το ποιο επομένως ποσό από τον προϋπολογισμό θα διατεθεί σε κάθε επιμέρους τομέα, το ύψος του Προϋπολογισμού σε σχέση με το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν της χώρας (ΑΕΠ το οποίο για το 2004 ήταν 103.934.000.000 ευρώ) αποτελούν αποφάσεις της Κυβέρνησης που ελέγχονται από τη Βουλή.

- Οι μαθητές μέσα από κατάλληλες ερωτήσεις και πρακτικά παραδείγματα μπορούν να αναφέρουν τους τρόπους με τους οποίους **ο πολίτης ελέγχει την Κυβέρνηση**.

- Ο πολίτης ελέγχει την κυβερνητική πολιτική, ενημερώνεται για το κυβερνητικό έργο(τύπος, τηλεόραση, διαδίκτυο) και με την ψήφο του επιλέγει συγκεκριμένη οικονομική και πολιτική διαχείριση των εσωτερικών και εξωτερικών υποθέσεων της χώρας (λαϊκή κυριαρχία).

- Αλλά και στη διάρκεια της κυβερνητικής περιόδου ο πολίτης μπορεί να υποβάλλει τις απόψεις του για θέματα κακοδιαχείρισης ή άλλα προβλήματα, τόσο μέσω του διαδικτύου στους επιμέρους

έπουργούς, με προσωπική επικοινωνία με βουλευτές και υπουργούς αλλά και με τη γενικότερη πολιτική δραστηριοποίησή του.

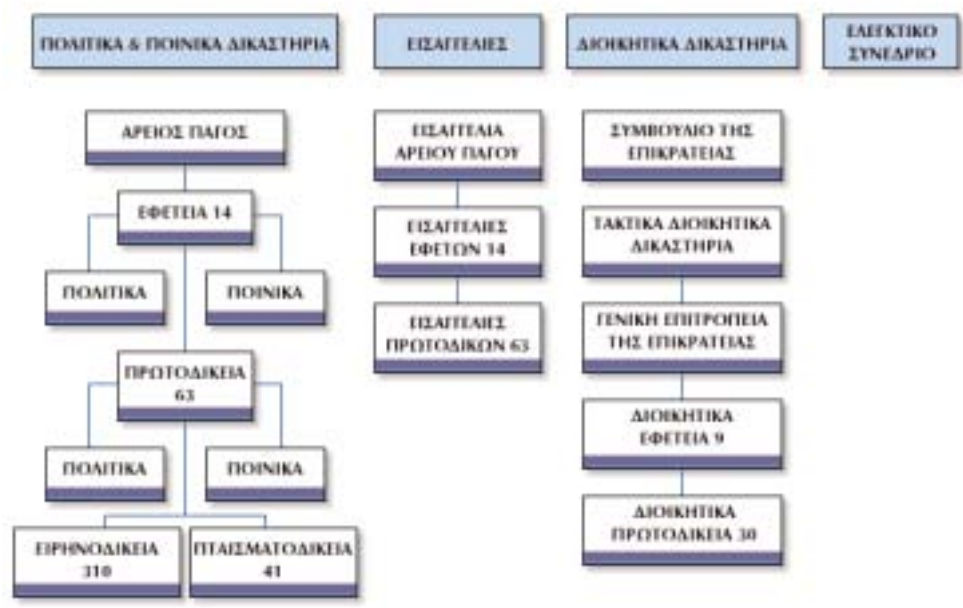
Ενότητα 10.2.3 Η δικαστική λειτουργία

Η δικαστική λειτουργία, μπορεί να εισαχθεί από τον διδάσκοντα με σύνδεση της ενότητας: α) Με τον κοινωνικό έλεγχο (κεφ. 5), ο οποίος δρα συμπληρωματικά στη διαδικασία κοινωνικοποίησης και β) Με την έννοια της δημοκρατικής Πολιτείας (κεφ. 7), χαρακτηριστικό της οποίας είναι ένα ανεξάρτητο σύστημα δικαιοσύνης.

Η προσωπική ανεξαρτησία των δικαστών κατοχυρώνεται από το Σύνταγμα. "Οι δικαστές κατά την άσκηση των καθηκόντων τους υπόκεινται μόνο στο Σύνταγμα και στους νόμους και σε καμία περίπτωση δεν υποχρεούνται να συμμορφώνονται με διατάξεις που έχουν τεθεί κατά κατάλυση του Συντάγματος" άρθρο 87.2 Συντ.

Εξάλλου, η προσωπική ανεξαρτησία των δικαστών εξασφαλίζεται από μια σειρά εγγυήσεων που προβλέπονται στα επόμενα άρθρα. Πρόκειται κυρίως για την ισοβιότητά τους, την αποχώρηση από την υπηρεσία μόλις συμπληρωθεί ένα συγκεκριμένο από το Σύνταγμα όριο ηλικίας, τον πειθαρχικό τους έλεγχο από όργανο ανεξάρτητο από την εκτελεστική εξουσία, την ιδιαίτερη μισθολογική τους μεταχείριση. Το κυριότερο όμως είναι ότι όλες οι μεταθέσεις, τοποθετήσεις κ.λ.π. γίνονται με απόφαση ανωτάτου δικαστικού συμβουλίου.

ΟΡΓΑΝΟΓΡΑΜΜΑ ΤΩΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

• Ο πίνακας στη σελίδα 96 αποτελεί συνοπτική παρουσίαση όλων των τρόπων με τους οποίους συμμετέχει και παρεμβαίνει ο πολίτης στην πολιτική εξουσία (λαϊκή κυριαρχία). Καλό θα ήταν ο ρόλος των πολιτών στη λειτουργία κάθε πολιτειακού οργάνου να είναι αποτέλεσμα συζήτησης με τους μαθητές ώστε οι ίδιοι, με βάση τις γνώσεις τους από το Κεφάλαιο, να αναφέρουν τους τρόπους παρέμβασης των πολιτών. Αφού αυτοί αναγραφούν συνοπτικά στον πίνακα, οι μαθητές κατευθύνονται στον πίνακα και συμπληρώνουν όσες παρεμβάσεις δεν ανέφεραν. Με αυτόν τον τρόπο ολοκληρώνουν την εικόνα τους για τη λαϊκή κυριαρχία του αντιπροσωπευτικού-κοινοβουλευτικού συστήματος που αναλύθηκε και στα τρία Κεφάλαια (8, 9 και 10).

3. Συνθετικές Εργασίες - δραστηριότητες

Συνθετική εργασία: Οι μαθητές μπορούν να επεξεργαστούν την ιστορία του γυναικείου κινήματος. Ξεκινώντας από τις Αγγλίδες σουφραζέτες (Πάνκχαρστ, Παρρέν), με αναφορά στο ρόλο της ελληνίδας το 21 (Μαντώ Μαυρογένους) μέχρι την Καλιρρόη Παρρέν που ξεκίνησε το γυναικείο κίνημα στην Ελλάδα και φτάνοντας μέχρι την πολιτική εκπροσώπηση των γυναικών σήμερα, οι μαθητές μπορούν να επεξεργαστούν και να παρουσιάσουν στιγμές από το γυναικείο κίνημα (πηγές: ιστοσελίδες της Γ.Γ. Ισότητας, του ΚΕΘΙ, των γυναικείων Οργανώσεων, των εφημερίδων - αφιερώματα-, Ιστορικά Ελευθεροτυπίας τ.175, αφιέρωμα Ελευθεροτυπίας, βιβλίο Ιστορίας Λυκείου).

- Οι μαθητές μπορούν να επιλέξουν ένα υπουργείο, από τον κατάλογο του βιβλίου τους και να παρουσιάσουν τους τομείς που δραστηριοποιείται και επίκαιρες δραστηριότητές του και προγράμματά του από τις σχετικές ιστοσελίδες και τον τύπο.

- Να δοθεί στους μαθητές ο Προϋπολογισμός του κράτους και να σχολιάσουν τις κύριες πηγές εσόδων, την κατανομή εξόδων στους διάφορους τομείς και να κάνουν τις προσωπικές τους παρατηρήσεις.

4. Πρόσθετο εκπαιδευτικό υλικό

- Η βιντεοταινία " Βουλή των Εφήβων"/ 1999 16α από τις βιντεοταινίες της Εκπαιδευτικής Τηλεόρασης.
- Συνεδριάσεις της Βουλής μπορούν να εγγραφούν από τον καθηγητή από το τηλεοπτικό κανάλι της Βουλής ή να τις παρακολουθήσουν οι μαθητές από τον σχετικό ιστοχώρο.
- Το Σύνταγμα, το οποίο μπορεί να χρησιμοποιηθεί στα κεφάλαια 8,9,10 και 11, μπορεί να εκτυπωθεί από τον ιστοχώρο της Βουλής. Μικρή, σχολιασμένη έκδοση με αναφορά σε όλες τις αναθεωρήσεις, είναι αυτή των εκδόσεων Ποντίκι.
- Στοιχεία σχετικά με τον Προϋπολογισμό της χώρας, περιλαμβάνονται στις ιστοσελίδες του Γενικού Λογιστηρίου του Κράτους (www.glk.gr). Για το Κυβερνητικό έργο, στοιχεία περιλαμβάνονται στον κυβερνητικό ιστοχώρο www.government.gr και για τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας στις ιστοσελίδες www.presidency.gr.

5. Προτεινόμενη βιβλιογραφία

Εκτός από τις προτεινόμενες ιστοσελίδες της Βουλής, της Κυβέρνησης, του Προέδρου της Δημοκρατίας και των επιμέρους υπουργείων που προτείνονται στην ενότητα, χρήσιμο είναι ένα από τα Πανεπιστημιακά συγγράμματα για τα πολιτειακά όργανα:

Μάνεσης Α. *Συνταγματικό Δίκαιο* Ι. Σάκκουλας 1980 ή Τσάτσος Δ. *Συνταγματικό Δίκαιο*, Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή, 1992

ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ

Παράδειγμα Ωριαίου Διαγωνίσματος στο κεφάλαιο "Οι λειτουργίες του Κράτους".

A. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΜΑΘΗΤΗ:

ΤΑΞΗ: _____ ΤΜΗΜΑ: _____ ΜΑΘΗΜΑ: _____ ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ: _____

B. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

ΘΕΜΑ 1:

Να χαρακτηρίσετε τις παρακάτω προτάσεις ως σωστές ή λανθασμένες, βάζοντας σε κύκλο το αντίστοιχο γράμμα (Σ για τις σωστές Λ για τις λανθασμένες). Στη συνέχεια στην κενή σειρά που ακολουθεί να αναδιατυπώσετε τις λανθασμένες προτάσεις, ώστε να γίνουν σωστές. **Μονάδες 6 (3X2)**

1. Η αναθεώρηση του Συντάγματος γίνεται από την Κυβέρνηση Σ Λ

2. Η Κυβέρνηση πρέπει να έχει την εμπιστοσύνη του Προέδρου της Δημοκρατίας Σ Λ

3. Τα εγκλήματα δικάζονται από τα ποινικά δικαστήρια Σ Λ

ΘΕΜΑ 2 Ποιοι από τους παρακάτω εκλέγονται άμεσα από το λαό; Να σημειώσετε με X το αντίστοιχο τετράγωνο. (Μονάδες 2)

- Οι Βουλευτές
- Ο Πρωθυπουργός
- Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας
- Όλοι οι έπουργοί
- Οι δικαστές

ΘΕΜΑ 3:

Να γράψετε στο κενό αριστερά της Α' Στήλης δεδομένων, το γράμμα των δεδομένων της Β' Στήλης που ταιριάζει (**Μονάδες 2**)

A	B
_____ Υπουργείο Μεταφορών	α. Κατάρτιση ανέργων
_____ Υπουργείο Οικονομικών	β. Φεστιβάλ Επιδαύρου
_____ Υπουργείο Πολιτισμού	γ. Συντάξεις
_____ Υπουργείο Εργασίας	δ. Κατασκευή αερολιμένα

ΘΕΜΑ 4: Να απαντήσετε σύντομα στις παρακάτω ερωτήσεις: **Μονάδες 10 (4X2.5)**

1. Να αναφέρετε δύο αρμοδιότητες της Βουλής.
2. Να αναφέρετε δύο αρμοδιότητες του Προέδρου της Δημοκρατίας.
3. Γιατί η Βουλή είναι το σημαντικότερο όργανο της Πολιτείας;
4. Γιατί τα δικαστήρια και οι δικαστές είναι ανεξάρτητα όργανα της Πολιτείας;

11. Η Διοίκηση

1. Στόχοι

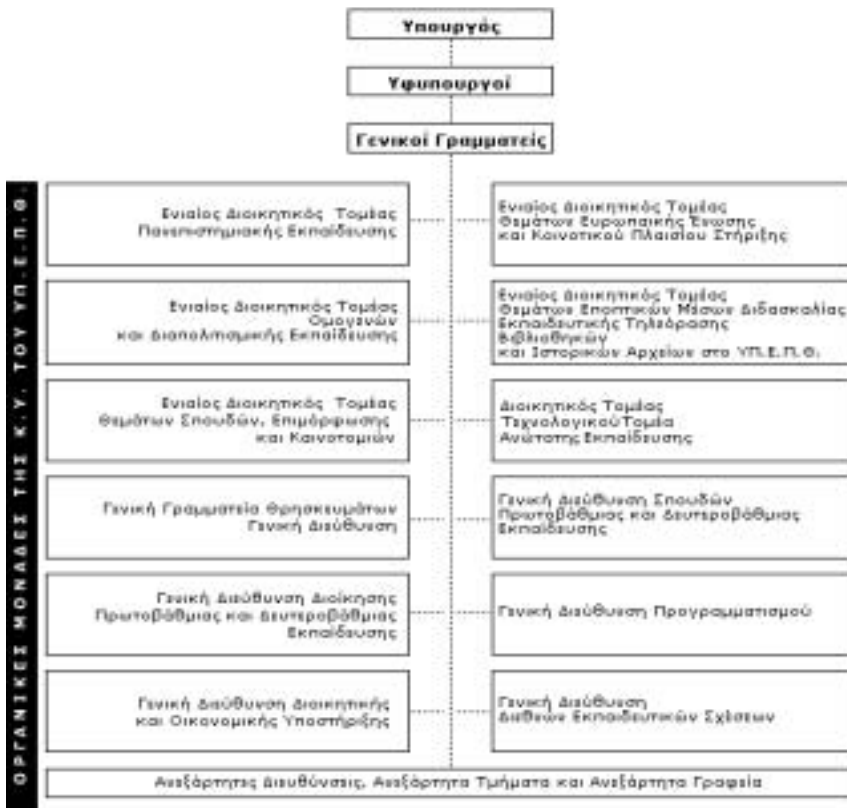
Α. Διδακτικοί στόχοι:

1. Να κατανοήσουν οι μαθητές το σύστημα αποκέντρωσης που ακολουθεί η διοίκηση του κράτους.
2. Να γνωρίσουν οι μαθητές τις αρμοδιότητες και τη λειτουργία της κεντρικής διοίκησης και της τοπικής αυτοδιοίκησης.

2. Προτεινόμενο σχέδιο μαθήματος- Εναλλακτικές προτάσεις

Ενότητα 11.1 Η διοίκηση του κράτους

• Οι μαθητές, με βάση και τον πίνακα του βιβλίου, αντιλαμβάνονται τη διάκριση της διοίκησης σε κεντρική κρατική διοίκηση και αυτοδιοίκηση (Αποκεντρωτικό σύστημα). Για να αντιληφθούν την επιμέρους λειτουργία της κεντρικής κρατικής διοίκησης (Υπουργεία), μπορούν, μέσα από τον πίνακα των Υπουργείων του προηγούμενου κεφαλαίου, να εκτυπώσουν το οργανόγραμμα του κάθε Υπουργείου, που δείχνει τις επιμέρους Διευθύνσεις, οι οποίες στη συνέχεια χωρίζονται σε τμήματα-τομείς και γραφεία (π.χ. η Δ/ση Α' βάθμιας και Β'θμιας Εκπαίδευσης του ΥΠΕΠΘ περιλαμβάνει τα τμήματα-τομείς Φυσικής Αγωγής, Ειδικής Αγωγής κ.ά.). Ο καθηγητής μπορεί να δείξει το παρακάτω οργανόγραμμα του ΥΠΕΠΘ ή όποιου άλλου Υπουργείου επιλέξει.

• Στο πλαίσιο του μαθήματος ο μαθητής είναι βασικό να ενημερωθεί για το αποκεντρωτικό σύστημα διοίκησης και για τον τρόπο λειτουργίας της δημόσιας διοίκησης, αλλά βασικά να ενημερωθεί για χρήσιμες σε αυτόν υπηρεσίες. Το Υπουργείο Εργασίας και ο ΟΑΕΔ (ΝΠΔΔ), όπως και το ΥΠΕΠΘ

αποτελούν δυο χρήσιμα παραδείγματα για όλους τους μαθητές που τελειώνουν το Γυμνάσιο. Ο ΟΑΕΔ θα μπορούσε να παρουσιαστεί και διαθεματικά με τον ΣΕΠ, τόσο μέσω του διαδικτύου (www.oaed.gr), όσο και με την προβολή σχετικής βιντεοκασέτας (Εκπαιδευτική τηλεόραση ΟΑΕΔ/1997 στον σχετικό πίνακα της Εισαγωγής του βιβλίου).

Εναλλακτικά: Το μάθημα μπορεί να πραγματοποιηθεί στο εργαστήριο Η/Υ. Σε αυτήν την περίπτωση οι μαθητές σε ομάδες εισάγονται σε σχετικούς ιστοχώρους Υπουργείων και δημοσίων Οργανισμών (ΟΑΕΔ, ΕΥΔΑΠ, ΔΕΗ, ΟΤΕ) και μέσω του Υπουργείου Εσωτερικών (www.ypes.gr) ενημερώνονται για τις Περιφέρειες. Καταγράφουν σε φυλλάδιο ερωτήσεων που τους έχει δοθεί τις βασικές αρμοδιότητες των Υπουργείων που έχει επιλέξει ο καθηγητής, τις Περιφέρειες της Ελλάδας, το έργο του ΟΑΕΔ κ.ά.

- Ως παράδειγμα οργανογράμματος Δημόσιας Υπηρεσίας, μπορεί να δοθεί το παραπάνω οργανόγραμμα του ΥΠΕΠΘ, ή να αντλήσουν οι μαθητές αντίστοιχα οργανογράμματα από τις ιστοσελίδες των υπουργείων.

Ενότητα 11.2 Η τοπική αυτοδιοίκηση

- Η εισαγωγή στην Τοπική Αυτοδιοίκηση μπορεί να γίνει μέσω του αντίστοιχου ιστορικού σχολίου για την ίδρυση των Δήμων. Οι μαθητές καλούνται να ανακαλέσουν στη μνήμη τους τη δράση των κοσσομάχων και δημογερόντων των ελληνικών κοινοτήτων στην περίοδο της Τουρκοκρατίας, οι οποίοι εκλέγονταν από τους πλουσιότερους της κοινότητας με υποτυπώδεις εκλογές. Ο καθηγητής μπορεί να αναφερθεί και στους αντίστοιχους θεσμούς των δημογερόντων-προκρίτων και επάρχων της αρχαιότητας.

Πηγή- εργασία:

Ιστορία της Τοπικής Αυτοδιοίκησης:

Τα πρώτα στοιχεία λειτουργίας της κοινότητας έχουμε από τα **Ομηρικά χρόνια**, στα οποία το συμβούλιο που περιέβαλε τον ομηρικό βασιλιά είχαν τον τίτλο " Βουλή των Γερόντων".

Ο **Κλεισθένης** (508 πΧ) διαίρει την Αττική σε εκατό Δήμους. Στον κάθε Δήμο- που πολλοί από αυτούς διατηρούν την αρχαία ονομασία τους σήμερα, όπως Πειραιάς, Κηφισιά, Παλλήνη, Φάληρο, Παιανία, Ελευσίνα- επικεφαλής ήταν ένας Δήμαρχος και μια συνέλευση.

Οι Δήμαρχοι τηρούσαν τα ληξιαρχικά βιβλία, τα κτηματολόγια, τους εκλογικούς καταλόγους, προέδρευαν στην τοπική εκκλησία των δημοτών, εισέπρατταν τον έγγειο φόρο και επέβαλαν πρόστιμα και είχαν αστυνομικά καθήκοντα. Επίσης δεξιωνόταν τους επίσημους φιλοξενούμενους και αντιπροσώπευαν το δήμο στα δικαστήρια.

Στο **Βυζάντιο** ο Δήμαρχος φροντίζει και επιμελείται την ασφάλεια και περιποίηση της κάθε ενορίας-περιοχής.

Στην **Τουρκοκρατία**, κάθε κοινότητα εκλέγει τους δημογερόντες, που έχουν θητεία ετήσια και φροντίζουν τα οικονομικά της κοινότητας, επισκευάζουν τα σχολικά κτίρια, διορίζουν για-τρούς, δασκάλους, φροντίζουν τους αναξιοπαθούντες.

Στα **πρώτα χρόνια του νεοελληνικού κράτους** (1833-1844) οι δημογερόντες αντικαθίστανται από τους Δημάρχους, που εκλέγονται από το εκλογικό σώμα των πλούσιων πολιτών του Δήμου και τελικά από τους τρεις επικρατέστερους επιλέγει το Δήμαρχο ο Βασιλιάς.

Ποιες οι σημερινές αρμοδιότητες των Δημάρχων;

Το κείμενο μπορεί να δοθεί ως πηγή-εργασία σε ομάδες μαθητών, οι οποίοι και καλούνται να το συμπληρώσουν.

Πηγή-εργασία:

ΣΥΜΠΟΛΙΤΕΙΕΣ: Όμοροι Δήμοι ή Κοινότητες, με συνολικό πληθυσμό άνω των 10.000 κατοίκων, μπορεί να συνιστούν με αποφάσεις των Δημοτικών και Κοινοτικών Συμβουλίων τους, ως Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου, Συμπολιτεία. Η Συμπολιτεία αποτελεί σύνδεσμο των

Ο.Τ.Α, που τη συγκροτούν, κατά την παρ. 3 του άρθρου 102 του Συντάγματος και έχει σκοπό τη συγκρότηση υπηρεσιών για την αποκλειστική άσκηση αρμοδιοτήτων των μελών της και την παροχή υπηρεσιών στους κατοίκους τους, ιδίως στους τομείς της τεχνικής υποστήριξης, της οικονομικής διαχείρισης και της δημοτικής αστυνόμευσης.

Η σύγχρονη Συμπολιτεία μπορεί να συνδεθεί με τις αρχαίες Συμπολιτείες που λειτούργησαν μεταξύ των πόλεων-κρατών και να δοθεί ως εργασία σε ομάδες μαθητών.

Εναλλακτικά: Το μάθημα μπορεί να πραγματοποιηθεί στο εργαστήριο Η/Υ. Σε αυτήν την περίπτωση οι μαθητές εισέρχονται στις ιστοσελίδες της ΚΕΔΚΕ (www.kedke.gr) και αντλούν το σχετικό υλικό για τις αρμοδιότητες των Δήμων, τις Νομαρχιακές Αυτοδιοικήσεις, τις επιχειρήσεις των ΟΤΑ κ.ά. και απαντούν στο σχετικό φυλλάδιο ερωτήσεων. Προηγείται από τον καθηγητή η παρουσίαση της ιστορίας της Τοπικής Αυτοδιοίκησης με την ανάγνωση του σχετικού σχολίου.

3. Συνθετικές Εργασίες - δραστηριότητες

- Οι μαθητές καταγράφουν σημεία από την ιστορία της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, ξεκινώντας από την αρχαιότητα, το Βυζάντιο και την Τουρκοκρατία μέχρι την ίδρυση Δήμων το 1833.
- Έρευνα από ομάδες μαθητών της Ιστορίας του τοπικού Δήμου.
- Στους μαθητές μπορεί να δοθεί σε φωτοτυπία η Περιφέρεια στην οποία ανήκει η περιοχή τους και να καταγράψουν όλους τους Δήμους ή Κοινότητες που αυτή περιλαμβάνει.
- Έρευνα για τοπικά προβλήματα και για τις δραστηριότητες που αναπτύσσει ο Δήμος και η Περιφέρεια για την επίλυσή τους.
- Έρευνα μαθητών με ερωτηματολόγιο και συνεντεύξεις με τους υπεύθυνους του τοπικού Δήμου, για τα έσοδα και έξοδα του Δήμου, τις αρμοδιότητές του, τις δράσεις και τα ευρωπαϊκά Προγράμματα που αναπτύσσει, τις πρωτοβουλίες που παίρνει σε θέματα ανάπτυξης και πολιτισμού.
- Η Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς (www.neagenia.gr) διαχειρίζεται τα προγράμματα Youth round Europe, χρηματοδοτώντας μετακινήσεις ομάδων νέων στην ΕΕ για να παρουσιάσουν το έργο τους (εκθέσεις, θέατρο, μουσική, δραστηριότητες). Οι μαθητές μπορούν να ενημερωθούν για το Πρόγραμμα και να ετοιμάσουν σχετική δραστηριότητα σε συνεργασία με τον τοπικό Δήμο.
- Ομάδα μαθητών να πάρει συνέντευξη από το Διευθυντή του σχολείου για τα θέματα στα οποία ο Δήμος συνεργάζεται με το σχολείο, για τις αρμοδιότητές του και τις πρωτοβουλίες του και για τα σχολικά όργανα στα οποία συμμετέχει. Οι μαθητές παρουσιάζουν την εργασία τους στην τάξη και ενημερώνουν και το Συμβούλιο μαθητών.

4. Πρόσθετο εκπαιδευτικό υλικό

- Οι 15λεπτες βιντεοταινίες της Εκπαιδευτικής Τηλεόρασης /1999 " Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς", "ΟΑΕΔ", "Χρηματιστήριο", μπορούν να χρησιμοποιηθούν στο μάθημα.

5. Προτεινόμενη βιβλιογραφία

- Οι ιστοσελίδες της Κεντρικής Ένωσης Δήμων και Κοινοτήτων www.kedke.gr, περιλαμβάνουν όλες τις απαραίτητες πληροφορίες για τις δραστηριότητες των Δήμων και Κοινοτήτων, την Ευρωπαϊκή Επιτροπή Περιφερειών, τις Δημοτικές Επιχειρήσεις, τη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση.
- Το φυλλάδιο Ιστορικά τεύχος 153 της εφημερίδας Ελευθεροτυπία για την τοπική αυτοδιοίκηση.
- Οι σχετικές ιστοσελίδες των έπουργείων και Δημοσίων Οργανισμών.
- Μπεσίλα Ε., Τοπική Αυτοδιοίκηση, Σάκκουλας 2004.

ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ

Παράδειγμα Ωριαίου Διαγωνίσματος στο κεφάλαιο "Η Διοίκηση".

A. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΜΑΘΗΤΗ: _____

ΤΑΞΗ: _____ ΤΜΗΜΑ: _____ ΜΑΘΗΜΑ: _____ ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ: _____

B. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

ΘΕΜΑ 1:

Να χαρακτηρίσετε τις παρακάτω προτάσεις ως σωστές ή λανθασμένες, βάζοντας σε κύκλο το αντίστοιχο γράμμα (Σ για τις σωστές Λ για τις λανθασμένες). Στη συνέχεια στην κενή σειρά που ακολουθεί να αναδιατυπώσετε τις λανθασμένες προτάσεις, ώστε να γίνουν σωστές.

Μονάδες 5 (5X1)

1. Αποκέντρωση σημαίνει ότι η διοίκηση γίνεται μέσα από τα κρατικά όργανα.	Σ	Λ
2. Κάθε πόλη έχει τη δική της Νομαρχία.	Σ	Λ
3. Ο Περιφερειάρχης εκλέγεται με άμεση, μυστική ψηφοφορία.	Σ	Λ
4. Δήμοι είναι οι πόλεις με πληθυσμό πάνω από 10.000 κατοίκους.	Σ	Λ
5. Τα συνοικιακά συμβούλια αποφασίζουν για τα θέματα του Δήμου.	Σ	Λ

ΘΕΜΑ 2: Μονάδες 2 (2X1)

Να βάλετε σε κύκλο τα γράμματα που αντιστοιχούν στη σωστή απάντηση:

1 Τα Νομαρχιακά και Δημοτικά Συμβούλια

α. διορίζονται από τον Δημάρχο και Νομάρχες

β. εκλέγονται άμεσα από το λαό

γ. διορίζονται από το Υπουργείο Εσωτερικών

ΘΕΜΑ 3: Μονάδες 5

Να γράψετε στο κενό αριστερά της Α' Στήλης δεδομένων τα γράμματα των δεδομένων της Β' στήλης που ταιριάζουν

.....1.Κεντρική Διοίκηση	α. φροντίδα σχολικών κτιρίων
.....2.Δήμοι/Περιφέρειες	β. καθαριότητα δρόμων
	γ. χώροι πράσινου
	δ. συντάξεις δημοσίων υπαλλήλων
	ε. εισαγωγές-εξαγωγές
	στ. Πανελλήνιες εξετάσεις

ΘΕΜΑ 4: Μονάδες 8

Να απαντήσετε στα παρακάτω ερωτήματα:

1. Ποια είναι τα Κεντρικά Κρατικά Όργανα; Να αναφέρετε τρία παραδείγματα.
2. Γιατί η Τοπική Αυτοδιοίκηση είναι δημοκρατικός θεσμός;

12. Δικαιώματα και υποχρεώσεις του πολίτη

1. Στόχοι

A. Διδακτικοί στόχοι:

1. Να συνδέσουν τα δικαιώματα του ατόμου με τις αντίστοιχες ιστορικές περιόδους (αστικές επαναστάσεις-κράτος δικαίου, μεταπολεμικές δυτικές κοινωνίες-κοινωνικό κράτος).
2. Να κατανοήσουν ότι τα δικαιώματα συνοδεύονται με τις υποχρεώσεις κοινωνικής ευθύνης και αλληλεγγύης.
3. Να γνωρίσουν τα δικαιώματα του ατόμου ως μέλους της τοπικής, εθνικής και παγκόσμιας κοινωνίας.
4. Να ενημερωθούν για κρατικούς, ευρωπαϊκούς και διεθνείς θεσμούς, προγράμματα, ΜΚΟ που αναπτύσσονται / δραστηριοποιούνται στο χώρο των δικαιωμάτων του ατόμου.

2. Προτεινόμενο σχέδιο μαθήματος - Εναλλακτικές προτάσεις

Το κεφάλαιο αναπτύσσεται σε 6 διδακτικές ενότητες και επομένως θα αποτελέσει αντικείμενο μελέτης ενός περίπου μήνα. Θα ήταν επομένως σκόπιμο ο καθηγητής να έχει οργανώσει έγκαιρα τις δραστηριότητες και το υλικό του στο πλαίσιο ενός προγραμματισμού με βάση τις ανάγκες και το επίπεδο της τάξης.

Επειδή τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις του ατόμου έχουν ήδη αποτελέσει αντικείμενο σχολιασμού σε προηγούμενες ενότητες (ομάδες, κοινωνικοποίηση, θεσμοί, κοινωνικά προβλήματα, κοινωνικό κράτος, κοινωνία πολιτών), αλλά και λόγω της σημαντικότητας του αντικειμένου, θα μπορούσε ήδη από την αρχή της χρονιάς να υπάρχει ένας πίνακας (βλ. εισαγωγή) αφιερωμένος σε σχετικά θέματα κοινωνικών προβλημάτων που αφορούν καταπάτηση δικαιωμάτων και προβλήματα κοινωνικών ομάδων, το οποίο θα εμπλουτίζεται εβδομαδιαία από τους μαθητές. Με αυτόν τον τρόπο ο μαθητής θα έχει ήδη εισαχθεί στις έννοιες δικαιώματα-υποχρεώσεις που θα μελετήσει στο συγκεκριμένο κεφάλαιο.

Ενότητα 12.1 Αντιστοιχία δικαιωμάτων - υποχρεώσεων Προστασία δικαιωμάτων

Η πρώτη ενότητα αφορά την ιστορική εξέλιξη των δικαιωμάτων. Ο εισαγωγικός πίνακας αναπτύσσεται διαθεματικά με την ιστορία, στο βαθμό που οι μαθητές διδάσκονται την αντίστοιχη ιστορική περίοδο των αστικών επαναστάσεων.

Εναλλακτικά αυτή η ιστορική παρουσίαση θα μπορούσε να γίνει μέσα από αποσπάσματα από το έργο των θεωρητικών και πολιτικών, που καθόρισαν την εξέλιξη των ανθρώπινων δικαιωμάτων και της δημοκρατίας τους τελευταίους αιώνες.

Ενδεικτικά προτείνονται:

1. **Hobbes Thomas, Αγγλία 1651:**

" Απ' το βασικό αυτό φυσικό νόμο, με τον οποίο διατάζονται οι άνθρωποι να προσπαθούν για την ειρήνη, προέρχεται ο δεύτερος νόμος: να συγκατατίθενται όταν και οι άλλοι συμφωνούν επίσης σε αυτό, να παραιτούνται στο μέτρο που θα νομίζουν ότι αυτό είναι αναγκαίο για την ειρήνη και για την άμυνά τους, από το δικαίωμα που έχουν πάνω σε κάθε πράγμα και να αρκούνται σε τόση ελευθερία απέναντι στους άλλους, όση θα παραχωρούσαν στους άλλους απέναντι στον εαυτό τους. Γιατί, όσο καιρό ο καθένας διατηρεί αυτό το δικαίωμα να κάνει ότι τον ευχαριστεί, όλοι οι άνθρωποι είναι σε κατάσταση πολέμου. Αλλά αν οι άλλοι άνθρωποι δεν θέλουν να παραιτηθούν από το δικαίωμά τους όσο και ο ίδιος, κανένας άνθρωπος δεν έχει λόγο

να απογυμνωθεί από το δικό του, γιατί θα εκτίθονταν μάλλον στη βία, παρά θα διατίθονταν για την ειρήνη."

Λεβιάθαν κεφ. XIV

2. Rousseau Jean Jacque, Γαλλία 1762:

"Βρείτε μια μορφή κοινότητας, που να υπερασπίζεται και να προστατεύει με όλες τις δυνάμεις, το πρόσωπο και την περιουσία του καθενός μέλους της και στην οποία ο καθένας, παρά το γεγονός ότι θα είναι ενωμένος με τους υπόλοιπους θα μπορεί να υπακούει μονάχα στον εαυτό του και να μείνει έτσι ελεύθερος, όπως ήταν πριν."

Κοινωνικό Συμβόλαιο κεφ. VI

3. Marx Karl, Γερμανία 1859:

"Το αληθινό βασίλειο της ελευθερίας αρχίζει εκεί που σταματά η αναγκαιότητα, εκεί που η εργασία δε μετατρέπεται σε εμπόρευμα, αλλά αποτελεί αυτοσκοπό και μέσο για να εκφράσει ο άνθρωπος τις πλούσιες δημιουργικές του ικανότητες. Όταν η αναγκαστική εργασία αντικατασταθεί από τη δημιουργική εργασία, όταν η ελευθερία ενός ατόμου γίνει όρος και προϋπόθεση για την ελευθερία των άλλων ατόμων, τότε, μέσα στο κλίμα της γενικής ελευθερίας, που είναι η ουσία της ανθρωπίνης φύσης, θα κάνει την εμφάνισή του ο καινούργιος τύπος του ολοκληρωμένου ανθρώπου."

Κριτική της Πολιτικής Οικονομίας

4. Moller G. Σουηδία 1945 (πρώτος Υπουργός Κοινωνικής Πολιτικής) αμέσως μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο: "Ο λόγος για τον οποίο υποστηρίζω ένα γενικό σύστημα συντάξεων, χωρίς κανένα όριο εισοδήματος, είναι γιατί αυτό θα πρέπει να εξασφαλίζει ένα γενικό ατομικό δικαίωμα, αντί να αποτελεί δώρο ή ελεημοσύνη της κοινωνίας".

- Η ενότητα συμπληρώνεται από την **προστασία των δικαιωμάτων** σήμερα. Στο σημείο αυτό χρήσιμη θα ήταν η ανάγνωση της Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου που υπάρχει στην ενότητα Ανθρώπινα δικαιώματα (14.4) και η Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας των Η.Π.Α (βλ. πρόσθετο υλικό)

- Η παράγραφος που αφορά τα **δικαιώματα και τις υποχρεώσεις** είναι διάχυτη σε όλη την ενότητα των δικαιωμάτων και θα μπορούσε να διδαχθεί ως τμήμα της επόμενης διδακτικής ενότητας (δικαιώματα ισότητας). Το ενδεικτικό σκίτσο με το ζεύγος δικαιωμάτων και υποχρεώσεων μπορεί να αποτελέσει αφορμή δραματοποιημένων αντίστοιχων παρουσιάσεων με ζευγάρια μαθητών στη διδασκαλία όλων των δικαιωμάτων. Σε ζευγάρια (ανά θρανίο) οι μαθητές καλούνται μετά την παρουσίαση ενός ή περισσότερων δικαιωμάτων να παρουσιάσουν μετά από ένα χρόνο σκέψης 5 λεπτών, ένα παιχνίδι ρόλων όπου ο ένας μαθητής θα αναφέρει μιαν όψη ενός δικαιώματος και ο άλλος υποχρέωση που γεννά αυτό το δικαίωμα. Με τον ίδιο τρόπο το δίπολο υποχρεώσεις-δικαιώματα, μπορεί να αναπτυχθεί σε όλες τις επιμέρους ενότητες των δικαιωμάτων.

Ενότητα 12.2: Ατομικά δικαιώματα: ισότητα

Το υλικό (πίνακες και σχόλια) είναι αρκετά πλούσιο για την ανάλυση των σχετικών δικαιωμάτων. Σημαντικό είναι να γίνει κατανοητή από τους μαθητές η έννοια της **αναλογικής ισότητας**, γιατί με αυτόν τον τρόπο θα κατανοήσουν τα **θετικά μέτρα για ομάδες ευάλωτες** (γυναίκες, μετανάστες, ΑμΕΑ), τα μέτρα ισότητας αλλά και θα αντιληφθούν την έννοια της **ισότητας μέσα από τη διαφορετικότητα** (π.χ. η μη υποχρεωτική στράτευση γυναικών αποτελεί ένα είδος τέτοιας ισότητας, εφόσον οι γυναίκες φέρουν το βάρος της μητρότητας).

Οι **πίνακες** και κυρίως ο πίνακας, που αναφέρεται στη διαφορά αποδοχών ανδρών και γυναι-

κών, αποτελεί μια καλή ευκαιρία για να μάθουν οι μαθητές να προβληματίζονται διαβάζοντας μια έρευνα. Στην αντίστοιχη έρευνα η Eurostat θέτει τρεις παραμέτρους οι οποίες δεν αλλάζουν το αποτέλεσμα της εργασιακής ανισότητας, αλλά πρέπει να ληφθούν υπόψη:

- Οι γυναίκες δεν έχουν τις ίδιες εργασίες με τους άντρες. Το ένα τρίτο των γυναικών του δείγματος εργάζονται ως πωλήτριες σε σχέση με το μόλις 10 % των ανδρών, ενώ το 47% των ανδρών εργάζονται ως βιομηχανικοί εργάτες σε σχέση με το αντίστοιχο 10% των γυναικών. Είναι λογικό ότι οι βιομηχανικοί εργάτες αμείβονται καλύτερα από τις πωλήτριες.

- Οι γυναίκες εργαζόμενες του δείγματος ήταν νεότερες και επομένως με μικρότερη προϋπηρεσία, άρα και αμοιβές, εφόσον οι γυναίκες συχνά διακόπτουν την εργασία τους για να μεγαλώσουν τα παιδιά. Με αυτόν τον τρόπο, αντίθετα από τους άνδρες δεν κάνουν εύκολα επαγγελματική καριέρα.

- Υπήρχε και μια διαφορά επαγγελματικής-τεχνικής εκπαίδευσης των γυναικών του δείγματος σε σχέση με τους αντίστοιχους άνδρες (10% λιγότερες γυναίκες είχαν τεχνική εκπαίδευση) με αποτέλεσμα μικρότερες αμοιβές.

Με την αναφορά αυτών των παραμέτρων η εργασιακή ανισότητα αναλύεται καλύτερα και συνδέεται με την ισότητα ευκαιριών, ενώ παρ'όλα αυτά οι μαθητές αντιλαμβάνονται την αλληλεξάρτηση των δικαιωμάτων (12.4) εφόσον το δικαίωμα στην παιδεία συνδέεται με το δικαίωμα για εργασία και την ισότητα. Εξάλλου, οι μαθητές κατανοούν πόσο αναληθή μπορεί να είναι τα στοιχεία μιας έρευνας, εάν δεν έχει σταθερά χαρακτηριστικά του δείγματος ή εάν οι διαφορές δεν αναφέρονται στα αποτελέσματα.

- Η ενότητα ενδείκνυται τόσο για δραματοποίηση και παιχνίδι ρόλων όσο και για μικρές εργασίες και έρευνες που θα μπορούσαν να πραγματοποιήσουν οι μαθητές.

Εναλλακτικά: Το μάθημα θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί εργαστηριακά, στο εργαστήριο Η/Υ, με τη διαδικασία που αναλύεται στην εισαγωγή. Οι μαθητές χωρίζονται σε πέντε ομάδες: οι δύο ομάδες θα ασχοληθούν με θέματα ισότητας των φύλων και οι άλλες τρεις με θέματα ισότητας που αφορούν κοινωνικά ευάλωτες ομάδες (θετικά μέτρα ενίσχυσης). Οι μαθητές έχουν μαζί τους στο εργαστήριο το βιβλίο τους και το φάκελο εργασιών τους με στυλό. Αφού γίνει η παρουσίαση των εννοιών **αναλογική ισότητα, ευάλωτες ομάδες, ισότητα φύλων** δίνονται οι ερωτήσεις γραπτά στον πίνακα και σε χρόνο 30 λεπτών οι μαθητές αναλαμβάνουν να απαντήσουν γραπτά. Οι ερωτήσεις θα είναι κοινές για όλες τις ομάδες:

- Ποιες είναι οι μορφές ανισοτήτων που αντιμετωπίζουν τα άτομα της συγκεκριμένης κοινωνικής ομάδας;

- Ποια μέτρα και πολιτικές υπάρχουν για τη μείωση αυτών των ανισοτήτων;

- Ποιοι θεσμοί (ΜΚΟ, Κρατικοί φορείς) αναλαμβάνουν το έργο μείωσης αυτών των ανισοτήτων;

Οι ομάδες για την ισότητα των φύλων θα χρησιμοποιήσουν τις ιστοσελίδες www.isotita.gr και www.kethi.gr και οι ομάδες των ευάλωτων κοινωνικά ομάδων (μετανάστες, ΑΜΕΑ) θα αναζητήσουν πληροφορίες από τις ιστοσελίδες www.neagenia.gr και από τα links "Συμμετοχή" και "Χρήσιμες πληροφορίες" (για μετανάστες) και από www.oaed.gr για προγράμματα ενίσχυσης των ΑμΕΑ από το www.minen.gr για το ποια είναι τα άτομα με ειδικές ανάγκες και τις περιβαλλοντικές ρυθμίσεις που τα εξυπηρετούν. Στο επόμενο μάθημα οι μαθητές θα παρουσιάσουν τις απαντήσεις τους στην τάξη, ώστε να ενημερωθούν όλοι οι μαθητές για τα ευρήματα.

- Εάν πραγματοποιηθεί εργαστηριακά και το επόμενο μάθημα (βλ. σχετική εναλλακτική πρόταση) ο καθηγητής θα μπορούσε να αυξήσει τις ομάδες περιλαμβάνοντας και αυτές για την ελευθερία κίνησης και προσωπικότητας των ΑΜΕΑ και μεταναστών (σύνολο επτά ομάδες) και στο επόμενο μάθημα οι μαθητές παρουσιάζουν όλα τα ευρήματά τους στην τάξη.

Ενότητα 12.3: Ατομικά δικαιώματα: Προσωπική ελευθερία, ελεύθερη ανάπτυξη προσωπικότητας, ατομική ιδιοκτησία, άσυλο κατοικίας, αναφορά στις αρχές

- Τα δικαιώματα παρουσιάζονται με τη βοήθεια σχεδιαγράμματος στον πίνακα ή διαφάνειας με overhead.
- Τα σχόλια είναι επαρκή για την παρουσίαση των επιμέρους δικαιωμάτων. Τα περισσότερα από αυτά μπορούν να δοθούν και ως εργασίες στους μαθητές.
- Και στο μάθημα αυτό δίνεται η ευκαιρία για παιχνίδι ρόλων δικαιωμάτων υποχρεώσεων στα περισσότερα δικαιώματα. Η ελευθερία ανάπτυξης προσωπικότητας, το άσυλο κατοικίας, αποτελούν ευκαιρίες οι μαθητές να προβληματιστούν και να δραματοποιήσουν περιπτώσεις καταχρηστικής άσκησης των δικαιωμάτων.

Εναλλακτικά:

- Το μάθημα θα μπορούσε να παρουσιαστεί ως εργαστηριακό μάθημα στο εργαστήριο Η/Υ, σε συνδυασμό με το αμέσως προηγούμενο μάθημα, όπως αναλύεται παραπάνω.
- Το μάθημα θα μπορούσε να παρουσιαστεί με την προβολή του video για τα δικαιώματα που διαθέτει η Διεθνής Αμνηστία ή και με πρόσκληση της Διεθνούς Αμνηστίας στο σχολείο (η Διεθνής Αμνηστία επισκέπτεται τα σχολεία σε όλη την Ελλάδα και παρουσιάζει εκπαιδευτικό υλικό σχετικό με τα ατομικά δικαιώματα και τις παραβιάσεις τους σε μία διδακτική ώρα). Εάν η επίσκεψη δεν πραγματοποιηθεί στο συγκεκριμένο μάθημα θα μπορούσε να συνδυαστεί με το μάθημα των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων στο τελευταίο κεφάλαιο. Εξάλλου, θα μπορούσατε να δηλώσετε συμμετοχή στις εκπαιδευτικές της καμπάνιες και οι μαθητές να συμμετέχουν ενεργά στο έργο της σε όλες τις χρονιές.

Ενότητα 12.4: Θρησκευτική ελευθερία - Ελευθερία τύπου

- Το μάθημα παρουσιάζεται, όπως και η προηγούμενη ενότητα.
- Και στη συγκεκριμένη διδακτική ενότητα πολλά από τα σχόλια θα μπορούσαν να δοθούν ως εργασία στους μαθητές.
- Τα θέματα του τύπου και η έρευνα που παρουσιάζεται θα μπορούσαν να δοθούν ως έρευνα-εργασία στους μαθητές. Αυτό θα μπορούσε να αποτελέσει ένα ερέθισμα για ανάγνωση του ημερησίου τύπου.

Εναλλακτικά:

- Αφού παρουσιαστούν τα επιμέρους δικαιώματα, που περιλαμβάνει η ενότητα σε 20 λεπτά τα υπόλοιπα 25 λεπτά, θα μπορούσαν να διατεθούν για τη δραστηριότητα 4 που προτείνεται παρακάτω. Σε αυτήν την περίπτωση οι μαθητές ενώνουν ανά 4 τα θρανία τους (έχουν ειδοποιηθεί οι επιμελητές από το διάλειμμα βλ. εισαγωγή) και αποτελούν 3-4 ομάδες (8-10 μαθητών) που κάθονται κυκλικά. Πραγματοποιείται η εργασία που θα βοηθήσει τους μαθητές να αντιληφθούν πόσο σημαντική είναι η έλλειψη λογοκρισίας αλλά και πόσο δύσκολη η αντικειμενικότητα. Εξάλλου, η εργασία θα τους βοηθήσει να επεξεργαστούν τις έννοιες των δικαιωμάτων γενικά και οι διαφορετικοί τρόποι προσέγγισης από τις ομάδες μνητών.

Ενότητα 12.5: Πολιτικά και κοινωνικά δικαιώματα

Στη συγκεκριμένη ενότητα πρέπει να υπενθυμίσουμε στους μαθητές με τη βοήθεια του αρχικού ιστορικού πίνακα τις συνθήκες που οδήγησαν στην κατοχύρωση των κοινωνικών δικαιωμάτων (κράτος πρόνοιας-κοινωνικό κράτος) δηλαδή τις τραγικές συνέπειες του Β' Παγκοσμίου Πολέμου (βλ.και 8.5), την ανάπτυξη των σοσιαλιστικών ιδεών (απόσπασμα Μαρξ από 1η ενότητα) και των σοσιαλιστικών κρατών και τέλος την ανάπτυξη των εργατικών κινήματων.

- Εκτός από την παρουσίαση των δύο βασικών κοινωνικών δικαιωμάτων μπορούμε να παρουσιάσουμε την **αλληλεξάρτηση των δικαιωμάτων** με ομαδική εργασία στην τάξη. Οι μαθητές έχουν ενώσει ανά δύο τα θρανία τους και έτσι σε ομάδες των τεσσάρων μαθητών καλούνται να καταγράψουν περιπτώσεις αλληλεξάρτησης από τη μελέτη των δικαιωμάτων που γνωρίζουν. Όλα τα δικαιώματα μπορούμε να τα έχουμε γραμμένα σε πίνακα στην τάξη. Σε 10 λεπτά κάθε ομάδα μπορεί να έχει καταγράψει τέτοιες περιπτώσεις αλληλεξάρτησης δικαιωμάτων και στη συνέχεια να τα ανακοινώσει στην τάξη. Οι ανακοινώσεις μπορούν να γίνουν ανά δύο μαθητές δραματοποιημένα. Παράδειγμα αλληλεξάρτησης μπορεί να αποτελέσει το κοινωνικό δικαίωμα της παιδείας το οποίο συνδέεται με όλα τα πολιτικά δικαιώματα (η συνειδητή τους άσκηση προϋποθέτει παιδεία), αλλά και με δικαιώματα όπως αυτό της εργασίας κ.ά.

Εναλλακτικά:

- Το μάθημα μπορεί να παρουσιαστεί εργαστηριακά στο εργαστήριο των Η/Υ. Σε αυτήν την περίπτωση αφού παρουσιαστεί η έννοια **κοινωνικά δικαιώματα**, οι μαθητές καλούνται: Οι μισοί να επισκεφτούν τις ιστοσελίδες του έπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων www.yperth.gr αναζητώντας πληροφορίες για το εκπαιδευτικό σύστημα (τη δομή του που παραθέτουμε παρακάτω και η οποία μπορεί να δοθεί στους μαθητές εάν το μάθημα δεν πραγματοποιηθεί εργαστηριακά) και τα προγράμματα ανοιχτής και δια βίου εκπαίδευσης(από τα links " εκπαιδευτικό σύστημα" και " πρόσβαση στη γνώση"). Οι άλλοι μισοί να επισκεφθούν τις ιστοσελίδες του ΟΑΕΔ και του έπουργείου Εργασίας (www.oaed.gr και www.yperga.gr) και να αντλήσουν πληροφορίες για τις συνθήκες απασχόλησης (κοινωνικό δικαίωμα εργασίας) που οφείλει να δημιουργεί η πολιτεία (εκπαίδευση-κατάρτηση-επανεκπαίδευση). Τα ευρήματά τους ανακοινώνουν στην τάξη .

Ενότητα 12.6: Κοινωνικά δικαιώματα στο περιβάλλον και την υγεία

- Στο πλαίσιο της συζήτησης για την αειφόρο (ήπια - βιώσιμη) ανάπτυξη θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί μια 10λεπτη δραστηριότητα των μαθητών σε σχέση με τις δικές τους υποχρεώσεις για αυτήν την ήπια ανάπτυξη. Μπορούν να δοθούν στους μαθητές τομείς, όπως μετακίνηση, αγορές, χρήση ενέργειας στο σπίτι, κήπος (π.χ. ηλιακοί συσσωρευτές, λάμπες χαμηλής ενέργειας, συλλογή βρόχινου νερού, ταΐστρες πουλιών στα μπαλκόνια, χρήση μετρό και λεωφορείων, ποδήλατο στις τοπικές μετακινήσεις, προτίμηση μικρών τοπικών καταστημάτων για αγορές, συνεργασία με γείτονες και συμμετοχή σε συμβούλια τοπικά για προώθηση μέτρων-αλλαγών ήπιας ανάπτυξης) Στη συνέχεια οι ομάδες μαθητών (4 μαθητές/ομάδα) ανακοινώνουν τις ιδέες τους στην τάξη.

Εναλλακτικά:

- Και αυτό το μάθημα θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί στο εργαστήριο Η/Υ. Στην περίπτωση αυτή οι μαθητές καλούνται να επισκεφτούν τις ιστοσελίδες περιβαλλοντικών οργανώσεων και οργανώσεων καταναλωτή και να συλλέξουν πληροφορίες για ένα θέμα ομαδικά, π.χ. μόλυνση υδάτινων πηγών, ρύπανση θαλασσών, τρόφιμα, μόλυνση αέρα, εξαφάνιση βιοποικιλότητας (χλωρίδας, πανίδας). Όλες τις ηλεκτρονικές διευθύνσεις των περιβαλλοντικών οργανώσεων θα βρείτε στον πίνακα της εισαγωγής. Εξάλλου, πολλές περιβαλλοντικές δράσεις, ευκαιρίες εθελοντισμού και ιδέες για ποδηλατόδρομους θα μπορούσαν να βρουν στις ιστοσελίδες του έπουργείου περιβάλλοντος www.minenv.gr Η συγκέντρωση αυτού του υλικού αυτό θα μπορούσε να αποτελέσει και εργασία για το σπίτι, εάν είναι δύσκολη η πραγματοποίησή του μαθήματος στο εργαστήριο Η/Υ.

- Το μάθημα θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί με παρουσίαση από εκπρόσωπους οικο-λογικών οργανώσεων. Σε αυτήν την περίπτωση ο καθηγητής εξηγεί τη διάταξη της προστασίας του περιβάλλοντος από το Σύνταγμα και την έννοια της **αειφορίας (ήπια, βιώσιμη ανάπτυξη)** και στη συνέχεια γίνεται η ενημέρωση από τους εκπροσώπους. Όλες τις περιβαλλοντικές οργανώσεις θα βρείτε στην εισαγωγή του βιβλίου.

- Το μάθημα θα μπορούσε να συνδυαστεί με επίσκεψη των μαθητών σε ένα από τα κέντρα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και να παρουσιαστεί σε αυτό το περιβάλλον με δραστηριότητες και υλικό που διαθέτουν τα κέντρα αυτά.
- Το μάθημα θα μπορούσε να παρουσιαστεί με παράλληλη προβολή video. Οι Διευθύνσεις Εκπαίδευσης έχουν διαθέσει video ταινίες για το περιβάλλον και την Αγωγή Υγείας (κά-πνισμα, αλκοόλ, ναρκωτικά) αλλά και την βιντεοταινία νο.4 "Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή". Σχετικά video διαθέτουν στα σχολεία εφημερίδες (ταινίες National Geographic η Ελευθεροτυπία) αλλά και οι ΜΚΟ περιβάλλοντος.

3. Συνθετικές Εργασίες - δραστηριότητες

1. Το κοινωνικό δικαίωμα εργασίας περιλαμβάνει την υποχρέωση της πολιτείας για δημιουργία συνθηκών εργασίας για όλους. Εξάλλου με την υποχρέωσή της για επαγγελματική εκπαίδευση, η πολιτεία πρέπει να εφοδιάσει όλους τους νέους με γνώσεις και προσόντα που απαιτούνται για την αγορά εργασίας. Συζητήστε στο μάθημα του ΣΕΠ για την ανάγκη **πιστοποιημένης επαγγελματικής κατάρτισης** για εξεύρεση εργασίας. Ποιες σχολές δίνουν αυτήν τη δυνατότητα μετά τις σπουδές; Η ενημέρωση μπορεί να γίνει και από τις προτεινόμενες ιστοσελίδες για το κοινωνικό δικαίωμα της εργασίας.

2. Δραστηριότητες σχετικές με τον τύπο θα ήταν και οι επισκέψεις στα γραφεία εφημερίδων στα αστικά κέντρα, η έκδοση εφημερίδας για τα ανθρώπινα δικαιώματα στο σχολείο και η πραγματοποίηση ραδιοφωνικής εκπομπής κοινωνικής ευαισθησίας και αλληλεγγύης στον τοπικό δημοτικό ραδιοσταθμό με θέματα σχετικά με το τοπικό κοινωνικό περιβάλλον.

3. Οι μαθητές μπορούν να πραγματοποιήσουν έρευνα στο χώρο του σχολείου για κάποια από τα δικαιώματα που μελέτησαν. Οι διαφορετικές επαγγελματικές επιλογές των δύο φύλων, οι απόψεις των συμμαθητών σας για την ισότητα όλων ανεξάρτητα από φύλο, φυλή, θρήσκευμα, η ανάγνωση εφημερίδων και η παρακολούθηση τηλεοπτικών προγραμμάτων, αποτελούν μερικές ιδέες για έρευνα. Ετοιμάστε το ερωτηματολόγιο μαζί με τους μαθητές (βλ. εισαγωγή: έρευνα), οι μαθητές συγκεντρώνουν τις απαντήσεις και βγάζουν τα συμπεράσματά τους. Ανακοινώνουν τα αποτελέσματα της έρευνας στην τάξη και την παρουσιάζουν σε μια έκθεση για τα δικαιώματα στο τέλος της χρονιάς.

4. Οι μαθητές καλούνται να φανταστούν ότι αποτελούν τους δημοσιογράφους μιας εβδομαδιαίας εφημερίδας και σκοπός τους είναι να ετοιμάσουν το πρωτοσέλιδο του επόμενου φύλλου, σχετικού με τα ανθρώπινα δικαιώματα. Δείχνετε στους μαθητές τις φωτογραφίες (περίπου 20 φωτογραφίες) που έχετε φωτοτυπήσει. Στην επιλογή αυτή καλό είναι να αποφευχθούν σκηνές βίας και εγκλημάτων. Μπορούν να υπάρχουν αφορμές τόσο για "καλά" νέα όσο και για παραβιάσεις. Οι φωτογραφίες μπορεί να αφορούν την επικαιρότητα ή και να είναι γενικές, π.χ. μετανάστες, παιδιά που παίζουν, γυναίκες εργαζόμενες, διαδηλώσεις, κέντρα μεταναστών, μη βλέποντα άτομα, παιδιά σε κέντρο ασύλου, ποδοσφαιρο, γέροντες, πολεμικά αεροπλάνα, στρατιώτες κ.ά. . Στις ομάδες θα επιδειχθούν οι φωτογραφίες και θα τους δοθούν 15'αργότερα, φωτοτυπημένες. Σε όλες τις ομάδες θα δοθούν οι ίδιες φωτογραφίες. Στα 15' οι μαθητές θα πρέπει να έχουν αποφασίσει τα 2-4 θέματα που θα περιλάβουν στο πρωτοσέλιδο και τους τίτλους των θεμάτων. Στη συνέχεια θα γράψουν τα αντίστοιχα μικρά σχόλια και θα κολλήσουν τις φωτογραφίες, που θα επιλέξουν ετοιμάζοντας το πρωτοσέλιδο σε μία κόλα χαρτί Α3 που θα τους έχετε δώσει. Τα πρωτοσέλιδα μπαίνουν στους πίνακες ανακοινώσεων της τάξης αφού παρουσιαστούν και συζητηθούν.

5. Ημερολόγιο ανθρωπίνων δικαιωμάτων: Τα ανθρώπινα δικαιώματα προβάλλονται- υπενθυμίζονται διεθνώς μέσα από ημερομηνίες που έχουν δεχθεί τα Ηνωμένα Έθνη και οι ΜΚΟ διεθνώς. Αυτές οι ημερομηνίες "γιορτής" για τα αντίστοιχα δικαιώματα θα μπορούσαν να αποτελέσουν ευκαιρίες μικρών δραστηριοτήτων στην τάξη ή και απλών αναφορών. Ο πίνακας θα μπορούσε να γραφτεί από τους μαθητές και να τοιχοκολληθεί στην τάξη, ώστε στις αντίστοιχες ημερομηνίες οι μαθητές να ετοιμάζουν ένα μικρό σχόλιο με κολλάζ από τον τύπο και δικές τους παρατηρήσεις και να το παρουσιάζουν στην τάξη στο αμέσως επόμενο της εορταστικής ημέρας

μάθημα ή θα μπορούσαν να επιλέξουν μια "δραστηριότητα" ατομική ή ομαδική σχετική με την ημέρα και να την προτείνουν στην τάξη. Στον πίνακα των ημερομηνιών (βλ. στο πρόσθετο εκπαιδευτικό υλικό), δεν αναφέρονται οι ημέρες των τριμήνου των θερινών διακοπών.

6. Ανάλογα με τα ενδιαφέροντα της τάξης οι μαθητές θα μπορούσαν να οργανώσουν ένα πρόγραμμα (project) επιλέγοντας ένα από τα θέματα που μελέτησαν στο κεφάλαιο και να το εντάξουν στα ευρωπαϊκά προγράμματα ή στα προγράμματα περιβαλλοντικής αγωγής ή υγείας. Για τις λεπτομέρειες οργάνωσης αυτών των προγραμμάτων υπάρχουν οδηγίες στην εισαγωγή.

7. Το μάθημα αποτελεί μια καλή ευκαιρία για να ενταχθεί ως δραστηριότητα η ανάγνωση του τύπου. Οι μαθητές καλούνται να φέρουν για κάθε ενότητα σε μία κόλα Α4 σχόλια και φωτογραφίες από έντυπα και εφημερίδες που τοποθετούν στους πίνακες της τάξης. Τη δραστηριότητα μπορούν να πραγματοποιούν και μέσω Η/Υ [όλες οι εφημερίδες υπάρχουν στο ΥΠΕΠΘ(συνδέσεις), ΓΓΝΓ(χρήσιμες πληροφορίες), και στους αναζητητές π.χ. www.in.gr]. Σε κάθε μάθημα επιλέγονται τα πιο ενδιαφέροντα και τοποθετούνται στο φάκελο για το κεφάλαιο "δικαιώματα-υποχρεώσεις". Στο τέλος του κεφαλαίου συρράπτονται και αποτελούν το βιβλίο-σχόλιο της τάξης για το μάθημα.

8. Οι μαθητές καλούνται να βρουν από το βιβλίο της Ιστορίας τους σταθμούς στην εξέλιξη των δικαιωμάτων του ατόμου και φτιάχνουν ένα δικό τους πίνακα, αντίστοιχο με αυτό του βιβλίου για όλη την ιστορική περίοδο που διδάσκονται.

9. Η τάξη χωρίζεται σε δύο ομάδες. Κάθε ομάδα καταγράφει επιχειρήματα και στη συνέχεια γίνεται διάλογος. Η δραστηριότητα αυτή μπορεί να χρησιμοποιηθεί για θέματα όπως: συγκεκριμένα δικαιώματα που θα δώσει ο καθηγητής, θέματα όπως ανάπτυξη και περιβάλλον ή διάλογος σε σχέση με τη σημαντικότητα των δικαιωμάτων α' και β' γενιάς.

4. Πρόσθετο εκπαιδευτικό υλικό

- Από τις βιντεοταινίες της Εκπαιδευτικής Τηλεόρασης "Ελληνική φύση και περιβάλλον" / 2000, 15' (Περιβαλλοντική Αγωγή), DNA /2003 10', Κλωνοποίηση/2003 10', Η νόσος των

Παραδεχόμαστε για αναμφισβήτητες τις παρακάτω αλήθειες: όλοι οι άνθρωποι είναι πλασμένοι ίσοι· ο Δημιουργός τους προίκισε με ορισμένα αναπαλλοτρίωτα δικαιώματα· ανάμεσα στα δικαιώματα αυτά περιλαμβάνονται η ζωή, η ελευθερία και η επιδίωξη της ευτυχίας. Οι κυβερνήσεις εγκαταστάθηκαν από τους ανθρώπους για να εξασφαλίζουν αυτά τα δικαιώματα και η δίκαιη εξουσία τους απορρέει από τη συγκατάθεση αυτών που κυβερνιούνται. Κάθε φορά που μια μορφή διακυβέρνησης αποδεικνύεται καταστροφική για το σκοπό αυτό, ο λαός έχει το δικαίωμα να την αλλάξει ή να την καταργήσει και να εγκαταστήσει μια νέα κυβέρνηση, θεμελιώνοντάς την πάνω στις αρχές και στα σχήματα εκείνα που θα του φανούν πιο επιτήδεια για να του προσφέρουν την ασφάλεια και την ευτυχία. Η σύνεση διδάσκει, είναι αλήθεια, ότι οι κυβερνήσεις που έχουν εγκατασταθεί εδώ και καιρό, δεν πρέπει να αλλάζουν με προσχήματα επιπόλαια και παροδικά. Και η πείρα της Ιστορίας πράγματι απέδειξε ότι οι άνθρωποι είναι περισσότερο διατεθειμένοι να ανεχτούν υποφερτά κακά παρά, αυτοδικώνως, να διαλύσουν τα σχήματα στα οποία είναι συνηθισμένοι. Αλλά όταν μια μακρά σειρά από καταχρήσεις και σφετερισμούς που τείνουν απαράλλαχτα στον ίδιο σκοπό, σχεδιάζει να τους υποτάξει στον απόλυτο δεσποτισμό, είναι δικαίωμά τους, είναι καθήκον τους, να απορρίψουν μια τέτοια κυβέρνηση και να βρουν νέες μεθόδους προστασίας για τη μελλοντική τους ασφάλεια. Τέτοια υπήρξε η υπομονή αυτών των Αποικιών και τέτοια είναι σήμερα η ανάγκη που τις ωθεί να μεταβάλλουν το παλιό σύστημα διακυβέρνησής τους. Η ιστορία του τωρινού βασιλιά της Μεγάλης Βρετανίας είναι η ιστορία μιας σειράς συνεχών αδικιών και σφετερισμών, που έχουν για μόνο στόχο τους την εγκαθίδρυση μιας απόλυτης τυραννίας σε βάρος αυτών των Πολιτειών...

αγελάδων/2003, 10' (γενετική ταυτότητα), Στρατεύση/ 1997 15' (δικαίωμα στρατιωτικής θητείας), Πρώτες Βοήθειες/2002, 3' (Αγωγή Υγείας)

- Σχετικές με την ισότητα των φίλων βιντεοταινίες από τη Γενική Γραμματεία Ισότητας και Γυναικείες Οργανώσεις
- Για τη διδασκαλία των Δικαιωμάτων είναι χρήσιμο και το παρακάτω απόσπασμα της Οικουμενικής Διακήρυξης της Αμερικανικής Ανεξαρτησίας

1. Απόσπασμα Διακήρυξης Αμερικανικής Ανεξαρτησίας:

- Το παρακάτω ημερολόγιο Ανθρώπινων δικαιωμάτων, αναφέρεται στις ημερομηνίες που έχει θέσει ο ΟΗΕ ως Παγκόσμιες Ημέρες σχετικές με ανθρώπινα δικαιώματα. Το ημερολόγιο καλό είναι να αξιοποιηθεί από την αρχή της χρονιάς (βλ. Εισαγωγή), με μικρές εργασίες των μαθητών για τα θέματα.

2. ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

Σεπτέμβριος		Η Τρίτη μετά τη δεύτερη Δευτέρα του μήνα Ημέρα Ειρήνης
"	16	Διεθνής ημέρα για την προστασία του όζοντος
Οκτώβριος	1	Διεθνής ημέρα για την Τρίτη ηλικία
"	5	Παγκόσμια ημέρα καθηγητών
"	17	Παγκόσμια ημέρα για την εξάλειψη της φτώχειας
"	24	Ημέρα Ηνωμένων Εθνών
Νοέμβριος	9	Διεθνής ημέρα ενάντια στο φασισμό
"	11	Διεθνής ημέρα επιστήμης και ειρήνης
"	16	Διεθνής ημέρα ανοχής
"	20	Ημέρα του παιδιού
"	25	Ημέρα για την εξάλειψη της βίας κατά των γυναικών
Δεκέμβριος	1	Ημέρα κατά του AIDS
"	2	Διεθνής ημέρα κατά της δουλείας
"	3	Διεθνής ημέρα για τα άτομα με αναπηρίες
"	5	Διεθνής ημέρα κοινωνικού εθελοντισμού
"	10	Ημέρα Ανθρώπινων Δικαιωμάτων
"	18	Ημέρα Προσφύγων
Φεβρουάριος	20	Ημέρα αντίστασης χωρίς βία
"	21	Διεθνής Ημέρα μητρικής γλώσσας
Μάρτιος	8	Ημέρα της γυναίκας
"	21	Παγκόσμια ημέρα κατά των φυλετικών διακρίσεων
"	22	Παγκόσμια ημέρα των υδάτινων πόρων
Απρίλιος	7	Παγκόσμια ημέρα υγείας
"	8	Παγκόσμια ημέρα για τους Ρομ
"	22	Παγκόσμια ημέρα της γης
"	30	Ημέρα μνήμης του ολοκαυτώματος
"	1	Εργατική Πρωτομαγιά
Μάιος	3	Παγκόσμια ημέρα για την ελευθερία του τύπου
"	8	Ημέρα του Ερυθρού Σταυρού
"	15	Παγκόσμια Ημέρα για την οικογένεια
"	31	Παγκόσμια ημέρα κατά του καπνίσματος
Ιούνιος	4	Διεθνής ημέρα για ανήλικα θύματα βίας

Επιλογή από τό **Compass 2002**, έκδοση του **Council of Europe**

4. Προτεινόμενη βιβλιογραφία

Για ενημέρωση στη νομική διάσταση των δικαιωμάτων:

1. Τσάτσος Δημ. *Συνταγματικό Δίκαιο*, Σάκκουλας, Θεσ/νίκη, 1993
2. Χρυσόγονος Κ. *Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα*, Σάκκουλας, Αθήνα 2002

Για θέματα ρατσισμού:

3. Κτιστάκης Γ., Φραγκάκης Ν., *Μετανάστες: Ρατσισμός, ξενοφοβία: Από τη θεωρία στην πράξη*, Σάκκουλας, Αθήνα 2002

Για θέματα εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων:

4. ΚΕΜΕΤΕ/ΟΛΜΕ Σχολείο χωρίς σύνορα: Μαθητικά γυμνάσματα στα ανθρώπινα δικαιώματα, ΟΛΜΕ, Αθήνα 2000
5. Council of Europe Compass: *A manual for human rights education for young people*, 2002, Council of Europe Publishing

Για ενημέρωση στην περιβαλλοντική εκπαίδευση:

6. Γεωργόπουλος Αλεξ. Τσαλίκη Ελισ. *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση: Αρχές, φιλοσοφία, μεθοδολογία, παιχνίδια και κατασκευές*, Gutenberg, Αθήνα 1997

Για γενική και αρκετά εκλαϊκευμένη ενημέρωση στα ανθρώπινα δικαιώματα (χρήσιμο βιβλίο και για την ενότητα των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων κεφ.14):

7. Beetham D., Boyle K. *Δημοκρατία: 80 ερωτήσεις και απαντήσεις*, Εστία, Αθήνα 1996

ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ

Ωραιο διαγώνισμα στη διδακτική ενότητα "Δικαιώματα και υποχρεώσεις".

A. Στοιχεία Μαθητή/τριας _____

Τάξη _____ Τμήμα _____ Ημερομηνία _____

B. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

ΘΕΜΑ 1:

Να χαρακτηρίσετε τις παρακάτω προτάσεις ως σωστές ή λανθασμένες, κυκλώνοντας το αντίστοιχο γράμμα (Σ για τις σωστές και Λ για τις λανθασμένες). Στη συνέχεια στην κενή σειρά που ακολουθεί να αναδιατυπώσετε τις λανθασμένες προτάσεις, ώστε να γίνουν σωστές. **Μονάδες 6 (1,5X4)**

1. Το Σύνταγμα κατοχυρώνει τα δικαιώματα της προσωπικής ελευθερίας μόνο για τους Έλληνες πολίτες Σ Λ

2. Η προστασία του περιβάλλοντος έχει σήμερα διεθνή χαρακτηριστικά Σ Λ

3. Το Σύνταγμα απαγορεύει κάθε παρέμβαση του κράτους στον τύπο και τη ραδιοτηλεόραση. Σ Λ

4. Τα δικαιώματα προστατεύονται μόνον από το Σύνταγμα Σ Λ

ΘΕΜΑ 2: Να γράψετε στο κενό αριστερά της Α' Στήλης δεδομένων το γράμμα των δεδομένων της Β' στήλης που ταιριάζει. **Μονάδες 6 (1X6)**

A	B
_____ δικαίωμα ισότητας	α. αειφόρος ανάπτυξη
_____ δικαίωμα προσωπικής ελευθερίας	β. απαγόρευση προσηλυτισμού
_____ θρησκευτική ελευθερία	γ. απαγόρευση λογοκρισίας
_____ προστασία περιβάλλοντος	δ. ενημέρωση πολίτη
_____ δικαίωμα εργασίας	ε. θετικά μέτρα για γυναίκες
_____ δικαίωμα αναφοράς στις αρχές	στ. απαγόρευση θανατικής ποινής
	ζ. επαγγελματική κατάρτιση

ΘΕΜΑ 3: Να απαντήσετε σύντομα στις παρακάτω ερωτήσεις. **Μονάδες 8 (2X4)-**

1. "Τα κοινωνικά δικαιώματα είναι υποχρεώσεις του κράτους για παροχές στους πολίτες" Να αναφέρετε τέτοιες παροχές που προβλέπει το Σύνταγμα.
2. Διάλεξε δύο από τα δικαιώματα που έμαθες. Περιέγραψε το περιεχόμενό τους και στη συνέχεια να καταγράψεις πώς περιορίζονται από το αίσθημα κοινωνικής ευθύνης και το νόμο.

13. Ευρωπαϊκή Ένωση

1. Στόχοι

A. Διδακτικοί στόχοι:

1. Να κατανοήσουν τη σημασία του ενιαίου ευρωπαϊκού χώρου που διαμορφώνεται στο πλαίσιο της ΕΕ, για τη ζωή του ευρωπαίου πολίτη
2. Να γνωρίσουν σημαντικούς σταθμούς στην ιστορία της ΕΕ
3. Να κατανοήσουν τον τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας της ΕΕ
4. Να ενημερωθούν για ευρωπαϊκά προγράμματα, αποφάσεις και πολιτικές που αφορούν άμεσα τους νέους και το μέλλον τους.

2. Προτεινόμενο σχέδιο μαθήματος- Εναλλακτικές προτάσεις

Ενότητα 13.1 Ίδρυση και εξέλιξη

• Η ενότητα ξεκινά με την Ευρωπαϊκή Ιδέα και το σχόλιο του Ουγκώ και στη συνέχεια παρουσιάζονται οι τρεις βασικοί σταθμοί στη δημιουργία της Ε.Ε : 1951-1957-1992. Η ιστορική αυτή παρουσίαση γίνεται με τους χάρτες στο τέλος της ενότητας. Στη συνέχεια και αφού με το σχόλιο 3 γίνει από τους μαθητές η διάκριση της ΕΟΚ και της ΕΕ, παρουσιάζεται η μεγάλη διεύρυνση του 2004 και συζητείται το σχόλιο 4 για το στάδιο διαπραγματεύσεων και αποδοχής του κεκτημένου. Όλες αυτές οι έννοιες (διαπραγματεύσεις, συνθήκες, κεκτημένο κ.ά.) παρουσιάζονται με διευκρινήσεις στο διαδικτυακό χώρο της ΕΕ στο link [γλωσσάρι](#).

• **Εναλλακτικά** η παρουσίαση της ενότητας θα μπορούσε να γίνει μέσω του διαδικτύου. Σε αυτήν την περίπτωση ο διδάσκων, αφού παρουσιάσει το θέμα της Ευρωπαϊκής Ιδέας, καλεί τις ομάδες των μαθητών να εισαχθούν στον ιστοχώρο www.euroopa.eu.int και από εκεί στο link χρονολογικοί σταθμοί. Δίνει στους μαθητές τις χρονολογίες 1950, 1951, 1957 και 1992 και οι μαθητές απαντούν στο σχετικό φυλλάδιο (βλ. εισαγωγή) για τις αντίστοιχες Συνθήκες. Στη συνέχεια από τον ιστοχώρο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στην Ελλάδα www.ee.gr, οι μαθητές κατευθύνονται στο link "Μας αφορά όλους"- "διεύρυνση", μέσα από το οποίο αντλούν πληροφορίες που τους ζητούνται στο φυλλάδιο για τα νέα και τα υπό ένταξη κράτη μέλη. Τα στοιχεία για τα κράτη μέλη εκτυπώνουν ανά ομάδες και επικολλούν σε πίνακα ανακοινώσεων της τάξης ή του σχολείου. Το link της διεύρυνσης έχει και κατάλληλο quiz γνώσεων για τους μαθητές.

Οι απαρχές: πόλεμος και ειρήνη

Επί αιώνες, η Ευρώπη αποτελούσε θέατρο συχνών και αιματηρών πολέμων. Από το 1870 έως το 1945, η Γαλλία και η Γερμανία συγκρούστηκαν τρεις φορές με βαρύτερες απώλειες σε ανθρώπινες ζωές. Έτσι άρχισε να δημιουργείται η πεποίθηση σε αρκετούς ευρωπαίους ηγέτες ότι ο μόνος τρόπος να εξασφαλιστεί μια διαρκής ειρήνη μεταξύ των χωρών τους ήταν να ενωθούν οικονομικά και πολιτικά.

Έτσι, το 1950, ο Γάλλος υπουργός εξωτερικών Robert Schuman πρότεινε την συνένωση βιομηχανιών άνθρακα και χάλυβα της Δυτικής Ευρώπης. Από την ιδέα αυτή, το 1951 γεννήθηκε η Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ) με έξι μέλη: το Βέλγιο, τη Δυτική Γερμανία, το Λουξεμβούργο, τη Γαλλία, την Ιταλία και τις Κάτω Χώρες. Η εξουσία λήφως αποφάσεων σχετικά με τη βιομηχανία άνθρακα και χάλυβα στις χώρες αυτές ανατέθηκε σε ένα ανεξάρτητο υπερεθνικό φορέα που ονομαζόταν "Ανωτάτη Αρχή". Ο Jean Monnet ήταν ο πρώτος της πρόεδρος.

Από τις τρεις Κοινότητες στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Η ΕΚΑΧ είχε τέτοια επιτυχία που, μέσα σε λίγα χρόνια, αυτές οι ίδιες έξι χώρες αποφάσισαν να προχωρήσουν περισσότερο και να ενοποιήσουν και άλλους τομείς των οικονομιών τους. Το 1957, υπέγραψαν τις Συνθήκες της Ρώμης με τις οποίες ιδρύθηκε η Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας (ΕΥΡΑΤΟΜ) και η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ). Τα κράτη μέλη έθεσαν ως στόχο να καταργήσουν τους εμπορικούς φραγμούς μεταξύ τους και να ιδρύνουν μια "κοινή αγορά".

Το 1967 συγχωνεύτηκαν τα όργανα των τριών Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Από τη στιγμή εκείνη, υπάρχει μια μόνο Επιτροπή, ένα Συμβούλιο υπουργών και ένα Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Αρχικά, τα μέλη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου επιλέγονταν από τα εθνικά κοινοβούλια, αλλά το 1979 έγιναν οι πρώτες άμεσες εκλογές, πράγμα που επέτρεψε στους πολίτες των κρατών μελών να ψηφίσουν τους υποψηφίους της επιλογής τους. Από τότε, πραγματοποιούνται άμεσες εκλογές κάθε πέντε χρόνια.

Με τη συνθήκη του Μάαστριχτ (1992) θεσπίστηκαν νέες μορφές συνεργασίας μεταξύ των κυβερνήσεων των κρατών μελών - όπως για παράδειγμα στον τομέα της άμυνας και στους τομείς "της δικαιοσύνης και των εσωτερικών υποθέσεων". Με τη προσθήκη αυτής της διακυβερνητικής συνεργασίας στο υφιστάμενο "κοινοτικό" σύστημα, η συνθήκη του Μάαστριχτ δημιούργησε την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ).

Πηγή: ΕΕ

Ενότητα 13.2 - 13.3 Βασικοί θεσμοί - Βασικές πολιτικές

- Τα στοιχεία και τα σχόλια των δύο ενότητων είναι επαρκή για τη διδασκαλία των δύο ενότητων. Καλό είναι να αποφευχθούν περισσότερες λεπτομέρειες για τις αρμοδιότητες και τον τρόπο απόφασης των οργάνων γιατί είναι κουραστικά για αυτό το επίπεδο γνώσης των μαθητών. Τα τρία βασικά θεσμικά όργανα, που αποτελούν το θεσμικό τρίγωνο, μπορούν να παρουσιαστούν και μέσα από ένα επίκαιρο παράδειγμα ευρωπαϊκής νομοθεσίας. Στη λειτουργία του θεσμικού τριγώνου, καλό είναι να αναφερθεί ότι βασικό νομοθετικό όργανο παραμένει το **Συμβούλιο Υπουργών** και αυτό θεωρείται και **έλλειμμα δημοκρατίας**, εφόσον το Κοινοβούλιο, ως άμεσα εκλεγμένο όργανο παραμένει σε δευτερεύοντα νομοθετικό ρόλο. Συνήθως οι μαθητές συγχέουν τα Ευρωπαϊκά με τα εθνικά όργανα και θεωρούν ότι το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο είναι αντίστοιχο του εθνικού, πράγμα το οποίο δε συμβαίνει εφόσον στην Ένωση τον αποφασιστικό ρόλο έχουν τα κράτη μέλη και οι Αρχηγοί και Κυβερνήσεις τους.

- Και οι δύο ενότητες, που αφορούν τα βασικά θεσμικά όργανα της ΕΕ, μπορούν εναλλακτικά να παρουσιαστούν μέσω του διαδικτύου. Σε αυτήν την περίπτωση ο καθηγητής ετοιμάζει φυλλάδιο ερωτήσεων (βλ. εισαγωγή) με τις βασικές έννοιες του μαθήματος (π.χ. Το Κοινοβούλιο εκπροσωπεί....., Η βασική αρμοδιότητά του είναι.....Άλλες σημαντικές αρμοδιότητές του είναι..... κ.λ.π.) Οι μαθητές εισέρχονται στον ελληνικό ιστοχώρο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (www.ee.gr) και από εκεί κατευθύνονται στο "ΕΕ με δυό λόγια" - "Όργανα" και αντλούν πληροφορίες για κάθε όργανο, συμπληρώνοντάς τες στο φυλλάδιο.

- Ένας καλός τρόπος διδασκαλίας των πολιτικών της ΕΕ θα ήταν να παρουσιαστούν μέσω μιας απόφασης της ΕΕ, από την επικαιρότητα. **Παράδειγμα:** Η ΕΕ θέλει να τροποποιήσει ήδη υπάρχουσα (π.χ. ΟΝΕ), ή να προσθέσει κάποια νέα πολιτική (π.χ. στρατός, διεύρυνση κ.λ.π.). Το θέμα θα τεθεί στο **Ευρωπαϊκό Συμβούλιο** (Αρχηγών) και θα το αποφασίσουν οι Αρχηγοί κρατών. Προφανώς δεκάδες θα είναι τα σημεία που θα χρειαστούν αλλαγές γιατί δε συμφωνούν όλα τα κράτη, γι' αυτό και θα συζητηθούν σε **Διακυβερνητικές Διασκέψεις**. Η προετοιμασία της απόφασης θα είναι επομένως έργο δεκάδων επιτροπών και ΔΔ, μια διαδικασία μακρόχρονη, μέχρι να υπάρξει συμφωνία στις λεπτομέρειες. Όταν η αντίστοιχη απόφαση προετοιμαστεί, θα πρέπει να ψηφιστεί σε νέα ΔΔ και να αποτελέσει μέρος **Συνθήκης** (π.χ. Συνθήκη του Μάαστριχτ

για την ΕΕ, της Νίκαιας για το Σύνταγμα κ.λ.π.) Οι Συνθήκες αποτελούν τη βασική νομοθεσία της ΕΕ και όλες οι αποφάσεις πρέπει να συμφωνούν με αυτές. Η νέα αυτή πολιτική πρέπει να εφαρμοστεί σε χιλιάδες αποφάσεις της Ένωσης και να διαμορφώσει ανάλογη νομοθεσία, οδηγίες κ.λ.π. Αυτό είναι έργο του **θεσμικού τριγώνου**. Προβλήματα μεταξύ των οργάνων και των κρατών στην εφαρμογή αυτής της νέας νομοθεσίας επιλύονται από το **Ευρωπαϊκό Δικαστήριο**.

- Εκτός από τα θεσμικά Όργανα που παρουσιάζονται στο βιβλίο, υπάρχει και η **Διακυβερνητική Διάσκεψη (ΔΔ)**, η οποία συγκαλείται για να προετοιμάσει αλλαγές που πρόκειται να συζητηθούν στις Συνθήκες. Το όργανο αυτό καλό είναι να αναφερθεί στην τάξη, εφόσον παρουσιάζεται στον ημερήσιο τύπο και οι μαθητές θα το συναντούν.

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ "Μόνο το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο είναι σήμερα πραγματικά σε θέση να δώ-σει "πνοή" στην Ευρωπαϊκή Ένωση όπως έκανε στα "συνταγματικά" θέματα όπως είναι η αναθεώρηση των συνθηκών, οι διευρύνσεις ή η οικονομική και νομισματική ένωση. Αυτό εξηγείται σε μεγάλο βαθμό από την νομιμότητα η οποία περιβάλλει τους αρχηγούς κρατών ή κυβερνήσεων, αλλά και από το γεγονός ότι το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο μπορεί να δει τα πράγματα από κάποια απόσταση και δεν εμπλέκεται στις λεπτομερείς και καθημερινές διαδικασίες λήψης αποφάσεων όπως συμβαίνει με το Συμβούλιο, την Επιτροπή ή το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Διακυβερνητική Διάσκεψη (ΔΔ)

Ο όρος "Διακυβερνητική Διάσκεψη" (ΔΔ) δηλώνει τη διεξαγωγή διαπραγματεύσεων μεταξύ των κυβερνήσεων των κρατών μελών με σκοπό την τροποποίηση των Συνθηκών. Οι διασκέψεις αυτές διαδραματίζουν πρωτεύοντα ρόλο στο εγχείρημα της ευρωπαϊκής ενοποίησης, στο βαθμό που οποιαδήποτε θεσμική αλλαγή πρέπει να προκύπτει ως αποτέλεσμα των διαπραγματεύσεων που διεξάγονται στις ΔΔ.

Οι ΔΔ συγκαλούνται, κατόπιν πρωτοβουλίας κράτους μέλους ή της Επιτροπής, από το Συμβούλιο Υπουργών, το οποίο λαμβάνει τη σχετική απόφαση με απλή πλειοψηφία (μετά από διαβουλεύσεις με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και, κατά περίπτωση, την Ευρωπαϊκή Επιτροπή).

Οι προπαρασκευαστικές εργασίες ανατίθενται σε μια ομάδα που αποτελείται από έναν εκπρόσωπο κυβέρνησης ανά κράτος μέλος και, κατά παράδοση, έναν αντιπρόσωπο της Επιτροπής. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο συμμετέχει σε όλες τις εργασίες με παρατηρητές, καθώς και με ανταλλαγή απόψεων μεταξύ της ομάδας και του Προέδρου του. Η ομάδα αυτή υποβάλλει τακτικά εκθέσεις στο Συμβούλιο Γενικών έποθέσεων. Οι τελικές αποφάσεις λαμβάνονται σε επίπεδο Ευρωπαϊκού Συμβουλίου από τους αρχηγούς κρατών ή κυβέρνησης.

Οι σημαντικότερες ΔΔ των τελευταίων ετών κατέληξαν στη σύναψη των ακόλουθων Συνθηκών:

- **Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη (1986)**: επέφερε τις αναγκαίες αλλαγές για την ολοκλήρωση της ενιαίας αγοράς την 1η Ιανουαρίου 1993.

- **Συνθήκη του Μάαστριχ (1992)**: οι διαπραγματεύσεις με αντικείμενο τη συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση διεξήχθησαν σε δύο χωριστές ΔΔ, από τις οποίες η μία κάλυπτε την οικονομική και Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ) και η δεύτερη την πολιτική ένωση, που οδήγησε στη θεσμοθέτηση της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής για την Ασφάλεια (ΚΕΠΠΑ) και της συνεργασίας σε θέματα Δικαιοσύνης και Εσωτερικών Υποθέσεων (ΔΕΥ):

- **Συνθήκη του Άμστερνταμ (1997)**: υπήρξε το αποτέλεσμα της ΔΔ που συνεκλήθη στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Τορίνου το Μάρτιο του 1996. Αποστολή αυτής της ΔΔ ήταν η αναθεώρηση των διατάξεων της συνθήκης του Μάαστριχ που παρουσίαζαν προβλήματα εφαρμογής και η προετοιμασία της μελλοντικής διεύρυνσης.

Καθώς η συνθήκη του Άμστερνταμ δεν προέβλεπε όλες τις θεσμικές μεταρρυθμίσεις που είναι απαραίτητες για να εξασφαλιστεί η αποτελεσματική λειτουργία των ευρωπαϊκών οργάνων μετά τη διεύρυνση, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κολωνίας (3-4 Ιουνίου 1999) συγκάλεσε νέα ΔΔ για το 2000 με την εντολή να μελετήσει τα ζητήματα που έγιναν γνωστά ως "υπόλοιπα του Άμ-

στερνταμ", δηλαδή:

το μέγεθος και τη σύνθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής,

τη στάθμιση των ψήφων στο Συμβούλιο,

τη δυνατότητα επέκτασης των περιπτώσεων όπου το Συμβούλιο αποφασίζει με ειδική πλειοψηφία.

Πηγή ΕΕ

Εναλλακτικά το μάθημα θα μπορούσε να παρουσιαστεί μέσω του διαδικτύου. Σε αυτήν την περίπτωση, οι ομάδες μαθητών εισέρχονται στον ελληνικό διαδικτυακό κόμβο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (www.ee.gr) και κατευθύνονται στο σύνδεσμο "**η ΕΕ με δύο λόγια**" και μετά "**Πολιτικές**". Από αυτό το σύνδεσμο αντλούν στοιχεία για τις βασικές πολιτικές της ΕΕ και συμπληρώνουν το φυλλάδιο. Στη συνέχεια από το σύνδεσμο "**Μας αφορά όλους**" μπορούν να αντλήσουν στοιχεία για το ευρώ ή διαφορετικά η αντίστοιχη δραστηριότητα θα μπορούσε να δοθεί ως δραστηριότητα στο σπίτι ή να αποτελέσει εργασία στο μάθημα των Η/Υ.

Ενότητα 13.4 Πολίτης και ΕΕ

• Τα θέματα της ενότητας καλό είναι να συνδεθούν με τη νεολαία, γι' αυτό και τα αντί-στοιχα σχόλια είναι σχετικά με τους νέους (Μάθηση, Ευρωπαϊκά Προγράμματα).

Εναλλακτικά το μάθημα μπορεί να παρουσιαστεί από το διαδίκτυο. Και πάλι ιστοχώρος εκκίνησης είναι η διεύθυνση www.ee.gr .Οι μαθητές επισκέπτονται το σύνδεσμο "**Γνωρίζετε ότι..**" και από εκεί κατευθύνονται στο "**Οι νέοι**" από το οποίο αντλούν πληροφόρηση για όλα τα θέματα που θίγονται στην ενότητα (σπουδές, ελεύθερη διακίνηση, επαγγελματική απασχόληση, περιθάλψη κ.ά.).

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΚΑΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗ ΣΥΝΘΗΚΗ ΓΙΑ ΤΗ ΘΕΣΠΙΣΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ

(Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή)

Στις 25 Μαρτίου 1957, 6 χώρες (Γερμανία, Βέλγιο, Γαλλία, Ιταλία, Λουξεμβούργο, Κάτω χώρες) υπέγραψαν στη Ρώμη τη συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας ("συνθήκη ΕΟΚ"). Η συνθήκη αυτή συμπληρώθηκε αργότερα από διάφορες άλλες ευρωπαϊκές συνθήκες (συνθήκη του Μάαστριχτ, συνθήκη του Άμστερνταμ κ.λ.π.).

Το 2001, στο Λάακεν, στο Βέλγιο, οι αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (15 την εποχή εκείνη) αποφάσισαν τη σύγκληση μιας "Ευρωπαϊκής Συνέλευσης", στην οποία ανατέθηκε η προετοιμασία ενός κειμένου για την τροποποίηση των υφιστάμενων ευρωπαϊκών συνθηκών.

Η Ευρωπαϊκή Συνέλευση, υπό την προεδρία του κ. Valery Giscard d'Estaing, άρχισε τις εργασίες της στις 28 Φεβρουαρίου 2002. Απαρτιζόταν από 105 μέλη. Τα μέλη αυτά εκπροσωπούσαν τις κυβερνήσεις των κρατών μελών, των υποψηφίων για προσχώρηση κρατών, τα εθνικά κοινοβούλια των κρατών αυτών, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και την Επιτροπή.

13 παρατηρητές έλαβαν επίσης μέρος στις εργασίες, εκπροσωπώντας την Επιτροπή των Περιφερειών, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, τους ευρωπαίους κοινωνικούς εταίρους και τον Ευρωπαίο Διαμεσολαβητή. Όλες οι σύνοδοι της Ευρωπαϊκής Συνέλευσης ήταν ανοικτές στο κοινό και όλα τα επίσημα έγγραφα δημοσιεύτηκαν, κυρίως στο Διαδίκτυο. Συγκροτήθηκαν πολυάριθμες ομάδες εργασίας και η Ευρωπαϊκή Συνέλευση πραγματοποίησε ευρείες διαβουλεύσεις με τις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών (συνδικάτα, οργανώσεις των εργοδοτών, μη κυβερνητικές οργανώσεις, ακαδημαϊκούς κύκλους, κ.τ.λ.).

Ύστερα από 16 μήνες εντατικών εργασιών, η Ευρωπαϊκή Συνέλευση ενέκρινε, κατόπιν συναίνεσης τον Ιούνιο-Ιούλιο 2003, ένα σχέδιο συνθήκης για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης.

Το σχέδιο αυτό υποβλήθηκε στη συνέχεια σε Διακυβερνητική Διάσκεψη, στην οποία συμμετείχαν εκπρόσωποι των κυβερνήσεων των κρατών μελών. Οι αρχηγοί κρατών ή κυβερνήσεων κατέληξαν σε συμφωνία στις 18 Ιουνίου 2004.

Σε ποιες γλώσσες θα είναι διαθέσιμο το κείμενο του Συντάγματος της Ευρώπης;

Σε 21 γλώσσες. Σύμφωνα με το Σύνταγμα, η Συνθήκη μπορεί εξάλλου να μεταφραστεί σε οποιεσδήποτε άλλες γλώσσες μεταξύ εκείνων που, ακολουθώντας τη συνταγματική τάξη των κρατών μελών, θεωρούνται επίσημες γλώσσες στο σύνολο ή σε τμήμα της επικράτειάς τους. Τα συγκεκριμένα κράτη μέλη καταθέτουν επικυρωμένο αντίγραφο το μεταφράσεων αυτών προς φύλαξη στα αρχεία του Συμβουλίου. Στόχος είναι ο σεβασμός της πλούσιας πολιτιστικής και γλωσσικής ποικιλίας της Ένωσης.

2. Τι θα συμβεί εάν δεν επικυρώσουν όλα τα κράτη μέλη το Σύνταγμα της Ευρώπης;

Το Σύνταγμα πρέπει να επικυρωθεί και από τα 25 κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Εάν ένα κράτος μέλος δεν την επικυρώσει, η Συνθήκη δεν μπορεί να τεθεί σε ισχύ. Η τελική πράξη της διακυβερνητικής διάσκεψης, η οποία ενέκρινε το Σύνταγμα της Ευρώπης, ορίζει ότι εάν, μετά παρέλευση δύο ετών από την υπογραφή της Συνθήκης για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης, τα τέσσερα πέμπτα των κρατών μελών έχουν επικυρώσει την εν λόγω Συνθήκη και ένα ή περισσότερα κράτη μέλη αντιμετωπίζουν δυσχέρειες όσον αφορά την επικύρωση αυτή, το θέμα παραπέμπεται στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο.

3. Πότε θα αρχίσει να ισχύει το Σύνταγμα της Ευρώπης;

Το Σύνταγμα της Ευρώπης πρέπει να επικυρωθεί από τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης σύμφωνα με τους αντίστοιχους συνταγματικούς τους κανόνες. Θα αρχίσει να ισχύει την 1η Νοεμβρίου 2006, εφόσον έχουν κατατεθεί στην ιταλική κυβέρνηση, όπου αρχειοθετούνται τα πρωτότυπα αντίτυπα όλων των ευρωπαϊκών Συνθηκών. Διαφορετικά, το Σύνταγμα θα αρχίσει να ισχύει την πρώτη ημέρα του δεύτερου μήνα που ακολουθεί την κατάθεση του τελευταίου υπογεγραμμένου εγγράφου.

4. Το Σύνταγμα της Ευρώπης θα αντικαταστήσει το εθνικό σύνταγμα της χώρας μου;

Το Σύνταγμα της Ευρώπης δε θα αντικαταστήσει τα εθνικά συντάγματα των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Υφίσταται παράλληλα με αυτά τα συντάγματα, αλλά είναι αυτόνομο και έχει δικό του λόγο ύπαρξης. Το Σύνταγμα της Ευρώπης καθορίζει το πλαίσιο δράσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Ευρώπη διαθέτει επίσης ξεχωριστό θεσμικό σύστημα (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Συμβούλιο των Υπουργών, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης).

5. Ποια κράτη μέλη θα διοργανώσουν δημοψήφισμα για το Σύνταγμα της Ευρώπης;

Κάθε κράτος μέλος είναι ελεύθερο να αποφασίσει τον τρόπο με τον οποίο θα επιλέξει να διοργανώσει τη διαδικασία επικύρωσης, είτε με δημοψήφισμα είτε από το Κοινοβούλιο. Σε ορισμένα κράτη, όπως η Αυστρία, η Δανία και η Ιρλανδία, η επικύρωση με δημοψήφισμα είναι υποχρεωτική. Άλλα κράτη δεν έχουν ακόμη αποφασίσει και συζητούν επί του παρόντος το θέμα. Δεδομένου ότι είναι διαρκείς οι αλλαγές του σκηνικού επικύρωσης επί του παρόντος, μπορείτε να συμβουλευθείτε τη σελίδα <http://www.europe4me.gr/map.html>

6. Ποια είναι η διαφορά μεταξύ του Συντάγματος και της Συνέλευσης;

Η Συνέλευση, η οποία συνήλθε από τον Φεβρουάριο του 2002 έως τον Ιούλιο του 2003, συγκέντρωσε για πρώτη φορά τους ευρωπαίους και εθνικούς αντιπροσώπους.

Στις 15 Δεκεμβρίου 2001 στο Λάκεν του Βελγίου, τα Κράτη Μέλη εξέδωσαν τη δήλωση για το Μέλλον της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ζήτησαν μια πιο δημοκρατική, διαφανή και αποτελεσματική Ένωση. Ήλπιζαν να ανοίξει ο δρόμος για την εκπόνηση Συντάγματος για τους ευρωπαίους πολίτες.

Για τον σκοπό αυτό αποφάσισαν τη σύγκλιση Συνέλευσης, στην οποία θα συμμετείχαν τα βασικά μέρη στη συζήτηση (μέλη των εθνικών κοινοβουλίων και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, αντιπρόσωποι των κυβερνήσεων και της Επιτροπής) με σκοπό να εξετάσουν

τα κυριότερα ερωτήματα που τίθενται σχετικά με τη μελλοντική εξέλιξη της Ευρωπαϊκής.

Ένωσης και να αναζητήσουν τις ενδεχόμενες απαντήσεις αυτές οι απαντήσεις περιλαμβάνονται στο σχέδιο Συνθήκης για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης.

Έπρεπε να δοθούν σαφείς και συντονισμένες απαντήσεις σε βασικά ερωτήματα:

- Πώς θα οργανωθεί ο καταμερισμός των αρμοδιοτήτων μεταξύ της Ένωσης και των κρατών μελών;
- Πώς θα ορισθούν καλύτερα τα αντίστοιχα καθήκοντα των ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων;
- Πώς θα εξασφαλισθεί η συνοχή και η αποτελεσματικότητα της εξωτερικής δράσης της Ένωσης;
- Πώς θα ενισχυθεί η νομιμότητα της Ένωσης;

Η Συνέλευση που συνεδρίαζε από τον Φεβρουάριο του 2002 έως τον Ιούλιο του 2003, υπό την προεδρία του Valéry Giscard d'Estaing, συνέταξε σχέδιο συνταγματικής Συνθήκης (σχέδιο Συντάγματος).

Το εν λόγω σχέδιο αποτέλεσε τη βάση εργασίας για τις διαπραγματεύσεις της διακυβερνητικής διάσκεψης, στην οποία συμμετείχαν οι αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων των κρατών μελών και των προσχωρουσών χωρών, που ενέκριναν το Σύνταγμα μετά από ορισμένες τροποποιήσεις.

7. Ποιες είναι οι σημαντικότερες διαφορές μεταξύ του σχεδίου Συνθήκης που συνέταξε η Ευρωπαϊκή Συνέλευση και της τελικής μορφής του κειμένου που υπεγράφη από τους αρχηγούς κρατών και κυβερνήσεων στις 29/10/2004 στη Ρώμη;

1. Επιτροπή

Το σχέδιο της Συνέλευσης άλλαξε ουσιαστικά όσον αφορά αφενός τον αριθμό, αφετέρου τη διαδικασία διορισμού των Επιτρόπων. Όσον αφορά τον αριθμό των Επιτρόπων, η Επιτροπή που θα διοριστεί το 2009 θα αποτελείται από έναν επίτροπο για κάθε κράτος μέλος, ενώ από το 2014 και εξής ο αριθμός των Επιτρόπων θα αντιστοιχεί στα δύο τρίτα του αριθμού των κρατών μελών. Επίσης προβλέπεται κάποια ευελιξία εφόσον το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο μπορεί να αποφασίσει ομόφωνα να καθορίσει διαφορετικό αριθμό μελών. Οι όροι για την επιλογή των μελών της Επιτροπής και τα κριτήρια για την τήρηση της αρχής της εκ περιτροπής εναλλαγής σε ισότιμη βάση καθορίστηκαν από τη Συνέλευση (τα κριτήρια βασίζονται στη Συνθήκη της Νίκαιας).

Όσον αφορά τη διαδικασία διορισμού, η ιδέα της Συνέλευσης να είναι τρεις υποψήφιοι ανά κράτος μέλος έχει εγκαταλειφθεί και θεσπίζεται ένα σύστημα παρόμοιο με αυτό που ισχύει σήμερα: το Συμβούλιο, με ειδική πλειοψηφία και σε συμφωνία με τον Πρόεδρο που έχει εκλεγεί, ορίζει τους κατάλληλους υποψηφίους με βάση τις υποδείξεις των κρατών μελών. Εξάλλου, μετά τη συλλογική ψήφο έγκρισης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, θεσπίστηκε ένα τελικό στάδιο, δηλαδή ο επίσημος διορισμός του Σώματος των Επιτρόπων από το Συμβούλιο.

Πρέπει να σημειωθεί ότι ο Υπουργός Εξωτερικών της Ένωσης αποτελεί σαφώς μέρος του Σώματος των Επιτρόπων ως αντιπρόεδρος. Συγκεκριμένα, υπόκειται σε συλλογική ψήφο έγκρισης και πρέπει να υποβάλει παραιτήση εάν το ζητήσει ο πρόεδρος και το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο υποστηρίζει το αίτημά του με ειδική πλειοψηφία.

Τέλος, μία δήλωση καθορίζει τις σχέσεις μεταξύ της Επιτροπής και των κρατών μελών, όταν ένα από τα κράτη μέλη δεν έχει υπήκοο στο Σώμα των Επιτρόπων. Η δήλωση αυτή καλεί την Επιτροπή να καταβάλει προσπάθεια για την ενημέρωση των κρατών μελών και τη διαβούλευση με αυτά, και να λαμβάνει υπόψη την πολιτική, κοινωνική και οικονομική πραγματικότητα σε όλα τα κράτη μέλη. Υπάρχει δε η ιδέα να θεσπιστούν κατάλληλες οργανωτικές ρυθμίσεις.

2. Έδρες του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου

Από την 1η Νοεμβρίου 2009 κάθε Κράτος Μέλος θα διαθέτει τουλάχιστον έξι έδρες και κατ'άνωτατο όριο 96 έδρες στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, δηλαδή σε σύγκριση με τη σημερινή κατάσταση ο αριθμός εδρών θα αυξηθεί και θα μειωθεί αντίστοιχα. Έως τότε, θα συνεχίσουν να εφαρμόζονται οι αριθμοί που προβλέπονται από τη Συνθήκη ΕΚ, όπως τροποποιήθηκε με

τη Συνθήκη προσχώρησης των Αθηνών.

Ο συνολικός αριθμός μελών του ΕΚ δεν θα υπερβαίνει τα 750 (σήμερα 736). Το όριο αυτό καθορίστηκε ενόψει της περαιτέρω διεύρυνσης της Ένωσης.

3. Οικονομική και νομισματική ένωση

Στον τομέα αυτό επήλθαν ορισμένες σημαντικές τροποποιήσεις στο κείμενο της Συνέλευσης. Συγκεκριμένα:

- Στην παρουσίαση των αρμοδιοτήτων της Ένωσης αναφέρεται ότι τα κράτη μέλη δύνανται να συντονίζουν την οικονομική πολιτική και πολιτική απασχόλησής τους στο πλαίσιο που καθορίζεται σε επίπεδο Ένωσης
- Όσον αφορά την "είσοδο" νέων μελών στη ζώνη ευρώ, εισήχθη νέα προϋπόθεση στις ισχύουσες ρυθμίσεις, η οποία συνίσταται σε μία ευνοϊκή σύσταση που εγκρίθηκε, με ειδική πλειοψηφία των κρατών της ζώνης ευρώ
- Στο πλαίσιο της διαδικασίας υπερβολικού ελλείμματος, το δικαίωμα υποβολής προτάσεων της Επιτροπής για τις συστάσεις που απευθύνονται στο κράτος μέλος μετά από απόφαση σχετικά με την ύπαρξη υπερβολικού ελλείμματος περιορίζεται σε απλό δικαίωμα σύστασης. ωστόσο, προβλέπεται ότι το Συμβούλιο ενεργεί "χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση", δηλαδή το Συμβούλιο δεν μπορεί απλώς να αγνοήσει μία τέτοια σύσταση
- Όσον αφορά τις διατάξεις που εφαρμόζονται μόνο στα μέλη της ζώνης ευρώ, αποκλείεται η δυνατότητα αυτά να υιοθετήσουν μέτρα για να τροποποιήσουν ή να εφαρμόσουν το πρωτόκολλο σχετικά με τη διαδικασία υπερβολικού ελλείμματος.
- Τέλος, σε δήλωση σχετικά με το σύμφωνο σταθερότητας και ανάπτυξης στην τελική πράξη της διακυβερνητικής διάσκεψης, η Συνέλευση επιβεβαίωσε εκ νέου την προσήλωσή της στο σύμφωνο αυτό και στους στόχους της στρατηγικής της Λισσαβόνας, υπέδειξε την πολιτική οδό που πρέπει να ακολουθήσουν τα Κράτη Μέλη για τον σκοπό αυτό και ανέφερε το ενδεχόμενο να υπάρξουν μελλοντικές προτάσεις της Επιτροπής και πρόσθετες συνεισφορές των Κρατών Μελών, ώστε να ενισχυθεί και να αποσαφηνισθεί η εφαρμογή του συμφώνου.

4. Πολυετές δημοσιονομικό πλαίσιο

Αντίθετα με το κείμενο της Συνέλευσης, η ομοφωνία στο πλαίσιο του Συμβουλίου εξακολουθεί να ισχύει για την έγκριση του πολυετούς δημοσιονομικού πλαισίου.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο είναι εξουσιοδοτημένο να εφαρμόζει μία ειδική διαδικασία (*passerelle*) και να αποφασίζει ομόφωνα ότι η νομοθεσία για το πολυετές δημοσιονομικό πλαίσιο εγκρίνεται με ψηφοφορία ειδικής πλειοψηφίας. Οι Κάτω Χώρες ανέφεραν επίσημα σε δήλωση ότι συμφωνούν με μια τέτοια απόφαση εφόσον δοθεί ικανοποιητική λύση στο πρόβλημα της κατά γενική ομολογία υπερβολικής συνεισφοράς τους στον προϋπολογισμό της ΕΕ.

5. Χάρτης των θεμελιωδών δικαιωμάτων

Η Συνέλευση πρότεινε ένα είδος πρόσκλησης στην Ένωση και στα εθνικά δικαστήρια να λαμβάνουν υπόψη τις εξηγήσεις που περιλαμβάνονται στο Χάρτη ως κατευθυντήριες γραμμές για την ερμηνεία. Το αίτημα αυτό έχει καταστεί τώρα υποχρέωση. Το κείμενο των επεξηγήσεων έχει περιληφθεί σε δήλωση στην τελική πράξη της διακυβερνητικής διάσκεψης.

6. Διάφορα

Η νέα διάταξη για την ενέργεια συμπληρώνεται από μία παράγραφο που προβλέπει πράξη του Συμβουλίου και λήψη αποφάσεων με ομοφωνία – αντί της συναπόφασης και της ψηφοφορίας με ειδική πλειοψηφία – για τη θέσπιση νόμων ή νόμων-πλαισίου όταν πρόκειται για διατάξεις κυρίως φορολογικού χαρακτήρα. Υπενθυμίζεται ότι παρόμοια διάταξη υπάρχει ήδη στη Συνθήκη ΕΚ, στον τομέα του περιβάλλοντος.

Το πεδίο εξαιρέσεως του Ηνωμένου Βασιλείου και της Ιρλανδίας από τους κανόνες στα θέματα ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης, που προβλέπονται από το πρωτόκολλο σχετικά με τη θέση των δύο αυτών κρατών μελών όσον αφορά τις πολιτικές για τους συνοριακούς ελέγχους, το άσυλο και τη μετανάστευση, επεκτείνεται αντίστοιχα στη διοικητική συνεργασία μεταξύ των

εθνικών αρχών και στη συνεργασία μεταξύ της αστυνομίας, ιδίως με τη συλλογή, φύλαξη, επεξεργασία, ανάλυση και ανταλλαγή πληροφοριών.

Το Συμβούλιο έχει πλέον τη δυνατότητα να αποφασίζει, πέντε έτη μετά την έναρξη ισχύος του Συντάγματος, να καταργήσει το ειδικό καθεστώς που προβλέπεται στον τομέα των κρατικών ενισχύσεων και των μεταφορών για να ληφθούν υπόψη τα οικονομικά μειονεκτήματα που προκάλεσε η προηγούμενη διαίρεση της Γερμανίας. Εν πάση περιπτώσει δύο δηλώσεις στην τελική πράξη της Διακυβερνητικής Διάσκεψης υπενθυμίζουν ότι αυτό το καθεστώς πρέπει να ερμηνεύεται σύμφωνα με τη νομολογία του δικαστηρίου.

Τέλος, συμφωνήθηκαν ορισμένες δηλώσεις στην τελική πράξη της διακυβερνητικής διάσκεψης, ιδίως όσον αφορά την Eurojust, τη χρήση των μεταβατικών ρητρών (passerelles) στην ενισχυμένη συνεργασία, τη μετάφραση του Συντάγματος σε περιφερειακές γλώσσες. Ορισμένες μονομερείς δηλώσεις της Ισπανίας και του Ηνωμένου Βασιλείου για το Γιβραλτάρ, του Ηνωμένου Βασιλείου για τον ορισμό του όρου "υπήκοοι", και των Κάτω Χωρών για τις Ολλανδικές Αντίλλες και την Αρούμπα συμπληρώνουν την όλη εικόνα.

8. Ποια κατώτατα όρια εφαρμόζονται στην ψηφοφορία με ειδική πλειοψηφία;

Το νέο σύστημα ψηφοφορίας με ειδική πλειοψηφία βασίζεται στη διπλή πλειοψηφία των κρατών μελών και του πληθυσμού: το 55% των κρατών μελών, στο οποίο περιλαμβάνονται τουλάχιστον δεκαπέντε κράτη μέλη τα οποία συγκεντρώνουν τουλάχιστον το 65% του πληθυσμού της Ένωσης. Ο όρος "πληθυσμός" αναφέρεται στον ορισμό που δίνεται από το δικαστικό σύστημα κάθε κράτους μέλους. Τα κράτη μέλη μπορούν να αποφασίζουν ποιες κατηγορίες πολιτών (υπήκοοί τους, υπήκοοι τρίτης χώρας με νόμιμη παραμονή, κ.λπ.) θα θεωρούνται ως μέρος του πληθυσμού τους.

Για τη μειοψηφία αρνησικυρίας χρειάζονται τουλάχιστον τέσσερα μέλη του Συμβουλίου.

Γενικές πληροφορίες:

Για να αποφευχθεί η πιθανότητα, σε ακραία περίπτωση, μόνο τρία (μεγάλα) κράτη μέλη να μπορέσουν να εμποδίσουν τη λήψη απόφασης του Συμβουλίου λόγω αύξησης του κατώτατου ορίου του πληθυσμού, η μειοψηφία αρνησικυρίας πρέπει να περιλαμβάνει τουλάχιστον τέσσερα κράτη μέλη. Εξάλλου, ορισμένα μέλη του Συμβουλίου που αντιπροσωπεύουν τουλάχιστον τα τρία τέταρτα της μειοψηφίας αρνησικυρίας, είτε σε επίπεδο κρατών μελών είτε σε επίπεδο πληθυσμού, μπορούν να ζητήσουν να αναβληθεί η ψηφοφορία και να συνεχιστούν οι συζητήσεις για εύλογο χρονικό διάστημα ώστε να επιτευχθεί σε ευρύτερη βάση συναίνεση στο πλαίσιο του Συμβουλίου. Το νέο σύστημα ψηφοφορίας διπλής πλειοψηφίας θα αρχίσει να ισχύει το 2009.

9. Ποια ήταν η θέση ενός δεδομένου κράτους μέλους κατά τη Συνέλευση;

Η Ευρωπαϊκή Συνέλευση, υπό την προεδρία του κ. Valéry Giscard d'Estaing, άρχισε τις εργασίες της στις 28 Φεβρουαρίου 2002. Απαρτιζόταν από 105 μέλη. Τα μέλη αυτά εκπροσωπούσαν τις κυβερνήσεις των κρατών μελών και των υποψήφιων για προσχώρηση κρατών, τα εθνικά κοινοβούλια αυτών των κρατών, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και την Επιτροπή.

Στις εργασίες της Ευρωπαϊκής Συνέλευσης έλαβαν επίσης μέρος 13 παρατηρητές, οι οποίοι εκπροσωπούσαν την Επιτροπή των Περιφερειών, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, τους ευρωπαϊούς κοινωνικούς εταίρους και τον ευρωπαϊό διαμεσολαβητή. Όλες οι σύνοδοι της Ευρωπαϊκής Συνέλευσης ήταν ανοικτές στο κοινό και όλα τα επίσημα έγγραφα δημοσιεύθηκαν κυρίως στο διαδίκτυο. Συγκροτήθηκαν πολυάριθμες ομάδες εργασίας και η Ευρωπαϊκή Συνέλευση πραγματοποίησε ευρείες διαβουλεύσεις με τις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών (συνδικάτα, οργανώσεις των εργοδοτών, μη κυβερνητικές οργανώσεις, ακαδημαϊκούς κύκλους, κ.λπ.). Ύστερα από 16 μήνες εντατικών εργασιών, η Ευρωπαϊκή Συνέλευση ενέκρινε τον Ιούνιο- Ιούλιο 2003 κατόπιν συναίνεσης ένα σχέδιο Συνθήκης για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης.

Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τις εργασίες της Ευρωπαϊκής Συνέλευσης, μπορείτε να συμβουλευθείτε τον ιστότοπό της:

<http://european-convention.eu.int>

10. Ποιο είναι το μέλλον των 3 πυλώνων;

Οι τρεις υφιστάμενοι πυλώνες συγχωνεύονται, αν και διατηρούνται οι ειδικές διαδικασίες στον τομέα της κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ), περιλαμβανομένης της αμυντικής πολιτικής.

Το Σύνταγμα ενημερώνει σημαντικά τις διατάξεις στον τομέα της δικαιοσύνης και των εσωτερικών υποθέσεων, ώστε να διευκολύνει και να βελτιώσει τη δημιουργία του χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης. Πράγματι, η κοινοτική μέθοδος (με τη συμμετοχή της Επιτροπής, του Συμβουλίου και του Κοινοβουλίου) θα εφαρμόζεται από τώρα και στο εξής σε όλα αυτά τα θέματα, για τα οποία οι αποφάσεις θα λαμβάνονται, σε μεγάλο βαθμό, με ειδική πλειοψηφία. Το Σύνταγμα διατηρεί ή εισάγει ορισμένα ειδικά χαρακτηριστικά σ' αυτούς τους τομείς, και συγκεκριμένα στον τομέα της δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις και στον τομέα της αστυνομικής συνεργασίας.

Οι διατάξεις που αναφέρονται στις εξωτερικές σχέσεις έχουν συνταχθεί εκ νέου, αλλά ουσιαστικά η διάκριση μεταξύ κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας και των ρόλων των θεσμικών οργάνων και τις διαδικασίες που εφαρμόζονται.

Ωστόσο, η δημιουργία της θέσης Υπουργού Εξωτερικών, με αρμοδιότητα να αναπτύξει την αμοιβαία εμπιστοσύνη και «ευρωπαϊκά ανακλαστικά» των Κρατών Μελών, ενισχύουν αναμφισβήτητα το ρόλο της Ένωσης στη διεθνή σκηνή σε όλους τους τομείς.

Επίσης, οι περισσότερες δυνατότητες που παρέχονται στα Κράτη Μέλη για να συνεργάζονται στενότερα στον τομέα της άμυνας θα ενισχύσουν την αξιοπιστία της εξωτερικής πολιτικής της Ένωσης.

11. Τι σημαίνει η ονομασία «Σύνταγμα» ;

Το Σύνταγμα αποτελεί κείμενο που περιέχει τους βασικούς κανόνες ενός κράτους ή μιας ομάδας κρατών. Αυτοί οι κανόνες δίνουν την απάντηση σε διάφορα ερωτήματα. Πώς λειτουργούν οι θεσμοί; Πώς κατανέμονται οι εξουσίες; Ποια μέσα μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την εφαρμογή των πολιτικών; Ποιες αξίες υποστηρίζονται; Ποια είναι τα θεμελιώδη δικαιώματα των πολιτών;

Συγκεκριμένα, το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα αποτελεί αφενός συνθήκη που υπόκειται στους κανόνες του διεθνούς δικαίου, αφετέρου σύνταγμα διότι περιέχει στοιχεία συνταγματικής φύσεως.

Από νομικής απόψεως, το Σύνταγμα παραμένει μία συνθήκη. Επομένως, θα αρχίσει να ισχύει μόνο όταν θα το έχουν επικυρώσει όλα τα Κράτη Μέλη, σύμφωνα με τις διατάξεις του εθνικού συντάγματός τους. Η επικύρωση θα πραγματοποιηθεί με κοινοβουλευτική διαδικασία ή δημοψήφισμα. Πρέπει να σημειωθεί ότι οποιαδήποτε τροποποίηση του Συντάγματος σε μεταγενέστερο στάδιο θα απαιτήσει την ομόφωνη συμφωνία των κρατών μελών και, κατ' αρχήν, επικύρωση από όλα τα Κράτη Μέλη. Για ορισμένες τροποποιήσεις, ωστόσο, όπως για παράδειγμα η επέκταση του πεδίου εφαρμογής της ψηφοφορίας με ειδική πλειοψηφία θα αρκεί ομόφωνη απόφαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου.

12. Τα κράτη μέλη θα μπορούν να αποχωρήσουν από την Ευρωπαϊκή Ένωση;

Κάθε Κράτος Μέλος μπορεί να αποφασίσει να αποχωρήσει από την Ένωση, σύμφωνα με τους εσωτερικούς συνταγματικούς του κανόνες. Το Κράτος Μέλος που αποφασίζει να αποχωρήσει γνωστοποιεί την πρόθεσή του στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο. Υπό το πρίσμα των προσανατολισμών του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, η Ένωση προβαίνει σε διαπραγματεύσεις και συνάπτει με το εν λόγω κράτος συμφωνία που καθορίζει τις λεπτομερείς ρυθμίσεις για την αποχώρησή του, λαμβάνοντας υπόψη το πλαίσιο των μελλοντικών του σχέσεων με την Ένωση. Η συμφωνία αυτή συνάπτεται από το Συμβούλιο το οποίο αποφασίζει με ειδική πλειοψηφία μετά από έγκριση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Το Σύνταγμα παύει να ισχύει στο εν λόγω κράτος από την ημερομηνία έναρξης ισχύος της συμφωνίας αποχώρησης ή, ελλείψει τέτοιας συμφωνίας, δύο έτη μετά τη γνωστοποίηση που μνημονεύεται στην παράγραφο 2, εκτός εάν το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, σε συμφωνία με το εν λόγω κράτος μέλος, αποφασίσει ομόφωνα την παράταση της προθεσμίας αυτής. Το Κράτος που αποχώρησε από την Ένωση μπορεί να υποβάλει αίτηση για την εκ νέου προσχώρησή του.

3. Συνθετικές Εργασίες - δραστηριότητες

• Η διδασκαλία της ΕΕ καλό είναι να συνδεθεί με θέματα που ενδιαφέρουν τους νέους μαθητές και να αποτελέσει ευκαιρία ενημέρωσής τους για ζητήματα που αφορούν το μέλλον τους. Καλό θα ήταν να αποτελέσει αντικείμενο διαθεματικών εργασιών δραστηριοτήτων με τα μαθήματα του ΣΕΠ και των Η/Υ, εφόσον και οι πέντε διδακτικές ενότητες, μπορούν να πραγματοποιηθούν μέσω του διαδικτύου. Η επαγγελματική κατάρτιση των νέων, η ανεργία, τα ευρωπαϊκά προγράμματα, οι σπουδές, η επαγγελματική αναγνώριση, η κατάρτιση και απασχόληση στον ενιαίο ευρωπαϊκό χώρο, μπορούν να αποτελέσουν κοινή διαθεματική εργασία με το μάθημα του ΣΕΠ. Εξάλλου, η πλειονότητα των σχολίων και των δραστηριοτήτων προϋποθέτει χρήση διαδικτύου και θα μπορούσε να αποτελέσουν διαθεματικές εργασίες με το μάθημα των Η/Υ. Γι αυτό, καλό είναι να υπάρξει έγκαιρα συνεργασία των καθηγητών που διδάσκουν και τα τρία αντικείμενα, ώστε να ετοιμαστούν και να οργανωθούν σχετικές δραστηριότητες στην τάξη. Συνθετικές και ίσως διαθεματικές δραστηριότητες θα μπορούσαν να αποτελέσουν τα κράτη μέλη, η εκπροσώπηση των γυναικών, το ευρώ, η ημέρα της Ευρώπης (με το μάθημα των Η/Υ), οι νέοι και η ΕΕ (με το ΣΕΠ και τους Η/Υ) κ.ά.

Εξάλλου τα θέματα αυτά θα μπορούσαν να αποτελέσουν κοινό εκπαιδευτικό πρόγραμμα με ευρωπαϊκά σχολεία και να χρηματοδοτηθούν ως δραστηριότητα μέσω των προγραμμάτων Σωκράτης (Comenius), ή να χρηματοδοτηθούν ανάλογες μετακινήσεις μαθητών για γνωριμία με τις γλώσσες-κουλτούρες της ΕΕ (προγράμματα Lingua).

4. Πρόσθετο εκπαιδευτικό υλικό

- Οι βιντεοταινίες της Εκπαιδευτικής Τηλεόρασης (2001) για την ΕΕ: Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση (10'), ΟΝΕ (11'), Όργανα της ΕΕ (14').
- Ενημερωτικά φυλλάδια, αφίσες, κόμικ, βιντεοταινίες μπορούν να προμηθευτούν οι εκπαιδευτικοί από τα γραφεία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.

5. Προτεινόμενη βιβλιογραφία

• Πηγή ενημέρωσης για θέματα Ε.Ε είναι οι ιστοχώροι της Ένωσης και των οργάνων (www.europa.eu.int , www.ee.gr, www.europarl.gr). Λόγω των αλλαγών που πραγματοποιούνται στο πλαίσιο της ΕΕ, ιδιαίτερα στη διάρκεια διδασκαλίας του βιβλίου του μαθητή, οι ιστοχώροι παρέχουν την πιο πρόσφατη ενημέρωση. Η αξιοπιστία αυτών των πηγών, ιδιαίτερα σε νομικά ζητήματα και μερικές φορές σε μετάφραση όρων, εφόσον πρόκειται για το ελληνικό μεταφρασμένο site, καλό είναι να ελέγχονται, αλλά αυτές ίσως οι λεπτομέρειες αφορούν περισσότερο επιστημονικές ερευνητικές μελέτες, που δεν εμπίπτουν στο επίπεδο διδασκαλίας του κεφαλαίου στην Γ' Γυμνασίου.

• Από τους προτεινόμενους ιστοχώρους της ΕΕ (www.ee.gr, www.europa.eu.int/hellas)πολύ καλή και αξιόπιστη ενημέρωση παρέχει ο σύνδεσμος **γλωσσάρι**, στο οποίο επεξηγούνται αλφαβητικά όλοι οι όροι της ΕΕ.

• Παράλληλα με τους προτεινόμενους ιστοχώρους, ενημέρωση παρέχουν οι εκδόσεις και φυλλάδια της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στην Αθήνα, τα οποία οι διδάσκοντες εφοδιάζονται δωρεάν από τους υπεύθυνους εκδόσεων και βιβλιοθήκης.

ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ

Παράδειγμα Ωριαίου Διαγωνίσματος στο κεφάλαιο "Ευρωπαϊκή Ένωση".

A. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΜΑΘΗΤΗ: _____

ΤΑΞΗ: _____ ΤΜΗΜΑ: _____ ΜΑΘΗΜΑ: _____ ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ: _____

B. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

ΘΕΜΑ 1:

Να χαρακτηρίσετε τις παρακάτω προτάσεις ως σωστές ή λανθασμένες, βάζοντας σε κύκλο το αντίστοιχο γράμμα (Σ για τις σωστές Λ για τις λανθασμένες). Στη συνέχεια στην κενή σειρά που ακολουθεί να αναδιατυπώσετε τις λανθασμένες προτάσεις, ώστε να γίνουν σωστές.

Μονάδες 6 (4X1,5)

1. Τα έσοδα της ΕΕ προέρχονται βασικά από τον ΦΠΑ και τις εισφορές των κρατών μελών
Σ Λ

2. Η Ελλάδα εντάχθηκε στην ΕΕ το 1992
Σ Λ

3. Η ταυτότητα του ευρωπαίου πολίτη αντικαθιστά την εθνική του ταυτότητα
Σ Λ

4. Στην Οικονομική Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ) συμμετέχουν όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ.
Σ Λ

ΘΕΜΑ 2: Να γράψετε στο κενό αριστερά της Α' Στήλης δεδομένων, το γράμμα των δεδομένων της Β' Στήλης που ταιριάζει:

A	B
_____ Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο	α. εκπροσωπεί τα κράτη-μέλη
_____ Ευρωπαϊκή Επιτροπή	β. εκπροσωπεί τις κυβερνήσεις των κρατών-μελών
_____ Ευρωπαϊκό Συμβούλιο	γ. εκπροσωπεί τους πολίτες

Μονάδες 3

ΘΕΜΑ 3:

Να απαντήσετε σύντομα στις παρακάτω ερωτήσεις:

1. Να αναφέρεις δύο ευρωπαϊκές δράσεις στα πλαίσια της κοινωνικής πολιτικής της ΕΕ

Μονάδες 2.5

2. Υπάρχουν προϋποθέσεις για την ένταξη ενός κράτους στην ΕΕ;

Μονάδες 2.5

ΘΕΜΑ 4:

Η Ελλάδα είναι μέλος της ΕΕ. Να αναφέρεις τρεις συνέπειες που έχει αυτό αντίστοιχα:

α. Στους έλληνες πολίτες,

β. Στην ελληνική Πολιτεία

Μονάδες 6

14. Διεθνής Κοινότητα

1. Στόχοι

Α. Διδακτικοί στόχοι:

1. Να συνδέσουν οι μαθητές, την Διεθνή Κοινότητα και τους Διεθνείς Οργανισμούς με τα σύγχρονα διεθνή προβλήματα.
2. Να γνωρίσουν το έργο των Διεθνών Κυβερνητικών και Μη Κυβερνητικών Οργανισμών
3. Να κατανοήσουν τον οικουμενικό χαρακτήρα των δικαιωμάτων και υποχρεώσεών τους
4. Να γνωρίσουν τη διεθνή θέση της Ελλάδας.

2. Προτεινόμενο σχέδιο μαθήματος- Εναλλακτικές προτάσεις

Ενότητα 14.1 Η Διεθνή Κοινότητα και το Διεθνές Δίκαιο

- Στην πρώτη διδακτική ενότητα προηγείται το σχόλιο 2 για τις διπλωματικές σχέσεις και συνδέεται με αντίστοιχα παραδείγματα από την Ιστορία (πρόξενοι, αγγελιαφόροι στην Αρχαιότητα, στο Ρωμαϊκό κράτος και στα ευρωπαϊκά κράτη στα νεότερα χρόνια). Τα σχόλια 1 και 3 ευαισθητοποιούν τους μαθητές για τα σύγχρονα προβλήματα (δικαιώματα, ειρήνη, πυρηνικά, φτώχεια). Αντίστοιχα σχόλια μπορούν να επιλεγούν από την επικαιρότητα. Με ανάλογα σχόλια (βιοηθική, επιστημονικές έρευνες, παγκόσμια οικονομία, διεθνείς εταιρείες) εισάγεται η έννοια της **παγκοσμιοποίησης** ώστε να γίνει αντιληπτή ως ανάγκη πλέον η δημιουργία της Διεθνούς Κοινότητας. Αντίστοιχα σχόλια μπορούν να γίνουν και για την ανάγκη διεθνούς προστασίας του περιβάλλοντος (πυρηνικά απόβλητα, μόλυνση υδάτινων πόρων που αφορούν πολλές χώρες π.χ. Δούναβης, Μεσόγειος), κλίμα, τρύπα όζοντος κ.ά. Ως σχετική εργασία μπορεί να δοθεί στους μαθητές η δραστηριότητα 1 του βιβλίου.

Η έννοια της παγκοσμιοποίησης εισάγεται από την εισαγωγή του βιβλίου (διαθεματική προσέγγιση της γνώσης) και παρουσιάζεται και στο Κεφάλαιο του πολιτισμού, αλλά και σε άλλα σημεία... Ενδιαφέρουσα πηγή, επεξηγηματική της δεδομένης οικονομικής παγκοσμιοποίησης, μπορεί να αποτελέσει για την τάξη το παρακάτω απόσπασμα του Γάλλου φιλόσοφου Εντγκάρ Μορέν (*Γη-πατρίδα*, Οδυσσέας, Αθήνα, 1993).

"Έτσι ο Ευρωπαίος ξυπνά κάθε πρωί ανοίγοντας το γιαπωνέζικο ραδιόφωνο του και πληροφορείται τα γεγονότα στον κόσμο. Εκρήξεις ηφαιστειών, σεισμοί, πραξικοπήματα, διεθνείς διασκέψεις φθάνουν σ' αυτόν, ενώ πίνει το τσάι του που έρχεται από την Κεϋλάνη, την Ινδία ή την Κίνα, εκτός κι αν πίνει καφέ με άρωμα μόκα από την Αιθιοπία ή καφέ με άρωμα αράμπικα από τη Λατινική Αμερική- κάνει το μπάνιο του με αρωματικά λάδια από την Ταϊτή και χρησιμοποιεί ένα αποσμητικό με εξωτικό άρωμα· βάζει το φανελάκι, το σλιπ και το πουκάμισο του, φτιαγμένα από αιγυπτιακό ή ινδικό βαμβάκι από πάνω φορά σακάκι και παντελόνι από μαλλί που ήρθε από την Αυστραλία και που το επεξεργάστηκαν στο Μάντσεστερ και έπειτα στο Ρουμπάι-Τουρκοέν, ή ίσως ένα δερμάτινο μπουφάν από την Κίνα πάνω από ένα αμερικάνικο τζην παντελόνι. Το ρολόι του είναι ελβετικό ή γιαπωνέζικο. Τα γυαλιά του από ταρταρούγα των Γκαλαπάγος. Ο χαρτοφύλακας του φτιάχτηκε από το δέρμα του ζώου πεκαρί που ζει στην Καραϊβική ή από κάποιο ερπετό της Αφρικής. Μπορεί να βρει στο χειμωνιάτικο τραπέζι του φρούτα και κεράσια από την Αργεντινή ή τη Χιλή, φρέσκα φασολάκια από τη Σενεγάλη, αβοκάντο ή ανανά από την Αφρική, πεπόνια από τη Γουαδελούπη. Έχει στη διάθεση του, όποτε το ζητήσει, ρούμι της Μαρινίκας, ρώσικη βότ-κα, μεξικάνικη τεκίλα, αμερικάνικο μπέριμπον, ιρλανδέζικο μαλτ ούισκι. Μπορεί να ακούσει στο σπίτι του μια γερμανική συμφωνία που τη διευθύνει ένας κορεάτης μαέστρος, εκτός πάλι αν προτιμήσει να δει στο βίντεο του την "Μποέμ" με τη νέγρα Μπάριμπαρα Χέντρικς ως Μιμή, και τον Ισπανό Πλάσιντο Ντομίνγκο ως Ροδόλφο. Ο Αφρικανός στην τενεκεδούπολή του δεν βρίσκεται μέσα στο ίδιο πλανητικό κύκλωμα ανέσεων,

αλλά και εκείνος εξίσου βρίσκεται μέσα σ' ένα πλανητικό κύκλωμα. Υφίσταται στην καθημερινή ζωή του τον αντίκτυπο της παγκόσμιας αγοράς που επιδρά στην τιμή του κακάο, της ζάχαρης, των πρώτων υλών που παράγει η χώρα του. Εκδιώχθηκε από το χωριό του εξαιτίας μιας παγκόσμιας πλέον διαδικασίας που προήλθε από τη Δύση, εξαιτίας δηλαδή της διάδοσης της βιομηχανικής μονοκαλλιέργειας. Από αντάρκης χωρικός έγινε κάτοικος της πόλης που ψάχνει για το μεροκάματό του. Οι ανάγκες του πια μεταφράζονται σε χρήμα. Προσδοκά την ευημερία. Χρησιμοποιεί αλουμινένια ή πλαστικά πιάτα και πίνει μπίρα ή Κόκα-Κόλα. Κοιμάται πάνω σε στρώματα φτιαγμένα από κομμάτια πολυστερόλης και φορά μπλουζάκια που έχουν τυπωμένα αμερικάνικα σχέδια. Χορεύει με συγκριτικές μουσικές όπου οι ρυθμοί της παράδοσης του ενορχηστρώνονται με αμερικανικό τρόπο, κι-νητοποιώντας τη μνήμη που οι σκλάβοι προγονοί του έφεραν στην Αμερική. Ο Αφρικανός αυτός, που έχει πια γίνει αντικείμενο της παγκόσμιας αγοράς, έχει επίσης γίνει υποκειμένο (πολίτης) ενός κράτους σχηματισμένου σύμφωνα με το δυτικό πρότυπο. Έτσι, για το καλύτερο ή το χειρότερο, καθένas από μας, πλούσιος ή φτωχός, φέρει μέσα του χωρίς να το ξέρει, ολόκληρο τον πλανήτη. Η διεθνοποίηση είναι συγχρόνως προφανής, υποσυνείδητη και πανταχού παρούσα".

Ενότητα 14.2 Οι Διεθνείς Οργανισμοί

- Αφού παρουσιασθούν όλες οι κατηγορίες των Διεθνών Οργανισμών, η παρουσίαση αφορά βασικά τον ΟΗΕ. Τα σχόλια που δίδονται αφορούν τις γνωστές Οργανώσεις που εντάσσονται στο **Σύστημα του ΟΗΕ**, δηλ. την αέπατη Αρμοστεία για τους πρόσφυγες, την Unesco, και την Unicef. Για τους πρόσφυγες θα μπορούσαν να δοθούν πρόσθετα στοιχεία που διαθέτει η Ύπατη Αρμοστεία για τα σχολεία (τηλ. 210. 67 15643 και 67 26361) αλλά να βρεθούν και από τις σχετικές ιστοσελίδες www.unhcr.gr .

Πηγή: "Η Διεθνής Σύμβαση της Γενεύης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων, όπως τροποποιήθηκε από το Πρωτόκολλο της Νέας Υόρκης του 1967, ορίζει ότι πρόσφυγας είναι: **"κάθε πρόσωπο, το οποίο, επειδή έχει δικαιολογημένο φόβο διώξης λόγω φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, πολιτικών πεποιθήσεων ή συμμετοχής σε ορισμένη κοινωνική ομάδα, βρίσκεται έξω από τη χώρα της υπηκοότητάς του, και δεν μπορεί, ή εξαιτίας αυτού του φόβου, δεν θέλει να προσφύγει στην προστασία της χώρας αυτής"**.

Τα διεθνή αυτά κείμενα έχουν κυρωθεί από την Ελλάδα και άλλα 140 κράτη. **Στην Ελλάδα** σύμφωνα με τα τελευταία στοιχεία ζουν περί τις 7000 πρόσφυγες, το μεγαλύτερο ποσοστό των οποίων προέρχεται από τις χώρες της Ασίας (Ιράκ, Αφγανιστάν, Ιράν, Τουρκία) και της Αφρικής (Σουδάν, Σομαλία, Νιγηρία, Λ.Δ. Κονγκό, Κονγκό, Σιέρα Λεόνε, Αιθιοπία, Ερυθραία κ.λπ.) τις οποίες αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν επειδή εκεί κινδύνευε η ζωή ή/και η ελευθερία τους.

Οι πρόσφυγες δεν είναι μετανάστες που, νόμιμα ή μη, φεύγουν εκουσίως από την πατρίδα τους με μόνο λόγο τη βελτίωση του βιοτικού τους επιπέδου. Οι πρόσφυγες φθάνουν στην Ελλάδα σε κατάσταση απόγνωσης, εγκαταλείποντας συχνά την οικογένειά τους προκειμένου να διαφύγουν τον κίνδυνο και έχοντας βιώσει τραυματικές εμπειρίες, έχοντας δει συγγενείς, φίλους, συνεργάτες να φυλακίζονται, να εξαφανίζονται, ή ακόμη και να εκτελούνται.

Επιπλέον, αντιμετωπίζουν σοβαρότατα προβλήματα επιβίωσης επειδή στερούνται πόρων, οικογενειακών και κοινωνικών δεσμών, επικοινωνίας, λόγω γλωσσικών και πολιτισμικών διαφορών. Η αγωνία τους είναι εφιαλτική ενόψει της ανέχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού.

ΕΞΕΤΑΣΗ ΤΟΥ ΑΙΤΗΜΑΤΟΣ ΑΣΥΛΟΥ

Αρμόδιες για την εξέταση της αίτησης ασύλου είναι οι Ελληνικές Αρχές. Στη διαδικασία αυτή συμμετέχει η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, όταν προβλέπεται από την Ελληνική Νομοθεσία." ΟΗΕ

Εναλλακτικά : Το μάθημα θα μπορούσε να γίνει στους ηλεκτρονικούς υπολογιστές μέσω των ιστοσελίδων των αντίστοιχων Οργανισμών, ή και μέσω παρουσίασης από εκπροσώπους των Οργανισμών που θα μπορούσαν να παρουσιάσουν το έργο των Οργανισμών στο σχολείο. Οι Οργανισμοί διαθέτουν εξάλλου και πλούσιο οπτικοακουστικό υλικό το οποίο θα μπορούσε να προβληθεί κατά τη διάρκεια του μαθήματος.

Ενότητα 14.3 NATO/M.K.O.

- Στην παρουσίαση της συγκεκριμένης διδακτικής ενότητας, αφού παρουσιαστεί και μέσω των σχολίων το βασικό έργο του NATO, ΟΑΣΕ και Συμβουλίου της Ευρώπης, δίνεται μεγαλύτερη βαρύτητα στο έργο των ΜΚΟ που συνδέεται και με τον εθελοντισμό. Ήδη βέβαια στα προηγούμενα κεφάλαια (π.χ. κεφ. 7,12) έχουν παρουσιαστεί οι περισσότερες ΜΚΟ. Εδώ δίνεται και πάλι η ευκαιρία να αναφερθούν όσες δεν έχουν ήδη γίνει γνωστές στην τάξη (Ερυθρός Σταυρός, Γιατροί χωρίς Σύνορα και Γιατροί του κόσμου). Καλό θα ήταν οι μαθητές να αναλάβουν ως δραστηριότητα τη συγκέντρωση υλικού για τις ΜΚΟ το οποίο μπορούν να παρουσιάσουν την επόμενη φορά στην τάξη ή και να το αναρτήσουν στους σχετικούς πίνακες.

Εναλλακτικά: Το μάθημα θα μπορούσε με την ίδια σειρά να πραγματοποιηθεί στην αίθουσα Η/Υ. Σε αυτήν την περίπτωση οι ομάδες μαθητών επισκέπτονται τις 7-8 βασικές ΜΚΟ που παρουσιάζονται στο βιβλίο ή και ενημερώνονται και για άλλες μέσα από την παρουσίαση όλων των ΜΚΟ στις ιστοσελίδες του ΥΠΕΠΘ και της ΓΓΝΓ.

Ενότητα 14.4 Ανθρώπινα Δικαιώματα

Τα σχόλια των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων οριοθετούν μια σύγχρονη παρουσίασή τους: **1.** Το ιστορικό της υπογραφής τους, **2.** Το βασικό σύγχρονο πρόβλημα των εκατομμυρίων προσφύγων, **3.** Θέματα που έχουν επιλυθεί από τον ΟΗΕ, όπως το καθεστώς του apartheid στη Ν.Αφρική, και **4-5** Τα σημερινά προβλήματα και κινδύνους από την τρομοκρατία αλλά και τις στρατιωτικές επεμβάσεις στο όνομά των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που δημιουργούν νέα θύματα. Τα θέματα αυτά μπορούν να εμπλουτιστούν με νέο επίκαιρο υλικό. Είναι σημαντικό ο μαθητής να αντιληφθεί τη σημαντικότητα του ΟΗΕ αλλά και τα προβλήματα που αντιμετωπίζει στη δυνατότητα παρέμβασης σήμερα. Αναφορά μπορεί να γίνει και στην αδυναμία συχνά του ΟΗΕ να παρέμβει δυναμικά σε παραβιάσεις και συγκρούσεις με αποτέλεσμα να χαρακτηρίζεται από πολλούς ως " γίγαντας με δεμένα χέρια». Από την πρόσφατη επικαιρότητα π.χ. έγινε γνωστός ο όρος "**δικαίωμα ανθρωπιστικής παρέμβασης**", το οποίο μπορεί να φτάνει μέχρι και στρατιωτική επέμβαση από ομάδες κρατών, στο έδαφος κράτους για τα δικαιώματα των κατοίκων του. Σε αυτό το δικαίωμα διεθνούς παρέμβασης έχουν προχωρήσει διεθνείς οργανισμοί (π.χ. NATO στη Βοσνία και την πρώην Γιουγκοσλαβία). Πολλοί θεωρούν επικίνδυνες τέτοιες παρεμβάσεις, οι οποίες συχνά καταλήγουν σε στρατιωτικές επεμβάσεις με αμέτρητα θύματα. Ο ρόλος των διεθνών ανθρωπιστικών οργανώσεων σε αυτές τις περιπτώσεις περιορίζεται στην ειρηνευτική και ανθρωπιστική βοήθεια μετά την εισβολή.

- Η διδακτική ενότητα έχει πολλά κοινά σημεία με το κεφ. 12 για τα Δικαιώματα. Αποτελεί επομένως μια καλή ευκαιρία για εμπέδωση της προηγούμενης γνώσης. Τόσο το ελληνικό, όσο και τα άλλα Συντάγματα έχουν αναθεωρηθεί μεταπολεμικά, ώστε να περιλαμβάνουν στα άρθρα τους όλα τα ανθρώπινα δικαιώματα, όπως αυτά περιλαμβάνονται στην Οικουμενική Διακήρυξη του ΟΗΕ, την οποία και η Ελλάδα ήταν από τα πρώτα κράτη που επικύρωσε. Εργασίες, σχόλια που δεν υπήρχε χρόνος να αναλυθούν στην παρουσίαση του κεφ. 12 μπορούν να εμπλουτίσουν αυτήν την ενότητα. Η Οικουμενική Διακήρυξη καλό είναι να αναζητηθεί από τις εκδόσεις του ΟΗΕ και τις σχετικές ιστοσελίδες των Οργανώσεων.

Εναλλακτικά: Η διδακτική ενότητα θα μπορούσε να παρουσιαστεί σε συνεργασία με τον καθηγητή Αγγλικών στο εργαστήριο Η/Υ ή και στην τάξη. Ακόμα θα μπορούσε να αποτελέσει

δραστηριότητα για το μάθημα των Αγγλικών. Σε αυτήν την περίπτωση οι μαθητές επισκέπτονται τις ιστοσελίδες του ΟΗΕ και από το σύνδεσμο photos κατευθύνονται σε ένα πλούσιο φωτογραφικό κατάλογο ο οποίος περιλαμβάνει θέματα, όπως ειρήνη, ιστορία του ΟΗΕ, γυναίκες, εθελοντές και άλλα περίπου 10 θέματα. Επιλέγουν τα ανθρώπινα δικαιώματα τα οποία και έχουν 6 διαφορετικές ομάδες θεμάτων (παιδιά, ΑΜΕΑ, ιστορία της Οικουμενικής Διακήρυξης, τα άρθρα της Οικουμενικής Διακήρυξης κ.ά.). Κατεβάζουν το φωτογραφικό υλικό, μεταφράζουν τις λεζάντες και εκθέτουν το υλικό στην τάξη. Η ίδια δραστηριότητα μπορεί να πραγματοποιηθεί και για την παρουσίαση του ΟΗΕ (14.2).

Ενότητα 14.5 Η θέση της Ελλάδας στον κόσμο

- Η διεθνής θέση της Ελλάδας εκτός από τη γεωγραφική, δημογραφική, οικονομική και πολιτική της θέση στην παγκόσμια κατάταξη βασίζεται και στον πολιτισμό. Η εκκεχειρία που επιλέγεται ως σύγχρονο σχόλιο μπορεί να συμπληρωθεί από χιλιάδες άλλες παρουσίες της χώρας σε θέματα πολιτισμού (θέατρο, γλώσσα, αρχαιολογικός πλούτος, χορός, αθλητισμός).

Πηγή: Η ιδέα της Ολυμπιακής Εκκεχειρίας προέρχεται από την βαθιά πεποίθηση ότι ο αθλητισμός και τα Ολυμπιακά ιδεώδη μπορούν να συνεισφέρουν στην δημιουργία ενός ειρηνικού και καλύτερου κόσμου. Πρωτοβουλίες που προωθούν το διάλογο, την συμφιλίωση, την αμοιβαία κατανόηση, την αλληλεγγύη και την ειρήνη είναι ο βασικός στόχος αυτής της προσπάθειας. Η Ολυμπιακή Εκκεχειρία ακριβώς ως πανανθρώπινη προσπάθεια στοχεύει να τονίσει τη σημασία του σεβασμού προς την ειρηνική συνύπαρξη.

Η έννοια της Ολυμπιακής Εκκεχειρίας είναι άρρηκτα συνυφασμένη με τους Ολυμπιακούς Αγώνες στην αρχαία Ελλάδα. Από την έβδομη μέρα πριν από την έναρξη των Ολυμπιακών Αγώνων, μέχρι την έβδομη μέρα μετά το πέρας τους, οι συγκρούσεις σταματούσαν για να επιτρέψουν στους αθλητές, τους καλλιτέχνες και τους θεατές να μπορούν να ταξιδέψουν στην Ολυμπία, να συμμετάσχουν στους Αγώνες και να επιστρέψουν στις πατρίδες τους με ασφάλεια.

Η Διεθνής Ολυμπιακή Επιτροπή, σε συνεργασία με την Ελλάδα, εγκαινίασε, στις 24 Ιουλίου 2000, έναν παγκόσμιο Μη Κυβερνητικό Οργανισμό, με έδρα τη χώρα μας: το Διεθνές Κέντρο Ολυμπιακής Εκκεχειρίας. Μαζί με το Διεθνές Ίδρυμα Ολυμπιακής Εκκεχειρίας, που εδρεύει στη Λαζάννη, το Κέντρο εισάγει στην παγκόσμια σκηνή ένα μοναδικό εργαλείο για την προώθηση της ειρήνης και της αλληλοκατανόησης μεταξύ των λαών, την Ολυμπιακή Εκκεχειρία.

- Το κίνημα για οικουμενική παύση των εχθροπραξιών από την έβδομη ημέρα πριν την έναρξη έως την έβδομη ημέρα μετά το πέρας των Ολυμπιακών Αγώνων.

- Το κίνημα που ανοίγει παράθυρο ευκαιρίας στην εξεύρεση ειρηνικών λύσεων σε περιοχές έντασης.

- Το κίνημα που, καθ' όλη τη διάρκεια των "Ολυμπιάδων", του χρονικού δηλαδή διαστήματος μεταξύ των Αγώνων, θα οικοδομεί τις προϋποθέσεις για την Εκκεχειρία μέσα από τον αθλητισμό, τον πολιτισμό, και την προώθηση των ιδεωδών του Ολυμπισμού.

Οι δραστηριότητες του Κέντρου έχουν οικουμενική και τοπική διάσταση. Εστιάζονται σε συγκεκριμένες περιοχές που αντιμετωπίζουν την απειλή ή την πραγματικότητα της σύγκρουσης, ενώ ταυτοχρόνως απευθύνονται στην παγκόσμια κοινότητα για την προώθηση της Εκκεχειρίας. Η χρονική διάρκεια των ενεργειών κορυφώνεται στο διάστημα που λαμβάνουν χώρα οι Ολυμπιακοί Αγώνες, αλλά η στιγμή της Εκκεχειρίας δημιουργείται τη περίοδο που μεσολαβεί μεταξύ των Αγώνων.

Το Δεκέμβριο του 2001, η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών υιοθέτησε μια απόφαση-έγκληση για την τήρηση της Ολυμπιακής Εκκεχειρίας και τη διασφάλιση της διέλευσης για όλους τους συμμετέχοντες στους Ολυμπιακούς Αγώνες του Salt Lake City. Το κείμενο της απόφασης κατατέθηκε από τις Ηνωμένες Πολιτείες και συγκυριδεδιομοιούθη από 170 κράτη μέλη των Ηνωμένων Εθνών (Υπουργείο Εξωτερικών).

- Η αναφορά στον Απόδημο Ελληνισμό έχει προηγηθεί και στο κεφ. 7 και μπορεί να επαναληφθεί και ως δραστηριότητα εδώ, εάν δεν πραγματοποιήθηκε προηγουμένως. Στοιχεία για την αναπτυξιακή και ανθρωπιστική δραστηριότητα της χώρας μπορούν να αντληθούν από το Υπουργείο Εξωτερικών (βλ. σχετική δραστηριότητα).

- **Εναλλακτικά** : Και αυτό το μάθημα μπορεί να παρουσιαστεί μέσω του Η/Υ. Σε αυτήν την περίπτωση οι μαθητές αντλούν στοιχεία από τις ιστοσελίδες του Υπουργείου Εξωτερικών (www.mfa.gr) 1. για την εκχειρία και τους Ολυμπιακούς Αγώνες, 2. τον Απόδημο Ελληνισμό, 3. την αναπτυξιακή και ανθρωπιστική βοήθεια που παρέχει η Ελλάδα, 4. τη συμμετοχή της σε Διεθνείς Οργανισμούς, 5. από τις ιστοσελίδες του Υπουργείου Εμπορικής Ναυτιλίας για τη ναυτιλιακή δύναμη της χώρας, 6. από τις σχετικές ιστοσελίδες για τα μεγάλα αναπτυξιακά έργα και 7. από τον ΕΟΤ για τις τουριστικές της δυνατότητες. Στη διάρκεια μιας ή δύο διδακτικών ωρών οι μαθητές σε 7 ομάδες συγκεντρώνουν σχετικές με το θέμα πληροφορίες, τις οποίες στη συνέχεια ανακοινώνουν στην τάξη. Η δραστηριότητα θα μπορούσε να αποτελέσει και σχετική με τον ΣΕΠ διαθεματική συνθετική δραστηριότητα.

3 Πρόσθετο εκπαιδευτικό υλικό

- Ο ΟΗΕ και όλες οι Οργανώσεις του (Unesco, Unicef, αέπατη Αρμιοστεία για τους Πρόσφυγες) διαθέτουν πλούσιο έντυπο και οπτικοακουστικό υλικό. Το ίδιο και οι περισσότερες ΜΚΟ (Η Διεθνής Αμνηστία, η οποία επισκέπτεται τα σχολεία και διαθέτει και βιντεοκασέτα, Οι Γιατροί χωρίς Σύνορα, οι οποίοι διαθέτουν εκπαιδευτικό βιβλίο κ.ά., η Action Aid, η οποία επισκέπτεται τα σχολεία και παρουσιάζει το υλικό της). Μπορείτε να προμηθευτείτε το σχετικό υλικό αλλά και να τους καλέσετε να παρουσιάσουν το έργο τους στην τάξη.

- Εάν οι σχετικές με τον ρατσισμό και την αλληλεγγύη ταινίες της Εκπαιδευτικής Τηλεόρασης δεν έχουν μέχρι τώρα αξιοποιηθεί, μπορούν να προβληθούν με την ευκαιρία των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων (Ρατσισμός/2002, Γνωστός Άγνωστος φίλος/2002, Τα παιδιά των φαναριών/2002)

4. Συνθετικές Εργασίες - δραστηριότητες

- Η Οικουμενική Διακήρυξη προβάλλει την ισότητα όλων των ανθρώπων, αποτελώντας με αυτόν τον τρόπο ευκαιρία προβολής ενός πολυπολιτισμικού εκπαιδευτικού υλικού. Σχετικές δραστηριότητες υπάρχουν και στο κεφ. 7. Συμπληρωματικά θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί το σχέδιο εργασίας 6 από το Πολυθεματικό Βιβλίο της Ευέλικτης Ζώνης.

- Όλα τα δικαιώματα που προβλέπονται από την Οικουμενική Διακήρυξη του ΟΗΕ, προστατεύονται και από το Σύνταγμά μας. Επομένως όσες από τις δραστηριότητες του κεφ. 12 θεωρούνται κατάλληλες και ενδιαφέρουσες για την τάξη, αλλά δεν υπήρχε χρόνος να πραγματοποιηθούν στη διάρκεια επεξεργασίας του αντίστοιχου κεφαλαίου, μπορούν να αποτελέσουν δραστηριότητες για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα.

Οι μαθητές μπορούν να αναλάβουν να συγκεντρώσουν υλικό ο καθένας για ένα από τα άρθρα της Διακήρυξης των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων (εργασία στο βιβλίο μαθητή). Το υλικό μπορούν να το αναρτήσουν στην τάξη, να το ενοποιήσουν σε ντισιέ, να επιλέξουν σχόλια για δραματοποίηση, να το παρουσιάσουν σε έκθεση στο σχολείο εμπλουτισμένο με το πλούσιο φωτογραφικό υλικό που θα βρείτε από τον ΟΗΕ (www.un.org), τέλος μπορούν να διαμορφώσουν άρθρο για τον τοπικό τύπο ή και να να πραγματοποιήσουν σχετικό διαγωνισμό αφίσας.

- Εάν από την αρχή του έτους έχει αξιοποιηθεί το Ημερολόγιο του ΟΗΕ και έχουν προβληθεί στην τάξη οι σχετικές Παγκόσμιες Ημέρες, τα Ανθρώπινα Δικαιώματα θα είναι ήδη γνωστά στους μαθητές.

- Οι μαθητές να φέρουν υλικό από τον τύπο και το διαδίκτυο για όλες τις ΜΚΟ και τον τρόπο εθελοντικής συμμετοχής τους σε αυτές και να το παρουσιάσουν στην τάξη.

- Το σχολείο μπορεί σε συνεννόηση με το Ίδρυμα Μαραγκοπούλου, να ετοιμάσει τη συμμε-

τοχή μαθητών στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα του ΟΗΕ. Μοντέλο ΟΗΕ με τη συμμετοχή μαθητών από πολλά κράτη μέλη.

5. Προτεινόμενη βιβλιογραφία

- Σχετικά με τα θέματα των Διεθνών Οργανισμών εκτός από τις σχετικές ιστοσελίδες που προτείνονται, βιβλιογραφικές πηγές αποτελούν και τα σχετικά έντυπα που διαθέτουν όλες οι Οργανώσεις στην Ελλάδα
- Για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα χρήσιμη βιβλιογραφία μπορεί να αναζητηθεί από το Ίδρυμα Μαραγκοπούλου (π.χ Ρούκυνας Εμμ., Διεθνής Προστασία Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (2000) Αθήνα, Εστία-Ίδρυμα Μαραγκοπούλου) και τη Διεθνή Αμνηστία, η οποία και διαθέτει πλούσιο εκπαιδευτικό υλικό (αγγλόφωνο).
- Για το θέμα της Διεθνούς θέσης της Ελλάδας, κατάλληλο το Ροκόφυλλος Χρ., Τσάτσος Δημ., κ.ά. Η Ελλάδα απέναντι στην πρόκληση του σύγχρονου κόσμου (2000), Αθήνα, Παπαζήσης, καθώς και οι προτεινόμενες σχετικές ιστοσελίδες Υπουργείων καθώς και του Ελληνικού Ιδρύματος Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής (www.eliamer.gr).

ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ

Παράδειγμα Ωριαίου Διαγωνίσματος στο κεφάλαιο "Διεθνής Κοινότητα".

A. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΜΑΘΗΤΗ:

ΤΑΞΗ: _____ ΤΜΗΜΑ: _____ ΜΑΘΗΜΑ: _____ ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ: _____

B. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

ΘΕΜΑ 1:

Να χαρακτηρίσετε τις παρακάτω προτάσεις ως σωστές ή λανθασμένες, βάζοντας σε κύκλο το αντίστοιχο γράμμα (Σ για τις σωστές Λ για τις λανθασμένες). Στη συνέχεια στην κενή σειρά που ακολουθεί να αναδιατυπώσετε τις λανθασμένες προτάσεις, ώστε να γίνουν σωστές. Μονάδες 6 (4X1,5)

1.. Τα προβλήματα του περιβάλλοντος αποτελούν θέμα διεθνούς συνεργασίας

Σ Λ

2. Η Διεθνής κοινότητα και Οργανισμοί δημιουργήθηκαν μετά τη Γαλλική Επανάσταση

Σ Λ

3. Απόδημοι Ομογενείς είναι οι μετανάστες που βρίσκονται στην Ελλάδα.

Σ Λ

4. Η Διεθνής θέση της Ελλάδας καθορίζεται από τη γεωγραφική της θέση

Σ Λ

ΘΕΜΑ 2: Μονάδες 2 (2X1)

Να βάλετε σε κύκλο τα γράμματα που αντιστοιχούν στη σωστή απάντηση:

1. Υποχρέωση σεβασμού και προώθησης των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων έχουν:

α. Όλα τα άτομα

β. Όλα τα κράτη

γ. Οι Διεθνείς Οργανισμοί

δ. Μόνον οι κυβερνήσεις

2. Κύριοι σκοποί του ΟΗΕ είναι:

α. Η επιβολή της ειρήνης

β. Η ανθρωπιστική βοήθεια

γ. Η περαιτέρω ανάπτυξη της Δύσης

δ. Ο σεβασμός στα Ανθρώπινα Δικαιώματα

ε. Η επιβολή κυρώσεων στα κράτη που δεν υιοθετούν τις αποφάσεις του

ΘΕΜΑ 3:

Να απαντήσετε σύντομα στις παρακάτω ερωτήσεις: Μονάδες 4 (2X2)

1. Να αναφέρετε δύο Διακυβερνητικές Οργανώσεις και από μια δραστηριότητά τους αντίστοιχα

2. Να αναφέρετε δύο ΜΚΟ και από μία δραστηριότητά τους αντίστοιχα

ΘΕΜΑ 4: Μονάδες 8

" Κάθε πρόσωπο έχει ελευθερία σκέψευς, συνειδήσεως και θρησκείας.." άρθρο 18 Οικουμενικής Διακήρυξης Ανθρώπινων Δικαιωμάτων

α) Πού μπορείς να αναφερθείς εάν προσβάλλεται αυτό το δικαίωμά σου;

β) Ποιοι προωθούν και ελέγχουν την ελευθερία άσκησης αυτού του οικουμενικού δικαιώματος σε τοπικό, ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο;

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α' ΜΕΡΟΣ(Κοινωνική Αγωγή)

Ελληνόγλωσση

- Aron R., *Η εξέλιξη της κοινωνιολογικής σκέψης* Γνώση, Αθήνα 1984
Aron R., *Για τη βιομηχανική κοινωνία* Κάλβος, Αθήνα 1981
Banks Ol., *Η κοινωνιολογία της εκπαίδευσης* Παρατηρητής, Αθήνα 1987
Γκίκας Σ., *Κοινωνιολογία* Αθήνα 1985
Giddens Ant., *Κοινωνιολογία* Gutenberg, Αθήνα 2002
Ζέγγεο Ιμ., *Εισαγωγή στην Κοινωνιολογία* Μπουκουμάνης, Αθήνα 1977
Κουτσάκος Ι.Γ., *Βασικές έννοιες και κύρια θέματα της Κοινωνιολογίας* Λευκωσία 1984
Κυριακίδης Π.Α. *Κοινωνιολογία* Ιωάννινα 1988
Montlibert Chr. De, *Εισαγωγή στην Κοινωνιολογική Συλλογιστική* Ινστιτούτο του βιβλίου, Α. Καρδαμίτσα, Αθήνα 1995
Μπέργκεο Π.Λ., *Πρόσκληση στην Κοινωνιολογία* Μπουκουμάνης, Αθήνα 1983
Bottomore T.B., *Κοινωνιολογία* Gutenberg, Αθήνα 1974
Timasheff N.S, Theodorson G.A., *Ιστορία Κοινωνιολογικών θεωριών* Gutenberg, Αθήνα 1980
Τσαούσης, Δ.Γ., *Η κοινωνία του ανθρώπου* Αθήνα (1988), Gutenberg
Τσαούσης, Δ.Γ., *Χρηστικό Λεξικό Κοινωνιολογίας* Gutenberg, Αθήνα 1987
Ferro M., *Κοινωνίες άρρωστες από πρόοδο* Λιβάνης, Αθήνα 1999

Ξενόγλωσση

- Browne K., *An Introduction to Sociology* Polity Press, U.S.A. 1998
Bryjak G.I., Soroka M.P., *Sociology. Cultural Diversity in a Changing World*, Allyn And Bacon, U.S.A. 1997
Cohen Br. J., *Introduction to Sociology* McGraw-Hill, Inc 1979
Kammeyer K. C. W., Ritzer G., Yetman N. R., *Sociology. Experiencing Changing Societies*, Allyn and Bacon, U.S.A. 1997
Macionis J.J., *Sociology*, Prentice - Hall, Inc., U.S.A. 1997
Newman D.M., *Sociology. Exploring the Architecture of Everyday Life*, Pine Forge Press U.S.A. 1997

Β' ΜΕΡΟΣ (Πολιτική Αγωγή)

Ελληνόγλωσση

- Αθανασούλα-Ρέππα Αν. κ.ά *Κοινωνική και πολιτική αγωγή* (Γ' Γυμνασίου) Λιβάνης/ΟΕΔΒ, Αθήνα
Αντρεσεν Μπ. *Φαντασιακές Κοινότητες*, Νεφέλη, Αθήνα 1997
Αντωνόπουλος Μ. *Ανεξάρτητες Διοικητικές αρχές*, Σάκκουλας, Αθήνα 1996
Βαβουγιού Α., κ.ά *Εισαγωγή στο Δίκαιο και τους Πολιτικούς θεσμούς* (Β' Λυκείου), Μεταίχμιο/ΟΕΔΒ, Αθήνα
Βεΐκος Θεόφ. *Εθνικισμός και εθνική ταυτότητα*, Αθήνα 1993
Benoché Bertr., *Τα ανθρώπινα δικαιώματα*, Πατάκης, Αθήνα 1997
Beetham D., Boyle K., *Δημοκρατία: 80 ερωτήσεις και απαντήσεις* Εστία, Αθήνα 1996
Γεωργόπουλος Αλεξ. Τσαλίκη Ελισ. *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση: Αρχές, φιλοσοφία, μεθοδολογία, παιχνίδια και κατασκευές* Gutenberg, Αθήνα 1997
Γεωργόπουλος Κ.,Γ, *Επίτομο Συνταγματικό Δίκαιο*, Αντ.Ν.Σάκκουλας, 2001
Γιανναράς Χρ. *Η απαθροπία του δικαιώματος*, Δόμος Αθήνα 1998

- Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου Αλ. (Δ/ση έκδοσης) *Women's right: Human right*, Εστία, Αθήνα, 1994.
- Γραφείο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στην Ελλάδα Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο: *Το κοινοβουλευτικό όργανο της Ε.Ε*, 7η έκδοση (2001)
- Hall, St., *Διαμόρφωση της Νεωτερικότητας*, Σαββάλας, Αθήνα 2003
- Ε.Λ.Ι.Α *Η Ελλάδα στην Ευρωπαϊκή Ένωση: Ένας απολογισμός*, Ευρωπαϊκή Επιτροπή Αθήνα 2002
- Ζακάρ Αλ. *Πέντε δεκατομμύρια άνθρωποι σε ένα πλεούμενο*, Ράππα, Αθήνα 1989
- Ίδρυμα Πολιτικών Μελετών και Επιμόρφωσης *Είσοι πολίτης της Ε.Ε: Μάθε γι' αυτήν*, Αθήνα 1998
- Ιωάννου Κρ. κ.ά *Τα δικαιώματα του πολίτη στη κοινοτική έννομη τάξη* Παρατηρητής Θεσ/νίκη 1993
- Gellner E., *Έθνη και Εθνικισμός*, Αθήνα 1992
- Καζαμιάς Α., Πετρονικολός Λ., (επιμ.), *Παιδεία και Πολίτης: Η Παιδεία του Πολίτη της Ελλάδας και τον Κόσμο*, Ατραπός, Αθήνα 2003
- Καραφωτιάς Π. *Το δικαίωμα στο περιβάλλον: Προσβολή και προστασία του*, Σάκκουλας, Αθήνα 1997
- ΚΕΜΕΤΕ/ΟΛΜΕ *Σχολείο χωρίς σύνορα: Μαθητικά γυμνάσματα στα ανθρώπινα δικαιώματα*, Ο.Λ.Μ.Ε, Αθήνα 2000
- Kenny Tom *Για τη διασφάλιση των κοινωνικών δικαιωμάτων σε όλη την Ευρώπη*, Ίδρυμα Μαραγκοπούλου, Αθήνα
- Klaus-Dieter B., *Το αλφάβητο του Κοινοτικού Δικαίου*, Ευρωπαϊκή Επιτροπή 1999
- Κτιστάκης Γ., Φραγκάκης Ν., *Μετανάστες: Ρατσισμός, ξενοφοβία: Από τη θεωρία στην πράξη*, Σάκκουλας, Αθήνα 2001
- Μακροδημήτρης Αντ. *Ο μεγάλος Ασθενής-Μεταρρύθμιση και ο εκσυγχρονισμός της Δημόσιας Διοίκησης*, Παπαζήσης 1999
- Μάνεσης Α. *Συνταγματικό Δίκαιο Ι*, Σάκκουλας 1980
- Μανιτάκης Αντ. *Το Σύνταγμα και τα δικαιώματα του ανθρώπου* (1998) Θεσ/νίκη, Σάκκουλας
- Marshall, T.H and Bottomore, T., *Ιδιότητα του πολίτη και κοινωνική τάξη*, Gutenberg, Αθήνα 2000
- Μαυριάς Κ.Γ *Συνταγματικό δίκαιο*, Αντ.Ν.Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή 2002
- Μεταξάς Α.Ι.Δ. *Συνγκλιτικά κόμματα και Αποσυγκλιτικές αντιστάσεις*, Σάκκουλας 1998
- Morin Edgar, Kemm An. *Γη-Πατρίδα*, Οδυσσέας, Αθήνα 1996
- Μπαλιμπάρο Ε., Βαλλερνστάιν Ι., *Φυλή, Έθνος, Τάξη: Οι διαφορούμενες ταυτότητες*, Αθήνα 1991
- Μπεσίλα-Βήκα Ε., *Τοπική Αυτοδιοίκηση*, Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2004
- Ροκόφυλλος Χρ., Τσάτσος Δημ., κ.ά *Η Ελλάδα απέναντι στην πρόκληση του σύγχρονου κόσμου*, Παπαζήσης, Αθήνα 2000
- Ρούκουνας Εμμ., *Διεθνής Προστασία Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων*, Εστία/ Ίδρυμα Μαραγκοπούλου, Αθήνα 2000
- Schnapper D., *Η κοινωνία των πολιτών. Δοκίμια πάνω στην ιδέα του σύγχρονου έθνους*, Gutenberg, Αθήνα 2000
- Σπηλιωτόπουλος Επ. *Εγχειρίδιον Διοικητικού Δικαίου*, τ.Ι-ΙΙ Σάκκουλας 1997
- Σπουρδαλάκης Μ., *Για τη Θεωρία και τη μελέτη των πολιτικών κομμάτων*, Εξάντας, Αθήνα 2000
- Τεβλεξής, Π., *Πολιτική κοινωνικοποίηση* Gutenberg, 1999.
- Τσάτσος Δημ. *Συνταγματικό Δίκαιο*, Σάκκουλας, Θεσ/νίκη 1993
- Φραγκουδάκη Α., και Δραγώνα Θ., *Τι είναι η πατρίδα μας; Εθνοκεντρισμός στην Εκπαίδευση*, εκδ. Αλεξάνδρεια, Αθήνα 1997
- Χαλαζιάς Χρ. *Ο άνθρωπος στο περιβάλλον*, Ειδική Εκδοτική, Αθήνα 2000
- Χρυσόγονος Κ. *Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα*, Σάκκουλας Αθήνα 2002

Ξενόγλωσση

- Bernard Crick *Democracy: A very short introduction Oxford*, University Press (2002)
- Beetham Dav. *Democracy and human rights* Cambridge, Polity Press (1999)
- Boucher Dav. Kelly P. *The social contract from Hobbes to Rawls* London Routledge (1997)
- Bunyan T., *Secrecy, Democracy and the third Pillar of the European Union*, London, Cogen Page, (1999)
- Chaterjee Parta *The Nation and its fragments* Council of Europe Publishing General Secretariat for Equality "National Report on the Implementation of the Beijing platform for action", Council of Europe (2000)
- Council of Europe *Compass: A manual for human rights education for young people*", Council of Europe (2002)
- Dilam D., *Encyclopedia of the European Union*, MacMillan, London 1998
- Levin L. *Human Rights: Questions and Answers*, Unesco Press, France 1981
- Robertson Dav. *A dictionary of human rights*, Europa publications, London 1997
- U.N Development Programme*, United Nations 1998

Γ' ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ

Ελληνόγλωσση

- Αναγνωστοπούλου Ο., Κορδονούρη Στ., Σωτηρίου Στ., *Αξιολόγηση των μαθητών του Λυκείου στο μάθημα Εισαγωγή στο Δίκαιο και τους Πολιτικούς Θεσμούς*, τ.1(1999), τ.2(2000) Αθήνα, έΠΕΠΘ/Κ.Ε.Ε
- Βακαλούδη Αν., *Διδάσκοντας και μαθαίνοντας με τις νέες τεχνολογίες: Θεωρία και πράξη*, Πατάκης, Αθήνα 2003
- Γεωργούσης Παν., *Η αξιολόγηση των μαθητών με βάση το φάκελλο υλικό=portfolio assessement=μια νέα τάση στην εκπαιδευτική αξιολόγηση*, Δελφοί, Αθήνα 1998
- Canivez P., *Ποια αγωγή για τον πολίτη*; Scripta, Αθήνα 2000
- Δημαράς Α., *Η Μεταρρύθμιση που δεν έγινε*, Ερμής, Αθήνα 1980
- Frey Karl *Η Μέθοδος Project: Μια μορφή συλλογικής εργασίας στο σχολείο ως θεωρία και πράξη*, Κυριακίδης, Αθήνα 2002
- Giddens Ant. *Κοινωνιολογία*, Gutenberg, Αθήνα 2002
- Giddens Ant. *Οι συνέπειες της Νεοτεχνικότητας*, Κριτική, Αθήνα 1996
- Κανάκης Ι., *Η οργάνωση της διδασκαλίας-μάθησης με ομάδες εργασίας*, Τυπωθύτω - Δάρδανος, Αθήνα 2001
- Κασσωτάκης Μ.Ι., *Η αξιολόγηση της επίδοσης των μαθητών: Μέσα, μέθοδοι, προβλήματα, προοπτικές*, Γρηγόρης, Αθήνα, 1990
- Ματσαγούρας Ηλ., *Ομαδοσυνεργατική Διδασκαλία και Μάθηση*, Γρηγόρης, Αθήνα 2000
- Ματσαγούρας Η. *Ευέλικτη Ζώνη Διαθεματικών Προσεγγίσεων: Μια εκπαιδευτική καινοτομία που αλλάζει το σχολείο*, Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων τ. 6
- Μακρυνιώτη Δ., Σολομών Ι., "Κοινωνική και πολιτική γνώση στο σχολείο και στις Παιδαγωγικές σπουδές", *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, 1998, (10,11)

Ξενόγλωσση

- Apple M. W. *Democratic schools: Lessons from the chalk face*, (2000). York: Routledge
- Bernstein B., "On the classification and Framing of Educational knowledge in Young MFD"1(eds) *Knowledge and control*, Macmillan, London 1985

Crick B., *Democracy, a very short introduction*, Oxford University Press, New York 2002

Freire P. *Pedagogy of freedom*, Rowman-Littlefield Publ. N. York 2001

Karabel J., Halsey A.H. (1977), *Power and Ideology in Education*, Oxford University Press, New York

Kely A.V., *Education and Democracy: Principles and Practices*, P.Chapman Publ., London 1995

Kontogianopoulou-Polydorides G., et al., " Citizen Education : Silencing critical ", *Journal of modern Greek Studies*, (2000) , v:18

Lawton D., Cairns J., Garner R.,(eds) *Education for Citizenship* (2000) London, Continuum

Paludan P., Prindw Er., *Evaluation of education in citizenship amd moral judgement: an introduction to the SICI conference in Copenhagen* (1999) Utrecht, SICI

Torney-Purta J., Scwille J., Amadeo J.A., *Civic Education Across Countries: Twewnty four National Case Studies from The IEA Civic Education Project* (1999), Amsterdam, International Association for the evaluation of Educational Achievement

Torney-Purta J., Lehmann R., et al. *Citizenship and Education in Twenty Eight Countries : Civic Knowledge and Participation at Age Fourteen*, (1999), Amsterdam, International Association for the evaluation of Educational Achievement

Young M.F.D & Whitty G. (Eds) *Society, State and Schooling: Readings on the possibilities of radical Education*, London, The Falmer Press

Whitty, G., *Sociology and school knoweledge: Curriculum, Theory, Research and Politics* (1985) London, Methuen

Με απόφαση της Ελληνικής Κυβέρνησης τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου και του Λυκείου τυπώνονται από τον Οργανισμό Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν προς απόδειξη αυτού βιβλιόσημο. Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει βιβλιόσημο, θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του Νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946, 108, Α')

ΒΙΒΛΙΟΣΗΜΟ

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.